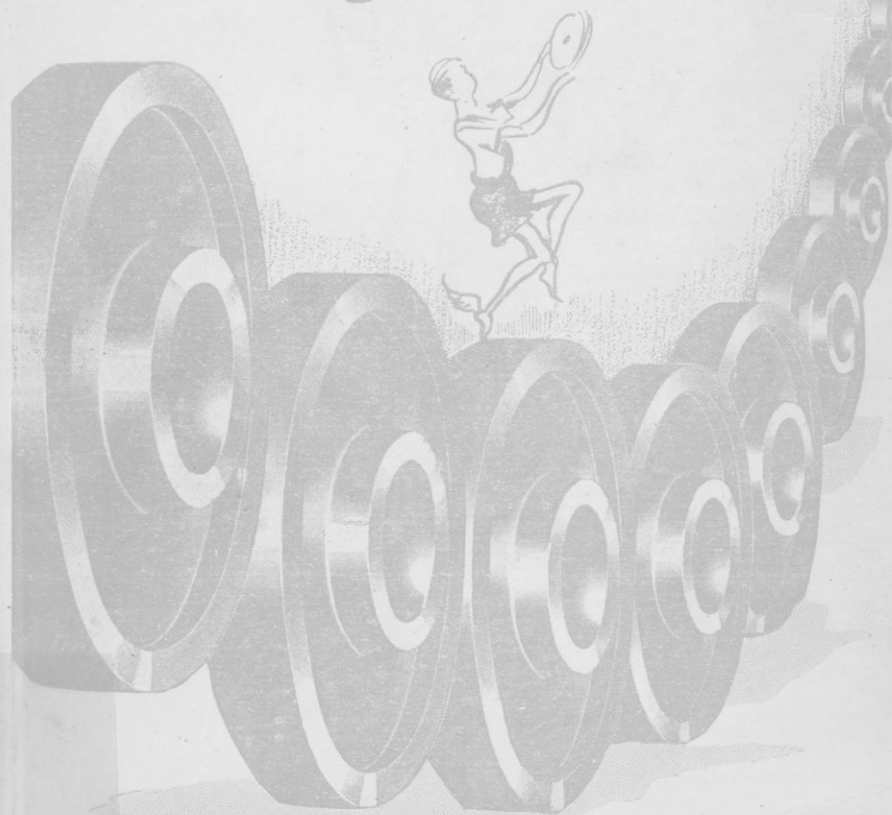

Οι Πρώτοι Δυπάρχοι

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

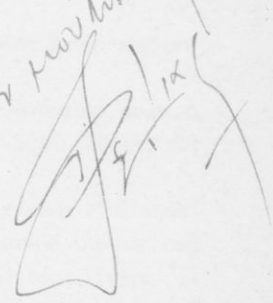

ΣΤΡΑΤΗ Π. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

ΟΙ ΡΟΔΕΣ ΓΥΡΙΖΟΥΝ...

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΟ

Για τις Έπαγγελματικές και Τεχνικές Σχολές
και έλεύθερο ανάγνωσμα για τὰ λοιπὰ Σχολεία

*Αρτισμένο στον Αρτισμένο
του Ήραδου και Γιαταίου
Με όλην μου την αγάπη*

ΑΘΗΝΑΙ

1952

Αθήναι 2/6/1953

Η ΣΗΜΑΙΑ ΜΑΣ

Οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι δὲν χρησιμοποιοῦσαν σημαῖες, ἀλλὰ σήματα, στὰ ὁποῖα καμιὰ ἐξωτερικὴ σημασία δὲν ἀπόδιδαν. Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχαν μιὰ κουκουβάγια, οἱ Σπαρτιάτες ἓνα κεφαλαῖο «Α», οἱ Θηβαῖοι τὴ Σφίγγα, οἱ Μακεδόνες καὶ οἱ Ἡπειρῶτες τὸν Ἄετὸ καὶ ἄλλοι ἄλλα.

Ὁ Μεγάλος Κωνσταντῖνος στὴν ἀποφασιστικὴ μάχη ἐναντίον τοῦ Μαξεντίου, ὕστερα ἀπὸ τὸ ὄραμά του στὸν οὐρανό, ὕψωσε τὸ γνωστὸ λάβαρο μὲ τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν ἐπιγραφή «ΕΝ ΤΟΥΤΩ ΝΙΚΑ».

Ἡ τελευταία σημαία τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἦταν κίτρινη μὲ μαῦρο δικέφαλο αἰετὸ στὴ μέση.

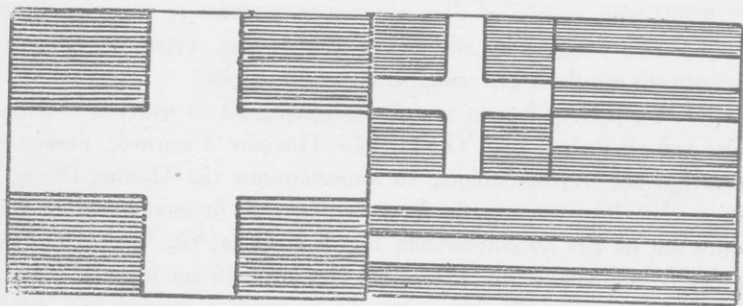
Κυριώτερο σημεῖο σ' ὅλες τὶς προεπαναστατικὲς σημαῖες ἦταν ὁ σταυρός, πού, ὕστερα ἀπὸ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης, ἔγινε τὸ ἐθνικὸ καὶ θρησκευτικὸ σύμβολο τῶν σκλαβωμένων Ἑλλήνων.

Ὁ Ὑψηλάντης ὕψωσε σημαία τρίχρωμη, μὲ τὸ φοίνικα ν' ἀναγεγνῆται ἀπὸ τὴ στάχτη του. Ὁ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανός, ὕψωσε στὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Λαύρας τὸ παραπέτασμα τῆς Ὠραίας Πύλης. Ἡ πρώτη αὐτὴ ἑλληνικὴ σημαία ἦταν ἓνα ὕφασμα βυσσινόχρωμο μὲ χρυσᾶ κρόσια καὶ μὲ τὴν ἀναπαράσταση τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Ὅταν ἄρχισεν ὁ Ἀγῶνας, κάθε ὀπλαρχηγὸς εἶχε καὶ δική του σημαία. Ὁ Κολοκοτρώνης ὕψωσε μεγάλη λευκὴ σημαία μὲ γαλάζιο σταυρό. Ὁ Ἀθανάσιος Διάκος κι' ὁ Ἀνδρουῖτσος λευκὴ, μὲ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ὁ Παπαφλέσσας εἶχε, ἀντὶ γιὰ σημαία, ἓναν τεράστιο σταυρό, πού τὸν ἔφεραν ἓνας γιγαντόσωμος μοναχός.

Στις 13 Μαρτίου τοῦ 1822, ἡ προσωρινὴ Συνέλευσις τῆς Ἑλλάδος ὤρισε στὴν Ἐπίδαυρο τὸν τύπο τῆς Ἑλληνικῆς σημαίας στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα, ὅπως εἶναι σήμερα. Ἡ σημαία τῆς ξηρᾶς εἶναι γαλάζια μὲ λευκὸ σταυρό. Ἡ σημαία τῆς θάλασσας ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐνῆα παράλληλες λωρίδες γαλάζιες καὶ ἄσπρες. Λέγεται, πὼς ὠρίσθησαν ἐννιά, γιὰ τὸ ὅτι τὸς εἶναι καὶ οἱ συλλαβὲς τῶν λέξεων «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ Ἡ ΘΑΝΑΤΟΣ». Μέσα σὲ γαλάζιο τετράγωνο, κοντὰ στὸ κοντάρι, στὸ πάνω μέρος, ὑπάρχει λευκὸς σταυρός.

Πὼς ὅμως καὶ γιὰ τί καθιερώθηκαν τὰ χρώματα τῆς σημαίας μας, τὸ γαλάζιο καὶ τὸ λευκὸ;

Πολλοὶ πιστεύουν πὼς τὸ γαλανόλευκο συνδυάζει τὰ χρώματα τοῦ ἑλληνικοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς θάλασσας. Ἄλλοι πάλι, τὸ θρῦλο τοῦ γαλανόλευκου, τὸν ἀποδίδουν στὴ γαλάζια νησιώτικη βράκα καὶ στὴ λευκὴ φουστάνελλα τῆς ξηρᾶς. Ὁ θρῦλος αὐτὸς μάλιστα συνδέεται μὲ τὸ πάροισμο τῆς Τριπολιτσᾶς. Τὰ διάφορα σώματα ποὺ τὴν πολιορκοῦσαν, λένε, φιλονικοῦσαν γιὰ τὸ ποῖο θὰ στήση ψηλότερα τὴ σημαία του. Δόθηκε τότε μιὰ ὥρεια καὶ ποιητικὴ λύσις. Ἐνας νησιώτης ἔσχισε ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὴ βράκα του καὶ ἓνας Μωραΐτης ἀπὸ τὴ φουστάνελλα του. Ἐνωσαν τὶς λωρίδες καὶ ἔτσι βγῆκαν τὰ χρώματα τῆς ἑλληνικῆς σημαίας.

ΥΜΝΟΣ ΤΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο,
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιιάτικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποῦ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος, ποῦ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόγλυκο σὲ πέλαο μακρινό.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, ποῦ ἔταν περνάει μπροστά μας
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

Δὲν εἶναι ἡ αὔρα, ποῦ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη,
δὲν τ' ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή,
εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποῦ ὀρμάει νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.

Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τῆκαμε χλαμύδα

καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλ्लεται ὀλόκληρη ἡ Πατρίδα.

Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παπάδες μ' ἄσπρα γένεια,
μὲς στῆς σιλαβιάς τὸ τρίσβαθο κι ἀπόκρυφο σχολειό·
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, κι οἱ κόρες
τὴν νύχτα τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.

Σὰν θόρειο σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μὴν ἡμέρα
κι ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι ἀκόμη πέρα.

Τὴν πῆραν τῶν παληκαριῶν τὰ μπρούτζινα τὰ χέρια
καὶ μὲς στὰ ποῦ ἐλάμπανε καμπυλωτὰ σπαθιά
νικήτρα τὴν περάσανε μὲς στὴν ὀρμὴ τῆς μάχης
σὲ κορφοβούνια ἀπάτητα, στὰ δάση τὰ θαθειά!

Κι ἐκεῖνη πάντοτε ψηλά, πάντα ἱλαρὴ κι ὠραία,
χαιρότανε τὴ δόξα της περήφανη, ἡ Σημαία.

Στ. Δάφνης

ΓΙΑ ΝΑ ΖΗΣΟΥΝ ΟΙ ΑΛΛΟΙ

Τὸ μεγάλο ἀτομικὸ ἐργαστήριον στὸ Λὸς Ἀλάμος ἦταν ἥσυχον. Τὸ βούϊσμα τῶν μηχανῶν ἀκουγόταν μονάχα μαζί μὲ τὴ δυνατὴ ἀνάσα ὀκτῶ ἐπιστημόνων, πού ἐφαρμόζοντας τὸ ἓνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ ἐπιστημονικὰ ὄργανα, παρακολουθοῦν τὶς ἀντιδράσεις καὶ ψάχνουν ἀκόμα περισσότερο γιὰ νὰ ἀποσπᾶσουν τὰ κρυμμένα μυστικὰ τοῦ ἀτόμου.

Ὁ φλογερὸς καλοκαιρινὸς ἥλιος κτυπάει ἀνελέητα τὴν πελώρια αἴθουσα. Ἐνὰ ρολοῖ στὸν τοῖχο σημαίνει τὴν ὥρα. Ὅλοι ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἀφήνουν γιὰ λίγα λεπτὰ τὴν ἐργασία τους. Μόνο ὁ Λοῦ Σλότιν δὲν ἐννοεῖ νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του. Πολλὲς φορὲς ξεχνᾷ καὶ νὰ φάῃ ἀκόμη.

— Πῶς μορεῖς νὰ ἐργάζεσαι τόσο σκληρὰ μ' αὐτὴ τὴν τρομερὴ ζέστη ; τὸν ἐρώτησεν ἡ Μάριον Σιολίκ, μιὰ ἀπὸ τοὺς ὀκτῶ ἐπιστήμονες.

Ὁ Λοῦ Σλότιν σήκωσε τὸ κεφάλι του καὶ χαμογέλασε.

— Συνήθισα, Μάριον. Οἱ Ἰουδαῖοι πρόγονοί μου ἦσαν πάντα ἀναγκασμένοι νὰ ἐργάζωνται σκληρὰ. Τὸ ἴδιο ἐργασθήκαμε ὅλοι μας γιὰ νὰ κερδίσουμε τὸν πόλεμον. Θυμηθῆτε τὴ Χιρσίμα καὶ τὸ Ναγκα-sάκι. Βέβαια ὁ πόλεμος τελείωσε. Πρέπει ὅμως τώρα νὰ κερδίσουμε καὶ τὴν εἰρήνην.

Τὰ μάτια τοῦ Λοῦ Σλότιν ἔλαμψαν. Συνέχισε :

— Προσπαθοῦμε νὰ μετατρέψουμε τὴν ἀτομικὴ ἐνέργεια γιὰ τὸν πολιτισμὸ καὶ ὄχι γιὰ τὸν πόλεμον. Ἀγωνιζόμεστε ἐναντίον τοῦ χρόνου.

— Ὁ Λοῦ ἔχει δίκιον, εἶπεν ὁ Πάτ. Καὶ οἱ ὀκτῶ ἐπιστήμονες ἔσκυψαν καὶ πάλι τὸ κεφάλι καὶ ἐξακολούθησαν τὸ ἔργον τους.

Ὁ Λοῦ Σλότιν ἔβαλε τὸ κυκλοτρόνιον νὰ γυρῆ μὲ τρομερὴ τοχύτητα. Βράδυναζε. Ἐμενεν ἀκόμη ἓνα πείραμα πού ἔπρεπε νὰ τελειώσῃ ἓνα πολὺ σημαντικὸ καὶ λεπτὸ πείραμα. Πῆρε προσεκτικὰ λίγο ἀπὸ τὸ πολύτιμον Οὐράνιον 235 καὶ τὸ ἔβαλε στὸ ὄργανον. Ἐπειτα μὲ ἴση προσοχὴ πῆρε μικρὴ ποσότητα ἀπὸ ἓνα ἄλλο ὑλικόν. Ἄν οἱ ὑπολογισμοὶ του ἦσαν σωστοὶ τότε τὸ μυστικὸ αὐτὸ ὑλικόν θὰ ἐπενεργοῦσε πάνω στὸ Οὐράνιον μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε θὰ ἐπιβράδυνε τὴν ἔκρηξιν χωρὶς περιορισμούς. Ὑστερ' ἀπ' αὐτὸ ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια θὰ μποροῦσε νὰ περιέλθῃ μὲ ἀσφάλεια στὴν καθημερινὴ βιομηχανικὴ χρῆσιν. Ὁ Λοῦ Σλό-

τιν δάγκωσε τὰ χεῖλη του ἀπὸ τὴ δυνατὴ συγκίνηση. Τὸ μεγάλο πείραμα ἦταν αὐτό. Θὰ πετύχαινε;

Ἄργα, μὲ ἀπέραντη προσοχή, ἔβαλε τὸ μυστικὸ ὑλικὸ σ' ἓνα ἄλλο κομμάτι τοῦ ὄργανου. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ κινῆ τὰ δύο στοιχεῖα ὄλο καὶ πλησιέστερα τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο, πλησιέστερα, πλησιέστερα, λίγα χιλιοστά τῆς ἴντσας κάθε φορά.

— Πρέπει νὰ προσέχω πάρα πολὺ, σκέφθηκε. Εἶναι πολὺ κοντὰ καὶ ποιὸς ξέρει τὶ μπορεῖ νὰ συμβῆ.

Εἶχε κινήσει τὰ δύο μέρη τοῦ μηχανήματος σὲ ἀπόσταση μερικῶν χιλιοστῶν ἀπὸ ἐκείνην πού χρειάζοταν, ὅταν ἔβαλε μιὰ φωνή. Ἡ ψιλοῦτσικη βίδα πού συγκρατοῦσε τὸν τροχὸ ἔσπασε. Ὁ Λοῦ γύρισε καὶ πῆγε στὴν ἄλλη ἄκρη τοῦ ἐργαστηρίου, ὅπου βρισκόνταν τὸ ντουλάπι μὲ τὰ ἀνταλλακτικά. Τὸ ἐργαστήριον ἦταν σιωπηλό. Οἱ συνάδελφοί του ἐπιστήμονες ἦταν ἀπορροφημένοι στὴ δουλειά. Ὁ Λοῦ ἔψαχνε στὸ ντουλάπι, ὅταν ἓνα βαρὺ ὄργανο γλύστρησεν ἀπὸ τὰ χεῖρια κάποιου καὶ ἔπεσε μὲ δυνατὸ κρότο στὸ πάτωμα. Ὁ Λοῦ Σλότιν ἔνοιωσε τὸν κραδασμό. Γύρισε κατὰ κεῖ, ἐνῶ μιὰ θυμωμένη φωνὴ ἔλεγε.

— Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω πῶς ξεγλύστρησε αὐτὸ τὸ βαρὺ πράγμα. Ἐλιζώ...

Ἄλλὰ τὰ μάτια τοῦ Λοῦ ἦταν καρφωμένα στὸ δικό του τραπέζι. Ἐνα γαλάζιο φῶς ἔπαιζε βουίζοντας σ' ἓνα λαμπερὸ τόξο, ἀνάμεσα στὰ δύο κομμάτια τοῦ μηχανήματος. Γιὰ ἓνα δευτερόλεπτο ὁ Λοῦ στάθηκε σὰν μαρμαρωμένος. Μέσα σ' ἐκείνη τὴ φοβερὴ στιγμὴ κατάλαβε τὶ εἶχε ἀκριβῶς συμβῆ. Τὰ δύο περιεχόμενα, τὸ ἓνα μὲ τὸ Οὐράνιο 235 καὶ τὸ ἄλλο μὲ τὸ φοβερὸ μυστικὸ εἶχαν πλησιάσει περισσότερο ἀπ' ὅσο ὑποτίθενταν. Ἐπενεργοῦσε τὸ ἓνα στὸ ἄλλο τώρα χωρὶς περιορισμό. Ἐνέργεια ἑκατομμυρίων βόλτ εἶχαν ἐλευθερωθῆ. Ἡ ραδιενέργεια ἄρχισε νὰ ξεχύνεται μέσα στὸ ἐργαστήριον. Νετρόνια καὶ ἀκτίνες πού μπορούσαν νὰ κάψουν τὴ σάρκα τῶν ἀνθρώπων, νὰ τοὺς σκοτώσουν μὲ ἀργὸ μαρτυ-

ρικὸ θάνατο. Οἱ ἄλλοι σήκωσαν ἐκπληκτοὶ τὸ κεφάλι. Δὲν ἤξεραν τὶ εἶχε συμβῆ. Ἡ παράλυση, ποὺ εἶχε πιάσει τὰ πόδια τοῦ Λοῦ Σλότιν, πέρασε. Βρισκόταν κοντὰ στὴν πόρτα, στὸν ἀνοικτὸ ἀέρα. Ἄλλὰ οἱ ἄλλοι, οἱ ἑπτὰ σύντροφοι, μαζὶ μὲ τοὺς ὁποίους ἐργάστηκε τόσα χρόνια; Αὐτοὶ ἦταν καταδικασμένοι, ἐκτὸς ἂν...

Ὁ Λοῦ Σλότιν δὲν δίστασε οὔτε μισὸ δευτερόλεπτο. Ὁρμησε, ὄχι ὅμως ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα γιὰ νὰ σωθῆ, ἀλλὰ μέσα πρὸς τὸ φωτεινὸ τόξο ποὺ σφύριζε. Δὲν ὑπῆρχε καιρὸς γιὰ κινήσεις ἀκριβείας, ὥστε νὰ σταματήσῃ τὸ μηχανήμα νὰ λειτουργῆ. Κάθε δέκατο τοῦ δευτερολέπτου ποὺ περνοῦσε πλημμύριζε τὴν αἴθουσα μὲ θανατηφόρες ἀκτινοβολίες.

Μὲ τὰ γυμνά του χέρια, ἀψηφώντας τὰ ἐγκαύματα ἀπὸ τὶς ἀκτίνες ποὺ ξεχύνονταν, ἀποχώρισε τὰ δύο μέρη τοῦ ὄργάνου. Σὰν ἀπὸ μαγεία ἡ γαλάζια φλόγα ἔπαψε, καὶ τὰ τρομερὰ θερμὰ κύματα ἔσβησαν. Ὁ πρῶτος ποὺ ἔτρεξε στὸ πλευρὸ τοῦ Λοῦ Σλότιν ἦταν ὁ Πάτ.

—Λοῦ... Λοῦ... φώναξε μὲ ἀγωνία. Σκοτώθηκες μονάχος σου. Μποροῦσες νὰ ἔφευγες, ἀλλὰ τὸ ἔκαμες αὐτὸ γιὰ νὰ σώσης τὴ ζωὴ μας.

Ὁ Λοῦ χαμογέλασε ἀχνά...

—Εἶμαι ἐν τάξει, Πάτ. Δέν...

Τὰ λόγια κόπηκαν στὰ χεῖλη του. Κλονίσθηκε κι ἔπεσε κάτω.

Στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Λὸς Ἀλάμος μεταφέρθηκαν ὀκτὼ ἀσθενεῖς. Οἱ ἑπτὰ πῆγαιναν καλὰ. Ἐμπειροὶ ραδιολόγοι χρησιμοποιοῦσαν κάθε φάρμακο γνωστὸ στὴν ἱατρικὴ γιὰ νὰ σώσουν τὴ ζωὴ τους. Ὁ ὄγδοος, ὁ Λοῦ Σλότιν, κινδύνευε. Οἱ γιατροὶ στέκονταν πάνω ἀπὸ τὸ κρεββάτι του.

—Πρέπει νὰ σώσετε τὸν Λοῦ... παρακαλοῦσε ὁ Πάτ ἀπὸ τὸ διπλανὸ κρεββάτι. Εἶναι ὁ καλύτερος ἄνθρωπος ποὺ γνώρισα. Ἄν δὲν ἦταν αὐτὸς κανένας ἀπὸ τοὺς ἑπτὰ δὲν θὰ εἴμασταν ζωντανοί.

Ὁ Λοῦ ἀνοίξε τὰ μάτια του. Ἡ φωνὴ ἔμοιαζε μὲ ψίθυρο.

—Πές, πές στὰ παιδιὰ... μωρμούρισε... νὰ συνεχίσουν... ἀπὸ κεῖ... ποὺ... σταμάτησα. Εἶναι... ἡ μοναδική μας ἐλπίδα νὰ... σώσουμε τὸν κόσμο...

Ὁ ψίθυρος ἔσβησε. Ἐνας γιατρὸς ἔσκυψε πάνω του ξαφνικά. Ὁ Πάτ φώναξε:

—Γιατρέ, μὴ τυχὸν καί...

Ὁ γιατρὸς τράβηξε τρυφερὰ τὸ σεντόνι καὶ σκέπασε τὸ κεφάλι τοῦ Λοῦ. Δὲν ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἀπαντήσῃ. Ὁ Λοῦ Σλότιν πέθανε, γιὰ νὰ ζήσουν οἱ συνάνθρωποὶ του!...

Μάννα μου, βγάλε τή στολή εκείνη που φορούσα
 στο μέτωπο τ' άλβανικό
 να θυμηθώ τις όμορφες στιγμές, που πολεμούσα
 για κάποιο δίκιο ελληνικό...

Μάννα... για βγάλε τή στολή. Τή φύλαξες θαρρώ
 μέσο' στο σεντούκι τὸ παλιό μέσα στη ναφθαλίνη...
 Βγάλτηνε... θέλω να τήν δω, σαν κάτι τὸ ιερό,
 που θά μου φέρη στὴν ψυχὴ τὴν πιὸ γλυκειὰ γαλήνη!
 Νά την!... Τῆς λείπουν τὰ κουμπιὰ. Εἶναι κουρελιασμένη,
 κάθε της ξέφτι, μάννα μου, θυμίζει καὶ μιὰ μάχη.
 Τὸ χρώμα της ξεθώριασε κι ἔτσι ξεθωριασμένη
 γιὰ μένα εἶναι κειμήλιο κι ἀνάμνηση μονάχη
 καὶ μου θυμίζει μιὰ φωνὴ που μοῦλεγε ἔτσι: Τράδα,
 βάλε φτερά στὰ πόδια σου κι ἀνέβα στο Μοράδα!
 Βλέπεις τὸ κάθε σχίσιμο; Βλέπεις τὸ κάθε ξέφτι;
 Νοσταλγικὸ τὸ βλέμμα μου, ἐπάνω τους σαν πέφτη
 μου φέρνει σαν ἀνάμνηση μιᾶς μάχης τῆ βοή...
 Βλέπεις μιὰ τρύπα, μάννα μου, ἐδῶ; Ἦταν πρῶι
 πολὺ πρῶι, χαράματα... Ἐπίθεση εἶχε γίνει,
 κάνω νὰ βγῶ ἀπ' τ' ἀντίσκηνο, μὰ τῆ στιγμή εκείνη
 κάτι σαν ἄλημα μ' ἔκανε, που λὲς νὰ τιναχτώ,
 μὰ εἶχε βρεῖ τὸ φυλακτό...
 Τὸ φυλακτὸ που μοῦδωσες, τὸ εἰκονισματάκι.

Δ. Γιαννουκάκης

ΣΤΗΝ ΠΟΡΤΑ ΤΗΣ ΦΑΜΠΡΙΚΑΣ

Στήν πόρτα τῆς φάμπρικας φύτρωσ' ἕνα λουλούδι.
Μιά ταπεινὴ μικρούλα παπαρούνα...
Ἐκεῖ ἀκριβῶς λαβώθηκε τὸ ὥραϊο χλωμὸ παιδί
ἀπὸ τίς σφαῖρες ποὺ τοῦ ρίζανε τρεῖς Γερμανοὶ στρατιῶτες.
Καὶ τώρα, καθὼς δρασκελάμε τὴ μεγάλη αὐλόπορτα,
πρωτ' - πρωτ', μὲ τὸ πνιχτὸ σφύριγμα τῆς μπουρούνας,
θυμόμαστε τὸ ὥραϊα χλωμὸ παιδί, μὲ τὰ χυτὰ μαλλιά
μὲ τὸ ἀνοιχτὸ στό στηῆθος θαλασσὶ πουκᾶμισο
καὶ μὲ τὰ μάτια ποῦλαμπαν, σὰ δυὸ μικρούλια ἀστέρια.

Οἱ στάλες ἀπ' τὸ αἷμα του βᾶψανε τὸ πλακόστρωτο
κ' ἡ παπαρούνα φύτρωσε στὸ χώρισμα τῆς πλάκας
δειλὴ σὰν κόμπος ποῦ τρεξε ἀπ' τὸ στηῆθος τοῦ παλληκαριοῦ.
—«Μὴ σκιάξεσθε, εἶχε πεῖ, τὴν ὥρα πὸν σωριάζονταν
κρατώντας τὰ πλευρά του—ἔποιος πεθαίνει
γιὰ λευτεριά, ποτέ του δὲν πεθαίνει!...»
Μιά φλόγα ρόδινη ἔβαψε τὸ στόμα του,
καθὼς τὰ δόντια του εἶχε σφίξει καὶ τὰ μάτια
ὀρθάνοιχτα εἶχε στηλωμένα στὸ γαλάζιο.

.....
Πρωτ' - πρωτ' κι' ἀργὰ τὸ βράδυ ὄντας σφυρίζει
ἡ φάμπρικα γιὰ σκόλασμα καὶ δρασκελάμε
τὴν πόρτα γιὰ νὰ μποῦμε ἢ γιὰ νὰ ἐγδυθεῖ
μὲ κρατημένη τὴν ἀνάσα ἀναθυμίζουμε
τὸ ὥραϊο χλωμὸ παιδί, ποὺ σκότωσαν
τρεῖς Γερμανοὶ τῆς Γκεσταπὸ καὶ ποῦγραψε
τὴ λέξη ΔΕΥΤΕΡΙΑ στὴν εἴσοδο τῆς φάμπρικας.

Πάνος Σπάλας

Α'. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΞΗΡΑΣ

Ο πρωτόγονος άνθρωπος πήγαινε παντού πεζός. Μετέφερε στον ὄμο τὰ ὑπάρχοντά του, τὰ ξυγαλεῖα του, τὸ ρόπαλο καὶ τὰ πέτρινα τότε ὄπλα του. Σήκωνε ἐπίσης στὸν ὄμο, γιὰ **1. Ἡ πρώτη ἀνακάλυψη** νὰ τὰ μεταφέρει στὴ σπηλιά του, τὰ ζῶα ποὺ σκότωνε στὸ κυνήγι του.

Καθὼς περνοῦσαν οἱ αἰῶνες ὁ ἄνθρωπος μάθαινε ὅλο καὶ περισσότερα πράγματα. Ἄρχισε νὰ ζῆ ὁμαδικά, γιὰ ἀσφάλεια ἀπὸ τὰ ἄγρια θηρία καὶ τὶς ἐπιδρομὲς ἐχθρικῶν φυλῶν. Ἔμαθε νὰ φτιάχνῃ τὰ πρῶτα ξυγαλεῖα καὶ ὄπλα ἀπὸ σχιστόλιθο.

Χωρὶς ἀμφιβολία ἡ πρώτη μεγάλη ἀνακάλυψη τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ἦταν ἡ φωτιά. Μὲ αὐτὴ θερμαίνονταν καὶ ἔψηνε τὸ κρέας τοῦ κυνηγιοῦ.

Κάποια μέρα, ἴσως ἀπὸ ἀνάγκη κάποιας στιγμῆς, ἀνακάλυψε, ὅτι μποροῦσε νὰ μετακινή βαριά πράγματα χωρὶς νὰ τὰ σηκώνῃ στὸν ὄμο του. Εἶναι εὐκόλο νὰ φαντασθοῦμεν πῶς ἔγινε αὐτό.

Ἔνα πρωινὸ ὁ Ἄμπ, κυνηγὸς σὲ μιὰ ἄγρια φυλή, ἔτρεχε πρὸς τὸ χωριό, ποὺ τὸ ἀποτελοῦσαν σπηλιές, φωνάζοντας ἐνθουσιασμένος.

— Ἐλάτε γρήγορα. Τὰ μαμουθ εἶναι κοντά μας, στὴν ἄκρη τοῦ γρεμεοῦ πάνω ἀπὸ τὸ ποτάμι!

Φωνὲς καὶ ἀλλαγαμοὶ θὰ ὑποδέχθηκαν τὰ νέα ποὺ τοὺς ἔφερε. Σὰ μιὰ κυψέλη, ποὺ ἀνατράπηκεν αἰφνίδια, ὅλο τὸ χωριὸ βρέθηκε σὲ συναγερμό. Διαλέχτηκαν τὰ μεγαλύτερα ἀκόντια, τὰ δυνατώτερα βέλη καὶ σχεδιάστηκεν ἀμέσως ἡ ἐπίθεση. Μπροστὰ οἱ κυνηγοὶ μὲ τὸν Ἄμπ ἐπὶ κεφαλῆς, πίσω ἕνας ὄχλος ἀπὸ παιδιὰ καὶ γυναῖκες. Ἔνας ἀπ' ὅλους μετέφερε μέσα σὲ ἕνα πῆλινο ἄγγειο τὴ φωτιά.

Πλησίασαν μὲ προσοχὴ ἀπὸ τὴν ἀντίθετη διεύθυνση τοῦ ἀνέμου.

"Εβαλαν φωτιά στα ψηλά χορτάρια. Καθώς απλώθηκεν ο καπνός, τὰ μεγαθήρια άρχισαν νά γυρίζουν έδω κι εκεί μονογκρίζοντας. Λίγα λεπτά άργότερα σάν είδαν τīs φλόγες έτρεχαν σάν τρελλά πρὸς ὅλες τīs διευθύνσεις.

"Ένα πελώριο άρσενικό μαμούθ, με μακριούς γυριστούς χαυλιόδοντες άρχισε νά τρέχη πρὸς τὸ γκρεμό. Οί κυνηγοί ξέσαν τή δουλειά τους. "Όλα γίνονταν σύμφωνα με τὸ σχέδιό τους. Με δυνατές φωνές τὸ άκολούθησαν ρίχνοντας στα τριχωτά πλευρά του τὰ άκόντια και τὰ βέλη τους. Με τὰ μάτια γυαλισμένα άπό τὸν καπνὸ και τīs φλόγες, τὸ θηρίο ὤρμησε στὸ χείλος και γκρεμίστηκε κάτω για νά συντριβῆ στὸ βάθος τοῦ γκρεμοῦ.

Σὲ λίγα λεπτά, με φωνές θριάμβου, ὅλη ἡ φυλὴ εἶχε ζώσει τὸ νεκρὸ γίγαντα. "Άρχισαν νά τὸν τεμαχίζουν. Ὁ άρχηγὸς μάζεψε τὸ μικρότερο χαυλιόδοντα, ἐνῶ ὁ "Άμπ, σάν ὀδηγός, δικαιούνταν νά πάρη τὸν ἄλλον.

Πῶς ὅμως θὰ τὸν μετέφερε στὴ σπηλιά του; Ὁ χαυλιόδοντας ἦταν βαρὺς κι ἦταν αδύνατο νά τὸν σηκώσει στὸν ὤμο του και νά τὸν μεταφέρει. "Ἡθελε νά σκαλίση πάνω σ' αὐτὸν μιὰν ἱστορία πού νά θυμίζει τὴ σημερινὴ μεγάλη νίκη.

—Δὲν μπορῶ νά τὸν μεταφέρω, ψιθύρισε ὁ "Άμπ.

Κανένας δὲν φαινόταν πρόθυμος νά τὸν βοηθήσει. Ὁ καθένας ἦταν άποροφημένος με τὸ πῶς θὰ ἔπαιρνε περισσότερο κρέας άπό τὸ θήραμα και θὰ τὸ μετέφερε στὴ σπηλιά του, πρὶν βραδυάσει. Τὴ νύκτα θὰ ἐρχόνταν οί λύκοι και τὰ ἄλλα άγρια θηρία για νά καθαρίσουν ὅ,τι θὰ ἀπόμεινε.

Στὴν ἀπελπισία του ὁ "Άμπ σήκωσε τὸ χαυλιόδοντα και τὸν ἔβαλε πάνω σ' ἕναν κορμὸ άπό πεῦκο, πού ἔτυχε νά εἶναι κοντά του. Καθὼς σκεφτόταν τὰ ὠραία σχέδια πού θὰ χάραζε πάνω στὸ χαυλιόδοντα, ὁ κορμὸς κατρακύλησε άπότομα παρασέροντας μαζί και τὸ πολύτιμο λάφυρο. Ὁ "Άμπ ἔκανε κι αὐτὸς μερικὰ βήματα πρὸς. Αὐτὸ ἐπαναλήφθηκε πολλές φορές. Ὁ "Άμπ άρχισε νά σκέφτεται...

Οί ἄλλοι εἶχαν φύγει φορτωμένοι με μεγάλα κομμάτια κρέας πρὸς τὸ χωριό, τραγουδώντας διάφορα νικητήρια τραγούδια. Ένα άγόρι μόνο εἶχε μείνει κοντά του, παρακολουθώντας τὸν "Άμπ. Αὐτὸς τὸ κάλεσε νά φέρη κι ἄλλον ἕναν κορμὸ δένδρου. Τὸν ἔβαλαν μπροστά άπό τὸν πρῶτον.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ κίνηση ἔγινε συνεχῆς. Μόλις ὁ πίσω κορμὸς ἐλευθερώνονταν τὸν ἔφεραν μπροστά. Διάλεγαν καθὼς προχωροῦσαν

τὰ εὐκολώτερα μέρη τῆς διαβάσεως. Πλησίαζαν στὸ χωριό. Ὅλη ἡ γύρω ἔκταση φλογίζονταν ἀπὸ τὶς φωτιές ποὺ εἶχαν ἀνάψει οἱ ἄνθρωποι τῆς φυλῆς γιὰ νὰ μαγειρεύσουν τὸ κρέας τοῦ μαμούθ.

Ὅταν εἶδαν τὸν Ἄμπ νὰ μεταφέρει μ' αὐτὸν τὸν πρωτότυπο τρόπο τὸ φορτίο του, τὰ μάτια τους ἀνοῖξαν κατάπληκτα ἀπὸ τὴν ἐφεύρεση.

—Τὶ μαγεία! . . φώναξαν μὲ θυμασμό, ἔνω ὁ Ἄμπ τοὺς ἐπιδείκνυε περήφανος τὴν ἀνακάλυψή του. Ἡ ἱεροτελεστία γύρω ἀπὸ τὶς σάρες ποὺ ψήνονταν σταμάτησε καὶ τ' ἀργοκίνητα μυαλὰ τῶν πρωτόγονων ἀνθρώπων ἔκαναν τὶς πρώτες θαμπές κινήσεις πρὸς τὴν πρόοδο.

Ὁ γέρω - φύλαρχος κύτταξε μὲ προσοχὴ τὸν χαυλιόδοντα καὶ τὸν ἔσπρωξε πρὸς τὰ πίσω, πάνω στὸν κορμὸ τοῦ δένδρου.

—Μπορεῖ νὰ κινήση κι ἄλλα πράγματα ; ρώτησε.

Ὁ Ἄμπ δὲν ἀπάντησε ἀμέσως. Ἀνασήκωσε μόνο τὸ χαυλιόδοντα καὶ στὴ θέση του κάλεσε τοὺς περιέργους νὰ βάλουν μιὰ μεγάλη πλάκα ἀπὸ σχιστόλιθο.

Ἡ πλάκα κατρακύλησε πάνω στοὺς κορμούς τῶν δένδρων.

—Γίνεται! εἶπεν ἱκανοποιημένος ὁ γερο - φύλαρχος. Μπράβο στὸν Ἄμπ».

Μιὰ καινούργια ἀρχὴ εἶχεν ἀνακαλυφθῆ. Γιὰ πολλὰ χρόνια κατόπιν οἱ ἄνθρωποι θὰ μεταφέρουν βάρη μὲ τὸν τρόπο αὐτό.

Ἀργότερα κάτι τὸ καινούριο ἀνακαλύφθηκε. Κάποιος ἀπὸ τὴ φυλὴ παρατήρησε μιὰ μέρα, πὼς ὁ κορμὸς τῶν δένδρων, καθὼς κατρακυλᾷ τρώγεται στὴ μέση κι ἀκουμπᾷ μόνο στὶς ἄκρες. Τὰ φορτώματα δὲν γλυστροῦσαν τώρα εὐκόλα ἀπὸ τὴ μέση κι ἀκόμη τὸ ὄλο σύστημα μπορούσε νὰ τραβηχθῆ μὲ ἓναν ἱμάντα ἀπὸ δέρμα χωρὶς νὰ σταματᾷ ἡ κίνηση. Στὶς ἄκρες τοῦ κορμοῦ τοποθετήθηκαν δυὸ δίσκοι ἀπὸ ξύλο. Ἔτσι εἶχε ἐπινοηθῆ καὶ κατασκευασθῆ ὁ πρῶτος ἄξονας μὲ τοὺς πρώτους τροχοὺς. Ὑστερα ἀπὸ χιλιάδες χρόνια ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔφτανε στοὺς σημερινοὺς ἀναρίθμητους τρόπους κινήσεως τῆς ρόδας.

Ἀλλὰ ἂν ἡ ἐξέλιξη πῆρε τὸ δρόμο της, αὐτὸ δὲν σημαίνει, πὼς ὁ ἄνθρωπος, καὶ στὴν ἐποχὴ μας, ἔπαψε νὰ μεταφέρει τὰ ἐφόδιά του στὸν ὄμο.

Ἐπάρχουν καὶ σήμερα χῶρες ποὺ ἄνθρωποι καλύπτουν μεγάλες ἀποστάσεις μὲ τὰ πόδια, σκουντουφλώντας κάτω ἀπὸ μεγάλα βάρη ποὺ μεταφέρουν στὸν ὄμο τους. Στὶς Ἰνδίες, στὴν Κίνα καὶ στὴν Περσία, στὴν Ἀφρικὴ καὶ στὴ Νότιο Ἀμερικὴ, ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη σὰν τὰ μόνα μέσα μεταφορᾶς.

Στήν Ἀσία συναντοῦμε συχνά καί σήμερα τοὺς «κούληδες», ὅπως τοὺς ὀνομάζουν, νὰ σέρνουν τὰ γυμνά πόδια τους πάνω στοὺς σκονισμένους δρόμους, σκυμμένοι κάτω ἀπὸ μεγάλες μπάλες μαλλιῶ ἢ πάκα μὲ δέρματα. Θὰ τοὺς δῆτε στὰ ἀναριθμητά λιμάνια τῆς χώρας νὰ ἐφοδιάζουν τὰ βαπόρια μὲ κάρβουνο. Τὸ κουβαλοῦν σὲ μεγάλα ζεμπιλία πάνω στὸ κεφάλι τους. Στὶς ἀτέλειωτες ἐκτάσεις τῆς Ν.Δ. Κίνας ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ κυριώτερο μέσο μεταφορᾶς. Ἄνθρωποι—ἄχθοφόροι ἐξαντλοῦν ὅλη τὴ ζωὴ τους διασχίζοντας χιλιάδες μίλια. Χωρὶς χάρτες κι ὁδηγοὺς γραφτοῦς, ξέρουν νὰ διασχίζουν ἀτέλειωτες ἐκτάσεις. Γνωρίζουν κάθε στάση καὶ κάθε στροφή τοῦ δρόμου. Φοροῦν στὰ πόδια τους ἔλεεινά χορτάρια σαντάλια, πού στερεώνουν σὲ κάθε βῆμα σίγουρα τὰ πόδια τους στὸ ξερὸ χῶμα. Στὸ κεφάλι τους ἔχουν τὰ μεγάλα ἀχυρένια κάπελα μὲ τὸν πλατὺ γείσο. Ταξιδεύουν ὅλο τὸ χρόνο ἔχοντας γιὰ μοναδικὸ ἐφόδιο μιὰ παλιὰ κουβέρτα γιὰ τὸ νυκτερινό τους ὕπνο. Ἄν πρέπει νὰ σκαρφαλώσουν σ' ἀπότομα ὑψώματα πίσω ἀπὸ τὰ ὁποῖα χάνεται ὁ δρόμος, ὁ ἀρχηγὸς δίνει ὁδηγίες μ' ἓνα ρυθμικὸ τραγούδι—πρόσταγμα. Οἱ ἄλλοι ἀπαντοῦν ρυθμικὰ γιὰ νὰ δείξουν πὼς κατάλαβαν τὴν ὁδηγία. Οἱ μεταφορεῖς αὐτοὶ εἶναι σκληραγωγημένοι. Ζοῦν κυρίως μὲ τσαΐ καὶ μ' ἓνα εἶδος χυλοῦ φτιαγμένου ἀπὸ κριθάρι.

Στὴν Περσία ἓνας ἰθαγενὴς ἀχθοφόρος μπορεῖ νὰ διασχίξῃ πολλὰ μίλια μ' ἓνα τεράστιο φορτίο στὴν πλάτη. Μπορεῖ νὰ μεταφέρει ἀκόμη κι ἓνα πιάνο πού κρατιέται στῆ θέση του μὲ ἓνα λουρί πού περνᾷ ἀπὸ τὸ μέτωπό του.

Στὴ Νότιο Ἀμερική, ὅπου οἱ ἰθαγενεῖς εἶναι τόσο φτωχοί, πού δὲν ἔχουν οὔτε ἓνα γαϊδουράκι, μεταφέρουν οἱ ἴδιοι στὸν ὄμο τὰ ἐμπορεύματά τους στὴν ἀγορά, γιὰ νὰ τὰ πουλήσουν. Μακριὰ ἀπὸ τὶς πόλεις καὶ τοὺς δημόσιους δρόμους θὰ συναντήσετε π.χ. ἀγγειοπλάστες ἔχοντας στὸν ὄμο τους ἓνα τεράστιο σωρὸ ἀπὸ σταμνιά πού κατὰ ἓνα θάυμαστὸ τρόπο ἰσορροποῦν χωρὶς νὰ σπᾶξῃ κανένα, πάνω στὴν πλάτη τους.

Στὴ μεγάλη ἀφρικανικὴ ἥπειρο, μακριὰ ἀπὸ τοὺς λιγοστοὺς δημόσιους δρόμους, μέσα ἀπὸ τὶς ζουγκλες, Εὐρωπαῖοι ἐξερευνητές, κυνηγοὶ καὶ χρυσορῶχοι χρησιμοποιοῦν ντόπιους ἀχθοφόρους γιὰ νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα κι ἐφόδια. Στὶς ἀφρικανικὲς λίμνες ταξιδεύουν πλοῖα πού ναυπηγήθηκαν ἀπὸ ξύλα πού οἱ ἰθαγενεῖς μετέφεραν μίλια μακριὰ ἀπὸ τὴ ζούγκλα.

Αὐτοὶ χρησιμοποιοῦνται ὁμαδικά, ἀπὸ 20 ἕως 100. Πολλοὶ ἀπὸ αὐτοὺς εἶναι ἔμπειροὶ κυνηγοὶ καὶ βοηθοῦν τὸν ἐφοδιασμὸ σὲ τρόφιμα. Ἐτοιμάζουν κάθε βράδυ τὰ καταλύματά τους. Ξεκοῦραστοὶ τὸ πρῶτ' συν-

εχίζουν τη μεγάλη πορεία τους. Ζούν μέσα στις πιο καλές συνθήκες και είναι οι πιο τυχεροί απ' όλους τους πρωτογόνους άχθοφόρους, γιατί έχουν πολιτισμένη μεταχείριση.

Ἡ ἐξημέρωση ἀγρίων ζώων ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ συμβίωση μὲ αὐτὰ βοήθησε σημαντικὰ στὴν ἀνάπτυξή του. Ἄν τὰ ζῶα ἔμεναν μακριὰ ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων, ἂν αὐτὰ ἀπὸ νωρὴς δὲν χρησίμευαν σ' αὐτούς, τὸ κρέας, τὸ γάλα, τὸ μαλλὶ τους καὶ τὸ σπυδαϊότερο, σὰν μεταφορικὰ μέσα, ἢ ἱστορία θὰ ἦταν ἴσως πολὺ διαφορετικὴ, ἀπ' ὅ,τι τὴν ξέρομε σήμερα.

Τὸ πρῶτο ζῶο πὺ ἡμέρωσεν ὁ ἄνθρωπος ἦταν τὸ λυκόπουλο. Εἶναι ὁ πατέρας ὅλων τῶν σκυλιῶν, πὺ γιὰ πολλὰς ἀνάγκες χρησιμοποιεῖ σήμερα σ' ὅλον τὸν κόσμον, ὁ ἄνθρωπος.

Γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τὰ ζῶα ἀποτελοῦσαν τὰ μέσα μεταφορᾶς. Καὶ ὅταν ἀκόμα ἀνακαλύφθησαν τὰ διάφορα ὄχηματα, τὰ ζῶα ἐξακολούθησαν νὰ μεταφέρουν τὰ σπυδαϊότερα ἐφόδια. Αἰῶνες πρὶν, καραβάνια ἀπὸ ἄλογα διασχίζανε στενὰ μονοπάτια ὀλόκληρες μέρες, γιὰ νὰ μεταφέρουν ἐμπορεύματα σὲ χῶρες μακρινές. Οἱ δρόμοι πὺ χαράχθηκαν, μὲ τὶς ἀναριθμητὲς πατημασιές τους, φαίνονται ἀκόμη. Οἱ κατοπινοὶ μεγάλοι δρόμοι ἀκολούθησαν τοὺς «ἀρχαίους», ἐλισσόμενοι ἀνάμεσα ἀπὸ λόφους καὶ ἐλώδεις-περιοχές, μὲ πολλὰς στροφές, πὺ σήμερα δικαιολογημένα ἐκνευρίζουν τὸν ταξιδιώτη μὲ τ' αὐτοκίνητο.

Τὰ βῶδια, ὅπως καὶ τὰ ἄλογα, χρησιμοποιήθηκαν γιὰ τὶς μεταφορὰς ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια. Ὅπου ἡ μεταφορὰ δὲν ἦταν μεγάλη ἀνάγκη νὰ φθάσῃ γλήγορα, μεταχειρίζονταν βῶδια. Ἦσαν μὲν πὺ βραδυκίνητα, ἀλλὰ τὰ ἔξοδά τους πολὺ λιγώτερα, ἀπ' ὅ,τι χρειάζονταν τὰ ἄλογα, γιὰ νὰ συντηρηθοῦν.

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι, οἱ Βαβυλώνιοι, οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ Ρωμαῖοι σ' ὅλους τοὺς πολέμους καὶ στὶς ἐκπολιτιστικὰς τους κατακτήσεις, εἶχαν τὸ ἄλογο σὰν κύριο σύντροφο. Ὅπουδῆποτε καὶ ἂν πῆγεν ὁ ἄνθρωπος τὸ ἄλογο πῆρε μαζί του. Ἀναπαρήγαγε ἀπογόνους του καὶ τοὺς ἄφηνε ἐκεῖ σὰν πολὺτιμη κληρονομιά.

Ὅταν Ἴσπανοὶ κατακτητὲς ἀκολούθησαν τὸν Κολόμβο στὴν Ἀμερικὴ μὲ τ' ἄλογά τους, οἱ ἰθαγενεῖς φαντάστηκαν, πὺς καβαλλάρηδες καὶ ἄλογα ἦσαν ἓνα πρᾶγμα καὶ λάτρευαν καὶ τὰ δύο σὰν θεοὺς. Τὸ ἄλογο ἦταν τὸ μεγαλύτερο δῶρο πὺ ἔφεραν οἱ Ἴσπανοὶ στὸ Νέον Κόσμον. Ἄν λάβῃ κανεὶς ὑπ' ὄψη του τὸν τεράστιον ἀριθμὸν, ἀπὸ ἡμερα καὶ

Άγρια Άλογα, πού υπάρχουν σήμερα στην Ἄμερική, εἶναι δύσκολο νά φαντασθῆ, πὼς πρὶν ἀπὸ 400 χρόνια ἦταν μιὰ χώρα χωρὶς ἄλογα. Ἐνα ἀπὸ τὰ πιὸ περιέργα πράγματα σχετικά μὲ τὰ ἄλογα εἶναι, πὼς οἱ καλύτερες ράτσες τους κι οἱ πιὸ φημισμένοι ἱππεῖς ἀνήκουν σὲ φυλὲς πού τὸ γνώρισαν τελευταίως. Οἱ Ἄραβες κι οἱ Ἀμερικανοὶ δὲν εἶναι οἱ πρῶτοι πού τὸ γνώρισαν.

Σὲ πλατεῖα κλίμακα χρησιμοποιοῦντο καὶ χρησιμοποιεῖται καὶ σήμερα ἀπὸ ἀγρίους καὶ πολιτισμένους λαοὺς τὸ γαῖδουράκι. Εἶναι τὸ σπουδαιότερο μεταφορικό μέσο τῶν φτωχῶν. Στὴν Ἀνατολὴ εἶναι περισσότερα τὰ γαῖδούρια ἀπὸ τὰ ἄλογα, ἀλλὰ ποτὲ δὲν εἶχαν τὴν ἴδια περιποίηση καὶ τὴν ἴδια μεταχείριση πού ἔχουν τὰ ἄλογα. Ἀντίθετα ἀπ' ὅ,τι ἴσως νομίζεται, ὁ γαῖδαρος εἶναι ζῶο παμπόνηρο. Σὲ ἀγέλη μὲ ἄλλα ζῶα γίνεται γρήγορα ὁ ὁδηγός τους καὶ δὲν ἀργεῖ νὰ ξεπνήσουν μέσα του παλιὰ ἄγρια ἔνστικτα.

Σ' ὅλες τις χῶρες θὰ τὸν βρῆτε νὰ προχωρῆ ὑπομονετικά, χωμένους κάτω ἀπὸ τὸ βαρὺ φορτίο του, μὲ κάποια βουβὴ ἀξιοπρέπεια. Στις χῶρες τῆς Ἀνατολῆς, κι ἰδίως στὴν Κίνα, τὸ γαῖδουράκι εἶναι ἐνωμένο μὲ τὴ ζωὴ ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων. Καμμιά εἰκόνα ἀνατολίτικης ζωῆς δὲν εἶναι πλήρης χωρὶς ἓναν καβαλλάρη σὲ γαῖδουράκι.

Ἡ κ α μ ἦ λ α μοιράζεται μὲ τὸ γαῖδαρο τὴν τιμὴ νὰ εἶναι τὸ κύριο φορτηγὸ ζῶο τῶν Ἀνατολικῶν λαῶν. Ἡ καμήλα εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ θαυμασιώτερα πλάσματα. Γιὰ ἑκατομμύρια Ἀνατολίτες τὸ ζῶο αὐτὸ εἶναι ἐνωμένο μὲ ὅλες τις ἀνάγκες τους. Στὸ Κοράνιο ὁ Μωάμεθ τὴν παρουσιάζει ὡς παράδειγμα Θεῆς Προνοίας.

Ἐπάρχουν δυὸ εἰδῶν καμήλες : ἡ ἀ ρ α β ι κ ἦ μὲ τὴ μιὰ καμποῦρα, τὰ μακριὰ πόδια καὶ τὶς μαλακὲς πατοῦσες, καὶ ἡ Β α κ τ ρ ι α ν ἦ μὲ τὶς δύο καμποῦρες, τὰ κοντὰ πόδια καὶ τὰ σκληρὰ πέλματα, πού τὴ βοηθοῦν νὰ πατᾶ σ' ἀνώμαλα καὶ πετρώδη ἐδάφη.

Πολὺ λίγα εἶναι γνωστὰ γιὰ τὸ πὼς καὶ πότε χρησιμοποιοῦντο ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο. Στὴ Βίβλο ἀναφέρεται, ὅτι ὁ Ἰὼβ εἶχε τρεῖς χιλιάδες καμήλες, κοντὰ στὰ ἄλλα του ὑπάρχοντα.

Ὅλοι ξέρομε, πὼς ἡ καμήλα μπορεῖ νὰ βαδίση τρεῖς μέρες χωρὶς νὰ πιῇ νερό. Ζῆ καὶ διατηρεῖται μὲ μικρὲς ρίζες ἀπὸ ἄγρια ἀγκάθια ἐκεῖ πού ἄλλα ζῶα θὰ πέθαιναν ἀπὸ τὴν δίψα καὶ τὴν πείνα.

Ἀπ' ὅλα τὰ φορτηγὰ ἡ καμήλα ἔχει τὸν πιὸ δύστροπο χαρακτήρα. Ἐξακολουθητικὰ γκρινιάζει. Ὁ ὁδηγός της πρέπει πάντα νὰ προσέχη μήπως τοῦ δαγκώσῃ τὸ χέρι ἢ τὸν στριμώξῃ ἐπικίνδυνα σὲ κανένα στενὸ πέρασμα.

Δεν υπάρχει αγάπη μεταξύ τους και δὲν θὰ βρῆτε ποτὲ Ἄραβανὰ μιλή μὲ συμπάθεια γιὰ τὴν καμήλα του, ὅπως μιλεῖ γιὰ τὸ ἄλογό του. Μιὰ εἰδικὴ ράτσα χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τὶς ἔνοπλες περιπόλους γιὰ τὴν καταδίωξη τῶν ληστῶν τῆς ἐρήμου. Γοργοκίνητα ζῶα μποροῦν νὰ διανύσουν 8—10 μίλια τὴν ὥρα καλύπτοντας 70 μίλια τὴν ἡμέρα καὶ γιὰ πολλὰς μέρες συνέχεια.

Πέρα ἀπὸ τὸν Εἰρηνικό, μακριὰ ἀπὸ τὴν Ἀραβικὴ ἔρημο, στὴ Νότιο Ἀμερικὴ, ζοῦν τὰ . . . ξαδέλφια τῆς καμήλας, τὰ λάμας. Ὁ Κολόμβος, ὅταν ἔφτασε στὴν Ἀμερικὴ, βρῆκε, ὅτι τὰ μόνα ζῶα ποὺ

εἶχαν ἐξημερωθῆ ἀπὸ τοὺς ἰθαγενεῖς ἦταν τὰ λυκόσκυλα καὶ τὰ λάμας. Εἶχαν συνηθίσει νὰ μεταφέρουν βαριὰ φορτία, διανύοντας 12 μίλια τὴν ἡμέρα μέσα ἀπὸ τὰ ἀνώμαλα καὶ ἀνηφορικὰ μονοπάτια τῶν Ἄνδεων.

Καὶ σήμερα οἱ ἀπόγονοι τῶν ἰθαγενῶν ἐκείνων, τῶν Ἰνκας, διασχίζουν τὰ ὄρεινά ἐκεῖνα μονοπάτια πάνω σ' αὐτὰ τὰ σταθερόποδα ζῶα. Ἀπὸ τὰ λάμας, μόνο τὰ ἀρσενικά χρησιμοποιοῦνται γιὰ τὶς μεταφορὰς. Τὰ θηλυκὰ εἶναι μικρὰ καὶ διατηροῦνται μόνο γιὰ τὸ γάλα τους.

Σὲ μερικὰ μέρη τῆς Β. Κίνας καὶ τῶν Ἰνδιῶν χρησιμοποιεῖται ὁ βούβαλος. Μεγάλον ζῶον, μοιάζει πολὺ μὲ τὸν ρινόκερον, στὸ μέ-

γεθος και στον ὄγκο. Ἔχει φαρυδιὰ κι ἐπικίνδυνα κέρατα, ἀλλὰ εἶναι ἀγαθὸ ζῶο. Ἐκπαιδεύεται στὸ νὰ μεταφέρῃ ἀνθρώπους και φορτία. Τὰ ζῶα ὅμως αὐτὰ ἔχουν ἓνα ἐπικίνδυνο πάθος και πρέπει γι' αὐτὸ οἱ καβαλλάρηδες νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικοί. Ὅταν πλησιάζουν σὲ ποτάμι ἢ βαθὺ ρέμα, τρέχουν μὲ ὀρμή. Βουτοῦν ὀλόκληρα μέσα στὸ νερό, ἀφήνοντας μόνο τὸ ρουθούνη τους ἔξω μὲ καταστρεπτικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸ φορτίο τους.

Μεταξὺ Κίνας και Ἰνδιῶν εἶναι τὸ Θιβέτ, ἡ πατρίδα τοῦ Γιάκ, τοῦ μεταφορικοῦ ζῶου τῶν βουνῶν.

Τὸ ζῶο αὐτὸ ζεῖ μόνο σὲ ψυχρὰ κλίματα. Ἔχει κοντὰ πόδια,

σκληρὰ πέματα, και τὸ σῶμα του εἶναι σκεπασμένο μὲ σκληρὸ τρίχωμα. Ἔχει μεγάλα κέρατα και τὸ βάρος του εἶναι τριπλάσιο ἀπὸ τὸ βάρος τοῦ βωδιοῦ.

Εἶναι τὸ μοναδικὸ μεταφορικὸ μέσο τῶν Θιβειανῶν και μπορεῖ νὰ διασχίσῃ ὄρεινὲς και ψυχρὲς ἐκτάσεις. Μεταφέρει πολὺ μεγάλα φορτία μὲ θαρραλέα περιφρόνηση στὶς ἀντιξοότητες τοῦ περιβάλλοντος.

Ἀπ' ὅλα ὅμως τὰ φορητὰ ζῶα, ὁ ἐλέφαντας, εἶναι τὸ πιὸ γραφικὸ. Τὸν πρωτοσυναντοῦμε στὰ ρωμαϊκὰ χρόνια, ὅταν ὁ Ἀννίβας ἔφτανε «πρὸ τῶν πυλῶν τῆς Ρώμης». Ὅλες τὶς μεταφορὲς και τὸν ἐφοδιασμό του μετέφερε μὲ 37 ἐλέφαντες, πάνω ἀπὸ τὶς χιονισμέ-

νες κορυφές τῶν Ἄλπεων. Εἶναι ἡ πρώτη γνωστὴ περίπτωση στὴν ἱστορία ποὺ ὁ ἔλεφαντας χρησιμοποιήθηκε σὰν μεταφορικὸ ζῶο. Ἀπὸ τότε χρησιμοποιεῖται τακτικὰ γιὰ νὰ μεταφέρει ἐφόδια κι ἐπιβάτες, εἰδικώτερα σὲς Ἰνδίες.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἰνδοὺς Πρίγκηπες, ἔχουν ἕναν ἀριθμὸ ἀπὸ ἔλεφαντες. Πλούσια διακοσμημένοι, μὲ μεταξωτὰ ὑφάσματα καὶ φανταχτερὰ πετράδια, συμμετέχουν σ' ὅλες τὶς βασιλικὲς πομπές.

Οἱ ἔλεφαντες χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη καὶ γιὰ τὸ κυνήγι, ἰδίως τίγρεων.

Γιὰ τὶς βιομηχανικὲς ἀνάγκες ποὺ ἀπαιτοῦν μεταφορὰ μεγάλων βαρῶν, εἶναι ἀπαραίτητοι. Στὴ γεφυροποιῶτα εἶναι πολὺτιμα μέλη τῶν συνεργείων, γιὰτὶ μεταφέρουν μεγάλα καθρόνια, ζυγισμένα στοὺς χαυλιόδοντες τοὺς σὰν σπιρτόξυλα.

Ὁ ἔλεφαντας εἶναι ζῶο νευρικὸ καὶ τρομάζει εὐκόλα. Ἡ ὑπομονὴ τοῦ ὄμως εἶναι καταπληκτικὴ. Ὁ ὀδηγὸς τοῦ τὸν περιποιεῖται πολὺ. Ἄν τοῦ δείξουν μεγάλη ἀγάπη, μπορεῖ νὰ κάνη τὰ ἀδύνατα δυνατά. Ὅταν αὐτὰ τὰ μεγάλα πλάσματα δείχνουν ἀνυπακοὴ καὶ τὰ μαλώσουν οἱ ὀδηγοὶ τοὺς, καταλαβαίνουν τὴν ἐπίπληξη, σκύβουν τὸ κεφάλι καὶ σκαλίζουν περιλύπα μὲ τὰ πόδια τοὺς τὴ σκόνη.

Στὴν Ἀφρικὴ ἡ Βελγικὴ Κυβέρνηση ἴδρυσε σχολὴ γιὰ ἐκπαίδευση ἐλεφάντων γιὰ μεταφορές. Βάση τοῦ συστήματος στὴν ἐκπαίδευσή τοὺς ἦταν ἡ καλωσύνη, ποὺ ἔπρεπε νὰ δείχνουν στὰ ζῶα αὐτά, γιὰτὶ τὴν κάλωσύνη ὁ ἔλεφαντας δὲν τὴ λησμονεῖ ποτέ. Κάθε φορὰ ποὺ ἕνας ἐκπαιδευόμενος ἔλεφαντας ὑπάκουε σὲ μιὰ ἐντολὴ ἀμείβονταν μὲ ἕνα κομμάτι γλυκοπατάτα.

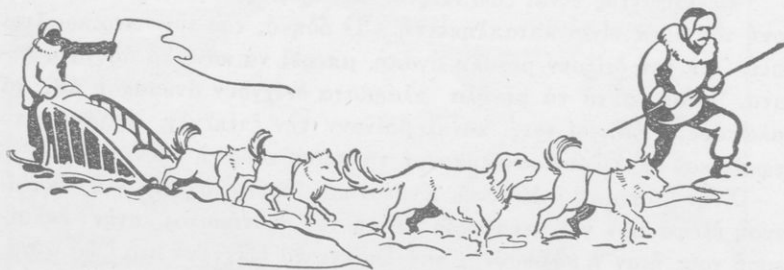
Αὐτὸς ὁ φίλος τοῦ ἀνθρώπου ἔκανε πραγματικὰ μεγάλη πρόοδο, ἀπὸ τὸν καιρὸ ποὺ οἱ προπάτορές του, τὰ ἄγρια μαμούθ, τρομοκρατοῦσαν τοὺς προγόνους μας.

Τὸ ἔλκυθρο ὑπῆρξε χωρὶς ἀμφιβολία τὸ πρῶτο ὄχημα. Σ' αὐτὸ ὁ πρωτόγονος ἀνθρώπος φόρτωνε τὰ ὑπάρχοντά του καὶ τὸ ἔσερνε μ' ἕνα λουρὶ ἀπὸ πλεγμένο δέρμα. Σκληρὴ δουλειά, ἀλλὰ προτιμώτερη ἀπὸ τὴ μεταφορὰ πάνω στὴν πλάτη. Ἡ ἔξυπνότερη ὄμως ἀπ' ὅλες τὶς ἐφευρέσεις τοῦ πρωτογόνου ἀνθρώπου ὑπῆρξεν ὁ τροχός. Τὸ χοντροκομμένο ἔλκυθρο τοποθετήθηκε σὲ δυὸ ζευγάρια ῥόδες κι αὐτὸ ἔτρεχε τώρα τόσο γρήγορα, ὅσο μποροῦσε νὰ τρέχη ὁ ἀνθρώπος. Ἔτσι τὸ πρῶτο ὄχημα εἶχε δῆ τὸ φῶς.

Κάθε σειρά, από γενιές ανθρώπων, έδιδε και τη δική της συνεισφορά στην εξέλιξή του. Οί Πέρσες, οί Έλληνες και οί Ρωμαίοι μεταχειρίζονταν όχήματα για τίς στρατιωτικές τους ανάγκες και τὰ γνωστά από την ιστορία δρεπανηφόρα άρματα, για τούς πολέμους.

Μ' όλη την τσερασία εξέλιξη τών όχημάτων, ύπάρχουν και σήμερα, μεγάλες περιοχές στη γή κι έκατομμύρια άνθρωποι, πού χρησιμοποιούν έλκυθρα ή κάρρα συρόμενα από ζώα. Στίς παγωμένες εκτάσεις τών Πόλων έλκυθρα, συρόμενα από άνθρωπους, ταράνδους ή σκύλους, είναι τὰ μόνα μέσα μεταφοράς.

Λευκοί έξερευνητές δέν έδίστασαν να χρησιμοποιήσουν, όπως οί Έσκιμώοι, σκύλους για να σύρουν έλκυθρα, όπως ο Πήρυ στο Βόρειο Πόλο κι ο Άμουσδεν στο Νότιο. Βέβαια οί σκύλοι είναι άγρια πλάσματα, δύσκολα κι επικίνδυνα στη μεταχείρισή τους. Έχουν όμως πί-

στη κι άφοσίωση στ' άφεντικά τους τόση, όση δέν σουναντοϋμε σε άλλα ζώα.

Τό πάθος τους για την εργασία είναι καταπληκτικό. Καθώς τους βλέπεις τέσσερις-τέσσερις ή δέκα-δέκα να σύρουν τó έλκυθρο νομίζεις, πώς πλάσθηκαν για τη δουλειά αυτή. Άν ένας σκύλος από την ομάδα δέν τραβά όπως πρέπει ή ξεφεύγει από τη σειρά του, θά του επιτεθοϋν άμέσως οί άλλοι, για να του δώσουν ένα γερό μάθημα και να τον έπαναφέρουν στην τάξη.

* *

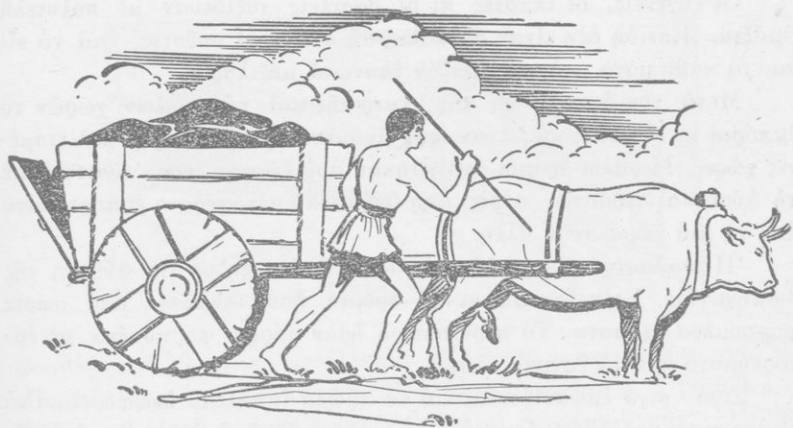
Η χρήση βωδιών για να σύρουν κάρρα είναι και σήμερα αρκετά διαδεδομένη στον κόσμο. Τα βώδια είναι δυνατώτερα κι από τὰ άλογα, τρέφονται εύκολώτερα κι ικανοποιούν κι άλλες ανάγκες τών ανθρώπων. Είναι βέβαια βραδύτερα από τὰ άλογα, άλλ' όταν ο χρόνος δέν παίζει ρόλο, ή βραδύτητα αυτή δέν είναι σοβαρό μειονέκτημα. Στὰ παρὰ-

λια και στα βάθη τῆς Ἀφρικῆς καθὼς και στὸ ἐσωτερικὸ τῆς Αὐστραλίας, κάρρα μεγάλα, συρόμενα ἀπὸ δωδεκάδα κερασφόρα ζῶα, μεταφέρουν τὸ μαλλὶ και τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα. Στὶς Ἰνδίες χρησιμοποιοῦνται ταῦροι γιὰ νὰ σύρουν λογιῆς-λογιῆς ὀχήματα, σὲ μερικὲς δὲ περιοχὲς δένονται στὸ ζυγὸ και κτιμῆλες.

Στὴ Ρωσία χρησιμοποιεῖται περισσότερο τὸ ἄλογο ἀπὸ τὸ βῶδι. Τὸ χειμῶνα χρησιμοποιοῦνται ἱππήλατα ἔλκυθρα. Πιο ἀνατολικά, στὴ Σιβηρία, τὰ ἄλογα χρησιμοποιοῦνται ἀκόμη περισσότερο κι εἶναι ὁ κυριώτερος φίλος τοῦ ἀνθρώπου.

Στὴν Ἰαπωνία, πρὶν ἀπὸ τὴν εἰσαγωγὴ τοῦ αὐτοκινήτου, τὸ κύριο και πολλές φορὲς τὸ μοναδικὸ ὄχημα, ἦταν τὸ «ριξ σόου». Εἶναι κάτι σὰν τὶς καρέκλες τῶν ἀναπήρων, ἀλλὰ μὲ ψηλότερες ρόδες. Σύρεται ἀπὸ ἓναν ἐργάτη ἰθαγενῆ, πὺν ὀνομάζεται «κούλης». Ὅπου τὸ

κλίμα εἶναι πολὺ θερμὸ γιὰ τοὺς λευκοὺς και τὸ βᾶδισμα πάνω στοὺς καυτοὺς δρόμους δύσκολο, συναντᾶ κανεὶς τέτοιους κούληδες νὰ περιμένουν πελατεῖα δίπλα στὸ ριξ σόου τους.

Στὴν Κίνα, ὅπου σὲ μεγάλες ἐκτάσεις συναντᾶ κανένας μόνο στενὰ μονοπάτια, ὑπάρχουν καρροτσάκια μὲ μιὰ ρόδα. Μαζὶ μὲ ἐμπορεύματα ὁ ἀχθοφόρος πὺν τὸ σπρώχνει μεταφέρει κι ἐπιβάτες. Αὐτοὶ οἱ ἀχθοφόροι ἔχουν καταπληκτικὰ ἀποθέματα ἐνεργείας και δυνάμεως και μποροῦν νὰ σηκώσουν ἢ νὰ σύρουν τεράστια βάρη. Στὶς Κινεζικὲς πόλεις δίπλα στὰ ριξ σόου συναντᾶ κανένας μικρὰ σκεπασμένα

ἀμάξια μὲ δυὸ ρόδες. Σύρονται συνήθως ἀπὸ ἓνα ἄλογο ἢ ἓνα γαῖδουράκι. Οἱ ρόδες εἶναι ζωγραφισμένες καὶ διακοσμημένες φανταχτερά.

Ἡ ἱστορία ὄλων τῶν ὁχημάτων εἶναι στενά συνδεδεμένη μὲ τὴν ἱστορία τῶν δρόμων. Ἄν δὲν ὑπῆρχαν κάρρα καὶ ἄρματα, τὰ παλιὰ στενά καὶ λασπώδικα μονοπάτια θὰ ἦσαν ἀρκετὰ γιὰ τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς στρατιῶτες. Οἱ Ρωμαῖοι, ἡ πρώτη ὀργανωμένη στρατιωτικὴ δύναμη τοῦ κόσμου, τὸ ἤξεραν αὐτό, καὶ ὑπῆρξαν οἱ καλύτεροὶ «ὀδοποιοὶ» στὴν ἱστορία. Πρὶν ἀπὸ λίγους αἰῶνες οἱ μεγάλοι δρόμοι, πού αὐτοὶ χάραξαν στὶς πορεῖες τους, ἦσαν καὶ οἱ κυριώτεροι στὶς χῶρες πού πέρασαν. Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς δρόμους αὐτοὺς ἦσαν λιθοστρωμένοι καὶ εἶχαν δείκτες πού ἔδειχναν τὶς ἀποστάσεις, ὅπως οἱ σημερινοὶ τὰ χιλιόμετρα. Στὸ Μεσαίωνα τὰ μοναστήρια συγκεντρώνανε τὴ μεγαλύτερη κίνηση καὶ οἱ δρόμοι ἐπομένως πού ἔφεραν στὰ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτά, ἦσαν καὶ οἱ πιὸ καλοὶ.

Οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἱππότες καὶ οἱ βασιλεῖς ταξίδευαν μὲ πολυτελεῖ ἀμάξια. Ἐπειδὴ δὲν εἶχαν ἀνακαλυφθῆ ἀκόμη οἱ σοῦστες, γιὰ νὰ εἶναι τὰ καθίσματα μαλακά, ἔβαζαν ἐπανωτὰ μαξιλάρια.

Μετὰ τὴν ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῶν ἄλλων χωρῶν τὸ ἐμπόριο καὶ οἱ μεταφορὲς πύκνωσαν ἀνάμεσα στὶς διάφορες πολιτισμένες χῶρες. Μεγάλοι δρόμοι ἀνοίχθηκαν πού ἔνωσαν τὴν Ἀνατολὴ μὲ τὴ Δύση καὶ τεράστιες οὐρὲς ἀπὸ ὁχήματα μεταφέρανε ἐμπορεύματα ἀπὸ τὴ μιὰ χώρα στὴν ἄλλη.

Ἡ κυκλοφορία ὅμως πῆρε τεράστια ἀνάπτυξη μὲ τὴν αὐξηση τῆς βιομηχανίας. Στὸν 18ο αἰῶνα οἱ δρόμοι ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ σειρὲς φορτωμένα ὁχήματα. Τὰ περισσότερα ἦσαν κάρρα φορτωμένα μὲ ἐμπορεύματα πού τὰ ἔσυραν ἄλογα.

Σιγά - σιγά ἐμφανίζονται καὶ τὰ πρῶτα ἱππήλατα λεωφορεῖα. Γιὰ πρώτη φορὰ, τὸ 1662, ἓνας Γάλλος πῆρε ἄδεια ἀπὸ τὸ βασιλεῖα τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ μεταφέρῃ μὲ πέντε πεντάρες ἐπιβάτες στοὺς δρόμους τοῦ Παρισιοῦ.

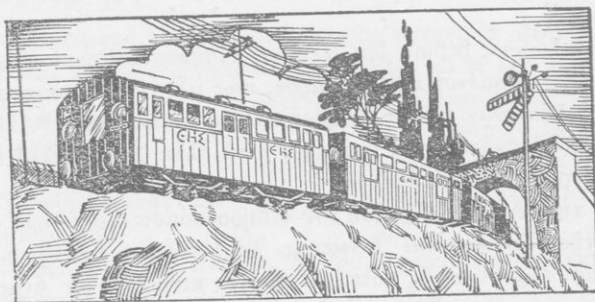
Τὸ 1829 ἓνας ἄλλος Γάλλος, πού ζοῦσε στὸ Λονδίνο, εἰσήγαγε τὸ πρῶτο λεωφορεῖο. Ἐπαιρνε εἴκοσι δύο ἐπιβάτες καὶ σύρονταν ἀπὸ τρία ἄλογα. Πολλοὶ τύποι τέτοιων ἱππηλάτων λεωφορεῖων παρουσιάζονταν ὅλο καὶ τελειότεροι κάθε τόσο. Ἡ χρῆση τους γίνονταν κάθε μέρα καὶ πιὸ μεγάλη. Ὅταν τὸ 1903 παρουσιάσθηκε στοὺς δρόμους τοῦ Λονδίνου τὸ πρῶτο αὐτοκίνητο, ὑπῆρχαν στὴν πόλη 1400 ἱππήλατα λεωφορεῖα.

Σπανίως ἐφεύρεση ἐπέδρασε τόσο στην κοινωνική ζωή τῶν λαῶν καὶ μετέβαλε ὅλες τὶς συνθῆκες τοῦ πολιτισμοῦ τους, ὅσο ἡ ἀνακάλυψη

4. Σιδηρόδρομοι καὶ χρησιμοποίηση τῶν σιδηροδρόμων. Ἡ αἰτία εἶναι, πὼς μὲ τὸ σιδηρόδρομο ἔχομε γρήγορη, φθηνή, καὶ ἀσφαλῆ μεταφορὰ μεγάλου ἀριθμοῦ ἐπιβατῶν καὶ ἐμπορευμάτων. Ὁ πρῶτος πού κατασκεύασε καὶ κυκλοφόρησε ἀτμομηχανὴ πού νὰ σέρνῃ βαγόνια ἦταν ὁ Οὐαλλὸς Τρέβιθικ. Ἡ ἀνάγκη τῆς γεννήθηκε κυρίως στὰ μεγάλα ἀνθρακωρυχεῖα τῆς Ἀγγλίας. Τὸ κάρβουνο πού παρήγετο σ' αὐτὰ ἔπρεπε νὰ μεταφέρεται, σὲ μεγάλες ποσότητες, στὰ λιμάνια. Τὸ φόρτωναν σὲ βαγόνια, πού ἐσπρωχναν ἄλογα ἢ ἄνθρωποι.

Ὁ «τρελλὸς Οὐαλλὸς», ὅπως ὠνόμαζαν στὴν ἐποχὴ του τὸν Τρέβιθικ, ἔβαλε ρόδες στὴ μηχανὴ κι ἔδωσε πίσω ἀπ' αὐτὴν βαγόνια πάνω στὰ ὁποῖα σὲ ἄλλα ἐπέβαιναν καμιά ἐβδομηνταριά ἐργάτες καὶ σὲ ἄλλα

φορτώθηκαν 10 τόννοι μέταλλευμα. Βέβαια τὸ κατασκεύασμα αὐτὸ τοῦ σιδηροδρόμου ἦταν πρωτόγονο, ἀλλὰ ἦταν τὸ πρῶτο κι ὁ Τρέβιθικ εἶχεν τὴν τιμὴ τοῦ πρώτου ἐφευρέτη. Πολλοὶ τὸν μιμήθηκαν, ἀλλὰ κανεὶς δὲν σκέφθηκε νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ συρμὸ γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ἐπιβατῶν.

Ἡ πρώτη σιδηροδρομικὴ γραμμὴ κατασκευάσθηκε σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀγγλικὰ ἀνθρακωρυχεῖα, πού ἦταν κοντὰ σ' ἓνα ὄρυχεῖο σιδήρου. Εἶχε ξεπέσει κείνη τὴν ἐποχὴ ἡ τιμὴ τοῦ σιδήρου. Μὲ μικρὴ δαπάνη στρώθηκεν ὁ δρόμος, πάνω στὸν ὁποῖον κυλοῦσαν τὰ βαγόνια μὲ φύλλα σιδήρου, ἀντὶ γιὰ ξύλινες γραμμές, ὅπως συνήθιζαν νὰ χρησιμοποιοῦν

Ἡ πραγματικὴ φυσιογνωμία τῶν σιδηροδρόμων κι ἡ ἀνάπτυξή τους ἀρχίζει μὲ τὴν ἐμφάνιση τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Γεωργ. Στέφενσον. Γιὸς πτωχῶν γονέων, δὲν ἀγαποῦσε διόλου τὰ γράμματα. Εἶχε ὅμως μανία στὶς μηχανές. Χάρις στὸ ζῆλο του αὐτὸν βρῆκα

μιά θέση θερμοαστοῦ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνθρακωρυχεῖα τοῦ Νιουκάστελ. Σὲ λίγο ἦταν ἱκανὸς ὄχι μόνον νὰ ὀδηγῇ μὴχανή καὶ νὰ τὴν διορθῶναι μόνος του, ἀλλὰ καὶ νὰ σχεδιάζῃ καὶ νὰ κατασκευάζῃ καινούρια, δική του. Εἶχε τόση ἐπιτυχία, πὺ τοῦ παρήγγειλαν νὰ φτιάξῃ ἄλλες δέκα. Ὅλες ὁμως αὐτὲς ἦταν γιὰ νὰ μεταφέρουν κάρβουνο.

Στις 27 Σεπτεμβρίου τοῦ 1825 κατασκευάσθηκεν ἀπὸ τὸν Στέφενσον κι ὠδηγήθηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο ὁ πρῶτος σιδηρόδρομος, μὲ ἀτμομηχανή καὶ βαγόνια μὲ φορτίο κι ἐπιβάτες, πὺ σύνδεσε μιὰ πόλη μὲ μιὰ ἄλλη. Ταξίδεψε μὲ ταχύτητα 12—15 μίλια τὴν ὥρα καὶ μὲ πλήρη ἀσφάλεια. Ἐπέστρεψε χωρὶς ἐμπορεύματα, ἀλλὰ μὲ 600 ἐπιβάτες. Ἔτσι τὸ πρῶτο ταξίδι, πὺ ἀπετέλεσεν ἓνα ἀληθινὸ λαϊκὸ πανηγύρι, ἦταν οἰωνὸς λαμπρῆς ἐπιτυχίας.

—Θὰ ἔλθῃ καιρὸς, φώναζε θριαμβευτικὰ ὁ Στέφενσον, πὺ θὰ εἶναι φτηνότερα γιὰ ἓναν ἐργαζόμενον νὰ ταξιδεύῃ μὲ τραῖνο παρὰ νὰ πηγαίνει πεζός.

Οἱ ἀντιδράσεις βέβαια δὲν ἔλειψαν. Παρουσιάσθησαν οἱ μεψίμοιροι καὶ καθυστερημένοι πὺ φώναζαν, πὺς μὲ τὴν ἀτμομηχανή τοῦ τραίνου θὰ ἔπαιρναν φωτιὰ τὰ δάση καὶ τὰ σπίτια τους. Ἄλλοι πάλι ἔλεγαν, πὺς θὰ σκοτώνει τὶς ἀγελάδες ἢ τὰ ἄλλα ζῶα. Ἀλλὰ ἡ πρόοδος δὲν μποροῦσε νὰ σταματήσῃ.

Ἀπὸ τὴν Ἀγγλία ἡ χρῆση τοῦ σιδηροδρόμου διαδόθηκε σὶς ἄλλες χῶρες τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀμερικῆς. Τὸ 1830 στὴ Γαλλία ὁ σιδηρόδρομος, πὺ σύρονταν ὡς τότε μὲ ἄλογα, κινήθηκε μὲ ἀτμομηχανή καὶ σύνδεσε τὶς πόλεις Σαίντ-Ἐτιέν καὶ Λυών. Μετὰ πέντε χρόνια εἰσήγονταν στὴ Γερμανία καὶ διαδοχικὰ σὶς ἄλλες χῶρες.

Στὴ χώρα μας μόλις τὸ 1868 κατασκευάσθηκεν ἡ πρώτη μικρὴ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ πὺ ἔνωσε τὰς Ἀθήνας μὲ τὸν Πειραιᾶ. Σήμερα τὸ σιδηροδρομικὸ δίκτυο τῆς Ἑλλάδος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὰς Ἀθήνας καὶ φτάνει ὡς τὰ σύνορα Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Τουρκίας. Οἱ σιδηρόδρομοι αὐτοὶ εἶναι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (ΣΕΚ). Ὑπάρχει ὁμως κι ἄλλη γραμμὴ, πὺ ἐνώνει τὶς μεγαλύτερες πόλεις τῆς Πελοποννήσου. Εἶναι οἱ ΣΠΑΠ. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτοὺς ὑπάρχουν κι οἱ Θεσσαλικὸι Σιδηρόδρομοι πὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ Βόλο καὶ τελειώνουν στὴν Καλαμπάκα. Τέλος οἱ σιδηρόδρομοι Βορειοδυτικῆς Ἑλλάδος, πὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὸ Κρυονέρι, ἀπέναντι στὴν Πάτρα καὶ φθάνουν ὡς τὸ Ἀργίρι.

Οἱ σημερινοὶ σιδηρόδρομοι ἔχουν τελειοποιηθῆ τόσο, πὺ ἐλάχιστα μοιάζουν μὲ τοὺς πρῶτους. Στὴν Ἀμερικὴ τὰ 95 % τῶν σιδηροδρό-

μων κινοῡνται με̄ η̄λεκτρισμο̄. Στη̄ χω̄ρα μας ῡπαρχεῑ μονο̄ μιᾱ μικρο̄η γραμμη̄ η̄λεκτρικο̄υ σιδηροδρο̄μου, ποῡ αρχιζεῑ απο̄ τον̄ Πειραῑα καῑ καταλη̄γει στη̄ν Πλατε̄ια Ἀτικη̄ς Ἀθη̄ων με̄ προοπτικη̄ νᾱ επε-
κατᾱθη̄ ως̄ την̄ Κηφισιᾱ.

Ἀνετες, γραφικες̄ καῑ ταχυκινητες̄ ε̄ιναῑ οῑ ω̄τομοτρο̄ις. Οῑ αυτοκι-
νητᾱμαξες̄ αῡτες̄ κινοῡνταῑ πανω̄
στις̄ ἴδιες̄ σιδηροδρομικες̄ γραμμες̄,
μονο̄ ποῡ αντῑ της̄ βαρεῑας̄ ᾱτμομη-
χανη̄ς ποῡ ᾱγκομαχᾱ καῑ καπνιζεῑ,
κινοῡνταῑ με̄ πετρε̄λαιο. Ὁτομοτρο̄ις
γλυστροῡν καθημερῑνᾱ το̄σο̄ στις̄
γραμμες̄ των̄ σιδηροδρο̄μων̄ Πελο-
ποννη̄σου, ὅσο̄ καῑ στις̄ γραμμες̄ των̄ Σιδηροδρο̄μων̄ τοῡ Ἑλληνικο̄υ
Κρᾱτους (ΣΕΚ).

Ἐνᾱ πρω̄ι τοῡ 1790̄ κάποιοις νεαρο̄ς μηχανικο̄ς στη̄ν Κορνγουο̄λ
της̄ Ἀγγλιᾱς μπη̄κε̄ στο̄ γραφεῑο τοῡ κυρῑου τοῡ μ' ἕνᾱ περιεργο̄ δέμα
κατω̄ απο̄ τη̄ μασχᾱλη̄ του.

5. Μηχανοκίνητα ὄχηματα : Αὐτοκίνητα

—Τί̄ ἔχεις̄ αῡτοῡ, Μάρντοχ; τὸν
ρώτησεν ὁ̄ προϊστᾱμενός̄ του.

—Ἡ̄ νέᾱ μοῡ εφεῡρεση̄, κύριε, ἀπάντησεν̄ ἐκε̄ινος. Ε̄ιναῑ ἕνᾱ
ᾱτμοκίνητο̄ ὄχημα.

—Ἄσε̄ αῡτᾱ τὰ̄ ἀνόητᾱ ὄνειρα, παρατήρησεν̄ αῡστηρὰ ὁ̄ κ.
Μποῦλτον.

Ἄλλᾱ ὁ̄ νεαρο̄ς μηχανικο̄ς ἀνοιξε̄ τὸ δέμᾱ τοῡ κῑ ἔβγαλε̄ τὸ μον-
τέλλο ποῡ ε̄ιχε̄ κατασκευάσει. Ἦταν̄ ἕνᾱ ὄχηματάκι μ' ἕνᾱ καζάνῑ στο̄
πίσω̄ μέρος̄ του. Σε̄ λίγᾱ λεπτά̄ τὸ καζάνῑ ἀρχιζε̄ νᾱ βγάξη̄ ᾱτμὸ κῑ
ἕνᾱ τσοῦφ· τσαφ̄ ἀκούσθηκε. Τὸ μικρὸ̄ ὄχημᾱ ἀρχισε̄ νᾱ τρέχη̄ μόνο-
τοῡ μέσᾱ στο̄ δωμάτιο.

—Τὸ δοκίμασες̄ στο̄ δρο̄μο Οὐίλλιαμ; τὸν ρώτησε̄ ἐκπληκτος̄ ὁ̄
κύριός̄ του.

—Ναί, ἔξω̄ απο̄ την̄ ἐκκλησιᾱ. Ὁ̄ ε̄φημέριος, μόλις̄ τὸ ε̄ιδε̄ νᾱ
τρέχη̄, πήδησε̄ τρομαγμένος̄ ψηλὰ καῑ κατόπῑ ἀρχισε̄ νᾱ τρέχη̄ φωνά-
ζοντας̄ :

—Ὁ̄ Σατανάς, ὁ̄ Σατανάς... βγάξεῑ φωτιᾱ καῑ με̄ κυνηγᾱ.

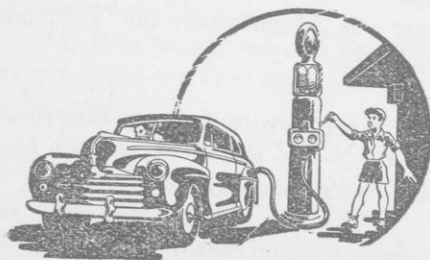
—Τὸ ξέρω, παιδί̄ μου, πὼς ὁ̄ κόσμος̄ θὰ̄ τρομᾱξη̄ απο̄ τέτοιᾱ
πρᾱγματα, ἀλλὰ̄ καλὰ̄ θὰ̄ ἔκανες̄ νᾱ ἀσχοληθῆς̄ με̄ μηχανὲς̄ ὀρυχείου.
Αὐτή̄ ἡ̄ σκηνη̄ μᾶς̄ δείχνεῑ τις̄ πρω̄τες̄ προσπάθειες̄ των̄ ἀνθρώ-

πων να κινήσουν τα άμάξια τους με μηχανές κι όχι να τα σέρνουν ζώα ή να τα σπρώχνουν άνθρωποι.

Πρωτύτερα, στο Παρίσι, ο Γάλλος Κυνιὸ εἶχε κατασκευάσει ἕνα ἀτμοκίνητο άμάξι πὸν ἔτρεχε 2,5 μίλλια τὴν ὥρα καὶ μετέφερε 4 ἐπιβάτες. Ἄλλὰ μιὰ μέρα, τὸ καζάνι του ἔσκασε καὶ πετάχτηκαν δεξιὰ κι ἀριστερὰ τοῦ δρόμου καυτὰ κάρβουνα καὶ σίδερα. Ὁ ἀτυχής ἐφευρέτης ὠδηγήθηκε στὴ φυλακὴ.

Αὐτὸ βέβαια δὲν μπόρεσε νὰ σταματήσῃ τὶς δοκιμὲς τόσο στὴ Γαλλία, ὅσο καὶ στὰ ἄλλα μέρη.

Ὁ Τρέβιθικ στὴν Ἄγγλῖα, κατασκεύασε τὸ πρῶτο ἀτμήλατο ὄχημα πὸν ἔτρεχε γρηγορώτερα ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο καὶ μετέφερε ἐπιβάτες, ἀπὸ ἕνα σημεῖο σὲ ἄλλο.

Οἱ ἀντιδράσεις ἀπὸ τὸν κόσμο καὶ τὶς ἀρχὲς ἦταν μεγάλες. Οἱ ἄνθρωποι διαμαρτύρονταν, πὼς τὰ ζῶα τους τρώμαζαν κι οἱ δρόμοι καταστρέφονταν. Λιθοβόλησαν τὰ ὀχήματα, ἔστησαν ὁδοφράγματα στοὺς δρόμους γιὰ νὰ μὴν περνοῦν καὶ τὰ κατέστρεφαν.

Ὡς τόσο τὸ 1830 ὑπῆρχαν ἀρκετὰ ὀχήματα στὸ Λονδίνο καὶ ἡ μεγαλύτερη ἐφημερίδα, οἱ «Τάϊμς» ἔγραφαν, πὼς ἦσαν ἀσφαλέστερα, ταχύτερα κι οἰκονομικώτερα ἀπὸ τὰ ἄλογα. Πόλεις στὴν Ἄγγλῖα συγκοινωνοῦσαν μὲ τέτοια ὀχήματα πὸν ἀνέπτυσαν ταχύτητα 30—40 μίλλια τὴν ὥρα. Αὐτὴ ἡ ταχύτητα καταστάκιζε φυσικὰ τοὺς ἐπιβάτες πὸν ταλαιπωροῦνταν στὰ ὀχήματα αὐτὰ, τὰ ὁποῖα δὲν εἶχαν ἀκόμη ρόδες μὲ λάστιχα, ἔτρεχαν σὲ κακοφτιαγμένους δρόμους καὶ εἶχαν ξύλινα καθίσματα χωρὶς σοῦστες.

Περὶ τὸ 1865 εἰσήχθησαν στὴν Εὐρώπη ἀπὸ τὴν Ἄμερικὴ τὰ τράμ. Τὰ ἔσερναν ἄλογα. Ἡ ἰδέα φυσικὰ πάρηκε ἀπὸ τὰ βαγόνια τῶν ἀνθρακωρυχείων, πὸν μετέφεραν κάρβουνο καὶ σέρνονταν ἀπὸ ἄλογα. Τὰ τράμ αὐτὰ κυλοῦσαν πάνω σὲ σιδηρογραμμὲς. Αὐτὸ τὸ σύστημα ἐπικράτησε μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν, ὁπότε νέου τύπου τράμ παρουσιάσθηκε, στὶς μεγάλες πόλεις, τὰ τρόλλεϋ-μάς. Αὐτὰ παίρνουν τὸ ἠλεκτρικὸ ρεῖμα ἀπὸ ἐναέρια κολώδια, ὅπως τὰ τράμ, ἀλλὰ δὲν κινοῦνται πάνω σὲ γραμμὲς. Εἶναι ἕνας συνῦχισμὸς τράμ καὶ λεωφορείου.

Τὸ ποδήλατο εἶναι κι' αὐτὸ ἓνα μέσο μεταφορᾶς ποὺ ἔχει τὴν ἱστορία του. Πολλοὶ δὲν ἦσαν σὲ θέση νὰ ἔχουν στὴ διάθεσή τους ἄλλα γιὰ μεταφορὰ ἢ ὄχηματα. Στὴν ἀρχὴ τὰ ποδήλατα ἦταν ξύλινα, ἀργότερα οἱ ῥόδες τους ἔγιναν σιδερένιες καὶ πέρασαν πολλὰ χρόνια, ὥσπου νὰ φτάσουν στὸ σημερινό τους τύπο μὲ τὰ λάστιχα.

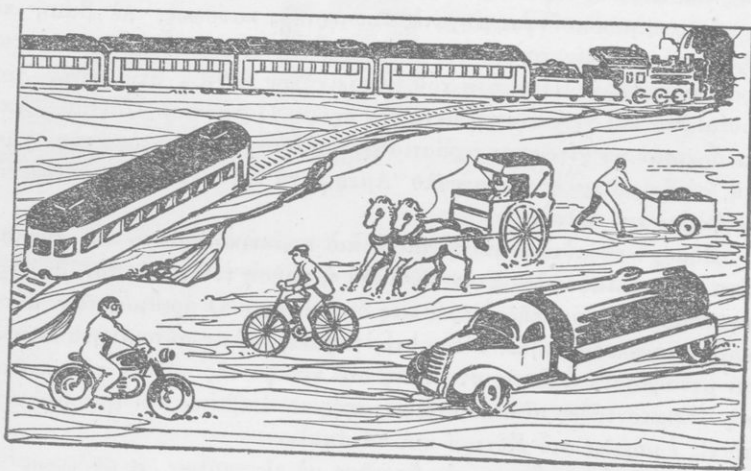
Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ πολὺ ἐξυπηρέτησε καὶ ἀνύψωσε τὴν συγκοινωνία σ' ὅλες τὲς πολιτισμένες χώρες, εἶναι ἡ ἐφεύρεση καὶ τελειοποίηση τοῦ αὐτοκινήτου. Δυὸ ἐφευρέσεις ἔπαιξαν ἀποφασιστικὸ ρόλο στὴν ἐξέλιξη τοῦ αὐτοκινήτου. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἀεροθαλάμου—σαμπρέλλας—καὶ ἡ ἐφεύρεση τῆς βενζινομηχανῆς. Τὸν ξύλινο ἢ σιδερένιο τροχὸ ἀντικατέστησε τροχὸς ἀπὸ ἐλαστικὸ, μέσα στὸν ὁποῖο ὑπῆρχε λαστιχένιος ἀεροθάλαμος, ποὺ βοηθεῖ ἀφάνταστα στὸ νὰ τρέχει τὸ ὄχημα ἑλαφρὰ καὶ γρήγορα στὸ δρόμο. Ἡ ἀνακάλυψη ἐξ ἄλλου τῆς βενζινομηχανῆς ἀποτελεῖ σταθμὸ στὴν ἐξέλιξη τῶν ὀχημάτων. Ἀφ' ὅτου ἀρχισαν νὰ χρησιμοποιοῦνται μηχανῆς ἐσωτερικῆς καύσεως, μὲ βία τῆ βενζίνη, τὸ αὐτοκίνητο ἀρχίζει νὰ γίνεται τὸ πρακτικώτερο μέσο μεταφορᾶς στὴν ξηρὰ. Ἡ χρῆση τοῦ αὐτοκινήτου ἀρχίζει στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα καὶ γενικεῖται μετὰ τὸν πρῶτο Παγκόσμιον Πόλεμον. Ἀπὸ τότε ἀρχισαν νὰ γίνωνται τεράστια ἐργοστάσια, πρὸ παντὸς στὴν Ἀμερικὴ, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν μεγάλον Ἀμερικανὸν ἐργοστασιάρχον αὐτοκινήτων Φόρντ καὶ ἄλλους.

Σήμερον τὸ αὐτοκίνητον εἶναι τὸ πιὸ πρακτικὸν καὶ τὸ πιὸ συνηθισμένον μέσον μεταφορᾶς. Στὴν Ἑλλάδα ἡ χρῆσις του μετὰ τὸν δευτέρον Παγκόσμιον Πόλεμον πῆρε τεράστιες διαστάσεις. Ὁ ἀριθμὸς τῶν αὐτοκινήτων τριπλασιάσθηκε. Μέσα στὶς μεγάλας πόλεις αὐτοκίνητα λεωφορεῖα μεταφέρουν ἀπὸ τίς συνοικίας στὸ κέντρο τῆς πόλεως τοὺς κατοίκους. Ἐκατοντάδες αὐτοκίνητα μεταφέρουν ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα ἀπὸ τίς ἐπαρχίας στὸ Κέντρον καὶ τὰνάπαινον.

Τὸ αὐτοκίνητον ἔνωσε τὴν ὑπαιθρον μὲ τίς πόλεις κι ἀνύψωσε τὸ πολιτικιστικὸ ἐπίπεδον τῆς χώρας. Λεωφορεῖα καὶ φορητὰ ἐνάωνουν τὴν Ἀθῆναν μὲ τὴν πιὸ ἀπομακρυσμένην πόλιν καὶ κωμόπολιν τῆς Ἑπικρατείας.

Δεῖγμα τεχνικῆς ἀναπτύξεως καὶ ἀνέσεων στὶς σημερινῆς συγκοινωνίας ἀποτελοῦν τὰ τελευταῖον τύπου αὐτοκίνητα πολυτελείας, κοῦρσες καὶ λεωφορεῖα. Πολυτελής ἐξωτερικὴ καὶ ἐσωτερικὴ ἐμφάνισις, ἄνετα καθίσματα, ραδιόφωνον μέσα στὸ αὐτοκίνητον, ἑλαφρὸ κύλισμα στὸ δρόμον, γεννοῦν στὸν ἐπιβάτη ἓνα αἶσθημα ἀσφαλείας, χαρᾶς καὶ εὐχαριστήσεως.

“Ένας κόσμος δλόκληρος ἐξ ἄλλου ἀποζει σήμερα ἀπὸ τὸ αὐτοκίνητο. Δὲν εἶναι μόνο οἱ σωφὲρ καὶ οἱ εἰσπράκτορες. Χιλιάδες ἐργαζόμενοι ζοῦν ἀπὸ τὴν κατασκευὴ καὶ συντήρηση τῶν αὐτοκινήτων. Γιατὶ τὸ κομψὸ αὐτὸ κατασκεῦασμα ἀποτελεῖται ἀπὸ χίλια δυὸ μικροπράγματα, ποὺ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ καθένα πρέπει νὰ δουλέψῃ μιὰ στρατιὰ ἀπὸ ἐργάτες καὶ τεχνικοὺς διαφόρων ἐιδικοτήτων. Κυττάξετε πόσα συνεργεῖα γκαράζ, πρατήρια βενζίνης, καταστήματα πωλήσεως ἐλαστικῶν καὶ ἀνταλλακτικῶν αὐτοκινήτων ὑπάρχουν σὲ μιὰ μεγάλη πόλη σήμερα. Ὅλα αὐτὰ ἐργάζονται καθημερινά, τὸ καθένα χωριστά, κι ὅλα μαζὶ γιὰ νὰ μᾶς χαρίσουν τὴν ἄνετη καὶ πολιτισμένη μεταφορὰ μας ἀπὸ ἓνα σημεῖο σὲ ἄλλο κι ἀπὸ ἓναν τόπο σὲ ἓναν ἄλλον.

Β'. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΗΣ ΘΑΛΑΣΣΑΣ

‘Ο πρώτος προϊστορικός άνθρωπος, πού ριψοκινδύνευσε πάνω στο νερό, καβάλλα σ’ έναν κορμό δένδρου μ’ ένα σπασμένο κλαρί για κουπί, πρέπει να ήταν πολύ θαρραλέος. Ποιος μπορεί να φαντασθῆ, παρατηρώντας με θαυμασμό τούς συγχρόνους υπερωκεανείους κολοσσούς, πού μοιάζουν σωστὲς πλεούμενες πόλεις, πὼς εἶχαν πρόγονό τους έναν κορμό δένδρου! Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξη μᾶς δείχνει καθαρὰ τὰ μεγάλα βήματα πού ἔκανε μέσα στὸ κύλισμα τῶν αἰώνων τὸ ἀνθρώπινο μυαλό. Ἐνα μεγάλο μέρος τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ καθρεφτίζεται ἀσφαλῶς στὴν ἱστορία καὶ τὴν ἐξέλιξη τῆς ναυπηγικῆς.

‘Ο πρωτόγονος ἄνθρωπος δὲν ἄργησε νὰ σκεφθῆ, πὼς ἔπρεπε νὰ σκαλίση καὶ νὰ κἀνῃ μὲτερὴ τὴν πλῶρη τῆς πρώτης του βάρκας γιὰ νὰ παρουσιάξῃ ἔτσι μικρότερη ἀντίσταση στὸ νερό. Μὲ τὸ πέρασμα τοῦ χρόνου ἔσκαψε μέσα τὸν κορμό γιὰ νὰ τὸν κἀνῃ κοῖλο, γιὰ νὰ κάθεται πὼ ἀναπαντικὰ καὶ νὰ μὴ γλυστρᾷ. Ἀργότερα ἔκανε τὸν πρῶτο σκελετὸ πάνω στὸν ὁποῖον ἄπλωσε ἕνα δέρμα βουβάλου γιὰ νὰ μὴ μπαῖνῃ μέσα τὸ νερό. Ἡ μιὰ ἐξέλιξη ἔφερε τὴν ἄλλη. Τὰ πλοῖα του ἔγιναν μεγαλύτερα καὶ διάσχιζαν μεγαλύτερες ἀποστάσεις. Ἀνακάλυψε τὸ κουπί, στὴ θέση τοῦ σπασμένου κλαδιοῦ. Μιὰ μέρα καθὼς τυχαῖα ἀνύψωσε τὸ κουπί μ’ ἕνα δέρμα μπερδεμένο σ’ αὐτό, εἶδε, πὼς ὁ ἀνεμος τὸ φούσκωνε καὶ ἔσπρωχνε τὴ βάρκα χωρὶς τὴ βοήθεια τῶν κουπιῶν. Ἦταν τὸ πρῶτο πλοῖο μὲ πανιά.

Τὰ πρῶτα καΐκια θὰ πρέπη νὰ ἦσαν κάτι σὰν τὰ παιγνίδια πού φτιάχνουν τὰ μικρὰ παιδιὰ στὸ νερό. Μιὰ σανίδα δηλαδὴ μ’ ἕνα ξύλο στὴ μέση γιὰ κατάρτι κι’ ἕνα χαρτί τετράγωνο πού παριστᾷ τὸ πανί.

Οἱ δοῦλοι στὴν ἀρχαιότητα ἦταν μιὰ φτηνὴ πηγὴ ἐνεργείας. Αὐτὸ βοήθησε πολὺ στὸ νὰ κατασκευασθοῦν μεγάλα σκάφη μὲ σειρὲς ἀπὸ κουπιὰ. Συνήθως εἶχαν τρεῖς σειρὲς κουπιὰ καὶ λέγονταν τριήρεις. Δοῦλοι—ἑρέτες κωπηλατοῦσαν ἀκούραστα ἔτσι πού τὰ σκάφη τῶν ἀρχαίων ἦσαν μεγαλοπρεπῆ καὶ ταχυκίνητα. Μὲ τέτοια πλοῖα τριήρεις, οἱ Φοῖνικες, ὁ μεγαλύτερος ναυτικὸς λαὸς τοῦ ἀρχαίου κόσμου, σχίζανε τὴ Μεσόγειο γιὰ τὰ ἐμπορικὰ τους ταξίδια, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες

ἐγιναν ἀθάνατοι στή Σαλαμίνα κι οἱ Ῥωμαῖοι κατάκτησαν τοὺς λαοὺς τῆς Μεσογείου κι ἔφτασαν ὡς τὴ Μεγάλῃ Βρετανία.

Οἱ πρῶτοι ναυτικοὶ βέβαια δὲν ἤξεραν τὴν πυξίδα. Εἶχαν ὀδηγῶσινὰ ταξίδια τους, τὴν ἡμέρα τὸν ἥλιο καὶ τὴ νύκτα τὰ ἀστρα. Οἱ Ἄραβες χρησιμοποιοῦσαν γιὰ νὰ προσανατολιζῶνται μιὰ μαγικὴ πέτρα, πὺ δέιχενε πάντα τὴν ἴδια διεύθυνση.

Ἦταν μιὰ μαύρη πέτρα μυτερή, κρεμασμένη ἀπὸ μιὰ κλωστή. Ἡ μύτη τῆς ἦταν πάντα στραμμένη στὸ Βορρᾶ, ὅποια διεύθυνση κι ἂν εἶχε τὸ καράβι. Φαίνεται, πὺς οἱ Ἄραβες ἔμαθαν τὴ χρῆση τοῦ πρωτογόνου αὐτοῦ μαγνήτη ἀπὸ τοὺς Κινέζους πὺ τὸν χρησιμοποιοῦ-

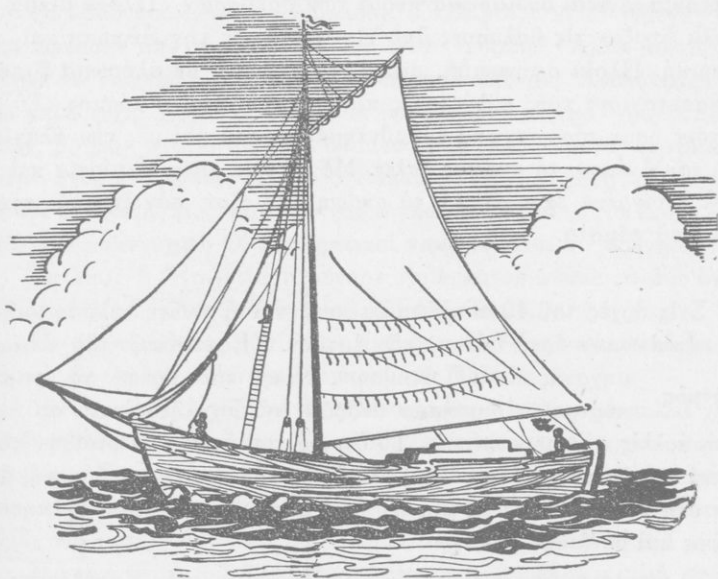
σαν στὰ ταξίδια τους στὸν Ἰνδικὸ Ὠκεανό. Πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερα ἐφευρέθηκε καὶ τελειοποιήθηκεν ἡ ναυτικὴ πυξίδα πὺ τόσο βοήθησε στὸν προσανατολισμὸ τῶν πλοίων, κι ἔκανε ἀσφαλῆ τὰ ταξίδια τους σὲ ὅποιοδήποτε μέρος. Ἡ ἀνακάλυψη τῶν πυροβόλων κι ἡ χρησιμοποίησή τους τὸ Μεσαίωνα ἀπὸ τὰ πολεμικὰ πλοῖα ἀπαιτοῦσε τὰ πλοῖα νὰ εἶναι μεγάλα καὶ στερεά.

Ἡ τελειοποίηση, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, τῶν σκαφῶν ἔκανε ἀκόμη πὺ τολμηροὺς τοὺς θαλασσινοὺς γιὰ μεγάλα ταξίδια, σὲ ἄγνωστες μακρονῆς χώρες, γιὰ τῖς ὁποῖες λέγονταν, πὺς ἦσαν γεμάτες χρυσάφι καὶ μαργαριτάρια.

Ἴσπανοὶ καὶ Πορτογάλοι ἦσαν ἐπὶ κεφαλῆς στὶς κοσμοϊστορικὰς αὐτὰς ἐξερευνήσεις καὶ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν.

Ὁ Χριστόφορος Κολόμβος ἀνακαλύπτει τὴν Ἀμερική, ὁ Βάσκο ντὲ Γάμα παραπλέει τὸ Ἀκρωτήριο τῆς Καλῆς Ἑλπίδας καὶ ὁ Μαγγελάνος, πρῶτος κάνει τὸ γύρο τοῦ κόσμου. Ἦταν ἡ ἐποχὴ μὲ τὰ μεγάλα πλοῖα, τὶς ψηλὰς πρύμνες καὶ τὰ ὠραῖα τετράγωνα πανιά. Βέβαια σὲ σύγκριση μὲ τοὺς σημερινοὺς κολοσσοὺς ἦσαν μικρά, ἀφοῦ τὰ

πιο μεγάλα ἀπ' αὐτὰ ἦσαν ἑκατὸ τόννων καὶ τὸ μᾶκρος τους περὶ τὰ 25 μέτρα.

Ἐπὶ αἰῶνες ἡ Μεσόγειος ἦταν ἡ μεγάλη κλειστὴ ἐμπορικὴ θάλασσα μὲ τὰ κατάφορτα ἀπὸ θησαυροὺς πλοῖα. Οἱ θησαυροὶ αὐτοὶ καὶ ἡ διάθεση ἄλλων γιὰ νὰ τοὺς ἀρπάξουν καὶ νὰ τοὺς κάνουν δικούς τους, γέννησε τὴν πειρατεία καὶ τοὺς πειρατὲς, τοὺς ληστές αὐτοὺς τῶν θαλασσῶν. Ἐνα πλοῖο φορτωμένο πολύτιμο ἐμπόρευμα συναντοῦσε συχνὰ ἄλλο ποῦ τοῦ ἐπειθιέτο νὰ τὸ λεηλατήσῃ. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ ἀμύνεται, καὶ ἔτσι κάθε θαλασσινοὺς ἦταν συγχρόνως καὶ ναυμάχος. Ἡ πειρατεία ἀναφέρεται ἀπὸ τὴν Ῥωμαϊκὴ ἀκόμη ἐποχὴ. Καὶ αὐτὸς ὁ Ἰούλιος Καίσαρας ἔπεσε κάποτε στὰ χέρια πειρατῶν καὶ δὲν θὰ ἀπελευθερώονταν, ἂν ἡ Ῥώμη δὲν κατέβαλεν ἀκριβὰ λύτρα.

Κάθε μεγάλη ναυτική δύναμη έπρεπε να αγωνίζεται ξεχωριστά, για να εξολοθρευτεί αυτοὺς τοὺς Κουρσάρους. Ὑπῆρξαν έποχές, πού οἱ κουρσάροι ἦσαν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν θαλασσῶν. Κανέννας δὲν μπόρεσε ποτέ νὰ τοὺς ξεκάνη ἀποτελεσματικά. Μόνο τὸ 1826 ἡ Ἄγγλια κατανίκησε τοὺς τελευταίους στὸ Αἶγαῖο καὶ ἔδωκε τέλος στὴν προαιώνια αὐτὴ ἀπειλὴ τῶν ναυτιλλομένων.

Μὲ τὴν καταστροφὴ τῆς μεγάλης Ἰσπανικῆς Ἀρμάδας, ἡ Μεγάλῃ Βρετανία γίνεται οὐσιαστικὰ κυρία τῶν θαλασσῶν. Πλοῖα μικρὰ καὶ μεγάλα ἔσχιζαν τὶς θάλασσες ἀπὸ τὶς Ἰνδίες ὡς τὴν Εὐρῶπῃ καὶ τὴν Ἀμερικὴ. Πλοῖα σφηνοειδῆ, μικρὰ, ταχυκίνητα, μὲ πλήρωμα ἔμπειρο καὶ καπετάνιους τοὺς καλύτερους πού γνώρισε ποτέ ὁ κόσμος. Τὰ πανιά τους ἦσαν τόσο τεχνικὰ τοποθετημένα, πού καὶ μὲ τὴν ἑλαχίστη πνοὴ τοῦ ἀνέμου, τὸ σκάφος ἔπλεε. Μὲ τὰ τρία τους κατάρτια καὶ τὰ πανιά ἀνοιγμένα στὸν ἄνεμο, τὰ σκάφη ἔμοιαζαν σὰν ξωτικά πουλιά πάνω στὰ κύματα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα ἐμφανίζεται ἡ πρώτη τολύπη καπνοῦ πού σήμαινε τὸν ἀργὸ θάνατο τῶν ἱστίων. Ἐφευρέτης τῆς ἀτμομηχανῆς εἶναι ὁ Φούλτων. Νέος, τοῦ ἄρεσε νὰ φτιάχνῃ πορτραῖτα διασήμων ἀνδρῶν, νὰ ἀσχολῆται καὶ νὰ πετυχαίνει πολλὰ μικροεφευρέσεις. Τὸ ὄνειρό του ἦταν νὰ φτιάξῃ πλοῖα πού νὰ κινοῦνται μὲ ἀτμό. Τὸ 1802 ἔκανε τὴν πρώτη του δοκιμὴ, ὅταν ἦταν στὴ Γαλλία. Ἄλλ' ἡ μηχανὴ ἦταν τόσο βαρειά, πού τρύπησε τὸ σκάφος καὶ βούλιαξε στὸ νερό.

Ὁ Φούλτων δὲν ἀπογοητεύθηκε. Πρότεινε στὸ Ναπολέοντα νὰ τοῦ φτιάξῃ ἀτμόπλοια, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ μπορούσε εὐκολώτατα νὰ νικήσῃ τὸ Νέλσωνα. Εὐτυχῶς γιὰ τὴν Ἄγγλια ἡ πρότασή του δὲν ἔγινε δεκτὴ. Συνέχισε τὶς δοκιμὲς του στὴ Γαλλία, στὴν Ἄγγλια, στὴν Ἀμερικὴ. Τὸν ὠνόμαζαν τρελλὸ καὶ τὰ πλοῖα του «ἡ τρέλλα τοῦ Φούλτων». Ἀλλὰ ὁ μέγας εφευρέτης εἶχε πίστη στὸν ἑαυτό του. Τὸ πλοῖο πού θὰ δικαίωνε τὰ ὄνειρά του κατασκευάσθηκε καὶ θαρραλέοι ἐπιβάτες μπῆκαν μέσα γιὰ τὸ πρῶτο ταξίδι. Ἄλλοι ἀπ' ἔξω γελοῦσαν εἰρωνικά. Τὸ πρῶτο ἀτμόπλοιο ξεκίνησε, μὰ σὲ λίγα μέτρα σταμάτησε. Ὁ κόσμος ἔξεσπασε σὲ γέλια.

Ὁ Φούλτων δὲν ἐπηρεάσθηκε ἀπὸ τὴν ἀποτυχία. Μὲ ψυχραιμία κατέβηκε καὶ ἐπιδιόρθωσε τὶς μηχανὲς καὶ τὸ σκάφος ξεκίνησε καὶ πάλι. Μὲ τὶς μεγάλες του ρόδες κινούμενες, κατάφερε νὰ ταξιδέψῃ συνε-

χῶς 32 ὥρες καὶ νὰ διασχίσῃ ἀπόστασι ἀπὸ 150 μίλλια. Τὸ ἀτμόπλοιο εἶχεν ἐφευρεθῆ.

Γιὰ ἀρκετὰ χρόνια συνεχίσθησαν ἀπὸ πολλοὺς ἐφευρέτες—μηχανικοὺς οἱ προσπάθειες γιὰ τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀτμοπλοίου. Τὸ «Σαβιάνα» ἦταν τὸ πρῶτο σκάφος ποὺ διάσχισε τὸν Ἀτλαντικὸν σὲ 27 ἡμέρας. Ταξίδευσεν πότε μὲ τὴ βοήθειαν τῶν πανιῶν καὶ πότε μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἀτμοῦ.

Τὸ 1838 δυὸ μεγάλα ἀτμόπλοια, ὁ «Σείριος» καὶ ὁ «Μεγας Δυτικός» ἔφτασαν ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν εἰς τὴ Νέα Ὑόρκη. Ἄλλο πλοῖο ποὺ θέλησεν νὰ ὑπερβάλλῃ τὸν «Μεγας Δυτικόν», ὁ «Μεγας Ἀνατολικός», δὲν εἶχε καλὴ τύχην. Λέγεται, πῶς ὅταν ὕστερα ἀπὸ μερικὰ χρόνια τὸ διέλυσαν, βρῆκαν στὸ κῆτος του, ἀνάμεσα εἰς τὰ καρφωμένα σανίδια, τὸ πτώμα ἑνὸς ἀνθρώπου. Ἦταν ὁ σκελετὸς ἑνὸς ἀπὸ τοὺς ἐργάτας, ποὺ πέθανεν ἀπαρατήρητος κατὰ τὴν ναυπήγησιν τοῦ πλοίου. Νὰ ἔφερε ἄραγε αὐτὸ τὴν κακοτυχίαν; Οἱ προληπτικοὶ ναυτικοὶ ἔστι τὸ ἐξήγησαν.

Τὸ 1907 ἡ Ἑταιρεία Κιούναρτ Λαῖν κατασκεύασεν τὰ δύο ὄνομαστά ἀτμόπλοια, «Λουζιτάνια» καὶ «Μαυριτάνια».

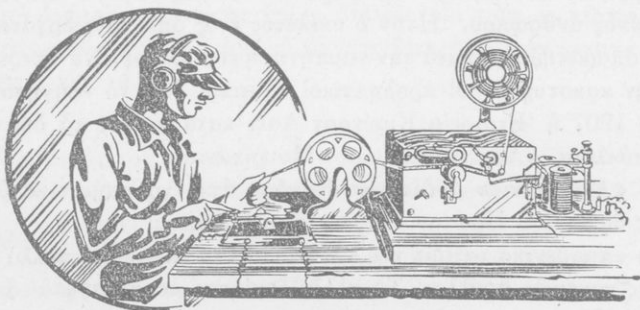
Τὸ «Λουζιτάνια» βυθίσθηκε ἀνὰ ἀνδρὰ ἀπὸ ἕνα γερμανικὸ ὑποβρύχιον εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου.

Τὸ «μαυριτικὸν ταξίδιον» τῆς «Μαυριτάνια» ἔμεινε γιὰ πολλὰ χρόνια ὡς ἕνας ναυτικὸς θρύλλος. Τὸ πλοῖον ξεκίνησεν μεγαλόπρεπον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν. Ἦταν τὸ μεγαλύτερον σκάφος ποὺ γινώριζε ὁ Ἀτλαντικὸς, γιὰ τὸ εἶχεν ἐκτόπισμα 30.000 τόννους. Φιλοδοξοῦσε μὲ τὸ πρῶτον τοῦ ταξιδίου νὰ καταρτίψῃ κάθε προηγούμενον ρεκόρντ εἰς ταχύτητα.

Μὰ εἰς τὴν μέσιν τοῦ ἀγριεμένου ὠκεανοῦ συνάντησεν μιὰ θύελλα. Ὁ πλοίαρχος ἄφοβος τράβηξεν μὲς εἰς τὰ ὕδατα. Τὸ πλοῖον κλυδωνίζονταν μέσα εἰς τεράστια κύματα, ἐνῶ κάτω εἰς τὸ μηχανοστάσιον οἱ ἐργάται πάλαιναν μὲ τὴ φωτιὰ καὶ τὸ θάνατον. Κάθε ἐργάτης εἶχε νὰ ῥίξῃ 5 τόννους κάρβουνον εἰς τοὺς κατακόκκινους φούρνους. Ἡ ἀνθρώπινη μηχανὴ συναγωνίζονταν ἀπεγνωσμένα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως. Κάθε 7 λεπτά ὁ ἐργάτης ποὺ ἦταν βάρδια ἔπεφτεν ἀναισθητὸς γιὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ ἄλλον. Τὰ κύματα εἶχεν παρασύρει ἀπὸ τὸ κατάστρωμα τὰ πάντα. Ἡ ἐφεδρική ἄγκυρα, ποὺ ζύγιζε πάνω ἀπὸ δέκα τόννους, ἀποσπασθῆκεν ἀπὸ τὸ πλοῖον μὲ τὴν ὄρμην τῶν λυσσασμένων κυμάτων. Ἄρχισεν νὰ πηγαινοέρχεται ἐπικίνδυνα πάνω εἰς τὸ κατάστρωμα ἀπειλῶντας τὰ πάντα μὲ τὴν μωβερὴν τῆς ἄκρας. Μὲ τὸν ἥρωισμόν τοῦ καπετάνιου καὶ τοῦ πληρώματος τὸ σκάφος βγήκεν ἀπὸ τὴ θύελλα, ὕστερα ἀπὸ ἕνα ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα καὶ ἔφτασε σῶον εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Τὸ 1908 κατέρριψε κάθε προηγούμενο ρεκόρ καλύπτοντας τὴν ἀπόσταση Ἐυρώπης - Ἀμερικῆς σὲ 4 ½ μέρες. Μετέφερε, στὰ χρόνια πού βασιλεύσε στὶς θάλασσες, χιλιάδες μετανάστες, μεγάλες προσωπικότητες κι ἀμέτρητους τουρίστες ταξιδιωτές. Ἐγίνε τὸ ὑπερωκεάνειο τῆς ἐμπιστοσύνης. Τὸ 1934 ἔκανε τὸ 319ο ταξίδι του, πού ἦταν καὶ τὸ τελευταῖο. Ὅλος ὁ κόσμος μὲ συγκίνηση πληροφορήθηκε τὴ διάλυση τοῦ ἀγαπημένου ὑπερωκεανείου κολοσσοῦ.

Ἐνας ἄλλος γίγαντας τῶν θαλασσῶν ἐμελλε ἀμέσως νὰ μπῆ στὴ θέση του, τὸ «Κουὴν Μαίρη», τὸ μεγαλύτερο πλεούμενο πού εἶδε ποτὲ ὁ κόσμος. Τὸ μᾶκρος του ἦταν 400 μέτρα. 300.000 σχεδὸν ἄνθρωποι δούλεψαν μὲ τὸ μυαλὸ καὶ τὰ χέρια τους γιὰ νὰ τὸ παραδώσουν.

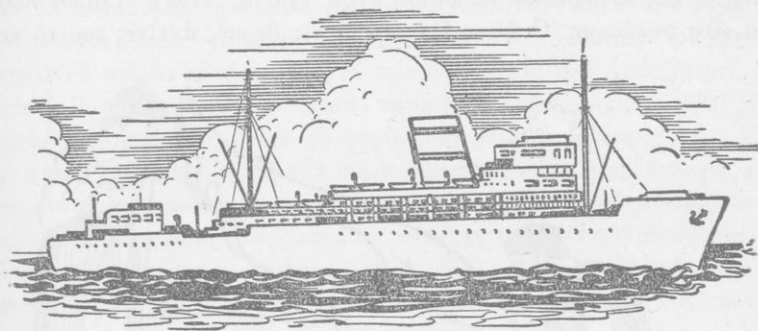
Σήμερα ὅλα τὰ πλοῖα εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ ἀσύρματο.

Εἶχε τρεῖς μηχανές πού ἡ κάθε μιὰ ξεθύμαινε σὲ ἓνα γραφικὸ φουγάρο. Δέκα ἑκατομύρια βίδες συναρμολογοῦσαν τὰ μέρη τοῦ πλοίου. Οἱ τέσσερις ἑλικές του ζύγισαν 500 τόννους, ἐνῶ κάθε μιὰ ἀπ' τὶς ἄγκυρες ζύγισε 16 τόννους καὶ συγκρατοῦνταν ἀπὸ ἄλυσσιδες βάρους 145 τόννους! Ἦταν ἀληθινὰ μιὰ ἐπιπλέονσα μικρὴ πολιτεία. Τὸ 1940 ἓνας παρόμοιος πλεούμενος κολοσσὸς κατελκύσθηκε, ἡ «Βασίλισσα Ἐλισάβετ». Στὸν δεῦτερο παγκόσμιο πόλεμο καὶ τὰ δύο ἔπαιξαν μεγάλου ῥόλου καὶ βοήθησαν σημαντικὰ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία. Πάνω ἀπὸ 250.000 ἄντρες μετέφερε ὁ δεῦτερος αὐτὸς κολοσσὸς στὰ διάφορα μέτωπα.

Καὶ τὰ δυὸ ὑπερωκεάνεια εἶναι ἐφοδιασμένα μὲ τὰ πιὸ σύγχρονα ὄργανα ναυσιπλοΐας. Τὸ καθένα ἔχει δύο ραντάρ, ραδιοτηλέφωνο, γιὰ τὴ χρήση τῶν ταξιδιωτῶν, πού μποροῦν νὰ τηλεφωνοῦν ἀπὸ τὴ καμπίνα τους σὲ ὁποιαδήποτε χώρα τοῦ κόσμου πού ἔχει ραδιοτηλεφωνικὴ ἐγκατάσταση. Οἱ ἀνέσεις της μέσα εἶναι τέτοιες πού σπάνια τις βρῖσκει

κανένas ἔξω στή στεριά. Φυσικά τὰ θαύματα κι ὁ ἀγῶνας τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ κάτι καλύτερο κι ἀνώτερο, δὲν πρόκειται νὰ σταματήσουν στίς δυὸ βασίλισσες τῶν θαλασσῶν. Πολλὰ θὰ δοῦμε ἀκόμη καὶ περισσότερα οἱ γενιὲς ποὺ θὰ ἀκολουθήσουν τὴ δική μας.

Ἐπὶ τῶρα καὶ μπρὸς ἡ Ἐπιστῆμη κι ἡ Τεχνικὴ δὲν ἔχει πιά ὄρια καὶ κανένas δὲν ξέρει τί θαύματα μᾶς ἐπιφυλάσσει τὸ μέλλον.

Γ'. Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΕΡΟΣ

Ἡ σκέψη τοῦ ἀνθρώπου νὰ πετάξῃ, σὰν τὰ πουλιὰ στὸν ἀέρα, εἶναι πολὺ παλιά. Ἐδῶ καὶ χιλιάδες χρόνια, σὲ κάποια ἀκτὴ τῆς Κρήτης, μᾶς λέει ἓνας ὠραῖος Ἑλληνικὸς μῦθος, ὁ Δαίδαλος ἔφτιαξε φτερὰ καὶ δοκίμασε νὰ πετάξῃ ψηλὰ μὲ τὸ γιό του τὸν Ἴκαρο. Ὁ Δαίδαλος, ὅπως λέγεται, πέταξε πάνω ἀπὸ τὸ Αἰγαῖο καὶ κατώρθωσε νὰ φτάσῃ στὴν Ἰταλία, ἐνῶ ὁ Ἴκαρος πέταξε σὰ νέος ψηλότερα. Ὁ ἥλιος ἔλυωσε μὲ τὶς θερμὲς ἀκτῖνες του τὸ κερί,

μὲ τὸ ὁποῖον εἶχε κολλημένα στὸν ὄμο του τὰ φτερά, ὁ Ἴκαρος ἔπεσε καὶ πνίγηκε στὸ πέλαγος, ποὺ ἀπὸ τότε ὠνομάσθηκε Ἰκάριο.

Τέτοιες ἀπόπειρες, μυθικὲς ἢ ἀληθινές, δὲ λείπουν ἀπὸ τὴν ἱστορία. Πολλοὺς αἰῶνες ἀργότερα, κάποιος Ἀγγλὸς Ὀλιβερ δοκίμασε νὰ πετάξῃ ἀπὸ ἓναν ψηλὸ πύργο μὲ φτερὰ ἀετοῦ. Πλήρωσε τὴν ἀπόπειρά του αὐτὴ φτηνά, σπάζοντας μόνον τὸ πόδι του. Ἀρκετοὶ σοφοὶ στὸ Μεσαίωνα προβλέψανε, πὼς κάποια μέρα ὁ ἀνθρώπος θὰ κατώρθωνε νὰ πετάξῃ. Ὁ Ρογήρος Βάκων, ἓνας καταπληκτικὰ ἔξυπνος καλόγηρος καὶ φιλόσοφος, προφήτεψε, πὼς κάποια μέρα οἱ ἀνθρώποι θὰ εἶχαν

εμάξια, χωρίς άλλα, καΐκια χωρίς πανιά και κουπιὰ και μηχανές ιπτάμενες με τεχνητά φτερά κινούμενα στον αέρα. «Μάγο του διαβόλου» τον χαρακτήρισαν οι άλλοι καλόγεροι κι επειδή είχε εφεύρει το φακό και κάτι άλλα εκκρηκτικά μίγματα, τον έκλεισαν στη φυλακή. Του απαγόρευσαν να γράφει, να μιλή και να έχει επικοινωνία με κανέναν.

Το 1676 ένας Γάλλος κλειθροποιός, ο Μπεσινιέ, έφτιαξε φτερά που τα κινούσε με τα χέρια του και τα πόδια του και κατάφερε να περδήσει από ψηλά, χωρίς να πάθει τίποτε. Δεν πέταξε, άλλ' ήταν ασφαλώς ο πατέρας της άνεμοπορίας.

Δυο χαρτοποιοί, οι Γάλλοι Μογκολφιέροι, έφτιαξαν τα πρώτα αερόστατα. Ήταν μεγάλοι σάκκοι, από χαρτί στην αρχή, που τους γέμιζαν με θερμό αέρα ή καπνό. Με σχοινιά δένονταν κάτω από το σάκκο ένα καλάθι, μέσα στο οποίο μπήκαν οι ίδιοι και πέταξαν για πρώτη φορά. Το πρώτο αυτό αερόστατο τελειοποιήθηκε από τους ίδιους και στις 5 Ιουνίου 1773 το μπαλλόνι τους ύψώθηκε ένα μίλλι και ταξίδεψεν ενάμισυ μίλλι. Αυτή τη φορά ήταν γεμάτο με υδρογόνο, αέριο 15 φορές ελαφρότερο από τον αέρα. Αργότερα σε άλλη δοκιμή έβαλαν στο καλάθι του αεροστάιου τους ένα πρόβατο, έναν κόκορα και μια πάπια. Ήσαν τα πρώτα ζώα, που πέταξαν μαζί με τον άνθρωπο. Οι δοκιμές με αερόστατα επαναλήφθηκαν από πολλούς άλλους στη Γαλλία, στην Αγγλία και στην Ιταλία και κατάφεραν αυτοί να κάνουν μεγαλύτερες πτήσεις από πόλη σε πόλη.

Ο άνθρωπος όμως ήθελε κάτι το τελειότερο και ασφαλέστερο, κάτι που να πετά, να είναι βαρύτερο από τον αέρα και να διευθύνεται από τον ίδιο κι όχι από τον άνεμο. Τα πειράματα έγιναν με αετούς. Κάθε παρατήρηση, σε κάθε καινούργια δοκιμή, πρόσθετε πολύτιμη συμβολή στην πρόοδο.

Η ανακάλυψη της ατμομηχανής κι η χρησιμοποίησή της στην ξηρά και στη θάλασσα έκανε τον Μάξιμ, τον εφευρέτη του πολυβόλου, να δοκιμάσει αεροπλάνο κινούμενο με ατμό, το 1890. Αν και ξώδεψε για τις δοκιμές του αυτές 50.000 λίρες, δεν κατάφερε να ανυψώσει τη συσκευή πάνω από το έδαφος. Ο Αμερικανός καθηγητής Λάγκλεϋ δοκίμασε με περισσότερη επιτυχία το ίδιο πρᾶγμα.

Οι συσκευές ως το 1900 ήταν αερόστατα, κινούμενα με μηχανές και πηδάλια. Αλλά όλες είχαν σοβαρά μειονεκτήματα, έπιαναν πολύν ὄγκο, προσγειώνονταν κι απογειώνονταν δύσκολα, ήταν βραδυκίνητες, ὄ σκελετός τους στοιχίζε πολύ κι έπιαναν εύκολα φωτιά.

Οί βενζινομηχανές ἔδωσαν στήν ἀεροπορία αὐτὸ πού χρειάζονταν: δύναμη συνδυασμένη μὲ ἐλαφρότητα.

Οἱ ἀδελφοὶ Ράιτ Δυὸ Ἀμερικανοὶ κατασκευαστὲς ποδηλάτων, οἱ ἀδελφοὶ Ράιτ στὸ Ντέιτον τοῦ Ὀχάιο, ἔκαναν τὰ πρῶτα ἐπιτυχῆ πειράματα μὲ ἀνεμόπλοια. Τὸ 1903 προσάρμοσαν μιὰ μηχανή στὸ ἀνεμόπλοιό τους. Πέταξαν 40 μέτρα σὲ 12 δευτερόλεπτα. Οἱ πρῶτες τους δοκιμὲς ἦταν ἡ ἀρχὴ μιᾶς καταπληκτικῆς ἐξελιξέως. Τὸ 1908 ὁ Οὐίλμπορ Ράιτ πέταξε 77 μίλια καὶ τὸν ἐπόμενο χρόνο ὁ Μπλεριὸ διάσχισε πρῶτος τὴ Μάγγη σὲ 27 λεπτά. Ἔγιναν συνέχεια ἄλλες δοκιμὲς ἀπὸ Γάλλους καὶ Ἀγγλους.

Ἀκολούθησαν χρόνια συνεχοῦς προόδου. Τὸ 1913 ἀεροπλάνο κατάρθωσε νὰ παραμείνῃ 8 ὥρες συνεχῶς στὸν ἀέρα, ἐνῶ ἕνας Γάλλος κέρδιζε τὸ πρῶτο βραβεῖο Σνάιντερ, μὲ ταχύτητα 46 μίλια τὴν ὥρα.

Ὁ πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος ἔδωκε μεγάλην ὄθηση στήν ἀνάπτυξη τῆς ἀεροπορίας. Ὁ καθένας ἀπὸ τοὺς ἀντιπάλους δοκίμασε νὰ φτιάξῃ κάτι τὸ ἀσφαλέστερο, ταχύτερο καὶ εὐκολομεταχείριστο. Ὁ ἄνθρωπος πῆρε τὸν ἀέρα... τοῦ ἀέρα.

Τὸν Αὐγούστο τοῦ 1919 ἄρχισε ἡ πρώτη ἀεροπορικὴ ἐπικοινωνία μὲ ἐπιβάτες καὶ ἐμπορεύματα μεταξὺ Λονδίνου - Παρισίων. Ἡ ἐπιτυχία τῆς πρώτης αὐτῆς γραμμῆς ἔκανε νὰ δημιουργηθῆ, σιγά - σιγά, ἕνα δίκτυο ἀεροπορικῶν συνδέσεων πάνω ἀπ' ὅλη τὴ γῆ. Οἱ πρῶτοι πιλότοι ὑπῆρξαν ἀληθινοὶ ἥρωες τοῦ ἀέρα καὶ πρέπει νὰ παραδεχθοῦμε, πὼς οἱ Ἀγγλοὶ εἶχαν καὶ ἐδῶ τὰ πρωτεῖα. Μὲ τὶς πτήσεις τους, ἡρωϊκῆς γιὰ τὴν ἐποχὴ τους, πάνω ἀπὸ ὠκεανούς καὶ ἐρήμους, ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὶς Ἰνδίες καὶ στήν Αὐστραλία ἐκμηδένισαν πρῶτοι τὶς ἀποστάσεις καὶ ἔνωσαν μὲ τὸν οὐρανὸ τοὺς λαοὺς καὶ τὶς διάφορες χῶρες τῆς γῆς.

Ἡ ἀεροπορία καὶ στήν Ἑλλάδα πῆρε, μετὰ τὸ δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, μεγάλην ἀνάπτυξη. Οἱ Ἕλληνες ἀεροπόροι δὲν ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς συναδέλφους τους τῶν μεγάλων χωρῶν σὲ τεχνικὴ κατάρτιση καὶ ἡρωϊσμό. Καθημερινὰ ἀπὸ τὸ μεγάλο ἀεροδρόμιο τοῦ Ἑλληνικοῦ τῶν Ἀθηνῶν, ξεκινοῦν ἐπιβατικὰ ἀεροπλάνα γιὰ ὅλες τὶς μεγάλες Ἑλληνικὲς πόλεις τῆς Κρήτης, τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης, τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς Κερκύρας. Τὸ ἀεροπλάνο ἔγινε καὶ στὴ χώρα μας τὸ πιὸ ἀγαπητὸ μέσο μεταφορᾶς.

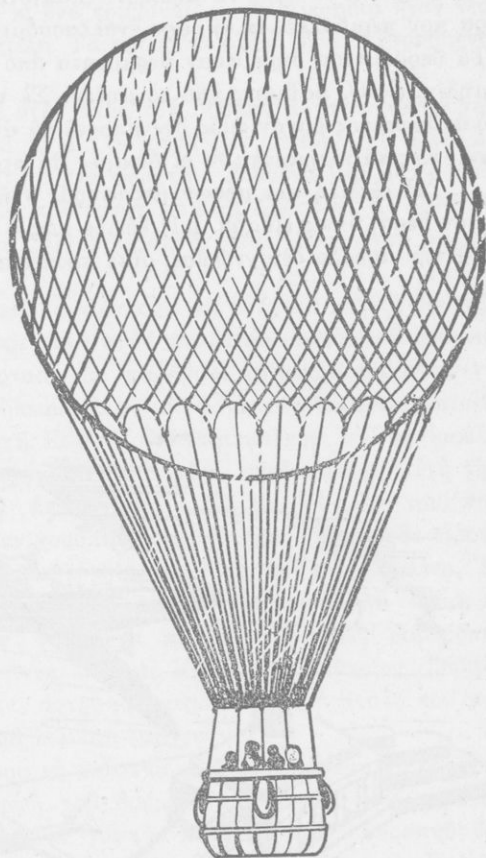
Ἀλλὰ ἡ πρόοδος δὲν περιορίσθηκε μόνο στὸ ἀεροπλάνο. Γύρω ἀπὸ τὶς μεγάλες μηχανές, πού σὰν βολίδες σχίζουν τὸν ἀέρα καὶ φθάνουν τόσο σύντομα στὰ πέρατα τοῦ κόσμου, ὑπάρχει μιὰ πολυσύνθετη

δογάνωση. Μετεωρολογικοί σταθμοὶ ποὺ προλέγουσιν τὸν καιρὸ, σταθμοὶ ἐλέγχου, ἀσύρματα, ραδιόφωνα, τηλέγραφοι, πλαισιώνουσι τὴ σύγχρονη ἀεροπορία γιὰ τὴν ἀσφάλεια καὶ τὴν ἄνεση στὶς πτήσεις της. Συσκευὲς ραντὰρ στὸ ἔδαφος σημειώνουσι εὐκόλα τὴν ἐμφάνιση ἀεροπλάνων στὸν ἀέρα, ὅταν αὐτὰ δὲν εἶναι δυνατόν, νὰ ἀνακαλυφθοῦν μὲ ἄλλα μέσα.

Ὁ δεῦτερος Παγκόσμιος Πόλεμος, παρὰ τὶς τεράστιες καταστροφές ποὺ προξένησε στὴν ἀνθρωπότητα, ἔδωσε νέα ὄψη γιὰ μιὰ χωρὶς προηγούμενο, ἀνάπτυξη στὴν ἀεροπορία. Ρεκόρ ταχύτητας ὄλο καὶ καταρρίπτονται. Ὁ ἕνας τύπος συσκευῆς ἀεροπλάνου ἀντικαθίσταται κάθε τόσο ἀπὸ κάποιον ἄλλον πολὺ τελειότερο. Τὰ ἀεριοπροωθούμενα κατέρριψαν κάθε ρεκόρ τεχνικῆς καὶ ταχύτητος.

Σήμερα τὸ ὄνειρο τῶν ἀνθρώπων εἶναι νὰ ἐξουδετερώσουσι τὴν ἀντίσταση ποὺ συναντᾷ τὸ ἀεροπλάνο ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἀέρα, νὰ ἐκμηδενίσουσι τὶς ἀποστάσεις καὶ νὰ συνδέσουσι τὴ γῆ μὲ τοὺς ἄλλους πλανῆτες. Δὲν εἶναι ἀπίθανο, ἂν λάβουμε ὑπ' ὄψην μας τί ἐπέτυχε ὡς σήμερα ὁ ἄνθρωπος, τὰ ὄνειρα αὐτὰ νὰ γίνουσι κάποτε πραγματικότητα.

Τὶς ἡμέρας ἀκόμη ποὺ γράφονται οἱ γραμμὲς μας αὐτὲς (Αὐγὸς 1952) οἱ Ἄγγλοι κατέρριψαν κάθε προηγούμενο ρεκόρ ταχύτη-

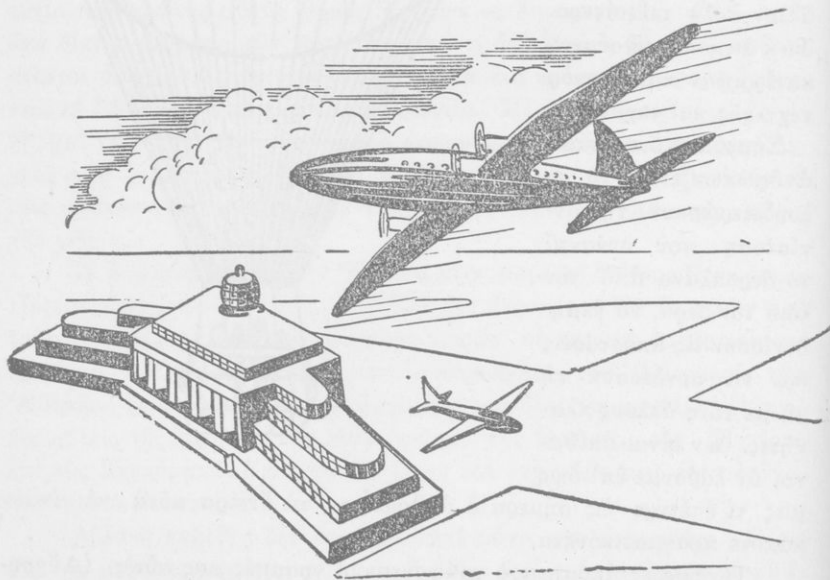

τος. Μὲ τὸ ὑπερηχητικὸ ἀεροπλάνο, ἀεροπλάνο δηλαδή ποὺ τρέχει γρηγορώτερα κι ἀπὸ τὸν ἦχο, κατάφεραν νὰ πετάξουν μέσα σὲ 7 ὥρες ἀπὸ τὴν Ἀγγλία στὴν Ἀμερικὴ μὲ ἐπιστροφὴ...

Τὸ μόνον ἐμπόδιο γιὰ τὰ ταξίδια στοὺς πλανῆτες, εἶναι ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ ὄργανισμὸς του. Οἱ Ἀμερικανοὶ προσαρμόσανε θερμομέτρα στὴν ἄκρη τῶν ρουκετοβόλων, τὰ ὁποῖα ἐξαπέλυσαν ψηλὰ στὰ οὐράνια σὲ ὕψος 75 μιλίων. Διαπίστωσαν δέ, πὼς ἡ ἀτμόσφαιρα ποὺ περιβάλλει τὴ γῆ, ἔχει ἐναλλασσόμενα στρώματα θερμοκρασίας. Τὰ θερμομέτρα σημείωσαν θερμοτῆτα ἀπὸ 200 βαθμοὺς πάνω ἀπὸ τὸ μηδέν, ὡς 60 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Σὲ τέτοιες θερμοκρασίες φυσικὰ ὁ ἄνθρωπος ὄργανισμὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἀντέξῃ. Μὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει, πὼς τὰ πειράματα κι οἱ δοκιμὲς θὰ σταματήσουν.

Ἡ ἐξέλιξη τῶν μέσων μεταφορᾶς στὴ στεριά, στὴ θάλασσα καὶ στὸν ἀέρα, ὅπως εἶδαμε, μᾶς ἔδειξε πὼς ὁ ἄνθρωπος στὸν ἀγῶνα του γιὰ τὴν πρόοδο δὲν γνώρισε, οὔτε πρόκειται νὰ γνωρίσῃ ὄρια.

Στρατῆς Παπαδάκης

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΟΥΒΑΤΖΗΣ

Ήταν πρωί κι η καλοκαιριάτικη φύση ήταν φρέσκια και γεμάτη ζωή. Σε κάθε καρδιά ήταν κι ένα τραγούδι κι αν η καρδιά ήταν νέα τὸ τραγούδι ανέβαινε στὰ χείλη. Τὰ πρόσωπα όλων ἦσαν χαρούμενα και τὰ βήματα φτερωτά.

Ὁ μικρὸς Τὸμ φάνηκε στὴν ἄκρη τοῦ δρόμου μ' ἕναν κουβὰ γε-
μᾶτο λυωμένον ἀσβέστη, και μὲ μιὰ βούρτσα μὲ μακρὸ χέρι. Προχώ-
ρησε και σταμάτησε μπροστὰ σ' ἕνα φράχτη. Τούρριξε μιὰ ματιὰ ἀπὸ
πάνω ὡς κάτω και ἔδειξε, πὼς τοῦ ἔφυγε μὲ μιᾶς ὅλη του ἡ διάθεση
γιὰ δουλειά. Τριάντα μέτρα ξύλινος φράχτης και δύο μέτρα ὕψος !
Κι ἔπρεπε ν' ἀσπριστῆ.

Ἀναστενάζοντας σήκωσε ἀντίστροφα τὴ βούρτσα και τὴ βούτηξε
μέσα στὸν κουβὰ. Τὴν ἔσυρε μετὰ στὴν ψηλότερη σανίδα τοῦ φράχτη.
Τράβηξεν ἀκόμη δυὸ βουρτσιεὺς και παράβαλε τὴ μικρὴ ἀσβεστομένη
λωρίδα μὲ τὴν... ἀπέραντο ἠπειρο, ὅπως τοῦ φάνηκεν ἡ ὑπόλοιπη ἐπιφά-
νεια, πὸν ἔπρεπε ν' ἀσπριστῆ. Κάθησε ἀπογοητευμένος σ' ἕνα βαρέλι.
Ἄρχισε νὰ σκέπτεται τὰ παιγνίδια πὸν εἶχε σχεδιάσει γι' αὐτὴ τὴν
ἡμέρα και ἡ λύπη του ἦταν ἀπερίγραπτη. Σὲ λίγο οἱ φίλοι του, πὸν
ἦσαν ἐλεύθεροι, θὰ ἐρχόνταν χοροπηδώντας ἔτοιμοι γιὰ κάθε εἶδους
εὐχάριστες περιπέτειες. Θὰ τὸν κοροΐδευαν ἴσως πὸν θὰ δούλευε. Ἡ
σκέψη αὐτὴ μονάχα τὸν ἄναψε. Ἐχωσε τὸ χέρι του στὴν τσέπη και
ἔβγαλε τοὺς θησαυροὺς του: σπασμένα παιγνίδια, βόλους, σαβούρα...
Δὲν ἔφταναν γιὰ νὰ τ' ἀνταλλάξῃ μὲ λίγη ὥρα ἐλευθερίας. Τάβαλε
ξανά στὴν τσέπη του. Σὰν ἀστραπὴ πέρασε ἀπὸ τὸ μυαλό του μιὰ
ιδέα. Ἦταν πραγματικὰ μιὰ λαμπρὴ ἔμπνευση.

Ξαναπῆρε μὲ κέφι τώρα τὴ βούρτσα και ἄρχισεν ἤρεμα τὴ δουλειὰ
του. Σὲ λίγο εἶδε, στὴ στροφὴ τοῦ δρόμου, τὸν Μπέν, πὸν φοβόταν
περισσότερο, ἀπὸ ὅλα τὰ παιδιά, γιὰ τὴν κοροΐδιά του. Χοροπηδοῦσε
μᾶλλον παρὰ βιάδιζε. Ἐτρωγε ἕνα μεγάλο μῆλο. Ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ
ἔβγαζε μιὰ μακριὰ μελωδικὴ φωνή, πὸν τὴν ἀκολουθοῦσε ἕνα βαθύ-
φωνο ντίγκ - ντόγκ. Παράσταινε ἕνα πλοῖο.

Καθὼς πλησίαζε μετρίασε τὴν πορεία του και πῆρε τὴ μέση τοῦ
δρόμου. Ὑστερα ἔκλινε λιγάκι δεξιὰ, ὅπως κάνει τὸ βαπόρι, ὅταν πρό.

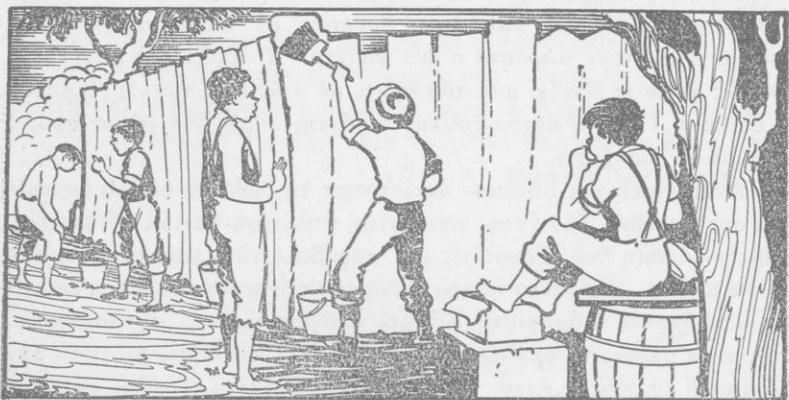
κειται νὰ στρίψη καὶ πλεύρισε τὸν Τὸμ σιγὰ σιγὰ. Ὁ Μπὲν ἦταν τὸ πλοῖο μαζί κι ὁ καπετάνιος. Φανταζόταν τὸν ἑαυτό του πάνω στὸ κατὰστροφμα νὰ δίνη καὶ νὰ παίρῃνη διαταγές.

—Κράτει. Ντίγκ, ντόγκ... Τραβήχτηκε κατόπι πρὸς τὸ μέρος τοῦ πεζοδρομίου.

—Ὅπισθεν... ντίγκ, ντόγκ... Τέντωσε τὰ χέρια του καὶ τὰ κράτησε κολλητὰ στὸ σῶμά του ἀκίνητα.

—Δεξιά... Τίγκ, τίγκ, τίγκ... Τὸ δεξί του χέρι ἔγραψε τώρα μεγάλους κύκλους. Παρίστανε κάτι σὰν ἔλικα, κάτι σὰν ρόδες.

Ὁ Τὸμ σ' ὄλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀσπρίζη, χω-

ρὶς νὰ δίδῃ καμμιά σημασία στὸ «πλοῖο». Ὁ Μπὲν τὸν πλησίασε καὶ τοῦ εἶπε :

—Ἐ, Τόμ, τί ἔπαθες σήμερα ;

Καμιά ἀπάντηση. Ὁ Τὸμ ἔρριξε μιὰ ματιὰ στὴ δουλειά του, σὰν καλλιτέχνης, καὶ ξανάοχισε τὸ ἄσπρισμα.

—Τόμ, δουλειὰ βλέπω, ἔ ;

—Ἄ, ἐσὺ εἶσαι, Μπὲν ; Δὲν σὲ κατάλαβα.

—Πάω γιὰ κολύμπι. Θὰ ἤθελες νὰ ρθῆς μαζί μου ; Ἄλλὰ βλέπω ἔχεις δουλειά.

—Δουλειὰ τούτη ; Ἴσως ναί, ἴσως ὄχι. Ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία εἶναι, πὼς μοῦ ἀρέσει πάρα πολύ.

—Ἐλα δά, πάψε νὰ λές, πὼς σοῦ ἀρέσει ἡ δουλειά.

—Ἄν μ' ἀρέσει ; ἀπάντησε ὁ Τόμ. Μήπως ἓνα παιδὶ ἔχει κάθε μέρα τὴν εὐκαιρία ν' ἀσπρίσῃ ἓνα φράχτη ;

‘Ο Μπέν σταμάτησε απότομα νὰ μασουλά τὸ μῆλο του.

‘Ο Τὸμ ξανάσυρε δυὸ τρεῖς φορές τὴ βούρτσα του, τραβήχτηκε πίσω γιὰ νὰ δῆ τὸ ἀποτέλεσμα, ξανάσυρε μερικές βουρτσιές ἀκόμη καὶ καμάρωσε καὶ πάλι τὸ ἔργο του. ‘Ο Μπέν παρακολουθοῦσε ἀπορροφημένος κάθε του κίνηση. Σὲ λίγο δὲν βάσταξε, πλησίασε περισσότερο καὶ εἶπε στὸν Τὸμ :

—“Αφῆσε καὶ μένα ν’ ἀσπρίσω λιγάκι.

—“Ὀχι, ὄχι, δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ αὐτό. ‘Η θεία Ντόλλυ εἶναι πολὺ ἰδιότροπη. Τὸ μέρος αὐτὸ τοῦ φράχτη βλέπει πρὸς τὸ δρόμο καὶ θέλει μεγάλη προσοχή. Καὶ δὲν ὑπάρχει σιὰ χίλια παιδιά ἕνα, πὺ νὰ μπορῆ νὰ κἀνῃ τὴ δουλειά, ὅπως πρέπει.

—“Ἐλα τώρα, ἐπέμεινε ὁ Μπέν. “Αφῆσέ με νὰ δοκιμάσω. Θὰ τὰ καταφέρω. “Αφῆσέ με. “Εγὼ ἂν ἤμουνα, Τὸμ, θὰ σ’ ἄφῃνα.

—Κι’ ἐγὼ θὰ σ’ ἄφῃνα, Μπέν. “Ἄλλ’ ἢ θεία Ντόλλυ... Κι ὁ Τζιμης ζήτησε, ἀλλὰ δὲν τὸν ἄφῃσα. “Αν κάμῃς καμμιά ζημιὰ στὸ φράχτη ;

—“Αφῆσέ με, Τὸμ. Θᾶμαι σὰν καὶ σένα προσεκτικός. Θὰ σοῦ δώσω τὴν καρδιὰ τοῦ μῆλου.

—Καλά, ἔλα. “Ἀλλὰ ὄχι, ὄχι. Φοβοῦμαι, τοῦ ἀπάντησε διστακτικά.

—Θὰ σοῦ δώσω ὅλο τὸ μῆλο !

‘Ο Τὸμ ἔδωκε τὴ βούρτσα μὲ μιὰ προσποιητὴ τάχα ἀπροθυμία, ἐνῶ ἀπὸ μέσα του ἦταν γεμάτος χαρά. Κι ἐνῶ τὸ «πλοῖο» ἐργαζόταν, ὁ μικρὸς καλλιτέχνης κάθησε πάνω σ’ ἕνα βαρέλι πὺ ἦταν ἐκεῖ κόντὰ κι’ ἄρχισε νὰ κουνᾶ τὰ πόδια του. Μασουλοῦσε τὸ μῆλο καὶ σχεδίαζε πῶς νὰ παρασύρῃ στὴ δουλειὰ καὶ τὰ ἄλλα παιδιά πὺ θαρχόνταν σὲ λίγο.

Τὸ ὕλικὸ κατέφθασε. Τὰ παιδιά τῆς παρέας ἐρχόνταν νὰ τὸν κοροϊδέψουν κι’ ἔμεναν ν’ ἀσπρίσουν. Τὸ προνόμιο παραχωρήθηκε, μετὰ ἀπὸ τὸν Μπέν, σὲ ἄλλον καὶ σὲ ἄλλον. Κατὰ τὸ ἀπόγευμα ὁ Τὸμ εἶχε γίνῃ σωστὸς Κροῖσος, ἀπὸ τὰ παιγνίδια πὺ ἔπαιρνε γιὰ νὰ παραχωρήσῃ τὸ προνόμιο τοῦ ἀσπρίσματος στοὺς μικροὺς συναδέλφους του. Εἶχεν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ μῆλο πὺ ἔφαγε, δώδεκα βόλους, μισὴ φουσαρμόνικα, ἕνα κομμάτι μπλὲ γυαλί, τὸ ξύλο μιᾶς κουβαρίστρας, ἕνα μολυβένιο στρατιωτάκι, δυὸ βατραχάκια, καὶ τρεῖς τρακατροῦκες.

‘Ο φράχτης ἀντὶ γιὰ ἕνα περάστηκε τρία χέρια. Κι’ ἂν δὲν τελείωνεν ὁ ἀσβέστης, δὲν θᾶμενε παιδὶ στὸ χωριό, πὺ νὰ μὴ δοκίμαζε τὴ μεγάλη τιμὴ ν’ ἀσπρίσῃ κι’ αὐτὸ μὲ τὴ σειρά του τὸ φράχτη τῆς θείας Ντόλλυ.

Μὰρκ Τουαῖν

Η ΝΥΧΤΑ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΩΝ

(Ἄποσπασματα)

Ἡ καμπάνα Χριστούγεννα χτυπάει
καὶ μοῦ φτερώνει τὴν ψυχή,
κι' ἀνοίγεται ἡ καρδιά μου καὶ σκορπáει
θυμίαμα τὴν προσευχή.

Τοῦ κάκου δὲ μ' ἐπήγαινε ὁ πατέρας
τὴν Κυριακὴ στὴν ἐκκλησιά·
τῆς γνώσης δὲν τὴ ρούφηξε τὸ τέρας
τῆς νιότης μου κάθε δροσιά.

Τοῦ κάκου δὲ μὲ κοίμιζε ἡ μητέρα
μὲ τ' ὄνομα τῆς Παναγιᾶς·
τῆς πίστες ἔλα τ' ἀνθη πέρα ὡς πέρα
δὲ μοῦ τὰ μάρανε ὁ βοριάς

τῆς ἀπιστίας ὁ βοριάς. Ἄ! τοῦ κάκου
παιδὶ δὲν ἤμουν μιὰ φορά,
γλύτωσα κάποιον λείψανο ἀπ' τοῦ δράκου
τὰ δόντια τὰ φαρμακερά.

Φτάνει ἡ εὐωδιά, ποὺ βγαίνει στὸ λουλούδι
νὰ μοῦ χάριση εὐθὺς φτερά
γιὰ νὰ πετάξω ἀνέερο ἀγγελούδι
στὸν ἔρωτα καὶ στὴ χάρα.

Καὶ φτάνουν μιᾶς καμπάνας γοργοὶ χτύποι
μεσ' σὲ σκοτάδι σιγανό
γιὰ νὰ μοῦ δώσουν πάλι, ὅ,τι μοῦ λείπει
καὶ νὰ μὲ κάνουν Χριστιανό.

Ἅγιες, ἀγάπες τρισευλογημένες
πού τίς καρδιές τίς σμίγατε παρθένες
τῶν πρώτων, τῶν ἀρχαίων Χριστιανῶν
σέ ὄνειρο τρανό τῶν οὐρανῶν.

Ἄγάπη πού τόν πλούσιο ἕνα-ἕνα
κάνατε νά τὰ ρίχνη μαζωμένα
στά πόδια τῶν Ἀποστόλων τὰ ἱερά
κάθε ἀγαθό του, κάθε του χαρά.

Ἄγάπες μεγαλόδωρες περίσσια
κάτω ἀπ' τή σκέπη τή δική σας ἴσια
ζοῦσαν μικροί, τρανοί, πλούσιοι, φτωχοί,
κι' ἔδενε τοὺς ἀνθρώπους μιὰ ψυχή.

Ἄγάπες, ὦ! φανῆτε πάλι ἐμπρός μου,
αὐγές τῆς πίστεως, χρυσαυγές τοῦ κόσμου,
κι' ἄς βλέπη μὲ τὸ μάγο σας τὸ φῶς.
ὁ ἄνθρωπος τὸν ἄνθρωπο, ἀδελφό.

Κ. Παλαμᾶς

Ἄπὸ «Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου»

ΤΑ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΑ ΤΟΥ ΞΕΝΗΤΕΜΕΝΟΥ

Ἐπιβιβάσθη ὁ σιδηρόδρομος μόλις εἶχε φύγει. Ἦταν δειλινό. Ὁ σταθμὸς πῆρε πάλι τὸ σιωπηλὸ του ὕφος.

Ἐνας ἄνθρωπος, μόνος, ἀργοπορεῖ στὴν πλατεῖα τοῦ σταθμοῦ, σὰν νὰ φοβᾶται νὰ μπῆ στὴν κοντινὴ πόλη.

Ἐπὶ τέλους βγαίνει ἀπ' τὸ σταθμὸ καὶ στέκεται ἀναποφάσιτος στὸ δρόμο ποὺ ὀδηγεῖ πρὸς τὴν πόλη.

Εἶναι ψηλός, ζωηρός, μὲ πρόσωπο ἠλιοκαμμένο καὶ μαλλιά, ποὺ μόλις ἄρχισαν ν' ἀσπρίζουν.

Ἐνα μικρὸ κοριτσάκι τὸν πλησιάζει. Κρατᾷ τὰ χέρια του λουλούδια, ποὺ τὰ πουλᾷ.

—Καλὰ Χριστούγεννα, κύριε, τοῦ λέει, καὶ τοῦ προσφέρει μιὰ μικρὴ ἀνθοδέσμη. Ἀγοράστε ἀπ' τὰ λουλούδια μου. Θὰ σᾶς φέρουν εὐτυχία.

—«Καλὰ Χριστούγεννα!...» Εἶναι λοιπὸν Χριστούγεννα σήμερα; Ταξιδεύω τόσον καιρὸ, ὥστε νὰ μὴ μετρῶ πιά τις ἡμέρες, εἶπε ἀπὸ μέσα του ὁ ταξειδιώτης. Ἀγόρασε μηχανικὰ τὰ λουλούδια τῆς μικρῆς καὶ ἐξακολούθησε νὰ μένη ἀκόμη ἐκεῖ, βυθισμένος στὶς ἀναμνήσεις του.

*
*
*

Πᾶνε τριάντα χρόνια ποὺ ὁ Πέτρος Λουκέας ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του καὶ ἔφυγε σὲ χῶρες μακρινές, ὅπου θὰ εὗρισκε πλοῦτη καὶ δόξα.

Τὰ χρόνια περνοῦσαν, χωρὶς ἢ τύχη νὰ τὸν θυμηθῆ. Οἱ φίλοι του τὸν ξέχασαν. Οἱ γέροι γονεῖς του πέθαναν μὲ τὸν καῦμὸ στὴν καρδιά, γιὰ τὸ χωρισμὸ τοῦ γιουῦ τους.

Ὅταν ἄρχισε νὰ πλουτίζη, ὁ Πέτρος δὲν ἦταν πιά νέος. Ἡ νοσταλγία ἄρχισε νὰ τὸν κυριεύη. Καὶ κάποια μέρα ἐπέστρεψε στὴν πατρίδα του, πλούσιος, πολὺ πλούσιος, ἀλλὰ μὲ ἄδεια τὴν καρδιά. Ἀλλοῖμονον! κανεὶς πιά δὲν τὸν περιέμενε.

Καὶ τώρα, φοβᾶται νὰ μπῆ σ' αὐτὴ τὴν πόλη, ποὺ εἶχε ζήσει τὰ παιδικὰ του χρόνια καὶ ποὺ δὲν μποροῦσε σήμερα νὰ τὴν ἀναγνωρίση. Πόσο εἶχεν ἀλλάξει!

Ἐπὶ τέλους ἀκολούθησε τυχαῖα ἓνα δρόμο. Σὲ κάθε βῆμα αἰσθανόταν περισσότερο τὴ μόνωση καὶ τὴ λύπη. Ὅλα τοῦ φαίνονται ἄγνωστα. Τίποτε δὲν θυμίζει τὴν πόλη τῶν παιδικῶν του χρόνων. Οἱ δρόμοι, τὰ σπίτια, τὰ φῶτα, τὰ καταστήματα, ὅλα ἔχουν ἀλλάξει.

Μάταια ἀναζήτησε τὴ γειτονιά, πὺν πέρασε τὰ παιδικὰ του χρόνια.

Ἐκείνη καὶ τὰ ὀνόματα τῶν δρόμων εἶναι διαφορετικά.

Χτύπησε σὲ μερικά σπίτια. Ρώτησε, ἀλλὰ τὸν εἰρωνεύτηκαν.

Ἐκεῖνοι πὺν ζητοῦσεν, εἶχαν ἤδη πεθάνει ἢ ἔφυγαν πρὶν ἀπὸ πολλὰ χρόνια.

Κατέφυγε σ' ἓναν ἀστυφύλακα :

— Ἡ λεωφόρος Ἡρακλείου, σᾶς παρακαλῶ ;

— Πῶς ; Τί εἶπατε ; Ἡ λεωφόρος Ἡρακλείου ; . . . Εἶναι τόσα χρόνια πὺν δὲν ὑπάρχει πιά . . . Τώρα ὀνομάζεται λεωφόρος Ἐνα-γεννήσεως.

— Μήπως ἔχετε προσέξει τὸν ἀριθμὸν 36 ; Ἦταν τὸ σπίτι μου . . .

— Ἐκεῖ εἶναι τὸ Λαϊκὸν Γυμναστήριον, ἀπάντησε ὁ ἀστυφύλακας.

Ἦλα λοιπὸν εἶχαν τελειώσει . . .

Τριάντα χρόνια ἦσαν ἀρκετὰ γιὰ ν' ἀλλάξουν τὴν μικρὴν ἐπαρ-χιακὴ πόλη σ' ἓνα σύγχρονο βιομηχανικὸ κέντρο.

Ὁ Πέτρος Λουκᾶς εἶχε τὴν ἐντύπωση, ὅτι βιάδιζε σὲ μίαν ἔρημο, ὅτι ἦταν ξένος στὴν πατρίδα του καὶ ὅτι δὲν εἶχε πιά τίποτε τὸ κοινὸ μὲ τὸ πλῆθος, πὺν τὸν περιτριγύριζε. Οἱ διαβάτες τοῦ ἦσαν ἄγνωστοι καὶ τὰ παιδιά ἔψαλλαν ἄλλα, καινούργια τώρα τραγούδια.

Κύτταξε τὰ φωτισμένα παράθυρα καὶ σκέφθηκε :

— Τὰ φῶτα αὐτὰ εἶναι γιὰ ὅσους ἔχουν οἰκογένεια. Ὅμως ἐγὼ εἶμαι τόσο μόνος ! . . .

Κι αὐτὸς ὁ ἐνεργητικὸς καὶ δραστήριος ἄνθρωπος, πὺν δὲν φοβήθηκε καὶ δὲν ἔκλαψε ποτὲ μέσα στοὺς σκληροὺς ἀγῶνες τῆς ζωῆς του, ἦταν τώρα ἔτοιμος νὰ κλάψη.

Τέλος ὅταν τὸ σκοτάδι εἶχε καλύψει τὴν πόλη κατευθύνθηκε πρὸς τὴν ἐκκλησία.

Θέλησε νὰ πάγη ἐκεῖ, γιὰτὶ ἡ ἐκκλησία εἶναι ἡ μόνη, πὺν δὲν ἀλλάζει ποτέ.

Οἱ ἄγιοί της εἶχαν πάντα τὸ ἴδιο μείδιωμα στὰ χεῖλη καὶ κυττοῦσαν μὲ τὴν ἴδιαν ἀγαθότητα καὶ γλύκα τὶς πονεμένες ψυχές.

Ἡ ἀτμόσφαιρα τοῦ νάρθηκα ἦταν ζεστή, εἶχε φῶς καὶ οἱ ψαλμωδίες ἀκούονταν σὰν ἀπόκοσμες φωνές ἀγγέλων.

Ὁ Πέτρος εἶδε τὴν ἐκκλησία, ὅπου εἶχε μεταλάβει γιὰ πρώτη φορὰ, τὸ βαθὺ δρύινο στασίδι, ὅπου χάνονταν, ὅταν ἀκολουθοῦσε τὸν πατέρα του μικρός.

Στάθηκε μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ. Τὴν ἔβλεπε πάντα

Ίδια, ὅπως ὅταν ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερική: τὸν Ἰωσήφ, τὴν Παναγία, μὲ ὅλη τὴ μητρική της εὐτυχία, τὰ ἀρνάκια καὶ τὰ βώδια, πού ἐθέρμαιναν τὸν Χριστό, βρέφος μέσα στὴν φάτνη. Τοῦ φάνηκε ὅτι ὁ μικρὸς Ἰησοῦς ἀνοίγε τὰ χέρια του καὶ τὸν δέχονταν στὴν ἀγκαλιά του.

Γονάτισε, πονεμένος καὶ προσευχήθηκε ψιθυριστά:

— «Πάντοτε εἶσαι δῶ, Θεέ μου. Σὺ δὲν ἀλλάζεις. Μὲ δέχεσαι ἀκόμη τώρα, πού ὅλος ὁ κόσμος μὲ ἀγνοεῖ καὶ πού τόσες φορὲς ἐγὼ ὁ ἄθλιος σὲ ξέχασα.

*
*
*

Ὅταν σηκώθηκε, εἶδε κοντά του ἓνα μικρὸ παιδάκι, πού ἐκρατοῦσε ἀπ' τὸ χέρι τὴν μικρὴ καὶ ἀδύνατη ἀδελφοῦλα του. Τὸ παρουσιαστικὸ τους ἦταν πολὺ φτωχικὸ καὶ ἡ ὄψη τους γλωμῆ, ὅπως ὄλων τῶν πεινασμένων.

Ὅπως ἀπομακρύνονταν ἀπὸ τὴν ἐκκλησία ὁ Παῦλος τὰ πλησίασε καὶ τὰ σταμάτησε.

— Γιατὶ κλαῖτε; τὰ ρώτησε.

Τὸ μεγαλύτερο ἀπάντησε:

— Γιατὶ εἴμαστε λυπημένα. Ἡ μητέρα μας εἶναι πεθαμένη, ὅπως καὶ ὁ πατέρας μας. Ἡ γιαγιά μας, πού μᾶς φροντίζει, εἶναι ἄρρωστη βαρειά... Δὲν ἔχομε τίποτε ἄλλο στὸ σπίτι μας, πού νὰ πουληθῆ, γιὰ νὰ πληρωθοῦν τὰ χρέη... Ὑστερα... οὔτε ἐγὼ ξέρω ποῦ θὰ πᾶμε... Ἰσως σὲ κανένα Ὅρφανοτροφεῖο... Γιὰ τὴν ὥρα κρῶνουμε καὶ πεινοῦμε...

— Ἄλλὰ ἔχετε σπίτι, ἀπάντησεν ὁ Λουκέας. Χωρὶς νὰ προσέξῃ διόλου ὁ μικρὸς τοὺς λόγους τοῦ ξένου, ἐξακολούθησε :

— Ἐφερα τὴν ἀδελφή μου στὴν ἐκκλησία γιὰ νὰ ζητήσουμε ἀπ' τὸν Χριστοῦλη νὰ μᾶς δώσῃ τοὺς γονεῖς μας πίσω . . .

— Κι ἐγώ, εἶπεν ὁ κύριος Λουκέας ἦλθα νὰ τοῦ ζητήσω μιὰν οἰκογένεια.

Τράβηξε σιμά του τὰ μικρὰ κεφαλάκια.

— Θέλετε νὰ γίνετε παιδιὰ μου; Θὰ γίνω πατέρας σας. Εἶμαι πλούσιος καὶ θὰ πάρω πάλι τὸ σπίτι σας. Θὰ ζήσουμε εὐτυχισμένοι.

— Ναί, τὸ θέλουμε πολὺ, εἶπεν ὁ Κώστας.

— Σᾶς στέλνει ὁ Θεός, συμπλήρωσε ἡ Ἑλένη.

Ἔδωσαν καὶ οἱ τρεῖς τὰ χέρια. Ὁ ἄγνωστος κύριος δὲν εὗρισκε πιά τοὺς δρόμους ἄσκημος, οὔτε τὰ μαγαζιά, οὔτε τοὺς ἀνθρώπους ἀντιπαθητικούς. Εἶχε τὸ ὕφος τόσο εὐτυχισμένο, ὥστε οἱ ἄνθρωποι τὸν κυττοῦσαν φιλικά.

Βάδιζε μὲ βῆμα σταθερό, μὲ τὰ δύο μικρὰ εὐχαριστημένα σιμά του.

Ἡ Ἑλένη ξαφνικὰ εἶδε μιὰ βιτρινα μὲ παιγνίδια καὶ φώναξε χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ :

— Ἄχ! τί ὠραία κούκλα!

Χωρὶς νὰ πῆ τίποτε στὰ παιδιὰ ὁ ξένος, μπῆκε μέσα στὸ κατάστημα καὶ τῆς ἀγόρασε τὴ μεγαλύτερη καὶ ὠραιότερη κούκλα..

Ὁ Πέτρος Λουκέας ἀγόρασε κάτι ἀπ' ὅλα σχεδὸν τὰ μαγαζιά. Κάτι εὗρισκε παντοῦ νὰ ἀγοράσῃ. Καὶ μὲ πόση χαρὰ ἔλεγε παντοῦ «Καλὰ Χριστούγεννα»!

Μιὰ στιγμή ὁ μικρὸς Κώστας ἀνησύχησεν :

— Ἐχετε λοιπὸν τόσα λεπτὰ;

— Μὰ ναί, ἀγοράκι μου. Λεπτὰ ποὺ κέρδισα τίμια, γιὰτὶ δούλεψα σκληρὰ τριάντα χρόνια. Θέλεις κι' ἓνα σιδηροδρομάκι;

— Μμμ! Θὰ προτιμοῦσα ἓνα λουκάνικο, ἀπάντησε ὁ μικρὸς, ποὺ ἔνωθε τὸ στομάχι του ἀδειανό.

— Θὰ σᾶς πάρω κοτόπουλο τώρα νὰ φᾶτε . . .

Ἐπέστρεψαν ὅλοι μαζί στὸ σπίτι τῶν μικρῶν, γιὰ νὰ φᾶνε. Ἡ λάμπα, ἂν καὶ μικρὴ, ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ φωτίσῃ τὴν εὐτυχία τους.

Ἐφεραν μαζί τους τόσα δέματα, καὶ δὲν ἤξεραν ποιοὶ πρῶτα νὰ ἀνοίξουν. Φαγιά, γιὰ ἓνα πλουσιώτατο γεῦμα, ροῦχα γιὰ τὴν Ἑλένη καὶ τὸν Κώστα, παιγνίδια, λουλούδια. . .

Τὰ Χριστούγεννα εἶχαν πλημμυρίσει τὸ φτωχόσπιτο.

ΣΤΑΘΜΟΙ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Ἄπ' ὅσα μέχρι σήμερα γνωρίζουμε, ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας δὲν ξεπερνᾷ τὰ 4.000 χρόνια. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ζοῦσαν στὴ γῆ χιλιάδες χρόνια πρὶν. Τὴ μακριὰ αὐτὴ περίοδο, γιὰ τὴν **Προϊστορία** ὁποία δὲν ἔχομε γραπτὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ τὴ γνωρίζουμε, τὴν ὀνομάζουμε «προϊστορική».

Ἡ κυριώτερη φροντίδα τοῦ προϊστορικοῦ ἀνθρώπου ἦταν νὰ βροῖσκη τὴν τροφή του καὶ νὰ ἀμύνεται στοὺς διαφόρους κινδύνους ποὺ τὸν περιτριγύριζαν. Τὸ κυνήγι ἀγρίων ζώων καὶ οἱ καρποὶ τῶν δένδρων ἦσαν οἱ κύριες τροφές του. Οἱ σπηλιές καὶ οἱ χειροποίητες καλύβες χρῆσιμεύαν γιὰ κατοικία του. Τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ πρῶτα του ὄπλα, κατασκεύαζε ἀπὸ σχιστόλιθο, γι' αὐτὸ καὶ ἡ μακριὰ ἐκείνη περίδος ὀνομάζεται στὴν ἱστορία καὶ **λιθίνη**.

Ἡ ἀνακάλυψη τῆς φωτιᾶς ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος μεγάλος σταθμὸς στὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα, τὸν βοηθεῖ νὰ κατασκευάζη, μὲ τὴν κατεργασία τῶν μετάλλων, ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα, πρῶτα ἀπὸ χαλκὸ καὶ ἀργότερα ἀπὸ σίδηρο καὶ ὀρείχαλκο. Ψήνει τὸ χῶμα καὶ κατασκευάζει πήλινα ἀγγεῖα γιὰ τὶς ἀνάγκες του. Καλλιεργεῖ τὴ γῆ, ποὺ τοῦ δίνει πλούσιους καρποὺς καὶ κυρίως δημητριακά. Ἐξημερώνει διάφορα ζῶα καὶ παίρνει ἀπ' αὐτὰ γάλα, κρέας, μαλλί. Ἀντικαθιστᾷ τὰ δέρματα μὲ τὰ ὁποῖα τύλιγε ὡς τότε τὸ σῶμα του καὶ ντύνεται μὲ ροῦχα, ποὺ ὁ ἴδιος ὑφαίνει στὸν ἀργαλειό. Ἐνώνεται σὲ μεγάλες ομάδες καὶ ἀποτελεῖ τὶς πρῶτες κοινωνίες, τὶς πρῶτες ὀργανωμένες Πολιτεῖες μὲ βασιλιά, στρατό, νόμους. Γνωρίζεται μὲ τὴ θάλασσα, κατασκευάζει τὰ πρῶτα πλωτὰ μέσα, ταξιδεύει, ἀνακαλύπτει φυσικὰ λιμάνια, καὶ κτίζει σ' αὐτὰ καινούργιες πόλεις, τὶς ἀποικίες.

Κι ὅταν ὁ πληθυσμὸς σὲ μιὰ περιοχὴ πυκνώνει τόσο, ποὺ εἶναι δύσκολη ἡ ζωὴ του, ἐκστρατεύει γιὰ νὰ καταλάβη, μὲ τὴ βία, ξένες περιοχές. Ἡ κίνηση αὐτὴ τῶν φυλῶν, ἡ σύγκρουση μὲ ἄλλες, ἡ ἐπικου-

ωνία μαζί τους, φέρνει αλλαγή στον μέχρι τότε τρόπο ζωής και δίδει ἀφορμή για πρόοδο του πολιτισμοῦ.

*
* *

Στην Ἰλιάδα και στην Ὀδύσεια του Ὀμήρου και σὲ ἄλλα ἀρχαῖα ἔργα βρίσκουμε πάρα πολλὰ στοιχεῖα πού μᾶς φωτίζουν γιὰ τὸ πῶς ζοῦσαν οἱ ἄνθρωποι στην ἀρχαία ἐποχή. Ἐκεῖ λοιπὸν μαθαίνουμε, πῶς ὁ Ὀδυσσεύς, πού ἦταν και βασιλιάς, ὀδηγεῖ μόνος του τὰ βώδια γιὰ νὰ ὀργώσῃ τὰ χωράφια του. Κάνει σανδάλια, κόβοντας τραγίσιο δέρμα, κατασκευάζει τὶς πόρτες τοῦ παλατιοῦ του. Σκαλίζει στὸν κορμὸ τῆς Ἰτιάς τὸ κρεβάτι του και τὸ ποικίλλει μὲ χρυσᾶ σκαλισματα και στολίδια.

Παράλληλα ἡ γυναίκα του, ἡ Πηνελόπη, ἐργάζεται στὸ σπίτι. Ὑφαίνει στὸν ἀργαλειό, μαγειρεύει, ἐτοιμάζει τὸ νοικοκυριό της. Οἱ ὑπηρετές βοηθοῦν στὸ χωράφι, στὸ σταῦλο, στὸ σπίτι. Κάθε ἀνάγκη τοῦ σπιτιοῦ σὲ τροφίμα, ὑποδήματα, ροῦχα, ἱκανοποιεῖται ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν οἰκογένεια, χωρὶς νὰ ἀγοράζει ἀπ' ἔξω. Εἶναι αὐτάρκης.

Κι ὅμως ὑπῆρχαν ἄλλες περιοχές, στίς ὁποῖες πολὺ ἐνωρίτερα εἶχεν ἀναφανῆ τὸ ἐμπόριο.

Ἡ Κρήτη, στην καρδιά τῆς Μεσογείου, εἶχε πάρεῖ μεγάλη ἀνάπτυξη και ἦταν σημαντικὸ κέντρο ἐμπορίου και ναυτιλίας. Τὴν ἐποχή, πού ἄλλες θάλασσες και ὠκεανοὶ ἦσαν ἄγνωστοι, ἡ Μεσόγειος ἦταν μεγάλος ἐμπορικὸς δρόμος. Κλειστὴ θάλασσα χωρὶς μεγάλα κύματα, μὲ ὑψηλὰ λιμάνια, κατοικημένα ἀπὸ ξύπνιους ἀνθρώπους, ἔγινε ἡ τροφὸς τῶν πρώτων μεγάλων πολιτισμῶν τῆς Εὐρώπης. Τὰ κρητικὰ καράβια ταξίδευαν ἐδῶ και ἐκεῖ, ἔφερναν στὸ νησί ὅ,τι πολύτιμο εἶχε κάθε λιμάνι, πού ἐπεσκέπτονταν δίδοντας σ' ἀντάλλαγμα κρητικὰ προϊόντα. Ὁ πλοῦτος πού συγκεντρώθηκε στην Κρήτη ἔγινε ἀφορμὴ ν' ἀναπτυχθῆ ἐδῶ ἕνας λαμπρὸς πολιτισμὸς, ὁ Μινωϊκὸς, ὁ πρῶτος πολιτισμὸς στην Εὐρώπη. Τὸ παλάτι τῆς Κνωσοῦ δὲν εἶναι μόνον ἕνα ἀριστούργημα ἀρχιτεκτονικῆς. Μὲ τὴ διαρροίθμιση τοῦ χώρου του και τὶς ἀνέσεις μᾶς δείχνει, πῶς οἱ Μινωϊκοὶ Κρητὲς εἶχαν τελειοποιήσει ὅλους σχεδὸν τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τους.

*
* *

Στὴ δεύτερη χιλιετηρίδα π. Χ. στην ἀνατολικὴ ἀκτὴ τῆς Μεσογείου, παρουσιάζονται οἱ Φοίνικες. Λαὸς ἀνήσυχος και ἀναπτυγμένος, ἀγαπᾷ τὴν ναυτιλία, ταξιδεύει μὲ τὰ πλοῖα του σ' ὅλα τὰ τότε γνω-

στά λιμάνια, ἀνακαλύπτει, ἀκόμη, ἢ καὶ ἰδρῶει, καινούργια. Ταξιδεύοντας ἔτσι ἀπὸ τόπο σὲ τόπο ἐμπορεύεται τὰ προϊόντα ὄλων σχεδὸν τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο τοῦ διδάσκουν πολλά. Ὅ,τι καλὸ βρῖσκει στὴ μιὰ χώρα, τὸ μεταφέρει στὴν ἄλλη. Τὸ μυαλό του ξυπνᾷ κι ἀνακαλύπτει καινούργια πράγματα.

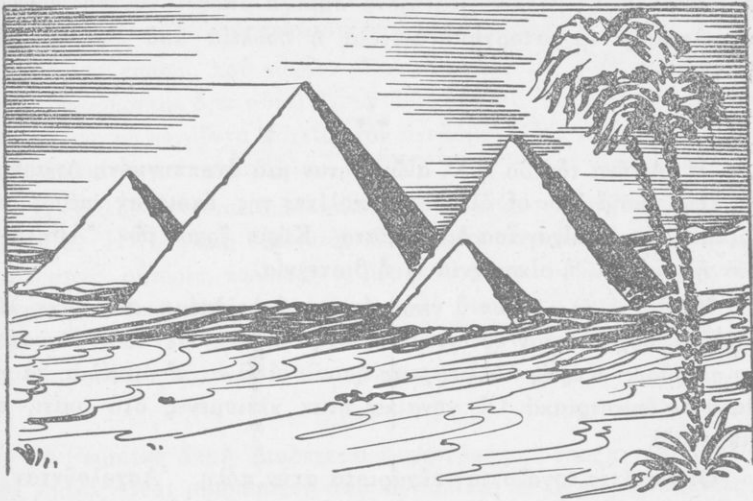
Ὡς τότε οἱ ἄνθρωποι ἀγνοοῦσαν τὸ σημερινὸ σύστημα τῆς γραφῆς μὲ γράμματα. Οἱ Φοίνικες, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους λαοὺς ἔνοιωσαν τὴν ἀνάγκη νὰ βροῦν ἕναν κοινὸ τρόπο, πού οἱ ἄνθρωποι νὰ συνεννοοῦνται μεταξύ τους. Πρῶτοι αὐτοί, ἐπινόησαν σημεῖα, πού δὲν ἀντιπροσώπευαν λέξεις, ὅπως ὡς τότε συνήθιζαν νὰ γράφουν, ἀλλὰ ἀπλοῦς ἤχους. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦ, ὅπως τὰ λέμε σήμερα, γράμματα, συνδυάζονταν μεταξύ τους ἔτσι, πού νὰ δημιουργοῦν φωνές ἀπὸ τίς ὁποῖες γίνονται οἱ λέξεις. Ἔτσι οἱ Φοίνικες εἶναι ὁ πρῶτος λαὸς πού μᾶς δίδαξε τὰ γράμματα τοῦ Ἀλφαβήτου, αὐτὰ, πού μὲ διάφορες παραλλαγές, χρησιμοποιοῦν σήμερα ὅλοι οἱ πολιτισμένοι λαοί. Οἱ ἔμποροι καὶ ναυτικοί, λοιπόν, Φοίνικες ἦσαν ἀπὸ τοὺς πρῶτους δημιουργοὺς τοῦ πολιτισμοῦ.

Ὁ Νεῖλος, ὁ μεγάλος ποταμὸς τῆς Αἰγύπτου, ποτίζει μὲ τὰ πλούσια νερά του μιὰ μεγάλη τῆς ἔκταση κáνοντάς την πλουσιωτάτη.

Στὴν Αἴγυπτο Στὴ χώρα αὐτὴ βασίλευαν οἱ Φαραῶ, πού ἦσαν κύριοι τῆς γῆς, τοῦ πλούτου καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς. Ἡ πολυτέλεια στὰ παλάτια τους ἦταν παραμυθένια. Ἡ θέλησή τους ἦταν νόμος.

Ὁ Φαραῶ διευθύνει τὴ δραστηριότητα καὶ τὰ ἔργα τῶν ὑπηκόων του. Ἡ συγκομιδὴ ἀνῆκε σ' αὐτὸν καὶ μόνο. Στους καλλιεργητὲς ἔμενε τόσο μέρος, ὅσο ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ μὴν πεθάνουν. Κοσμήματα, ἀγγεῖα, πολύτιμοι λίθοι, ὑφάσματα κι' ὅ,τι ἐκλεκτὸ ἔφθανε στὴν Αἴγυπτο ἀπὸ τὰ πέρατα τοῦ κόσμου, συγκεντρῶνονταν στὸ παλάτι.

Ἐκατομμύρια σκλάβοι δούλευαν γιὰ τὸ Φαραῶ. Μὲ τὴ σκληρὴ κι' ἀπλήρωτη ἐργασία ἀμέτρητων ἐργατῶν - δούλων κτίστηκαν τεράστια σὲ ὄγκο ἔργα, ὅπως οἱ Πυραμίδες, πού ἦσαν τάφοι βασιλέων. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ, πὼς τὸ ὕψος τῆς πυραμίδας τοῦ Χέοπα φτάνει τὰ 140 μέτρα, ὁ δὲ ὄγκος τῆς τὰ 3 ἑκατομμύρια κυβικὰ μέτρα. Ὑπῆρχαν ἀκόμη ἀγάλματα, πού τὸ ὕψος τους ἔφτανε τὰ 20 μέτρα, σκαλισμένα σὲ μονοκόμματη πέτρα. Τὰ πάντα ἔγιναν μὲ τὴν ἀνθρώπινη δύναμη, χωρὶς μηχανή.

Ἡ δουλεία ἦταν ἓνας θεσμὸς πανάρχαιος. Οἱ δοῦλοι ἦσαν ἄνθρωποι χωρὶς καμμιά ἀνθρώπινη ἀξία. Πουλιόνταν στὴν ἀγορά, ὅπως τὰ ζῶα, ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα ἐμπορεύματα. Ἀγοράζοντάς τους

Ἡ δουλεία κανένας εἶχε κάθε δικαίωμα ζωῆς ἢ θανάτου πάνω τους.

Οἱ δοῦλοι ἦσαν κυρίως οἱ νικημένοι μιᾶς χώρας πού οἱ κατακτητὲς ἔπαιρναν μαζί τους στὶς χῶρες τους. Ἀλλὰ δοῦλοι ἦταν κι' ὠρισμένη τάξη ἀνθρώπων, πού ἀπὸ γενιὰ σὲ γενιὰ ἔμεναν τέτοιοι. Οἱ σκλάβοι δούλευαν σκληρὰ καὶ δὲν εἶχαν κανένα δικαίωμα στὴ ζωῆ.

Οἱ ἔμποροι κι' ἰδιοκτῆτες τῶν δούλων γιὰ νὰ τοὺς πουλοῦν ἀκριβότερα φρόντιζαν ἐνίοτε νὰ τοὺς μορφώνουν ἐπαγγελματικά. Τοὺς μάθαιναν ξυλουργική, μεταλλουργική, νὰ καλλιεργοῦν τὴ γῆ καὶ πολλὲς ἄλλες χρήσιμες τέχνες. Οἱ μορφωμένοι αὐτοὶ σκλάβοι ἦσαν περιζήτητοι.

Πολλὲς φορὲς οἱ δοῦλοι πουλιόνταν ἢ ἐνοικιάζονταν γιὰ ὠρισμένο χρονικὸ διάστημα ἢ γιὰ ὠρισμένο ἔργο.

Ὁ δοῦλος παντρευόταν δούλη καὶ τὰ παιδιά τους ἦσαν δοῦλοι κι ἀνῆκαν στὸν ἴδιο ἀφέντη. Οἱ δοῦλοι δὲν εἶχαν τὸ δικαίωμα νὰ βρισκωνται στὸ ἴδιο μέρος μὲ τοὺς ἐλευθέρους. Πολλὲς φορὲς ἔκρυβαν τὸ πρόσωπό τους γιὰ νὰ μὴν ἀντικρύσουν τὸ πρόσωπο τῶν κυρίων τους.

Αἰῶνες πολλοὺς κράτησεν ὁ ὑποτιμητικὸς γιὰ τὴν ἀνθρώ-

πινη αξιοπρέπεια θεσμός. Καί μόνο σήμερα μπορεῖ νά πῆ κανένας, πὼς πλησιάζει νά καταργηθῆ ὀλότελα ἡ δουλεία ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς.

*
*
*

Ἡ Ἀθήνα τὸν 3ο π.Χ. αἰῶνα ἦταν μιὰ ἀναπτυγμένη Δημοκρατία, στὴν ὁποία ὅλοι οἱ ἐλεύθεροι πολῖτες τῆς ἔπαιρναν μέρος στὴ διοίκησὶ τῆς κι εἶχαν ἴσα δικαιώματα. Κύριο ἔργο τῶν Ἀθηναίων ἦταν ἡ γεωργία, ἡ οἰκοτεχνία κι ἡ βιοτεχνία.

Ἐξω ἀπὸ τὸ «ἄστυ» ὁ γεωργός, κι αὐτὸς ἀκόμη πού εἶχε λίγα χωράφια, ἀσχολοῦνταν εὐτυχησμένος στὴ γῆ του, μὲ τοὺς λιγοστοὺς του σκλάβους. Κύριες καλλιέργειες ἦσαν : οἱ ἐλιές, τ' ἀμπέλια, τὰ χωράφια μὲ δημητριακά. Οἱ γυναῖκες ἦταν κλεισμένες στὸ σπίτι, στὸ νοικοκυριό.

Οἱ τεχνίτες ἐργάζονταν εὐχάριστα στὴν πόλη. Ἀσχολοῦνταν μὲ τὴ γλυπτική, τὴν ἀγγειοπλαστική, τὴν ξυλουργική, τὴν κατεργασία τοῦ μετάλλου κλπ.

Οἱ σκλάβοι δούλευαν μὲ τὴν ἐλπίδα, πὼς μὲ τὸ περισσεύμα τοῦ κόπου τους, θὰ μποροῦσαν ἴσως μιὰ μέρα νά ἐξαγοράσουν τὴν ἐλευθερία τους.

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἄρχοντας τῶν Ἀθηνῶν ἦταν ὁ Περικλῆς. Μὲ τὸ καθαρὸ μυαλό του, τὰ μεγάλα ἔργα τέχνης, μὲ τὰ ὁποῖα στόλισε τὴν πόλη, τὴν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τὴ μεγίστη ἀνάπτυξη πού πῆραν στὴν ἐποχὴ του οἱ τέχνες κι οἱ ἐπιστῆμες, ἔφερε τὴν Ἀθήνα σὲ τέτοια θαυμαστὴ ἀκμὴ, πού ἀπὸ τότε ὡς σήμερα κινεῖ τὸ θαυμασμὸ ὅλου τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Τότε ἔγιναν τὰ περιφημότερα ἔργα τέχνης καὶ γράφτηκαν τὰ μεγαλύτερα καὶ σοφότερα ἔργα πού εἶχε δῆ ὡς τότε ὁ κόσμος. Οἱ σοφοὶ καὶ οἱ καλλιτέχνες τῆς χρυσῆς ἐκείνης ἐποχῆς ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι ὅλης τῆς ἀνθρωπότητας, ὡς τὶς μέρες μας.

Διάδοχος τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὁ ρωμαϊκός. Ἡ Ρώμη γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ἱστορία κατάρθωσε νά ἐνώση ὅλο τὸν τότε γνωστό κόσμο σὲ μιὰν ἀπέραντη αὐτοκρατορία κάτω ἀπὸ τὴν κυριαρχία τῆς. Οἱ νικηφόροι πόλεμοι τῶν Ρωμαίων πρὸς ταὺς ἄλλους λαοὺς ἔφεραν στὴ Ρώμη στρατιεὶς ἀπὸ δούλους. Ὅλοι αὐτοὶ δουλεύουν στὴ γῆ καὶ στὰ ἐργαστήρια, γιὰ τὶς ἀνέσεις τῶν Ρωμαίων. Οἱ δοῦλοι ἐργάζονται παράγοντας ὅλα τὰ ἀγαθὰ γιὰ τὴ ζωὴ,

ἐνῶ οἱ ἐλεύθεροι Ρωμαῖοι, ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς ζωῆς, ἔχουν ὄλο τὸν καιρὸ γιὰ πολέμους καὶ κατακτήσεις.

Μὲ τὴν ἐπαφή, ποὺ κάνουν οἱ κατακτητὲς μὲ τοὺς ὑποδούλους λαοὺς, διδάσκονται ὅ,τι αὐτοὶ ἔχουν ἀνακαλύψει. Μαθαίνουν τὴν ἀντλία, τὰ συγκοινωνοῦντα δοχεῖα, τὸν ἀνεμόμυλο καὶ νερόμυλο, τὰ τεχνητὰ χρώματα καὶ τόσα ἄλλα.

Ἡ Ἑλλάδα γίνεται διδάσκαλος τῆς Ρώμης, στὶς τέχνες καὶ στὰ γράμματα. Ἡ ἑλληνικὴ ὑψώνεται σὲ γλώσσα παγκόσμια. Φιλόσοφοι, ἐπιστήμονες, ρήτορες, καλλιτέχνες ἀναφαίνονται, κι ὅλες οἱ μεγάλες πόλεις τῆς αὐτοκρατορίας στολίζονται μὲ θαυμαστά ἔργα τέχνης καὶ οἰκοδομήματα. Ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία, μὲ τὴ διάδοχό της τὴ Βυζαντινὴ, κράτησε πάνω ἀπὸ δέκα αἰῶνες.

Τὴ Ρωμαϊκὴ ἀκμὴ διαδέχεται ἡ φεουδαρχικὴ ἐποχὴ, Ἡ γῆ σὲ κάθε κράτος εἶναι μοιρασμένη ἀπὸ τὸ βασιλιά σὲ μεγάλους ἀφέντες— γαιοκτήμονες. Ὁ ἀφέντης αὐτὸς ἢ φεουδάρχης, ἔχει τὴν κυριότητα τῆς γῆς ποὺ τοῦ δόθηκε. Δικοὶ του μαζί κι οἱ ἄνθρωποι, τὰ γεννήματα, τὰ ζῶα. Ἐχει ὅμως ταυτόχρονα καὶ τὴν

Φεουδάρχια ὑποχρέωση νὰ διατηρῆ στρατὸ καὶ νὰ τὰ ὑπερασπίζεται ἀπὸ τὶς ξενικὲς ἐπιδρομὲς. Ὅταν δὲν πολεμᾷ, διασκεδάζει κλεισμένος στὸν παραμυθῆνιο του πύργο ἢ βγαίνει κυνηγώντας στὰ ἀπέραντα δάση τῶν κτημάτων του.

Ὅλοι του οἱ ἐργάτες εἶναι δοῦλοι. Διαφέρουν λίγο σὲ μερικὰ δικαιώματα οἱ «σέμπροι» του, οἱ ὑπενοικιαστὲς τῆς περιουσίας του δηλαδή.

Κάθε φέουδο ἔχει τὴν οἰκονομία του. Ἀπομονωμένο σχεδὸν ἀπὸ τὸν ἄλλον κόσμον, ζεῖ μὲ τὰ προϊόντα ποὺ τὸ ἴδιο παράγει. Οἱ συγκοινωνίες στὴν ξηρὰ εἶναι ἀκόμη σὲ νηπιακὴ κατάσταση.

Ἀπὸ τὸν 11ο αἰῶνα ἀρχίζουν στὴν Εὐρώπη νὰ παρουσιάζονται περισσότερες πόλεις. Κάποια ἀσφάλεια ζωῆς καὶ περιουσίας ἀποκαθίσταται. Τὸ ἐμπόριο βρίσκει ἔδαφος γιὰ ἀνάπτυξη. Καινούργιες πόλεις κτίζονται κι' οἱ παλιές ἐπεκτείνονται ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τους κι ἐνώνονται μὲ τὰ προάστεια.

Στὸν 13ο αἰῶνα οἱ τέχνες ἀσχοῦνται ἀπὸ εἰδικευμένους ἐργάτες, πὺν ἔχουν τὰ ἐργαστήριά τους στὰ ὑπόγεια τῶν σπιτιῶν τους. Τὰ σπίτια εἶναι κτισμένα, τὸ ἓνα κολλητὰ στὸ ἄλλο, μέσα σὲ στενὰ καὶ σκοτεινὰ σοκάκια. Ἡ ἐργασία ἀρχίζει νὰ ὀργανώνεται καὶ παρουσιάζονται τὰ πρῶτα συνδικάτα.

Στὶς πόλεις ἀνθεῖ τὸ ἐμπόριο. Μεγάλοι δρόμοι πὺν συνδέουν πόλη μὲ πόλη ἔχουν ἀνοιχτῆ καὶ στρωθῆ.

Οἱ Σταυροφόροι γνωρίζουν τὴν Ἀνατολή. Τὸ ἐμπόριο ἀνάμεσα στὴν Ἀνατολή καὶ στὴ Δύση παίρνει μεγάλη ἀνάπτυξη. Ἡ ἐπικοινωνία αὐτῆ τῶν ἀνθρώπων, μὲ τὸ ἐμπόριο, φέρνει ἀναστάτωση καὶ στὶς καλλιέργειες. Οἱ χωρικοὶ δὲν καλλιεργοῦν πιά ὅλα τὰ εἶδη, ἀλλὰ ἐκεῖνο πὺν περισσότερο εὐδοκμεῖ στὰ χωράφια τους. Ἔτσι παράγουν ἀφθονώτερα προϊόντα ἀπὸ ἓνα εἶδος, πὺν τὸ ἀνταλλάσσουν μὲ ἄλλα. Οἱ σέμπροι στὰ φέουδα ἀποκτοῦν κάποια ἀνεξαρτησία, γιὰτὶ ἀλλοιῶς ἀπειλοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ φεουδάρχη καὶ νὰ τραποῦν πρὸς τὶς πόλεις.

Τὸν 15ο καὶ 16ο αἰῶνα ἡ Εὐρώπη γυρίζει τὰ βλέμματα πίσω στὴν κλασσικὴ ἀρχαιότητα. Μελετᾷ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνες καὶ Ρωμαίους συγγραφεῖς κι' ὅλη ἡ ξεχασμένη σοφία τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀναγεννᾶται καὶ φωτίζει τὸ πηχτὸ πνευματικὸ σκοτάδι τοῦ Μεσαίωνα. Ἡ ἀνακάλυψη τῆς τυπογραφίας ἀπὸ τὸ Γουτεμβέργιο κάνει τὰ γράμματα κτῆμα τῶν πολλῶν, ἐνῶ ὡς τότε, ἐπειδὴ τὰ βιβλία ἦταν χειρόγραφα καὶ τὰ ἀντίτυπα σπάνια, οἱ ἀναγνώστες ἦσαν ἐλάχιστοι. Τὸ ἀνθρώπινο πνεῦμα ἀναγεννᾶται, πετᾷ σὲ κάθε κατεύθυνση, ἐλεύθερο νὰ βλέπη, νὰ συζητῆ, νὰ μαθαίνει. Ἡ μανία τοῦ ἐμπορικοῦ κέρδους κι' ἡ δίψα γιὰ ἔρευνα τοῦ ἀγνώστου, σπρώχνει τὸν ἄνθρωπο σὲ καινούργιες ἐφευρέσεις κι' ἀνακαλύψεις ἀγνώστων χωρῶν καὶ ἡπείρων. Οἱ Πορτογάλοι ἀνακαλύπτουν ἐμπορικοὺς δρόμους γιὰ τὶς Ἰνδίες (Βάσκο ντὲ Γκάμα). Ὁ Ἰσπανὸς Χριστόφορος Κολόμβος ἀνακαλύπτει μιὰ καινούργιαν ἡπειρο, τὴν Ἀμερικὴ, χώρα μὲ μεγάλους θησαυροὺς κι' ἀνεκμετάλλευτες πηγὲς πλούτου. Λίγα χρόνια κατόπι ὁ Μαγγελάνος κάνει γιὰ πρώτη φορὰ τὸ γῦρο τοῦ κό-

σμου. Οί παλιοί εὐγενεῖς σιγά-σιγά χάνουν τὴν αἵγλη καὶ τὸν πλοῦτο-
τους. Μιὰ καινούργια τάξη, ἡ ἀστικὴ, ἀναφαίνεται. Εἶναι οἱ ναυ-
τικοὶ κι' οἱ ἔμποροι τῶν τότε καιρῶν. Ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ περνᾷ τὰ
ὄρια κάθε Κράτους, γίνεται Εὐρωπαϊκὴ. Δημιουργοῦνται μεγάλες ἀγο-
ρὲς κι' ὁ χρυσὸς δὲν κυκλοφορεῖ πιά στὰ χέρια τῶν συναλλασσομένων.
Κατατίθεται στὶς Τράπεζες, πὺν ἔναντι καταθέσεων, ἐκδίδουν συναλ-
λαγματικές. Τὸ χρῆμα συγκεντρώνεται σὲ ὠρισμένους ἀνθρώπους ἢ
ὀμάδες ἀνθρώπων καὶ δημιουργεῖται ἔτσι τὸ μεγάλο κεφάλαιο. Ἡ
πρόοδος εἶναι γενικὴ. Οἱ πόλεις δὲν ἔχουν πιά χαμηλὰ σπιτάκια καὶ
στενά δρομάκια. Ὡραῖα σπίτια, πλούσια ἐπιπλωμένα, μὲ ἀνέσεις, στε-
γάζουν τοὺς νέους πλουσίους καὶ τοὺς ἀριστοκράτες.

Οἱ ἐφευρέσεις κι ἀνακαλύψεις, ἡ ἀνάπτυξη τοῦ ἔμπορίου καὶ τῆς
ναυτιλίας, δημιούργησαν, ὅπως εἶπαμε, μιὰ νέα τάξη ἀνθρώπων, τὴν
ἀστικὴν. Αὕτὴ εἶχε τώρα τὴν οἰκονομία
Ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση στὰ χέρια της, τὸ χρῆμα καὶ τὸ ἔμπόριο

δηλαδὴ κάθε κράτους. Οἱ παλιοὶ εὐγενεῖς, ὁ κληρὸς κι οἱ φεουδάρχες,
ἔχαναν κάθε μέρα ἔδαφος στὴ νέα κοινωνία. Ἀλλὰ ἡ ἐξουσία, τὸ κρά-
τος, ἦταν ἀκόμη στὰ χέρια τους. Οἱ βασιλεῖς παντοῦ ὑποστήριζαν τὰ
συμφέροντα τῶν φεουδαρχῶν κι ἡ ἐξουσία τους κρατιόταν μὲ τὴ βία.
Ὁ παλιὸς κόσμος τῆς φεουδαρχίας ὅμως ἔσβηνε. Διαφθορὰ καὶ παρα-
λυσία παρατηροῦσε κανεὶς σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κρατικῆς ζωῆς.
Φιλελεύθερες ἰδέες κηρύσσονταν, μὲ νέα ἔργα προοδευτικῶν συγγρα-
φῶν, στὸ λαό.

Τὸν Ἰούλιο τοῦ 1789 στὸ Παρίσι ξεσπᾷ ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπα-
νάσταση. Μ' αὐτὴν γκρεμίζεται τὸ φεουδαρχικὸ σύστημα κι ἕνας και-
νούργιος κόσμος ἀναπηδᾷ, πὺν διακηρύσσει ἰσότητα καὶ δικαιοσύνη,
ἀνάμεσα σ' ὅλους τοὺς πολίτες.

Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάσταση εἶχε παγκόσμια ἀπήχηση. Τὸ ἕνα κατόπι
τοῦ ἄλλου τὰ φεουδαρχικά καθεστῶτα σ' ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης
σχεδὸν ἐξαφανίζονται κι ἡ ἀστικὴ τάξη παίρνει τὴν ἐξουσία. Ἡ ἀρχὴ
ἤδη εἶχε γίνει πολὺ πρωτότερα ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴ.

Ἡ σημασία τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως εἶναι τεράστια γιὰ
τοὺς ἐργαζομένους ὅλου τοῦ κόσμου. Γιὰ πρώτη φορὰ ἀποκτοῦν κι
αὐτοὶ δικαιώματα. Ἡ ἐλευθερία κι ἡ ἰσότητα ἀνάμεσα στοὺς πολίτες
κάθε Κράτους ἀνέβασε πολὺ τὸ ἀνθρωπιστικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο
τῆς ζωῆς.

Ἡ ἀνακάλυψη νέων χωρῶν δημιούργησε τὸ πρόβλημα τῆς ἐπικοινωνίας τοῦ παλιοῦ μὲ τὸν νέον κόσμο. Οἱ νέες χῶρες ἦσαν πηγὲς πλούτου κι οἱ ἄνθρωποι ἔτρεχαν νὰ ἐγκατασταθοῦν σ' αὐτές.

Ἡ ἐποχὴ μας Οἱ μεταφορὲς ὅμως ἀνθρώπων κι ἐμπορευμάτων γίνονταν ἀκόμη, στὴν ξηρὰ μὲν μὲ τροχοφόρα πού τὰ ἔσερναν ἄλογα, στὴ θάλασσα δὲ μὲ ἱστιοφόρα. Ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἀτμοῦ καὶ τῆς ἀτμομηχανῆς ἀποτελεῖ τὸ πρῶτο μεγάλο βῆμα καὶ τὸ κλειδί πού μᾶς ἀνοίξε ἕναν καινούργιο κόσμο, πού οἱ πρόγονοί μας θὰ τὸν θεωροῦσαν φανταστικό.

Δὲν εἶναι τυχαῖο, ὅτι Ἕλληνοι ὑπῆρξαν οἱ πρῶτοι ἐφευρέτες τῆς ἀτμομηχανῆς. Ἡ Ἀγγλία ἦταν, τὴν ἐποχὴ ἐκείνη, ἡ πρώτη μεγάλη δύναμη τῆς γῆς κι οἱ κτήσεις της ἐκτείνονταν σ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γήινης σφαίρας. Οἱ ὑπερόντιες κτήσεις της ἐπέβαλαν τὴν ἀνάγκη γιὰ μιὰ γρήγορη κι ἄνετη ἐπικοινωνία μὲ τὴ μητρόπολη.

Πατέρας τῆς σημερινῆς ἀτμομηχανῆς ὑπῆρξε ὁ Ἕλληνας Τζαίμς Βάττ. Ὁ Ἕλληνας Στέφενσον τὸ 1830 ἔθεσε σὲ κίνηση τὸν πρῶτο σιδηρόδρομο. Ὁ Γάλλος Παπῖνος τὸ 1707 κατασκεύασε τὸ πρῶτο ἀτμοκίνητο ποταμόπλοιο, γιὰ νὰ τὸ τελειοποιήσει ὁ μέγας Ἕλληνας μηχανικός Φούλτων. Ὑπῆρξαν τόσες οἱ τελειοποιήσεις τῶν πρώτων αὐτῶν ἀτμομηχανῶν ἀπὸ τότε ὡς σήμερα, καὶ οἱ ἴδιοι οἱ πρῶτοι τους ἐφευρέτες ἴσως δὲν φαντάζονταν.

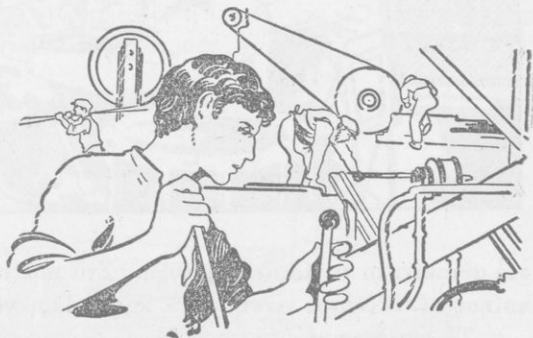
Ὑπερωκεάνειοι κολοσσοὶ μὲ ἐκτόπισμα 90.000 τόννων διασχίζουν σήμερα τὴς θάλασσες ἀπὸ τὴ μιὰ ἄκρη τῆς γῆς στὴν ἄλλη, ἐνῶ τραῖνα ἄνετα καὶ ταχυκίνητα, κινοῦνται πάνω στὶς σιδηροτροχιές, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι στρωμένη ἡ ἐπιφάνεια κάθε πολιτισμένου κράτους.

Ἡ εὐεργετικώτερη γιὰ τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴ ἀνακάλυψη εἶναι ἡ παραγωγὴ καὶ ἡ χρησιμοποίησις τῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας.

Ὁ ἐργάτης σήμερα

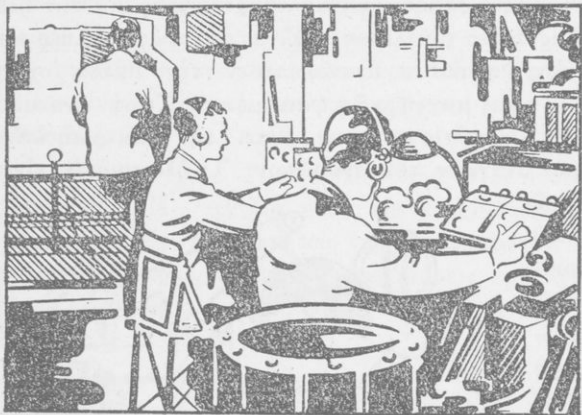
Ἦδη ἀπὸ τὸν 18ο αἰῶνα ὁ Ἀμερικανὸς Βενιαμὶν Φραγκλῖνος μελέτησε τὸν ἀτμοσφαιρικό ἠλεκτρισμό, ἐνῶ ἄλλοι σοφοὶ ἔκαναν παρατηρήσεις γιὰ τὸν ἠλεκτρικὸ σπινθῆρα. Στὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα οἱ Γάλλοι Ἀμπέρ καὶ Ἀραγκὸ καὶ ὁ Ἄγγλος Φαρανταῖν ἀνακάλυπτουν τὴν ἄμεση σχέση μεταξὺ τῶν ἠλεκτρικῶν καὶ μαγνητικῶν φαινομένων. Σειρὰ ἀνακαλύψεων, νέων ἐπιτυχιῶν καὶ τελειοποιήσεων, θέτει τὴν ἠλεκτρικὴ ἐνεργεια στὴ διάθεσιν τῶν ἀναγκῶν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἠλεκτρισμὸς εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ πολιτισμοῦ μας. Κινεῖ μηχανεὶς ποὺ κινοῦν τραῖνα, αὐτοκίνητα, πλοῖα, ἐργοστάσια. Συνδέει μὲ ταχύτητα ἀσύλληπτη στὸ μυαλό μας, μέσα σὲ ἕνα δευτερόλεπτο τὴ μιὰν ἄκρη τῆς γῆς μὲ τὴν ἄλλη. Τὸ τηλέφωνο, ὁ ἀσύρματος ὁ τηλεγράφος, τὸ ραδιόφωνο ἔχουν νικήσει καὶ καταργήσει τὶς ἀποστάσεις.

Ἡ βιομηχανία, ἀπὸ τὶς ἀρχὲς τοῦ 19ου αἰῶνα ὡς σήμερα, ἔχει κάνει τεράστιες προόδους. Παράγει, ἀναρίθμητα σὲ ποιότητα καὶ ποσότητα, ὑλικά ἀγαθὰ τῆς ζωῆς. Δὲν ὑπάρχει τώρα ἀντικείμενο χρήσιμο στὴ ζωὴ μας, δὲν ὑπάρχει εἶδος ἀνάγκης σὲ ροῦχα, τροφίμα, ἐργαλεῖα, μηχανήματα, ὄπλα, ποὺ νὰ μὴν παράγεται σὲ μεγάλες ποσότητες στὰ ἐργοστάσια. Ἡ γῆ ἔχει τεράστια ἀποθέματα σὲ στερεὰ καὶ ὑγρά καύσιμα, γιὰ νὰ ρίχνονται σὲ ἑκατομμύρια τόννους κάθε μέρα στὰ φλογερά καὶ ἀχόρταγα στόματα ποὺ χάσκουν λαίμαργα κάτω ἀπὸ τὰ πυρωμένα καζάνια τῶν μηχανῶν.

Κι ὅταν ὁ ἀνθρώπος, εἶδε πὼς τὸ κάρβουνο τὸ πετρέλαιο ἢ ἡ βενζίνη δὲν φθάνουν γιὰ νὰ σβήσουν τὴν πυρωμένη δίψα τους, εἶτε γιὰ τὸ ἀποθέματα ἐξαντλοῦνται, εἶτε γιὰ τὴν μεταφορὰ τους στοιχίζει, χρησιμοποιοῦν καινούργια καὶ ἀνεξάντλητη πηγὴ ἐνεργείας, τὸ νερό. Ὅπου τὸ νερὸ πέφτει σὲ καταρράκτες χρησιμοποιοῦται ἡ δύναμὴ του αὐτῆ γιὰ νὰ παράγῃ ἠλεκτρικὴ ἐνεργεια ποὺ ἀλλάζει τὴν ὄψη τῆς

γύρω περιοχής. Οί ύδατοπτώσεις και στή χώρα μας αρχίζουν νά αξιοποιούνται και μεγάλα ύδροηλεκτρικά έργα, αρχισαν όπως σιδή Λάδωνα και σύντομα ίσως και σιδή Ἀχελῶο, θά αναπτύξουν και τήν καθυστερημένη σέ ήλεκτρική ἐνέργεια πατρίδα μας.

Πάνω στήν ξηρά, τὸ μέσο πού φέρει τὸ μεγαλύτερο βάρος τῶν μεταφορῶν, ἀπὸ πόλη σὲ πόλη και ἀπὸ πόλη σὲ χωριό, εἶναι τὸ αὐτοκίνητο. Ἡ τελειοποίηση τῶν μηχανῶν κινήσεως, ἡ ἀνακάλυψη τοῦ ἐλαστικοῦ και τῆς βενζίνης, ἔδωκαν

σιδὸ αὐτοκίνητο τεράστια ἀνάπτυξη. Σιδή πολιτισμένα κράτη ἡ χρησιμοποίηση αὐτοκινήτου γίνεται ἀπὸ κάθε οἰκογένεια σχετικὰ εὐπορη.

Τὸ μεταφορικὸ μέσο πού ἔνωσε ἀκόμη περισσότερο τὶς χῶρες τῆς γῆς κι ἔκανε σύντομη κι ἀνετη τὴ μεταξὺ τους ἐπικοινωνία, εἶναι τὸ ἀεροπλάνο. Κάτι πού σιδή παλιὰ χρόνια θεωροῦνταν μῦθος σὴμερα εἶναι πραγματικότητα.

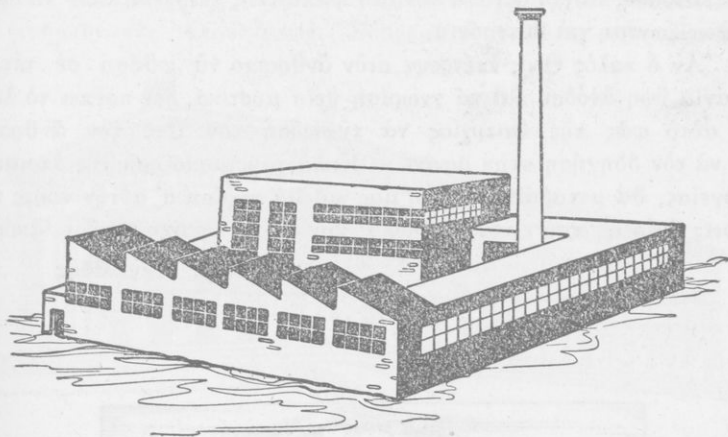
Τὸ ραδιόφωνο τέλος εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες κατακτήσεις τοῦ πολιτισμοῦ. Καθιστοὶ στήν πολυθρόνα τοῦ σαλονιοῦ τους οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι ἀπολαμβάνουν μουσική, πού στέλνεται ἀπὸ ὁποιοδήποτε κέντρο τοῦ κόσμου και μαθαίνουν τὴν ἴδια στιγμή κάθε εἶδηση τοῦ τόπου τους ἡ παγκόσμια. Ἐκατομμύρια ἔντυπα κι ἐφημερίδες παράγονται κάθε μέρα, πού σκορπίζονται για νὰ θρέψουν τὴν πνευματικὴ φλόγα τοῦ ἀνθρώπου, νὰ μορφώσουν τὸν ἀμόρφωτο, νὰ μάθουν γράμματα σιδὸς ἀγραμμάτους.

Ὁ Μαρκόνι τέλος μὲ τὸν ἀσύρματό του τηλέγραφο εἶναι ὁ μεγάλος ἐφευρέτης, πού κατάργησε τὶς ἀποστάσεις κι ἔνωσε ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς μέσα ἀπὸ τοὺς αἰθέρες. Γενικὰ, τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ εικοστοῦ αἰῶνα ἔφερε τόσες τεράστιες κατακτήσεις πάνω σιδὸς δυνάμεις τῆς φύσεως, ὅσες δὲν ἔφεραν ὅλα τὰ προηγούμενα χρόνια ζωῆς τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἡ μηχανὴ εἶναι σήμερον τὸ μέσο, μὲ τὸ ὅποιο ὁ ἄνθρωπος ἀγωνίζεται νὰ σκορπίσῃ στὰ ἑκατομύρια τῶν πληθυσμῶν ἀγαθὰ σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς τῶν ἀνθρωπίνων ἀναγκῶν. Μεγάλαι ἐργαστασία ὑψώνονται σ' ὅλες τὶς χῶρες,

Συνδικαλισμὸς
Μιά καινούργια τάξη ἀνθρώπων ἀναφαίνεται στὴν κοινωνία, ἡ τάξη τῶν ἐργατῶν. Εἶναι ἡ πολυπληθέστερη τάξη. Ἄνοργάνωτη στὴν ἀρχὴ ὁργανώθηκε σήμερον τέλεια, παράλληλα μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς. Οἱ ἐργάτες ἀγωνίζονται καὶ πετυχαίνουν παντοῦ νὰ βελτιώσουν τοὺς ὄρους τῆς ἐργασίας των.

Μὲ τὰ συνδικάτα πέτυχαν ὑγιεινοὺς ὄρους μέσα στὴ δουλειά τους καὶ ἀσφάλιση γιὰ κάθε ἀτύχημα μέσα στὴν ἐργασία τους. Οἱ κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις εἶναι μιὰ σημαντικὴ κατάκτηση. Ὁ ἐργάτης ἀρρωσταίνοντας ἔχει δωρεὰν κλινικὲς, γιαιτροὺς, φάρμακα.

Κατασκηνώσεις ὑπάρχουν τὸ θέρος γιὰ τὰ παιδιά τους. Κάθε χρόνο δικαιούται καὶ παίρνει ἄδεια. Δὲν ἐργάζεται, ὅπως ἄλλοτε, μέχρις ἐξαντλήσεως, ἀλλὰ ὀκτὼ ὥρες τὴν ἡμέρα. Τόποι ἐργασίας δὲν εἶναι πιά ὑπόγεια σπῖτια καὶ ἄθλια παραπήγματα, ἀλλ' ὑψηλά, σύγχρονα καὶ ὑγιεινὰ οἰκοδομήματα.

Οἱ μηχανές δὲν παραμέρισαν ἀλλὰ ἀνύψωσαν τὸν ἐργάτη. Ἄπ' αὐτὸν ἐξαρτᾶται καὶ πάλι ἡ παραγωγή. Αὐτὸς διευθύνει τὶς μηχανές καὶ συμβάλλει στὴν ποιότητα τῶν προϊόντων. Χρειάζεται ὅμως ἀπαραίτητα εἰδικὴ τεχνικὴ μόρφωση, τὴν ὅποια δίδουν παντοῦ—καὶ στὴ χῶρα μας—εἰδικὲς σχολὲς τεχνικῶν, μηχανικῶν κλπ.

Οἱ ἐπιστήμονες σ' ὅλους τοὺς κλάδους, στὶς μεγάλες πολιτισμένες χώρες πειραματίζονται μὲ ἄμιλλα χωρὶς προηγούμενο, νὰ κάνουν ὅλο καὶ καινούργιες ἐφευρέσεις. Ἐφευρέσεις πού θὰ κάνουν πιὸ ἄνετη καὶ πιὸ εὐτυχημένη τὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνας πυρετὸς τεχνικῆς προόδου ἔχει κυριεύσει τὴν ἀνθρωπότητα. Ἡ μιὰ ἐπιτυχία διαδέχεται τὴν ἄλλη. Ἡ μεγαλύτερη κατάκτηση τῆς ἐποχῆς μας, εἶναι ἡ διάσπαση τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ ἀνακάλυψη μιᾶς καινούργιας πηγῆς ἐνεργείας τῆς ἀτομικῆς.

Ὡς τώρα μόνο σὰ δύναμη καταστροφῆς τὴ γνωρίσαμε. Ἡ ἀτομικὴ βόμβα εἶναι ἡ πλευρὰ τῆς καταστροφῆς πού ἔφερε ἡ τεράστια αὐτὴ ἀνακάλυψη.

Ἄς σκεφτοῦμε ὅμως τὴ χρησιμοποίηση τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας γιὰ εἰρηνικοὺς σκοποὺς. Μὲ λίγη ἀτομικὴ ὕλη θὰ μπορῇ ἡ Ἀθήνα π.χ. καὶ ὁ Πειραιᾶς νὰ ἔχουν τόση δύναμη ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας, πού νὰ ἠλεκτροφωτίζονται γιὰ 60 χρόνια.

Ἄν ὁ καλὸς Θεὸς ἐπέτρεψε στὸν ἀνθρώπο νὰ φθάσῃ σὲ τέτοια οὐράνια ὕψη ἀνόδου καὶ νὰ γνωρίσῃ θεῖα μυστικά, δὲν πρέπει τὸ λαμπρὸ αὐτὸ φῶς τῆς ἐπιτυχίας νὰ τυφλώσῃ τὸν ἴδιο τὸν ἀνθρώπο καὶ νὰ τὸν ὀδηγήσῃ στὴν ἀφάνεια. Καλὴ χρησιμοποίηση τῆς ἀτομικῆς ἐνεργείας, θὰ μεταβάλλῃ τὴ ζωὴ μας καὶ θὰ χαρίσῃ σ' αὐτὴν τόσες καὶ τέτοιες ἀνέσεις, πού εἶναι δύσκολο καὶ νὰ τὶς φαντασθοῦμε ἀκόμη.

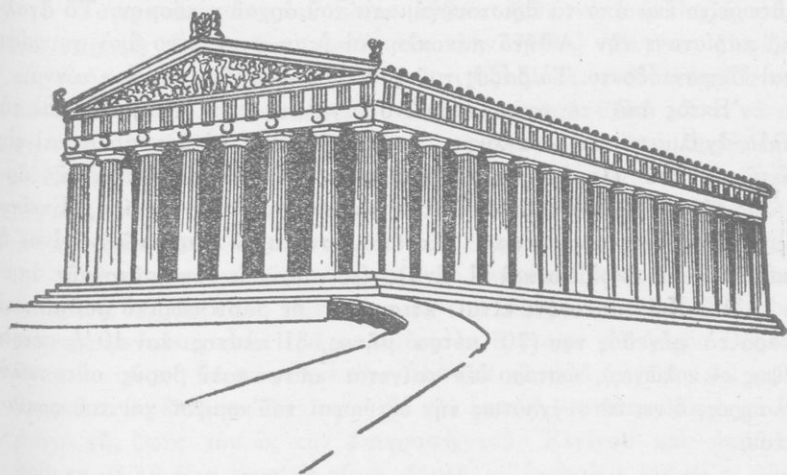
Κορ. Ἀγγελίδης

Ο ΠΑΡΘΕΝΩΝ

Στην πιο περίβλεπτη τοποθεσία της Ἀκροπόλεως σὲ μιὰ θέσι, πὺ δέσποξε ἀπόλυτα στὸ ἀρχαῖο ἄστυ, ὑψώνεται ἐπιβλητικὸς ὁ Παρθενών. Εἶναι τὸ τελειότερο μνημεῖο πὺ μπόρεσε ὁ ἄνθρωπος νὰ συλλάβῃ καὶ νὰ ἐκτετέλῃ σὲ μιὰ ἐποχῇ, πὺ ἡ τέχνη καὶ τὸ πνεῦμα εἶχαν φτάσει στὸ ἀπόγειό τους.

Ἀκριβῶς δὲ σὰν μιὰ συνισταμένη τῆς ὑψηλότερης αὐτῆς πνευματικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς προσπάθειας, πρέπει νὰ ἰδοῦμε τὸ ἀθάνατο αὐτὸ μνημεῖο τῆς Ἀκροπόλεως. Σήμερα, οἱ κολῶνες πὺ σώζονται

ἀκόμα ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα, μᾶς δίνουν μιὰ πενιχρὴ ἰδέα ἀπὸ τὸν ἀρχαῖο ναὸ τῆς Ἀθηνᾶς, μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Περικλῆς, τὸν 5ον π. Χ. αἰῶνα, στόλισε τὸν Ἱερὸ Βράχο.

*
* *

Ὁ Παρθενὼν χτίστηκε στὴν ἴδια θέσει, πὺ ὑπῆρχε ἕνας παλαιότερος ναός, ἀφιερωμένος ἐπίσης στῆ Θεᾷ Ἀθηνᾶ καὶ τὸν ὁποῖον εἶχαν

κάψει οί Πέρσες, λίγο πριν από την καταστροφή τους στη Σαλαμίνα.

Τò χτίσιμο τοῦ Παρθενῶνος κράτησε μιὰ δεκαετία (447—438 π.Χ.). Στὸ διάστημα αὐτὸ τὰ λατομεῖα τῆς Ἀττικῆς ἔδιναν τὰ ὠραιότερα μάρμαρά τους, πὸν τὰ κατεργάζονταν χιλιάδες ἔργατες, τεχνίτες καὶ καλλιτέχνες. Ὁ ἴδιος ὁ Περικλῆς ἐπέβλεπε τὴν ἀνοικοδόμηση, ἔχοντας καλλιτεχνικὸ συμβούλιο καὶ συμπαραστάτη τὸν Φειδία, πὸν ἦταν καὶ γενικὸς ἐπόπτης τῶν ἔργων. Ἐνα τεχνικὸ ἐπιτελεῖο ὑπὸ τὴν διεύθυνση-μεγάλων ἀρχιτεκτόνων καὶ μηχανικῶν εἶχεν ἀναλάβει τὴν ἐκτέλεση. Ὁ Ἴκτινος καὶ ὁ Καλλικράτης—ὁ πρῶτος ἦταν ἀρχιτέκτονας τοῦ Παρθενῶνος καὶ ὁ δεύτερος μηχανικὸς—ἦταν τεχνικοὶ πὸν θὰ τιμοῦσαν κάθε ἐποχὴ. Ἄς λάβωμε ἀκόμη ὑπ' ὄψιν μας, πὸς τὰ ἀνάγλυφα καὶ τὰ ἀγάλματα τοῦ Παρθενῶνος, καὶ γενικώτερα ὅλη ἡ διακόσμησή του, ἔφεραν τὴ σφραγίδα τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ Φειδία.

Στὸ Φειδία ὠφείλετο καὶ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς πὸν ἦταν στημένο στὸ βάθος τοῦ ναοῦ σὲ ὑπερφυσικὸ μέγεθος καὶ ἔθεωρεῖτο ἓνα ἀπὸ τὰ ἀριστουργήματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου. Τὸ ἄγαλμα παρίστανε τὴν Ἀθηνᾶ πάνοπλη καὶ ἦταν φτιαγμένο ἀπὸ χρυσάφι καὶ ἔλεφαντόδοντο. Τὸ βάρος τοῦ χρυσοῦ ξεπερνοῦσε τὸν ἓνα τόννο.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ χρυσελεφάντινο ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὰ ἄλλα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα, πὸν κοσμοῦσαν τὰ ἀετώματα καὶ τὲς μετώπες τοῦ Παρθενῶνος, φημίζονταν ὡς τὰ τελειότερα τῆς ἀρχαίας τέχνης καὶ συντελοῦσαν στὴν ὠραιότητα τοῦ μνημείου. Ἐκεῖνο ὅμως πὸν εἶναι πραγματικὰ ἀξιοθαύμαστο στὸν Παρθενῶνα, εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἀκρίβεια καὶ οἱ ἀναλογίες του, πὸν τὸν καθιστοῦν ἀπαράμιλλο. Καὶ μολοντί εἶναι κτισμένος σὲ βαρὺ δωρικὸ ρυθμὸ καὶ παρὰ τὸ μέγεθός του (70 μέτρα μῆκος, 31 πλάτος καὶ 10½ μέτρα ὕψος οἱ κολῶνες), ὥστόσο δὲν φαίνεται οὔτε πολὺ βαρὺς οὔτε πολὺ ἑλαφρὸς, δίνει δὲ συγχρόνως τὴν ἐντύπωση τοῦ κομψοῦ καὶ τοῦ ρωμαλέου.

* * *

Μετὰ τὴν ἐπικράτησι τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ τύχη τοῦ Παρθενῶνος συνδέθηκε μὲ τὴ νέα θρησκεία. Ἡ παρθένος Ἀθηνᾶ παραχώρησε τὴ θέσι της στὴ νέα Παρθένο τοῦ χριστιανισμοῦ, τὴν Παναγία καὶ ὁ Παρθενὼν διατηρήθηκε ὡς ἐκκλησία μέχρι τὴν ὑποδούλωσι τῆς Ἑλλάδος στοὺς Τούρκους, ὁπότε μετατράπηκε σὲ τζαμί.

Ὁ Μωάμεθ ὁ Κατακτητῆς, ὅταν γιὰ πρώτη φορὰ ἦλθε στὴν Ἀθήνα, τὸ 1458, ἀνέβηκε στὴν Ἀκρόπολι καὶ, φιλάρχαιος καὶ καλ-

λιτέχνης καθώς ἦταν, τόσο συγκινήθηκε ἀπὸ τὸν Παρθενῶνα καὶ τὰ ἄλλα μνημεῖα τοῦ Ἱεροῦ Βράχου, ὥστε ἔδωσε στοὺς Ἀθηναίους ἐξαιρετικά προνόμια, πὺν τὰ διατήρησαν καθ' ὄλο τὸ διάστημα τῆς τουρκοκρατίας.

Ἀπὸ ὅλα τὰ τζαμιά τῶν Μωαμεθανῶν ὁ Παρθενὼν λογιζόταν τὸ διασημότερο καὶ οἱ δερβίσηδες πὺν τὸ εἶχαν ἐπισκεφθῆ ἔθεωροῦντο κι' αὐτοὶ ἐκλεκτοί. Πολλοὶ περιηγητὲς μᾶς δίνουν λεπτομέρειες γιὰ τὸν Παρθενῶνα ὡς τζαμί, πὺν παρὰ τὶς μετατροπὲς πὺν εἶχεν ὑποστῆ — καὶ πρωτίτερα ὅταν ἔγινε ἐκκλησία —, ὥστόσο διτηρεῖτο ἀκέραιος καὶ σὲ καλὴ κατάστασι.

Ἄλλὰ ἡ μεγάλη καταστροφὴ ἔγινε τὸ 1687 ὅταν οἱ Ἑνετοὶ μὲ τὸ Μοροζίνη, πολιορκῶντας τὴν Ἀκρόπολι, πὺν τὴν κατεῖχαν οἱ Τούρκοι, χτύπησαν μὲ τὸ πυροβολικὸ τους. Μιὰ βόμβα τότε ἔπεσε στὸν Παρθενῶνα, ἔβαλε φωτιά στὸ μαρουῖτι πὺν ἦταν ἀποθηκευμένο σ' αὐτὸν καὶ τὸν μετέβαλε σὲ ἔρειπια!

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα ἤλθε νὰ συμπληρώσῃ τὴν καταστροφὴ ὁ Ἄγγλος πρεσβευτὴς στὴν Πόλη, Ἑλγῖνος. Γυρίζοντας ἀπὸ τὴν πρεσβεΐα τῆς Κωνσταντινουπόλεως στὴν πατρίδα του, κατῶρθωσε μὲ ἄφθονο χρῆμα καὶ μὲ διάφορα ἄλλα μέσα νὰ πάρῃ τὴν ἄδεια ἀπὸ τοὺς Τούρκους νὰ ξεσηκώσῃ, ὅσες ἀρχαιότητες ἤθελε ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Καὶ μαζὶ μὲ πολλὰ ἄλλα ἀρχαῖα ἔβγαλε ἀπὸ τὶς μετώπες τοῦ Παρθενῶνος καὶ τὰ περίφημα ἀνάγλυφα τοῦ Φειδία. Τὰ μετέφερε στὴν Ἀγγλία καὶ τὰ πούλησε στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο.

Γιὰ νὰ ἀποθανάτισῃ δὲ ἴσως, τὸ κατόρθωμά του ὁ Ἑλγῖνος, ἔπιασε κι' ἐχάραξε στὸ ἐπάνω μέρος τοῦ Παρθενῶνος τὸ ὄνομά του καὶ τῆς γυναίκας του. Πρᾶγμα πὺν τόσο ἐξήγειρε τὸ Λόρδο Βύρωνα, ὅταν κατόπιν ἐπισκέφθηκε τὴν Ἀθήνα, ὥστε ὁ εὐγενὴς καὶ φιλελληνικώτατος ἐκεῖνος Ἄγγλος — ἂν καὶ κουτσὸς — σκαρφάλωσε μὲ κίνδυνο τῆς ζωῆς του ὡς τὴν ἐπιγραφὴ τοῦ Ἑλγίνου καὶ ἀφοῦ τὴν ἔσβυσε μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια, ἔβαλε κι' ἐχάραξαν ἐπάνω σ' αὐτὴν ἓνα λατινικὸ δίοτιχο, πὺν ἔδειχνε ὅλη τὴν ἀγανάκτησι τοῦ ποιητῆ καὶ πὺν ἔλεγε:

«Ὁ,τι δὲν ἔκαναν οἱ Γότθοι, τὸ ἔκαναν οἱ Σκῶτοι».

Μὰ οὔτε οἱ Σκῶτοι οὔτε οἱ Ἄγγλοι σκέφθηκαν ὡς σήμερα νὰ ἐπανορθώσουν τὴν ἱεροσυλία τοῦ Ἑλγίνου. Καὶ τὰ ἀπαράμιλλα μάρμαρα τοῦ Φειδία ἐξακολουθοῦν νὰ βρῖσκωνται ἀκόμη στὸ Βρετανικὸ Μουσεῖο.

Ἐπαμ. Κ. Στασινόπουλος

Η ΔΙΩΡΥΓΑ ΤΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Ὡς τὸ 1914, πὸν ἡ Ἀμερικὴ ἀνοίξε τὴ διώρυγα τοῦ Παναμᾶ, ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου, πὸν εἶχε τελειώσει τὸ 1893, ἦταν τὸ μεγαλῦτερο παρόμοιο ἔργο στὸν κόσμον.

Ἀπὸ τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, οἱ Ἕλληνες κι οἱ κατακτητὲς τους, ἐπεχείρησαν κατὰ καιροὺς νὰ κόψουν τὸν Ἴσθμὸ καὶ νὰ ἐνώσουν τὸν Κορινθιακὸ μὲ τὸ Σαρωνικὸ κόλπον. Πρῶτος ὁ τύραννος τῆς Κορίνθου, Περίανδρος ἐπιχείρησε τὴ διάνοιξη. Εἶδε πὸς ἂν ἐνώνονταν οἱ δυὸ θάλασσες, θὰ συντόμεινε ὁ δρόμος τῶν πλοίων, πὸν ἦσαν ὑποχρεωμένα νὰ κάνουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου. Γιὰ νὰ ἀποφεύγουν τὸ κοπιαστικὸ κι ἐπικίνδυνον, πολλὰς φορὲς αὐτὸ ταξίδι, ἔστρωσαν δοκάρια ἀλειμμένα μὲ λίπος πάνω στὴν ξηρὰ πὸν ἔνωσε τὸ Σαρωνικὸ μὲ τὸν Κορινθιακὸ κόλπον. Ἐσπρωχναν κατόπι τὰ πλοῖα, πάνω σ' αὐτά, κι' ἐκεῖνα κυλοῦσαν στὰ λιπασμένα ξύλα κι ἔτσι τὰ περνοῦσαν ἀπὸ τὴ μιὰ στὴν ἄλλη θάλασσα. Τὴν σανιδένια αὐτὴ γέφυρα τὴν ἔλεγαν «δίολκον». Ἀλλὰ μὲ τὸν καιρὸ τὰ πλοῖα γίνονταν μεγαλῦτερα καὶ τὸ πέρασμά τους, μὲ τὸν τρόπο πὸν ἀναφέραμε, ἦταν ἐξαιρετικὰ δύσκολον. Αὐτὸ λοιπὸν ἀνάγκασε τὸν Περίανδρον νὰ ἐπιχειρήσῃ τὸ ἀνοιγμα. Δυστυχῶς στὴν προσπάθειά του αὐτὴ ἀντίδρασαν οἱ ἱερεῖς τοῦ ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνα, πὸν ἦταν κτισμένος πάνω στὸν Ἴσθμὸ. Οἱ ναυτικοὶ θεωροῦσαν ἔτι Θεὸ προστάτη τῶν θαλασσῶν, ὅπως ἀκριβῶς σήμερον ἔχουν οἱ σύγχρονοὶ μας τὸν Ἅγιο Νικόλαον. Ἀφιέρωναν στὸ ναὸ του πλούσια ἀναθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα εἶχε γίνει πλουσιώτατος. Θίγονταν λοιπὸν τὰ συμφέροντα τῶν ἱερέων μὲ τὴ διάνοιξη τοῦ Ἴσθμοῦ. Γι' αὐτὸ διέδωσαν πὸς θάταν προσβολὴ γιὰ τὸν Ποσειδῶνα τὸ ἔργο αὐτό.

Μετὰ ἀπὸ τὸν Περίανδρον ἐπιχείρησε τὴ διάνοιξη τοῦ Ἴσθμοῦ ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. Τὸν ἀποτρέψανε ὅμως οἱ τεχνικοὶ του, πὸν γνωμάτευσαν, πὸς μὲ τὸ ἀνοιγμα, τὰ νερὰ τοῦ Κορινθιακοῦ, πὸν ἡ στάθμη τους ἦταν ψηλότερη, θὰ χύνονταν στὸ Σαρωνικὸ καὶ θὰ καταποντίζονταν τὰ παράλια του καὶ τὰ γύρω νησιά.

Μετὰ δοκίμασε ὁ Ἰούλιος Καίσαρας καὶ κατόπιν ὁ γνωστὸς γιὰ τὴ φιλοδοξία καὶ τὴ μεγαλομανία του Ρωμαῖος αὐτοκράτορας, Νέρων-

νας, όταν επισκέφθηκε την Ελλάδα και θέλησε να κάνει κάτι, πού να ξεπεράσει τους άθλους του Ηρακλή.

Ήθελε, γράφει ο Λουκιανός, με το άνοιγμα του Ίσθμου να χωρίση δυο στεριές.

Θά ήταν σωστότερο, αν έλεγε, πώς επιχείρησε, όχι να χωρίση δυο στεριές, αλλά να ένωση δυο θάλασσες.

Μέσα σέ λίγους μήνες χαράχτηκε ή διώρυγα κι άρχισε τὸ έργο. Ὅκτω χιλιάδες σκλάβοι, στρατιῶτες, κατάδικοι καί Έβραῖοι χρησιμοποιήθηκαν. Στά έγκαίνια παρευρέθηκε ὁ ἴδιος ὁ Νέρωνας. Μὲ μιά

χρυσή σκαπάνη έσκαψε πρώτος και κουβάλησε μ' ένα ζεμπίλι κάμποσα χόματα. Τὸ έργο προχώρησε αρκετά κι από τις δυο μεριές, αλλά δυστυχῶς σταμάτησε με τὸ θάνατό του. Οί έσκαφές όμως εκείνες αποτέλεσαν, ύστερα από δεκαετηθια αιῶνες, τή βάση του σημερινού έργου.

Άμέσως μετά την άπελευθέρωση τής Ελλάδος από τους Τούρκους, ὁ πρώτος Κυβερνήτης του έλευθέρου Κράτους, ὁ Καποδίστριας, άνάθεσε σέ κάποιο Γάλλο μηχανικό τή μελέτη του έργου. Τὸ 1832 ὁ μηχανικός Λεωνίδας Λυγκούνης από τήν Κρήτη, μελέτησεν επίσης τήν κατασκευή τής διώρυγας.

Ή διάνοιξη τής διώρυγας του Σουέζ παρακίνησε και συνετέλεσε για τήν ὀριστική εκτέλεση και του δικού μας έργου, στην Κόρινθο. Ὁ Ούγγρος στρατηγός Τούρ εκ μέρους μιᾶς μεγάλης διεθνούς Έται-

ρείας ἀναλαβαίνει τὸ ἔργο. Ἄλλὰ ἡ Ἑταιρεία πτώχευσε κι ἀνάλαβε τὸ ἔργο ἡ Ἑλληνικὴ Ἑταιρεία τῆς Διώρυγας τῆς Κορίνθου, ἡ ὁποία καὶ τὸ τελείωσε τὸ 1893.

Τὸ ἔργο εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τῆς χώρας μας. Ἡ διώρυγα ἔχει μῆκος 6500 μέτρα, πλάτος 100 μέτρα στὴν ἐπιφάνεια τῆς ξηρᾶς, 22 στὴν ἐπιφάνεια καὶ στὸν πυθμένα τῆς θάλασσας. Μεγάλια ὑπερωκεάνεια δὲν μποροῦν βέβαια νὰ περάσουν, ἀλλὰ περνοῦν ὅλα τὰ ἑλληνικὰ πλοῖα τῆς ἀκτοπλοΐας.

Ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου πρόσφερε καὶ προσφέρει μεγάλες ὑπηρεσίες στὴν ἐθνικὴ μας οἰκονομία. Προπολεμικὰ περνοῦσαν 574 πλοῖα τὸ μῆνα. Πάνω ἀπὸ τὴ διώρυγα, δύο ὠραιότατες γέφυρες ἐνώνουν τὶς δύο τῆς πλευρῆς. Ἀπὸ τὴ μιὰ περνοῦν τὰ αὐτοκίνητα κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τὰ τραῖνα πὸν φέρνουν στὸ Μωριᾶ. Τὸ θέαμα, ὅταν περᾶ κανένας τὴ διώρυγα εἶναι γραφικώτατο. Ὅσες φορὲς κι ἂν περάσης, δὲν μπορεῖ παρὰ ν' ἀνασηκωθῆς ἀπὸ τὸ κάθισμα τοῦ ὀχήματός σου, γιὰ νὰ θαυμάσης τὸ ὑπέροχο αὐτὸ ἑλληνικὸ ἔργο.

Οἱ βάρβαροι Γερμανοὶ κατακτητῆς, πὸν τόσες συμφορὲς προξένησαν στὴ χώρα μας, κατὰστρεψαν φεύγοντες καὶ τὴ διώρυγα. Ἀνατίναξαν τὴ γέφυρα, ἔρριξαν μέσα βαγόνια, ἀκόμη καὶ πλοῖα, γιὰ νὰ φράξουν τὸν Ἴσθμὸ καὶ τοποθέτησαν καὶ νάρκες. Γιὰ τὴν τελειωτικὴ καταστροφὴ κι ἀπόφραξη ἔκαναν ἀνατινάξεις κι ἔρριξαν πεντακόσιες χιλιάδες κυβικὰ χῶματα. Ἐπὶ τέσσαρες μέρες εἰδικὰ συνεργεῖα τοῦ ἐχθροῦ δούλευαν γιὰ τὴν καταστροφὴ αὐτῆ.

Χάρης ὅμως στὴν Ἀμερικανικὴ βοήθεια, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς χώρας, ἔγινεν ἡ ἀπόφραξη. Οἱ γέφυρες ξινακτίσθηκαν ὠραιότερες καὶ στερεώτερες. Τὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο τοῦ συγχρόνου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ παραδόθηκε πάλι στὴν κοινὴ χρῆση.

Η ΕΡΓΑΤΙΑ

Στὴν ἐργατιά, στὴ χωριατιά τὸ χιόνι, ἡ γρίπη, ἡ πείνα, ἡ λύπη, ποτάμα, πέλαγα, στεριές, ξολοθρεμὸς καὶ φρίκη.

Χειμῶνας ἀγριός. Κ' ἡ φωτιά, καλοκαιριά στὴν κάμαρά μου.

Ντρέπομαι γιὰ τὴ ζέστα μου καὶ γιὰ τὴν ἀνθρωπιὰ μου.

Κωστής Παλαμᾶς

Ο ΣΦΟΥΓΓΑΡΑΣ

—“Ελα, Ραφαλιά, έτοιμάσου, λέει ο καπετάνιος. “Αν δὲν βγάλης καὶ τώρα τὸ δίχτυ γεμάτο, καλὰ θὰ κάμης νὰ ταχθῆς καλόγερος. Μὴ ντροπιάζης ἄδικα τὸ ὄνομά σου.

Ἐκεῖνος δὲν εἶπε τίποτε. Δὲν ἤθελε συμβουλές. Τὸ πῆρε ἀπόφαση. Δὲν θὰ καταντήση ἀνάμπαιγμα στοὺς σφουγγαράδες. “Ὡς τόσο τὸν ἔντυσαν οἱ ἄλλοι σὰν γαμπρό. Σὰν γαμπρό, μὰ καὶ σὰν λείψανο. Ζωντανὸς ἔμπαινε, μὰ ποιὸς ξέρει, ἂν θάβγαινε ζωντανός. . .

Ἄνθρωπος παιζεὶ τὴ ζωὴ του. Τὸ γνωρίζουν ὅλοι καὶ πρῶτος αὐτός. Γιὰ τοῦτο μεταλαβαίνουν, πρὶν φύγουν ἀπὸ τὸ νησί.

Τέλος, τὸν ἔντυσαν τὸ λάστιχο, τοῦ φόρεσαν τὴν ἀτσαλένια περικεφαλαία, τοῦ ἔξωσαν τὴ ζώνη μὲ τὰ γαντζοῦδια, κρέμασαν τὰ μολύβια στὴν τραχηλιά. Λαστιγένια βραχιόλια στὰ χέρια, παπούτσια μολυβοπάτωγα στὰ πόδια. Μόλις κατώρθωσε νὰ κινηθῆ ἀπὸ τὸ βῆρος. Πάτησε τέλος στὴ σκάλα, ἔκλεισαν καλὰ τὸ φεγγίτη κι ὁ Πέτρος Ραφαλιάς, ἀγνώριστος, ἄπλωσε πάνω στὰ νερά, σὰ νὰ ἄπλωνε στὰ μπαμπάκια.

Ἀμέσως φοῦσκες πρασινόγλαυκες πήδησαν, ἢ μιὰ κατόπιν τῆς ἄλλης, λὲς καὶ νεράϊδα κάτω ἔπαιζε κρυσταλλένια πεντόβολα. Ὁ Ραφαλιάς στάθηκε στὸ βυθό, σὰν νὰ μπῆκε στὸ σπῆτι του. Γύρισε τὰ μάτια ζερβόδεξα κι ἀναγάλιασε τώρα. Συλλογιέται, θὰ ψαρέψω γιὰ καλὰ. Θὰ τὸ γεμίσω τὸ δίχτυ. Κι ἀρχίζει τὸ ψάρεμα.

Ἀπάνω μαῦρο σύννεφο τοῦ καϊκιοῦ ἢ καρίνα. Ὁλόγυρά του ἀγέλες ἀπὸ ψάρια χρυσοφτερά, ἀσημένια, διάβαιναν μὲ φουσκωμένα τὰ λαιμά. “Ἄλλα ἔπεφταν ἐπάνω του, ὁ **θησαυρὸς τῆς θάλασσας** ἄλλα διάβαιναν, σαῖτες ἀργυρές, ἀπὸ τὰ σκέλια του.

Κάτω φυκοστρωμένος ὁ βυθὸς ἀνοίγει πλατὺς καὶ μαλακὸς σὰν βελούδο. Ἐδῶ, μέδουσες βαθυγάλαζες, ἔβγαιναν ἀπὸ τὴν ἀμμουδιά, ἄλλες ἀνοιχτὲς σὰν κοῦπες καὶ σὰν ἀρχαῖα κύπελλα, μερικὲς σὰν με-

γάλα κρινα. Ἄλλοῦ τῆς Ἀφροδίτης ὁ πέπλος μακρὸς κλωσογύριστος, δλομέταξος, ἄπλωνε τὶς κορδέλλες του.

Παντοῦ περίγυρα ξανθοπράσινα μαρούλια, τρανὰ χουσόμηλα, χαμόκλαδα τοιχοφορωμένα, σγουρὰ μούσκλια, φυτὸ χιλιόπλουμα, ἔκταναν ἕναν κῆπο ὄνειροφάνταστο.

Κάπου ἄνοιγε τὰ πόδια του κι ἔτρεχε νὰ συλλάβῃ τὴ σουπιὰ ἄστακός, πιγνόμενος στὸ μελάνι της. Κάπου μιὰ καβουρομάννα ἔπαιξε λόγχεις τὰ πόδια της ἀνασκελωμένη, γιὰ νὰ προφυλάξῃ τ' αὐγὰ της.

Ἄξαφνα σηκώνει τὰ μάτια του ὁ Ραφαλιὰς καὶ βλέπει μακρὴν του ἕνα βράχο ψηλὸ μὲ δυὸ δενδράκια μονόκλαδα στὴν κορυφή. Καὶ κοντὰ στὴ ρίζα του, πάνω στὴν ξανθὴ ἀμμουδιά, εἶδε μιὰ τούφα σφουγγάρι διαλεκτό. Δὲ χάνει καιρὸ καὶ τρέχει νὰ τ' ἀδράξῃ. Δὲν ἤθελε παρὰ δυὸ δρασκελιὲς ἀκόμη.

Ἔσκυψε βιαστικὰ κι ἄρχισε νὰ ξεριζώνῃ τὸ σφουγγάρι. Δὲν ἦταν καὶ μικρὸ πρᾶγμα. Ὅλο τὸ γάλα του νὰ ἔστιβες, νὰ ἔβγαζες ὅλη

Ὁ καρχαρίας του τὴν πέτσι, πάλι θὰ ζύγιζε τὶς δυὸ δεκάδες. Δὲν πρόφθασε ὅμως νὰ τὸ ξεριζώσῃ καὶ σηκώθηκε ὀρθός. Ἀπόμακρα ἐρχόταν ὄγκος μαῦρος καὶ γυαλιστερός, τὸ σκυλόψαρο. Σὰν πλώρα καραβιοῦ ἀναποδογυρισμένη σφήνωε τὴ σαγόνά του, κι ἀπὸ κάτω ἔχασκε κατακόκκινος ὁ λαρυγγιάς του καὶ τὰ τριγωνικά του δόντια ἄσπριζαν φοβερά. Τὰ ψάρια ἔτρεχαν κοπάδια μὲ τρελλὰ πηδήματα, γιὰτὶ ἔνοιωθαν τὸν κίνδυνο. Ὅσα ὅμως τύχαιναν κοντὰ του πηγαινάν ἴσα στὸ ἀχόρταγο στομάχι του. Ὅταν τὸ κῆτος εἶδε τὸ Ραφαλιὰ στάθηκε δίβουλο. Ποιὸς ξέρει, γιὰτὶ τὸν πῆρε. Τὰ μάτια του στυλώθηκαν ἀπάνω του ἀκίνητα. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ φέρονῃ βόλτες γύρω του.

Ὁ δικός μας, σκυφτὸς στὰ νύχια, ἀκολουθοῦσε τὰ κλωθογυρίσματα του, γύριζε σὰν ξόινο στὴ θέση του, πάνω στὸ σφουγγάρι καὶ τὸ κοίταζε κατάματα. Ἀπὸ πάνω τσιμποῦσαν τὸ σχοινὶ κάθε λίγο.

—Ἐλα, τί κάνεις τόση ὥρα ! καιρὸς νὰ βγῆς. Ἐτοιμος ;

—Περιμένετε, τσιμποῦσεν ἐκεῖνος.

Ποῦ νὰ βγῆ ! Μόλις ἔκανε νὰ τραβήξῃ ἐπάνω, θὰ τὸν ἔκοβε στὰ δυὸ ὁ καρχαρίας.

Τέλος σὰν νὰ κουράστηκε τὸ θηρίο, πῆγεν ἀργά, πλησίασε τὸ βράχο κι ἄρχισε νὰ ξύνεται. Ὁ βράχος μὲ τὰ δοντράκια ἔτρεμε συθέμελα.

—Τώρα κακὰ τὰ μπλέξαμε, σκέφθηκεν ὁ Ραφαλιάς. Ἐδῶ θὰ μᾶς πάρη ἡ νύχτα.

Ἄλλὰ μὲ τὸ σκοτάδι κινδύνευε περισσότερο. Πῆρε θάρρος καὶ ἀποφάσισε μὲ κάθε τρόπο νὰ διώξη τὸ θηρίο ἀπὸ κοντὰ του.

—Τὸ ψάρι εἶναι κοντὰ μου, τσιμπάει. Ἔτοιμοι ;

—Ἔτοιμοι.

Τραβᾷ τότε κατὰ πᾶνω του μὲ τὸ καμάκι ψηλά, μὲ τὴν ξανθοκόκκινη περικεφαλαίαιτου. Τὸ μολυβοφορωμένο στήθος του ἀστράφτει. Τὸ θηρίο σάσισε.

—Μωρέ, τί εἶναι τοῦτο ; θὰ συλλογίστηκε.

Ἔκαμε δυὸ τρεῖς φορές νὰ σταθῆ καὶ ν' ἀνικρούση τὸν ἐχθρό του, μὰ δὲν τ' ἀποφάσισε. Ἐδωσε μιὰ μὲ τὴν οὐρά του ἀφροκοπώντας τὰ νερὰ καὶ χάθηκε πίσω τους.

Ὁ Ραφαλιάς ἔμεινε στὴ θέση του, ὥσπου καθάρισαν τὰ νερὰ. Τότε ψαχούλεψε στὸ βράχο. Εἶδε πέρα δῶθε, νὰ μὴν κρυβόταν πουθενὰ τὸ ψάρι. Τίποτε. Τ' ἀπονέρια του ἔδειχναν ἀκόμη τὸ διάβα του.

—Πάει στὸν ἄνεμο τὸ κουτόπραμα, συλλογίσθηκε γελώντας μὲ τὸ φόβο του.

Ἄδραξε εὐθύς τὸ «μελάτι»—ἐκλεκτὸ σφουγγάρι—μιὰ τὸ σχοινὶ καὶ ἔφθασε πάνω. Βρόντοι, φωνές, σφυρίγματα, πέτρες καὶ ξύλα πλαταγιστὰ στὴ θάλασσα δέχτηκαν τὸ βουτηχτιῆ, σὰ νὰ χαιρετοῦσαν γιὰ τὸ σφουγγάρι ποῦ ἔφερε.

Δὲν ἦταν γιὰ τὸ σφουγγάρι. Ἦθελαν νὰ τρομάξουν τὸν καρχαρία, γιὰ νὰ φτάση ἄβλαβος στὸ καῖκι ὁ Ραφαλιάς. Τέλος τὸν ἄρπαξαν τὰ παιδιὰ. Τοῦ ἔβγαλαν τὴν περικεφαλαία, τὸν ξάπλωσαν στὸ κατάστρωμα καὶ ἄρχισαν νὰ τοῦ γδύνουν τὸ λάστιχο.

Ἄνδρέας Καρκαβίτσας

ΗΡΩΪΚΑ ΣΚΥΛΙΑ ΣΤΗΝ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Στις 8 Οκτωβρίου τοῦ 1949 ἓνα μεγάλο ἀεροπλάνο, πού ἔκανε πτήσεις πάνω ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικό, προσγειώθηκε στὸ ἀεροδρόμιο τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἀνάμεσα στοὺς ἐπιβάτες ἦταν κι ἓνα ἀλεπουδόσκυλο, ὁ Φόξυ. Ὅλοι στὸ ἀεροδρόμιο ἄρχισαν ν' ἀποροῦν καὶ νὰ ρωτοῦν, πῶς καὶ γιὰτι αὐτὸ τὸ σκυλί τιμήθηκε ἰδιαίτερα, μ' ἓνα τόσο πολυέξοδο ταξίδι, ἀπὸ τὴν Εὐρώπη στὴν Ἀμερική.

Ἡ ἀπάντηση βρίσκεται χρόνια πίσω, στὶς Βρυξέλλες, τὴν πρωτεύουσα τοῦ Βελγίου, στὰ 1939. Ὁ Φόξυ ἦταν τότε ἓνα ἔρρημο, ἀνεπιθύμητο σκυλάκι, πού γύριζε ἄσκοπα στοὺς δρόμους τῶν Βρυξελλῶν. Μιὰ μέρα τὸ δυστυχημένο αὐτὸ σκυλάκι πλησίασε μιὰ νέα γυναίκα, μὲ βῆμα βαρὺ κι ἀβέβαιο καὶ μάτια θλιμμένα καὶ κουρασμένα. Τὸ ἄστεγο σκυλάκι ἔνοιωσε ἐλπίδα βλέποντάς την. Κούνησε τὴν οὐρὰ καὶ γαύγισε. Ὑστερα στηρίχθηκε στὰ πισινὰ του πόδια κι ἀκούμπησε τ' ἄλλα στὸ φουστάνι τῆς γυναίκας, παρακαλῶντας νὰ τοῦ δώσει τροφὴ καὶ στέγη.

Ὅπως ἡ γυναίκα ἔσκυψε νὰ χαϊδέψῃ τὸ σκυλί ἔσβυσε ἀπὸ τὰ μάτια της λίγη ἀπ' τὴν κούρασή της.

—Καῦμενούλη μου, τοῦ εἶπε, εἶσαι κι ἐσὺ ἄστεγο, σὰν κι ἐμένα. Ἔλα μαζί μου νὰ δώσωμε κουράγιο ὁ ἓνας στὸν ἄλλο.

Ἡ γυναίκα πῆρε τὸ σκυλί μαζί της καὶ προχώρησε πρὸ σταθερὰ στὸ δρόμο της.

Λίγον καιρὸ, πρὶν συναντηθῆ μὲ τὸ σκυλάκι, ἡ γυναίκα ἐκείνη ἀναγκάσθηκε νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν πατρίδα της, τὴ Γερμανία, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ναζίστρια. Ἐκείνη τὴν ἐποχὴ τὸ Βέλγιο ἦταν καταφύγιο γιὰ τοὺς Γερμανούς, πού δὲν μποροῦσαν ἢ δὲν ἠθέλαν ν' ἀσπασθοῦν τὸ χιτλερισμὸ. Γι'αὐτὸ κι ἡ γυναίκα ἐκείνη κατέφυγε στὶς Βρυξέλλες, ὅπου ζοῦσε μόνη, ὡς τὴν ἡμέρα πού ἀντάμωσε τὸ ἄστεγο σκυλάκι, πού τὸ ἔβγαλε Φόξυ.

Ἡ γυναίκα πέρασε ἓνα χρόνο στὶς Βρυξέλλες. Χρόνο γεμᾶτο μοναξιά καὶ φόβο, μὴ ξέροντας τι ἔγραφε γι αὐτὴν τὸ μέλλον. Τὸ σκυλάκι τῆς ἔδινε θάρρος.

Σὲ λίγο ἦλθε ἡ μεγάλη συμφορὰ. Τὰ φασιστικὰ στρατεύματα πλημμύρισαν τὸ Βέλγιο. Ἡ γυναίκα βρέθηκε ἀναγκασμένη νὰ φύγῃ ἄλλη μιὰ φορά. Τούτη τὴν φορὰ ὅμως εἶχε σύντροφο τὸ Φόξυ. Τράβηξαν κι οἱ δυὸ τὸ δρόμο γιὰ τὴ Γαλλία. Στὸ δρόμο ἡ γυναίκα γνω-

ρίστηκε με κάποιο νέο Αυστριακό, κυνηγημένο κι αυτόν από τους Ναζήδες. Ο νέος θαύμασε το σκυλάκι κι ο Φόξυ γαύγισε σαν νά του έλεγε, πώς τόν δέχονταν για φίλο τους.

Κι οί τρεῖς μαζί λοιπόν ταξίδεψαν για τὸ Καλαί. Κρύφτηκαν ἐκεῖ ἕξι βδομάδες. Ὁ καιρὸς αὐτὸς ἦταν ἀρκετὸς γιὰ νὰ ὀργανωθοῦν καὶ νὰ φανοῦν χρήσιμοι στὸν ἀγῶνα ἐναντίον τῶν φασιστῶν. Ἐπέστρεψαν πίσω στὸ Βέλγιο κρυφά. Στὸ διάστημα τῆς παράνομης ἀντιναζιστικῆς τους συνεργασίας ὁ ἄνδρας κι ἡ γυναίκα ἀγαπήθηκαν. Μιά φορὰ ἡ Γκασταμπο πληροφόρηθηκε, πὼς μπορούσε νὰ συλλάβῃ αὐτὸν τὸν μεγάλον της ἐχθρὸ στὸ σπίτι τῆς γυναίκας. Πῆγε νὰ τὴν ἐπισκεφθῆ. Καὶ θὰ τὸ κατάφερε νὰ τὸν συλλάβῃ, ἂν ὁ Φόξυ δὲν εἰδοποιῶσε μὲ τὸ γαύγισμά του. Ἔτσι, ὅταν ἔφθασαν οἱ ναζήδες, τὸ μόνο ποὺ βρῆκαν μέσα στὸ σπίτι, ἦταν ὁ Φόξυ.

Σὲ λίγον καιρὸ ὁ νέος κι ἡ νέα παντρεύτηκαν. Ἡ ὀργάνωση τοὺς διέταξε νὰ φύγουν ἀπὸ τίς Βρυξέλλες καὶ νὰ πᾶνε γιὰ παράνομη δράση σ' ἓνα ἀγρόκτημα. Ἐκεῖ, μαζί μὲ ἄλλους, θὰ ἐργάζονταν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ. Συνεργάσθηκε ὅμως κι ὁ Φόξυ. Γαύγιζε συνθηματικὰ κάθε φορὰ ποὺ ξένοι πλησίαζαν στὸ ἀγρόκτημα, βοηθῶντας ἔτσι τὴν ὀμάδα νὰ κρύβεται ἐγκαίρως.

Ἡ φήμη τοῦ Φόξυ διαδόθηκε σ' ὅλο τὸν παράνομο μηχανισμό τῶν ἀντιναζιστῶν τοῦ Βελγίου καὶ τὸ σκυλί θεωρήθηκε στρατιώτης πρώτης τάξεως, στὸν ἀλευθερωτικὸν ἀγῶνα.

Ὅταν οἱ ναζήδες διώχθηκαν ἀπὸ τὸ Βέλγιο ἔληξε κι ὁ παράνομος ἀγῶνας τῶν ἡρώων. Τὸ νεαρὸ ἀντρόγυνο θέλησε νὰ ἐγκατασταθῆ στὴ χώρα τῆς Δημοκρατίας, τὴν Ἀμερικὴ. Μετανάστευσαν τὸν Ἀπρίλιο τοῦ 1949. Μὴν ἔχοντας ἀρκετὰ χρήματα δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν μαζί τους τὸν Φόξυ. Τοὺς βοήθησαν ὅμως ἀρκετοὶ Ἀμερικανοὶ καὶ Βέλγοι, καὶ στὶς 8 Ὀκτωβρίου τοῦ 1949 ἡ γυναίκα, ὁ ἄντρας καὶ τὸ σκυλί ἐνώθηκαν πάλι κι οἱ τρεῖς μαζί.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ κέντρο ἦταν ἡ Ἀθήνα. Τὰ κυριώτερα βιομηχανικά της εἶδη ἦσαν τὰ προϊόντα κατασκευασίας τοῦ δέρματος, τῆς μεταλλουργίας, τῆς κεραμεικῆς, τῆς ἀγγειοπλαστικῆς, τῆς κατασκευασίας μαρμάρου κλπ. Οἱ πολλοὶ κιομαστές της ἀποικίαις ἔκαναν νὰ διοχετεύωνται, μὲ τὴ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριο, τὰ προϊόντα αὐτὰ σ' ὅλη τὴ Μεσόγειο καὶ αὐτὸ ἔφερε μεγάλη πρόοδο στὴν οἰκονομία της.

Τὴν Ἀθήνα διαδέχεται, μὲ τὴν κοσμοκρατορία τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἡ Ἀλεξάνδρεια τῆς Αἰγύπτου καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὴν ἡ Ρώμη, σὰν πρωτεύουσα τοῦ ἀπεράντου Ρωμαϊκοῦ Κράτους.

Στὰ Βυζαντινὰ χρόνια ἡ βιομηχανικὴ καὶ οἰκονομικὴ δραστηριότητα βρίσκεται στὴν Πόλη, πὺ ἀποτελεῖ τὸ μεγαλύτερο βιομηχανικὸ καὶ οἰκονομικὸ κέντρο ἐπὶ χίλια σχεδὸν χρόνια.

Ἀκολουθεῖ ἡ σκοτεινὴ ἐποχὴ τῆς δουλείας τοῦ Ἔθνους.

Στοὺς μαύρους αἰῶνες τῆς Τουρκοκρατίας οἱ πλουτοπαραγωγικὲς δυνάμεις τῆς Πατρίδας μας ἀτονοῦν. Ἡ γῆ καλλιεργεῖται χωρὶς ζῆλο καὶ μὲ πρωτόγονα μέσα. Ὁ Ἕλληνας γεωργὸς εἶναι σκλάβος. Δὲν ἐξουσιάζει τίποτε καὶ πληρώνει στὸν κατακτητὴ βαρῦτατους φόρους πὺ τοῦ ἀποστραγγίζουσι τὸν ἰδρώτα. Βιομηχανία δὲν ὑπάρχει. Στὰ σπίτια μόνον παράγονται τὰ ἀπαραίτητα γιὰ τὴ συντήρηση τῆς οἰκογενείας ὑφαντὰ καὶ πλεκτὰ, ροῦχα καὶ στρωσίδια. Λεῖπει ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀσφάλεια καὶ ἐπομένως ἡ διάθεση γιὰ κάτι τολμηρὸ καὶ μεγάλο.

Ἑλληνικὸ νόμισμα δὲν ὑπάρχει, γιὰτὶ δὲν ὑπάρχει στοὺς πρώτους αἰῶνες ἑλληνικὴ οἰκονομία. Οἱ συναλλαγὲς γίνονται μὲ Τουρκικὰ γρόσια ἢ Αὐστριακὰ τάλληρα.

Στὶς ἀρχὲς τοῦ 18ου αἰῶνα ἀρχίζει νὰ φαίνεται σὲ ὄρισμένα μέρη τῆς χώρας μας κάποια οἰκονομικὴ δραστηριότητα. Ὅπου τὸ μάτι τοῦ κατακτητὴ εἶναι λιγώτερο ἀγρυπνο, ὅπου ἡ δουλειὰ εἶναι ἐλαφρότερη καὶ ἡ ἐκμετάλλευση μικρότερη, ἀρχίζουν νὰ δημιουργοῦνται ὄρισμένες βιοτεχνίαι καὶ μάλιστα κλωστοῦφαντουργικῆς. Ἡ κοινότητα στ' Ἀμπελάκια παρουσιάζει, μὲ τὴ συνεταιριστικὴ της ὄργάνωση, θυμαστικὴ ἀνθήση, καθὼς καὶ ἄλλες κοινότητες πὺ εἶναι ἀπαλλαγμένες ἀπὸ τὴν ἀμεση ἐπέμβαση τοῦ τυράννου. Τὰ 24 χωριά τοῦ Πηλίου, τὸ Τύρναβο, τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου, ἡ Χαλικιδικὴ, ἡ Χίος, τὰ ναυ-

τικά κέντρα της Ύδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῶν Ψαρῶν μὲ τὴ ναυτιλία τους, σημειώνουν ζηλευτὴ οἰκονομικὴ ἀκμή.

Ἡ Ἐπανάσταση τοῦ 1821 μετέβαλε τὴ χώρα σὲ ἐρείπια. Χωριά καὶ πόλεις μεταβλήθηκαν σὲ σωρούς ἀπὸ χαλάσματα. Ὅταν, ὕστερα ἀπὸ ἐπτάχρονο σκληρὸ καὶ ἐξαντλητικὸ ἀγῶνα, ἔφθασε ἡ ἀπελευθέρωση καὶ ἰδρύεται τὸ πρῶτο ἀνεξάρτητο Ἑλληνικὸ Κράτος, ὁ τόπος ἦταν κατεστραμμένος,

Δειλὰ δειλὰ ὅμως ἀρχίζουν νὰ δημιουργοῦνται, μὲ ἀτομικὴ πρωτοβουλία, μερικὲς κλωστοῦφαντουργικὲς βιοτεχνικὲς ἐπιχειρήσεις.

Στὰ νησιά Σύρο, Πόρο, Ύδρα καὶ στὸ Γαλαξείδι, ἰδρύνονται τὰ πρῶτα ναυπηγεῖα.

Στὸ ἐσωτερικὸ τῆς χώρας δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ἀσφάλεια ἐπαρκῆς οὔτε καὶ στοιχειώδης συγκοινωνία. Οἱ παλιοὶ δρόμοι, ὅπου ὑπῆρχαν, ἔχουν καταστραφῆ τόσο, ποῦ οὔτε κάρρα δὲν μποροῦν νὰ περάσουν. Ἐπικοινωνία ἐπομένως δὲν ὑπάρχει μὲ τὴν ὕπαιθρο καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ τῆς χώρας εἶναι ἐξαθλιωμένη. Ὁ λαὸς ζῆ μὲ πρωτόγονα μέσα καὶ σὲ πρωτοφανεῖς στερήσεις.

Τὸ 1837 συνιστᾶται μιὰ δωδεκαμελὴς Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν ἐμφύχωση τῆς ἑλληνικῆς βιομηχανίας, ὀργανώνονται διάφορες ἐμποροπανηγύρεις καὶ ἐκθέσεις. Ἐνθαρρύνονται καὶ βραβεύονται τὰ ἐγχώρια προϊόντα. Ἡ πρόδος εἶναι ἀργή, γιὰ τὸν δὲν ὑπάρχουν μεγάλα κεφάλαια Παρ' ὅλα αὐτὰ, μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου, σημειώνεται κάποια ἐξέλιξη. Ἀρχίζουν νὰ κατασκευάζονται δρόμοι, γίνεται ἡ πρώτη σιδηρομικὴ ἐπικοινωνία, Πόλεις ἀρχίζουν νὰ ἀναπτύσσονται καὶ νὰ γίνονται μικρὰ ἐμπορικὰ καὶ βιομηχανικὰ κέντρα. Ἰδρύνονται σηροτροφεῖα, μεταλλουργεῖα, ὑαλουργεῖα, ἐργοστάσια οἰνοπνευματοποιίας καὶ ζυθοποιίας. Ἡ Ἑλλάδα ἀποκτᾶ κάποια αὐτοτελῆ οἰκονομικὴ ζωὴ καὶ τὰ βιομηχανικὰ της εἶδη τολμοῦν νὰ ἐμφανισθοῦν ἀκόμη καὶ σὲ διεθνεῖς Ἐκθέσεις.

Οἱ Ἕλληνες βιομήχανοι ἔχουν νὰ παλαίψουν μὲ χίλιες δυσκολίες. Δὲν ἔχουν μεγάλα κεφάλαια, οὔτε εἰδικευμένους ἐργάτες. Καὶ ὁ κόσμος προτιμᾷ τὰ ξένα προϊόντα, γιὰ τὸν δὲν ἔχει ἐμπιστοσύνη ἀκόμη στὰ ἑλληνικά.

Μετὰ τὸν πρῶτο Παγκόσμιον Πόλεμον, ἀλλὰ προπαντὸς μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν (1922), παρατηρεῖται μιὰ ἀληθινὴ οἰκονομικὴ ἐπανάσταση στὴ χώρα. Ἐνάμισον ἑκατομμύριο Πρόσφυγες ἔρχονται στὴ χώρα μας ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία καὶ τὴν Ἀνατολικὴν Θράκη. Φέρνουν μαζί τους τὴ φλόγα γιὰ τὴ δημιουργία. Ὁ τόπος ἀναγεννᾷ

ται και μιὰ μεγάλη οικονομική ἀνθιση ἀναφαίνεται στὰ μεγάλα ἀστικά κέντρα, μὲ κέντρο τὴν Ἀθήνα, τὸν Πειραιᾶ, τὴ Θεσσαλονίκη καὶ τὸ Βόλο. Ἡ Ἑλληνική Βιομηχανία σημειώνει ραγδαία ἐξέλιξη καὶ ἐργοστάσια ὑψώνονται παντοῦ. Τὰ ἑλληνικά βιομηχανικά προϊόντα παρουσιάζονται ἐφάμιλλα μὲ τὰ εὐρωπαϊκά καὶ ὁ κόσμος ἀρχίζει νὰ τὰ προτιμᾷ.

Ὁ Πόλεμος τοῦ 1940—41 καὶ ἡ τριπλῆ Κατοχὴ ποὺ ἀκολούθησε μὲ τὴν ἡρωϊκὴ Ἀντίσταση τοῦ ἑλληνικοῦ Λαοῦ, μετέβαλε τὴ χώρα σὲ ἐρείπια. Ἡ Ἑλληνική Βιομηχανία καταστράφηκε, κατὰ τὸ μεγαλύτερό της μέρος. Ἡ ἀπελευθέρωση βρῆκε τὴ χώρα μας σὲ φοβερὴ οικονομική ἐξαθλίωση.

Ἀλλὰ στὰ λίγα χρόνια ποὺ μεσολάβησαν, ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση μέχρι σήμερα, ἡ Ἑλληνική Βιομηχανία ξαναζωντάνεψε, ἔφτασε καὶ ξεπέρασε μάλιστα τὰ προπολεμικά της ἐπίπεδα.

Σήμερα λειτουργοῦν στὴν Ἑλλάδα μεγάλα καὶ μικρὰ ἐργοστάσια ποὺ ἀνήκουν σὲ ὅλους σχεδὸν τοὺς κλάδους τῆς βιομηχανίας: τὴν κλωστική, τὴν ὑφαντουργική, οἰκοδομική, μεταλλουργική, χημική, φαρμακευτική, βιομηχανία χάρτου, ὑαλουργίας, λιπασμάτων, ζυθοποιίας, οἰνοπνευματωδῶν ποιωτῶν, κατεργασίας ξύλου, παραγωγῆς ἠλεκτρισμοῦ κλπ.

Μὲ τὰ ἔργα τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ, ποὺ ἀρχισαν καὶ συνεχίζονται στὸ Ἀλιβέρι, στὸ Λάδωνα, στὸ Λοῦτρο καὶ ἴσως ἀργότερα στὸν Ἀχελῷο, θὰ ἔχουμε φτηνὴ καὶ ἀφθονὴ ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια. Αὐτὸ θὰ βοηθήσει νὰ ἀναπτυχθοῦν περισσότερες βιομηχανίες καὶ ὁ τόπος θὰ ἔχη ἀρκετὰ καὶ φτηνὰ ἑλληνικά βιομηχανικά προϊόντα.

Ο ΜΠΑΡΜΠΑ ΜΗΤΣΟΣ ΒΓΗΚΕ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ

Πόσο κακοφαίνονταν στο Βαγγέλη κάθε Σάββατο βράδυ, την ώρα που πληρώνονταν στο έργοστάσιό του, εκείνη η κράτηση για τὸ ΙΚΑ! Μὲ τὴν κράτηση καὶ τὴν προκαταβολὴ που ἔπαιρνε τὴν Τετάρτη, τὸ βδομαδιατικὸ κουτσουρεύονταν. Ἦταν που ἦταν μικρό, μὰ κι αὐτὲς οἱ κρατήσεις τὸ ἐξευτελίζανε σὲ πενταροδεκάρες.

Μιὰ Κυριακὴ μεσημέρι ἦταν στὸ τραπέζι τους κι ὁ θεῖος του ὁ μπάρμπα Μῆτσος. Ὁ μπάρμπα Μῆτσος ἔρχονταν τακτικὰ καὶ τοὺς ἐφρόντιζε, ἀπὸ τότε που πέθανε ὁ ἀδελφός του, ὁ πατέρας τοῦ Βαγγέλη. Αὐτὸς ἄλλωστε, στάθηκε καὶ κολώνια στὸ σπίτι, τὸ ἀπροστάτευτο, ὡς που μεγάλωσε ἡ Ἐλένη καὶ τὴν πάντρεψαν καὶ ἔβαλε τώρα καὶ τὸν Βαγγέλη σὲ δουλειά.

Φάγανε κι ἄρχισαν τὴν κουβέντα. Ὁ μπάρμπα Μῆτσος τοὺς ἔλεγε πῶς ἀπὸ δῶ καὶ πέρα θᾶρχεται ταχτικώτερα νὰ τοὺς βλέπη...

—Γιατί Μῆτσο; ρώτησε ἀνήσυχη ἡ νύφη του, ἡ μητέρα τοῦ Βαγγέλη. Δὲν ἔχεις δουλειές;

—Δουλειές δόξα τῷ Θεῷ ἔχω καὶ πολλὲς μάλιστα. Ἄλλὰ ἐγὼ βγήκα πιά στὴ σύνταξη, ἔ! φτάνει τόσα χρόνια δουλειά. Ἄσπρισαν τὰ μαλλιά μου στὸ ἐργοστάσιο. Καιρὸς νὰ ξεκουρασῶ καὶ γὼ πιά.

—Καλὴ εἶναι ἡ ξεκούραση, εἶπε πάλι ἡ μητέρα. Μὰ ἔλα που τὸ στομάχι διαμαρτύρεται...

—Ὅσο γιὰ τὸ στομάχι, ἀπάντησε ὁ μπάρμπα Μῆτσος, αὐτὸ κανονίστηκε. Προχθὲς πέρασαν τὰ χαρτιά μου ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ. Μοῦ ἔβγαλαν τὴν σύνταξη...

—Ποιὰ σύνταξη; ρώτησαν ἀπορημένοι, μάννα καὶ γιός.

—Τὴ σύνταξη τοῦ ΙΚΑ, ἀπάντησε ὁ μπάρμπα Μῆτσος κι ἔστριψε ἱκανοποιημένος τὸ μουστάκι του.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἔκρυψε τότε τὶς σκέψεις του. Μίλησε στὸ μπάρμπα Μῆτσο γιὰ τὶς κρατήσεις που τοῦ γίνονταν κάθε βδομάδα καὶ τοῦ εἶπε πόσο τοῦ κακοφαίνονταν. Τοῦ ἀνάφερε ἀκόμη, πῶς κάποτε ζήτησε νὰ μὴν τοῦ κρατᾶνε, μὰ πῶς τ' ἀφεντικό του τοῦ ἀπάντησε, ὅτι ἦταν ὑποχρεωτικὸ καὶ δὲν ἦταν δικαίωμά του αὐτό.

Ὁ μπάριμπα Μῆτσος καπνίζοντας τὸ τσιγάρο του τοῦ ἐξήγησε μὲ ἠρεμία.

—Οἱ Κοινωνικὲς Ἀσφαλίσεις, ἀνηψιέ μου, εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες κατακτήσεις τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου. Χρόνια πολλὰ οἱ ἐργάτες ἐπεδιώκαν νὰ τὶς ἐπιτύχουν. Καὶ μονάχα ἓνας μεγάλος πολιτικός, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος, μᾶς ἔκανε αὐτὸ τὸ καλὸ. Παλαιότερα, οἱ ἐργάτες ποῦ πάθαιναν στὴ δουλειὰ ἐπάνω, πέθαιναν ἢ τραυματίζονταν, δὲν εἶχαν τίποτα νὰ πάρουν. Πετιόνταν σὰν τὰ σκυλιὰ στὸ δρόμο. Ἄν τὸ ἀφεντικὸ ἦταν πονόψυχο, ἔδιδε καμμιά ἀποζημίωση. Ἀκόμη γιὰ τὰ γηρατιὰ δὲν ὑπῆρχε καμμιά πρόνοια. Ἀλλὰ τὸ κυριώτερο ἦταν τὸ ζήτημα τῆς υγείας. Ἀρρώσταινες κι ὄχι μονάχα ἔχανες τὸ μεροκάματο, μὰ καὶ δὲν εἶχες λεπτὰ γιὰ γιατρό καὶ γιὰ φάρμακα. Ἐνῶ σήμερα τὰ ἔχει ὅλα ὁ ἀσφαλιζόμενος, σὰν ἀρρωστήση. Ἀκόμη τώρα τελευταῖα οἱ ἀσφαλίσεις ἐπεκτείνονται καὶ στὰ μέλη τῆς οἰκογένειας. Θεὸς φυλάξοι, παιδί μου, συμπλήρωσε, ἂν πάθῃ τίποτα ἢ μητέρα σου, θὰ ἔχῃς τὸ δικαίωμα νὰ πάρῃς ἀπὸ τὸ ΙΚΑ ὅ,τι τῆς χρειασθῇ, φάρμακα, γιατρὸ καὶ νοσοκόμο, δωρεὰν χάρις στὶς Κοινωνικὲς Ἀσφαλίσεις...

—Κι ἂν ἀρρωστήσω ἐγώ; ρώτησεν ὁ Βαγγέλης. Θὰ μπορῶ νὰ παίρνω τὸ μεροκάματό μου;

Ἄντι βέβαια ὀλόκληρο, εἶπεν ὁ θεῖος. Θὰ παίρῃς τὸ μισὸ μεροκάματο ἀπὸ τὸ ΙΚΑ ἐπὶ ἑξ μῆνες. Ἄν συνεχισθῇ ὁμως ἡ ἀρρώστεια — νὰ φυλάγῃ ὁ Θεὸς — τότε θὰ σημαίνει, πὼς ἡ πάθησή σου εἶναι σοβαρὴ. Ὑπάρχουν εἰδικὲς ἐπιτροπὲς τοῦ ΙΚΑ, ἀπ' τὶς ὁποῖες θὰ περάσῃς γιὰ νὰ δοῦνε, ἂν δὲν μπορῆς νὰ ξαναδουλέψῃς γιὰ νὰ σοῦ βγάλουνε σύνταξη.

Ὁ Βαγγέλης τὸν ἄκουγε μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Ὑστερα ἔμεινε γιὰ λίγη ὥρα σκεπτικὸς.

Ὁ μπάριμπα Μῆτσος χαμογελῶντας συμπλήρωσε.

—Τώρα, ποῦ γέρασα ἐγώ, φρόντισα καὶ ρώτησα καὶ κάτι ἄλλο, ποῦ δὲν ἐνδιαφέρει ἐσένα ἄκόμη. Λοιπὸν ἔμαθα, πὼς κι ἂν... πεθάνω, τὸ ΙΚΑ θὰ κάμῃ τὰ ἔξοδα τῆς κηδείας μου. Ὅσο γιὰ τὴν σύνταξή μου θὰ τὴν παίρῃς ἢ γερόντισσα...

Τὸ Σάββατο, τὴν ὥρα ποῦ πληρώνονταν ὁ Βαγγέλης, σὰν πῆρε τὰ λεφτὰ στὸ χέρι, ρώτησε τ' ἀφεντικὸ:

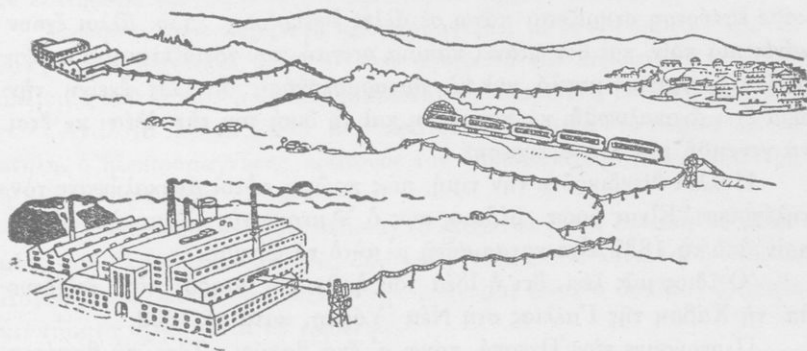
—Γιὰ τὶς Κοινωνικὲς Ἀσφαλίσεις κρατήσατε; Μήπως τὸ ξεχάσατε;

Κι αὐτὸ τὸ ρωτοῦσε ἀπὸ τότε κάθε Σάββατο. Ἔτρεμε μὴν τίχῃ καὶ δὲν εἶναι ἐν τάξει μὲ τὸ ΙΚΑ.

ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ - ΤΗΛΕΦΩΝΟ - ΑΣΥΡΜΑΤΟΣ

Ο ηλεκτρισμός αποτελεί σήμερα την ψυχή του τεχνικού πολιτισμού μας. Φαντασθήτε την Αθήνα και τον Πειραιά ή μίαν άλλη μεγάλη σύγχρονη πόλη χωρίς ηλεκτρικό ρεύμα. Σκοτάδι τη νύκτα στα σπίτια, στα κέντρα, στους δρόμους. Τα τράμ κι ο ηλεκτρικός σιδηρόδρομος θα σταματούσαν εκεί που βρίσκονται. Αμέτρητα εργοστάσια, με χιλιάδες εργατικά χέρια, θα παραλύσουν.

Ο ηλεκτρισμός από το εργοστάσιο που παράγεται μεταφέρεται μακριά, για να φωτίση πόλεις, να κινήση μηχανές . . .

Τα ραδιόφωνα θα κόψουν την έκπομή τους κι οι τηλέγραφοι και τὰ τηλέφωνα θα είναι νεκρές συσκευές και σύρματα.

Πόσες γενιές ανθρώπων δεν εργάστηκαν, χιλιάδες χρόνια, προσφέροντας ή κάθε μιὰ τὴ δική της συμβολή, για να κτισθῆ τὸ ἄνετο παλάτι τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ! Πόσοι μεγάλοι ἄνδρες δεν ἐργάστηκαν ὑπεράνθρωπα, δεν ξενύχτησαν μέρες, βδομάδες, μῆνες, δεν πείνασαν, δεν διώχτηκαν, δεν φυλακίστηκαν, δεν ὠδηγήθηκαν στὴν πυρά, δεν χλευάστηκαν, δεν περιφρονήθηκαν στὴν ἐποχή τους, για να φθάσωμε μεις σήμερα στὸ σημεῖο, γυρίζοντας ἓνα διακόπτη, να ἐρχόμαστε σὲ ἐπικοινωνία μὲ ἄλλους, που βρίσκονται χιλιάδες μίλια μακριὰ μας, να ρυθμίζωμε ὑποθέσεις μας καὶ να μαθαίνωμε, ὅ,τι συμβαίνει ἐκεῖ καὶ μᾶς ἐνδιαφέρει.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ γνωρίσωμε μερικὰ ἀπὸ τὰ θαύματα αὐτά, πού ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸ μυαλὸ καὶ μὲ τὰ χέρια του ἐπέτυχε. Παρουσιάζομε ἐδώ τρία ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα : τὸν τηλέγραφο, τὸ τηλέφωνο καὶ τὸν ἀσύρματο.

Ὁ περασμένος αἰῶνας ἦταν ἐποχή, πού ὑπῆρξε μεγάλη ἡ ἀνάγκη τῆς γρήγορης συνεννόησης ἀνάμεσα σ' ἀνθρώπους, πού βρισκόνταν μακριὰ ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλο.

α) Ὁ τηλέγραφος

Τὸ ἐμπόριο ἔχει ἀναπτυχθῆ καὶπραμάτειες: λογιῆς - λογιῆς πῆγαιναν κι ἔρχονταν σὲ μακρινὲς χῶρες. Οἱ ἔμποροι ἔπρεπε νὰ ξέρουν τὸ γρηγορώτερο πῶς πάνε οἱ τιμές, πότε φορτώθηκαν τὰ ἐμπορεύματα κι ἄλλες τέτοιες πληροφορίες.

Μὰ, ἀκόμα κι ἀπὸ τεχνικὴ ἄποψη ἔχουν τὰ πράγματα ὀριμάσει γιὰ τὴ μεγάλη ἐφεύρεση τοῦ τηλεγράφου, γιατί, πρέπει νὰ ξέρετε, πὼς κάθε ἐφεύρεση στηρίζεται πάνω σὲ ἄλλες ἐφευρέσεις, πού ἄλλοι ἔχουν κάνει πιὸ πρῖν, καὶ ὅτι φτάνει κάποια στιγμή, πού χροιάζεται μιὰ σκέψη σ' ἓνα ἐφευρετικὸ μυαλὸ, γιὰ νὰ συναρμολογήσῃ ὅ,τι ὡς ἐκείνη τὴν ὥρα ἔχει ἀνακαλυφθῆ, νὰ προσθέσῃ καὶ τὴ δική του τὴν ἰδέα κι ἔτσι νὰ γεννηθῆ μιὰ νέα ἐφεύρεση.

Πολλοὶ διεκδικοῦνε τὴν τιμὴ, πὼς πρῶτοι αὐτοὶ ἀνακαλύψανε τὸν τηλέγραφο. Εἶναι ὅμως βέβαιο, πὼς ὁ Ἄμερικανὸς Σαμουήλ Μόρς, πρῖν ἀπὸ τὸ 1837 εἶχε καταπιαστῆ μ' αὐτὸ τὸ ζήτημα.

Ὁ ἴδιος μᾶς λέει, ὅτι ἡ ἰδέα τοῦ ἦρθε, τὸν καιρὸ πού ταξίδευε ἀπ' τὴ Χάρβη τῆς Γαλλίας στὴ Νέα Ὑόρκη, κατὰ τὸ 1832.

Περνούσανε τὸν Ὠκεανό, πάνω σ' ἓνα βαπόρι. Τότε τὰ βαπόρια ἦταν ἀργοκίνητα καὶ οἱ ἐπιβάτες σκότωναν τὶς ὥρες τους μὲ ἀτέλειωτες συζητήσεις.

Ἔτσι, ἓνα βράδυ, καθισμένος σὲ μιὰ πολυθρόνα ἄκουγε κάποιον καθηγητὴ νὰ μιᾶ γιὰ τὶς ἐργασίες τοῦ Ἀμπέρ γύρω στὸν ἠλεκτρομαγνητισμό, πού ἦταν κάτι πολὺ σπουδαῖο γιὰ κείνη τὴν ἐποχὴ.

Ὁ καθηγητὴς τοὺς ἔκανε μιὰ περιγραφή τοῦ ἠλεκτρομαγνήτη κι ὅλοι τὸν ἄκουγαν μ' ἀνοιχτὸ τὸ στόμα. Ἦταν, σὰ νὰ λέμε, ἂν σήμερα κάποιος μᾶς περιγράψῃ τὴν ἀτομικὴ βόμβα.

Ἔλεγε, λοιπόν, ὁ καθηγητὴς, πὼς «ὁ Ἀμπέρ πῆρε ἓνα κομμάτι σίδερο σὰν πέταλο, τὸ τύλιξε μὲ σύρμα, καὶ ἔστειλε ἠλεκτρικὸ ρεῦμα στὸ σύρμα. Ἀμέσως τὸ σίδερο γινόταν μαγνήτης, ὅση ὥρα περνοῦσε τὸ ρεῦμα, καὶ τραβοῦσε κομμάτια ἀπὸ σίδερο πού βρισκόντουσαν κοντά του».

Ὁ Μόρς γοητεύθηκε ἀπὸ τὴν καινούρια ἐφεύρεση, σηκώθηκε

πάνω, κι εἶπε στὸν καθηγητή : « Δὲ μοῦ λέτε, κύριε καθηγητά, μποροῦμε νὰ κάνουμε τὸν ἠλεκτρισμὸ νὰ τρέξει στὴ στιγμή πολλὰ χιλιόμετρα ; » « Ναί », τοῦ ἀπάντησε ἀδίστακτα ὁ καθηγητής.

Τότε ὁ Μόρς εἶπε : « Ἄν μποροῦμε νὰ κάνουμε αἰσθητὴ τὴν παρουσία τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος σ' ἓνα ὁποιοδήποτε κομματί τοῦ σύρματος, δὲν βλέπω τὸν λόγο, γιατί δὲν θὰ μποροῦμε νὰ στείλωμε μυνήματα ἀμέσως μὲ τὸν ἠλεκτρισμὸ ».

Τραβήχτηκε στὴν καμπίνα του, κι ἐκεῖ, ὀλομόναχος, ἄρχισε νὰ σκέφτεται καὶ νὰ κάνη σχέδια σ' ἓνα τετράδιο.

Σκέφτηκε λοιπόν, πάνω ἀπ' τὸν ἠλεκτρομαγνήτη, νὰ βάλῃ ἓνα κομματάκι σίδερο, τὸν « ὄπλισμὸ », ὅπως λέγεται, πού θὰ τὸν κρατοῦσε μ' ἓνα ἑλατηριάκι σὲ κάποια ἀπόσταση. Μόλις θὰ περνοῦσε ρεῦμα, τὸ σίδερο θὰ τραβιόταν ἀπὸ τὸν ἠλεκτρομαγνήτη, καὶ μόλις σταματοῦσε τὸ ρεῦμα, τὸ ἑλατηριάκι του θὰ τῷ φερνε πίσω, στὴν ἀρχικὴ του θέση.

Ἔνωσε τὶς δυὸ ἄκρες τοῦ ἠλεκτρομαγνήτη μὲ δυὸ μακρὰ σύρματα καὶ μὲ μιὰν ἠλεκτρικὴ στήλη. Ὅταν ἄγγιζε τὸ ἓνα σύρμα στὴ στήλη, ὁ ὄπλισμὸς τοῦ ἠλεκτρομαγνήτη τραβιόταν κι ἔκανε ἓνα δυνατὸ « τὰκ ».

Ἀνάλογα μὲ τὸ χρόνο πού κρατοῦσε ἐνωμένο τὸ σύρμα μὲ τὴ στήλη, ὁ ἠλεκτρομαγνήτης κρατοῦσε τὸν ὄπλισμὸ τραβηγμένο λιγώτερη ἢ περισσότερη ὥρα.

Ἐκανε ἀκόμα κι ἓναν κώδικα, τὸ Μορσικό. Ὅλα δηλαδὴ τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου καὶ τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ἔκανε κουκίδες ἢ παύλες. Λόγου χάριν, εἶπεν, ὅτι, πέντε τὰκ γρήγορα, εἶναι ὁ ἀριθμὸς 5, πέντε κτυπήματα ἀργά, εἶναι τὸ μηδενικό.

Μ' αὐτὰ τὰ σημαδάκια μποροῦσαν πιά οἱ ἄνθρωποι νὰ συνεννοοῦνται ἀπὸ πολὺ μακρὰ.

Ὅπως γράφει ὁ ἴδιος, ἐκεῖνο πού τὸν βασάνισε πολὺ, ἦταν πῶς θὰ τοποθετοῦσε τὰ σύρματα, πού ἔπρεπε νὰ περάσουν ἀπὸ πολιτεῖες κι ἀπὸ χωράφια, γιὰ νὰ ἐνώσουν τὸν ἓνα τόπο μὲ τὸν ἄλλον.

Σήμερα, πού βλέπουμε ἑκατοντάδες σύρματα κρεμασμένα στὸν ἀέρα, ἐργάτες νὰ σκαρφαλώνουν σὲ τηλεγραφικοὺς στύλους, μᾶς φαίνεται ἀπλὸ τὸ πρᾶγμα.

Μὰ σκεφτῆτε, ὅτι τότε ἔπρεπε νὰ βροῦν μονωτῆρες, μονωμένα σύρματα, κι ἓνα σωρὸ ἄλλα ἀνύπαρκα τότε πράγματα. Στὴν ἀρχή, σκέφθηκε νὰ βάλῃ τὰ σύρματα μέσα σὲ σωλῆνες καὶ νὰ τοὺς θάψῃ στὴ γῆ, καὶ μόνον ὅταν ξεμπάρκαρε στὴ Νέα Ὑόρκη, τοῦρθε ἡ ἰδέα, νὰ κρεμάσῃ τὰ σύρματα σὲ μονωτῆρες. Ἔτσι, πάνω σ' ἐκεῖνο τὸ βακόρι εἶχεν ἐφευρεθῆ ὁ τηλεγράφος.

Ὁ Μόρς τέλειωσε τὸ πρῶτο του τηλεγραφικὸ μηχανήμα τὸ 1835, δηλαδή τρία χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὸ παραπάνω ταξίδι. Μὰ μόνο τὸ 1837 παρουσίασε στὸν κόσμον τὴν τηλεγραφικὴ του μηχανὴ καὶ τὸ Μορσικὸ του κώδικα.

Στὴν ἐποχὴ πού ζοῦμε, οἱ ἀποστάσεις ἔχουν πάρα πολὺ μικρύνει. Μὲ τὸν ἀσύρματο, τὸ τηλέφωνο καὶ τὸ ἀεροπλάνο, μποροῦμε νὰ συνεννοηθοῦμε ἢ νὰ πᾶμε γρήγορα, ἀπὸ τόπο σὲ τόπο. Ὁ τηλεγράφος δὲν μᾶς συγκινεῖ καὶ τόσο πολὺ : Ἐξακολουθεῖ ὁμως, γιὰ τὴ χώρα μας τοῦλάχιστο, νὰ ἀποτελῇ ἀκόμη τὸ μέσο πού ἐνώνει τὸ Κέντρο μὲ τὶς Ἐπαρχίες, ἰδίως ἐκεῖνες, ὅπως τὰ νησιά, πού δὲν συνδέονται ἀκόμη μὲ ὑπεραστικὴ τηλεφωνικὴ συγκοινωνία.

Ἔστερα ἀπ' τὸν τηλεγράφο ἦρθε ἡ σειρὰ τοῦ τηλεφώνου, πού τὸ βρῆκε ὁ σκωτικῆς καταγωγῆς Ἀμερικανὸς Ἀλέξανδρος Μπέλλ, τὸ 1876.

6') Τὸ Τηλέφωνο Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν κανεὶς σήμερα πού νὰ μὴν ἔχη μιλήσει μὲ τὸ τηλέφωνο, γιατί ἔχει γίνει πιά κάτι πολὺ κοινό, πού τὸ μεταχειριζόμαστε κάθε μέρα. Πολλοὶ μάλιστα θὰ τῷχτε καὶ στὸ σπίτι σας καί, σηκώνοντας τ' ἀκουστικὸ, θὰ κουβεντιάζετε μὲ τὸν πατέρα σας, πού βρίσκεται στὸ γραφεῖο του.

Ὁ Μπέλλ, γιὰ νὰ κάμῃ τὴν ἐφευρεσή του, ξεκίνησε στὴν ἀρχὴ ἀπ' ἄλλοῦ. Προσπαθοῦσε νὰ βρῆ κάποιον μέσο γιὰ νὰ κἀνῃ τοὺς κουφούς νὰ μποροῦν ν' ἀκούσουν.

Ἀργότερα, ὅταν ἦταν καθηγητὴς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βοστώνης, ἀρχισε νὰ κἀνῃ πειράματα γιὰ νὰ μπορῆ νὰ μεταφέρει, μὲ τὸν ἤλεκτρισμό, τὴ φωνή.

Σκάρωσε ἓνα ἐργαστήριον σὲ μιὰ σοφίτα καὶ μὲ τὴ βοήθεια ἑνὸς συνεργάτου, ἐφτιαξε μερικὲς συσκευές. Μά, ὅταν μιλοῦσε, δὲν ἀκουγόταν παρὰ ἓνας θόρυβος.

Ἔστερα ἀπὸ πολλὰς δοκιμὰς, εἶχε κἀνει δυὸ μηχανήματα πού τὰ ἐνωσε μὲ σύρματα καὶ τὰ τοποθέτησε σὲ δυὸ ξεχωριστὰ δωμάτια. Στὸ ἓνα βρισκόταν αὐτὸς καὶ στὸ ἄλλο ὁ συνεργάτης του.

Ὁ Μπέλλ, πολὺ συγκινημένος, ὅλο καὶ κάτι ἐφτιανε καὶ κάτι ἄλλαζε, προσπαθῶντας νὰ κἀνῃ τὴ φωνὴ του νὰ ἀκουστῆ ἀπὸ τὸ ἄλλο μηχανήμα, ὅπου ἦταν ὁ βοηθὸς του.

“Όπου σὲ μιὰ στιγμή, λέει: «Σὲ παρακαλῶ ἔλα, σὲ θέλω».

Καί, ἐπὶ τέλους, ἀπ’ τὸ μηχανήμα ποὺ κρατοῦσε ὁ βοηθός του, βγήκε ἀνθρώπινη φωνή, ἡ φωνὴ τοῦ Μπέλλ.

“Ὁ βοηθός του, τρελλὸς ἀπ’ τὴ χαρὰ του, τρέχει στὸ δωμάτιο, ποὺ βρισκόταν ὁ Μπέλλ, φωνάζοντας: «Μπορῶ καὶ σᾶς ἀκούω, μπορῶ καὶ ἀκούω λέξεις!!!».

Αὐτὴν τὴ στιγμή εἶχε γεννηθῆ ἡ μεγάλη ἐφεύρεση τοῦ τηλεφώνου. Ἦταν 10 Μαρτίου τοῦ 1876.

“Ὅλοι θὰ ἔχουν κάνει ἓνα παιγνιδάκι-τηλέφωνο, μὲ δυὸ σπιρτόκουτα ἢ ἄλλα κουτάκια, ποὺ τᾶχουν τρυπήσει στὸν πάτο καὶ τᾶχουν συνδέσει μὲ μιὰ κλωστή.

Σὲ μικρὴ ἀπόσταση, μπορεῖ ν’ ἀκούσῃ ὁ ἓνας τὴ φωνὴ τοῦ ἄλλου.

“Ἄς δοῦμε ὁμῶς πῶς γίνεται αὐτό.

“Όταν ἓνας ἄνθρωπος μιλά, κάνει τὸν ἀέρα, ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ στόμα του καὶ μπροστὰ σ’ αὐτό, νὰ πάλλεται, νὰ τρεμουλιάζῃ, καὶ τότε δημιουργοῦνται ἠχητικὰ κύματα.

Αὐτὰ τὰ ἠχητικὰ κύματα, ἅμα χτυπήσουν σὲ κάποιον πρᾶγμα λεπτό, ποὺ νὰ λυγίξῃ εὐκόλα, ὅπως λόγου χάριν, ἓνα διάφραγμα ἀπὸ λεπτὸ χαρτόνι, μιὰ μεμβράνη κλπ., τὸ ὑποχρεώνουν νὰ κἀνῃ τὶς ἴδιες παλμικὲς κινήσεις.

Στὰ κουτάκια μας ὁ πάτος μὲ τὴ φωνὴ μας, κάνει παλμικὲς κινήσεις πού, μὲ τὴν κλωστή, πηγαίνουν ὡς τὸν πάτο τοῦ ἄλλου κουτιοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζουν νὰ κἀνῃ τὶς ἴδιες κινήσεις κι ἔτσι νὰ ξαναδημιουργῆ τὴ φωνὴ ποὺ μίλησε στὸ πρῶτο κουτί.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν βέβαια ἡ φωνή, δὲν μπορεῖ νὰ πάῃ μακριά.

“Ὁ Μπέλλ λοιπόν, σκέφτηκε νὰ μεταχειριστῆ αὐτὲς τὶς ἠχητικὲς παλμικὲς δονήσεις καί, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, νὰ τὶς στείλῃ μακριά. Δηλαδή τὶς ἠχητικὲς δονήσεις νὰ τὶς κἀνῃ ἠλεκτρικὲς δονήσεις, κι αὐτὲς πάλι νὰ τὶς ξανακἀνῃ ἠχητικὲς, ἔτσι ποὺ ν’ ἀκούγονται στὸ ἄλλο μέρος.

Αὐτὸ τὸ πέτυχε, ἀλλάζοντας τὴ δύναμη τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, σύμφωνα ἀκριβῶς μὲ τὶς παλμικὲς δονήσεις, ποὺ κάνει ἓνα διάφραγμα, ὅταν μιλάμε μπροστὰ του.

“Υστερα ἀπὸ πολλὲς τελειοποιήσεις ἔφτιαξαν τηλέφωνα ποὺ λειτουργοῦν μὲ τὸν παρακάτω τρόπο: “Όταν μιλάμε μπροστὰ στὸ μικρόφωνο, κάνομε ἓνα διάφραγμα νὰ πάλλεται. Πίσω ἀπ’ τὸ διάφραγμα εἶναι μικρὰ κομματάκια ἀπὸ γραφίτη, πού, ὅταν πιέζονται, παρουσιάζουν μικρότερη ἀντίσταση στὸ ἠλεκτρικὸ ρεῦμα ποὺ περνᾶ, ἐνῶ, ὅταν

χαλαρώνονται, παρουσιάζουν μεγαλύτερη αντίσταση. Έτσι, ανάλογα με τη δύναμη της φωνής, ένα ηλεκτρικό ρεύμα, τότε δυνατώτερο και τότε πιο αδύνατο, μεταβιβάζεται στο ακουστικό, πού βρίσκεται στην άλλη άκρη, και πού είναι ένας ηλεκτρομαγνήτης. Το ρεύμα αυτό, περνώντας απ' τον ηλεκτρομαγνήτη του ακουστικού, τον κάνει και τραβιά έναν λεπτό μεταλλικό δίσκο, τότε πολύ και τότε λιγώτερο, ανάλογα με τις αλλαγές στην ένταση του ρεύματος, δηλαδή αναγκάζει το δίσκο να κάνει παλμικές δονήσεις και να παράγει ήχο, φωνή.

Το τηλέφωνο είναι σήμερα τόσο πολύ διαδεδομένο, πού, μόνο στις Ήνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, λειτουργούν 26 εκατομμύρια τηλέφωνα!

Και στη χώρα μας η χρήση του τηλεφώνου τείνει να γίνει γενική. Στις μεγάλες πόλεις τα περισσότερα μαγαζιά, γραφεία κι εμπορικά σπίτια έχουν σήμερα αυτόματο τηλέφωνο. Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα ειδοποιείται και φτάνει σε μια έκτακτη ανάγκη ο γιατρός, ή πυροσβεστική υπηρεσία, ή αστυνομία, οι πρώτες βοήθειες ή για κάποιον ευχάριστο γεγονός, συγγενείς και φίλοι. Δεν είναι λοιπόν το τηλέφωνο, όπως έχει γενικευθεί και τελειοποιηθεί σήμερα μία από τις ευγενέστερες και μεγαλύτερες κατακτήσεις του πολιτισμού μας;

(Από το ώρατο βιβλίο του
«ΠΩΣ ΕΦΕΥΡΕΘΗΚΑΝ»
του Ράδιο Καραγιάννη)

Ι. Παπαδάκης

ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΜΑΡΚΟΝΙ

Στις αρχές του αιώνας μας, ένα από τα πιο τολμηρά όνειρα του ανθρώπου έγινε πραγματικότητα. Ο Ιταλός Γουλιέλμος Μαρκόνι, ένας από τους μεγαλύτερους εφευρέτες και ευεργέτες της ανθρωπότητας, χάριξε στον κόσμο, μίαν από τις μεγαλύτερες κατακτήσεις του ανθρώπου, τον ασύρματο. Χάρις στη μεγαλειώδη αυτή εφεύρεση, καταργήθηκαν οι αποστάσεις. Μέσα σε λίγα δευτερόλεπτα μιὰ σκέψη μας, επιθυμία ή ανάγκη μεταβιβάζεται στα πέρατα του κόσμου. Δυο μηχανήματα μόνο είναι, γι' αυτό το σκοπό, αρκετά. Το ένα που εξαπολύει τα μηνύματα και το άλλο που τα συλλαμβάνει, χωρίς σύρματα πάνω στην ξηρά, χωρίς καλώδια κάτω στο βυθό της θάλασσας.

Ο πατέρας του ασυρμάτου ήταν κι ο πρόδρομος μιᾶς ἄλλης τεραστίας εφευρέσεως, του ραδιοφώνου. Καί οι δυο στηρίζονται στα ασύρματα κύματα με τα οποία οι λαοί του κόσμου επικοινωνοῦν τόσο γρήγορα, όσο κάνει η σκέψη μας να πετάξει από τη μιὰ ἄκρη τῆς γῆς στην ἄλλη.

Παιδί ἀκόμη ὁ Μαρκόνι ἀγαποῦσε τὰ πειράματα. Μάζεψε κάποτε μούρα ἄγρια καὶ κατασκεύασε μ' αὐτὰ μελάνι. Ὅταν ἦταν δεκατεσσάρων χρόνων ἀκόμη, ἄκουσε νὰ γίνεται λόγος γιὰ μιὰ καινούργια ἀνακάλυψη πάνω στην ὁποία ἔμελλε ἀργότερα νὰ στηρίξει τὴ δική του, τὸν αἰθέρα καὶ τοὺς κυματισμούς του.

Πρῶτος ὁ Μάξγουελ εἶχε μιλήσει γιὰ ἠλεκτρικὰ κύματα, γιὰ τὶς ιδιότητες, τὸ μῆκος καὶ τὴν ταχύτητά τους. Ὁ Χέρτζ ἀνακάλυψε μιὰ συσκευή πὺ μποροῦσε νὰ παραγάγῃ ἠλεκτρικοὺς κυματισμούς. Τέλος ὁ Μπρανλύ ἀνακάλυψε μιὰ ἄλλη συσκευή, πὺ μποροῦσε νὰ δέχεται τὰ κύματα αὐτά, ὅπως ἀκριβῶς τὸ αὐτί μας δέχεται τοὺς ἐξωτερικοὺς κυματισμούς τοῦ ἀέρα, τοὺς ἤχους.

Στὸ ἐξοχικὸ πατρικὸ του σπίτι, λίγα χιλιόμετρα ἔξω ἀπὸ τὴν Μπολῶνια, ὁ νεαρὸς Μαρκόνι ἄρχισε τὰ πειράματά του μετὰ τὰ πρῶτα τόγωνα μετὰ πὺ διέθετε.

Τὸ πρῶτο του βῆμα στὴν ἐπιτυχία ἦταν, ὅτι κατῶρθωσε νὰ μεταβιβάσῃ μῆνυμα σὲ ἀπόσταση ἐνὸς μιλίου. Τὸ 1896 ἡ ἀπόσταση αὐξή-

θηκε σὲ δύο μίλια. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰς ἄλλες δοκιμὰς ἔφυγεν ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ ἦλθε στὸ Λονδίνο γιὰ νὰ πάρῃ τὸ προνόμιον τῆς εὐρεσιτεχνίας. Ἀπὸ τὴ στέγη τοῦ κεντρικοῦ Ταχυδρομείου τῆς μεγάλης πόλεως κατώρθωσε μπροστὰ σὲ πολλὸν κόσμον καὶ ἐπισήμους νὰ στείλῃ τὸ πρῶτον ἀσύρματον τηλεγράφημα σὲ ἀπόσταση 100 μέτρων. Ἡ δευτέρα δοκιμὴ του ἔγινε σὲ ἀπόσταση 3.000 μέτρων. Καὶ τέλος ἰδρύθηκε, ἕνας σταθμὸς ἀσυρμάτου ἀνάμεσα σὲ δύο θέσεις ποὺ ἀπέχον 25 χιλιόμετρα. Μαζὶ μὲ τὰ ἠλεκτρικὰ κύματα τὸ ὄνομα τοῦ Μαρκὸν γέμισε τοὺς αἰθέρες καὶ ἡ φήμη του ἀπλώθηκε παντοῦ.

Ἡ Ἰταλία κάλεσε τὸ μεγάλο τέκνον τῆς καὶ ἔθεσε στὴ διάθεσίν του ὅλα τὰ μέσα γιὰ νὰ ἐργαστῇ καὶ νὰ τελειοποιήσῃ τὴν ἐφεύρεσίν του. Σταθμοὶ ἀσυρμάτου ἀρχίζουν νὰ ἐγκαθίστανται σ' ὅλες τὶς χώρες.

Τὸ 1899 φαίνεται γιὰ πρώτη φορὰ ἡ πρακτικὴ χρησιμότης τῆς ἀσύρματης τηλεπικοινωνίας. Ἐνα φαρόπλοιο ποὺ κινδύνευε νὰ καταποντιστῇ ἔστειλε ἀσύρματα μηνύματα, μὲ τὸν τηλεγράφο του, καὶ ἀμέσως στέλνονται ναυαγοσωστικὰ καὶ γλυτώνουν τὸ πλήρωμά του. Ἡ πρώτη αὐτὴ ἐπιτυχία συγκίνησε ὅλον τὸν κόσμον.

Τὸ μεγάλο ὄμιον ὄνειρον τοῦ Μαρκὸν ἦταν, νὰ κατορθώσῃ νὰ στείλῃ σήματα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν στὴν Ἀμερικὴ πᾶνω ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸ Ὠκεανόν.

Εἶχε κατορθώσει νὰ γεφυρώσῃ τὴ Μάγχη καὶ νὰ στέλνῃ σήματα ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν στὴ Γαλλίαν. Αὐτὸ τοῦ ἔδωσε μεγάλο θάρρος. Ἄρχισε τότε νὰ κατασκευάζῃ στὴν Κορνουάλη τῆς Ἀγγλίας ἕνα σταθμὸν ποὺ θὰ ἔστειλε σήματα στὴν ἄλλη ἄκρην τοῦ Ἀτλαντικοῦ. Ἄφησε βοηθούς του στὸ σταθμὸν αὐτὸ καὶ ἐκεῖνος, μὲ δύο τοὺ φίλους καὶ συνεργάτες, ἀναχώρησε γιὰ τὴ Νέα Γῆ τῆς Ἀμερικῆς. Πρὶν φύγῃ, τοὺς ἔδωσε ὅλες τὶς σχετικὰς ὁδηγίες. Τὸ σῆμα ποὺ θὰ ἔστειλαν, ὠρισμένη μέρα καὶ ὥρα, θὰ ἦταν τρεῖς στιγμῆς. Στὴν Ἀμερικὴ ἐγκατέστησε τὸ δευτέρον του σταθμὸν. Ἐπειδὴ δὲν εἶχε χρήματα, γιὰ νὰ ὑψώσῃ κεραία ἑκατὸ μέτρων, ὕψωνε χαρταετούς.

Τὴν ὠρισμένη ὥρα, ποὺ εἶχε συνεννοηθῆ μὲ τοὺς βοηθούς του στὴν Ἀγγλίαν, ἔβαλε τὸ ἀκουστικὸν καὶ περίμενε μὲ ἀγωνία τὸ μήνυμα. Γιὰ πολλὴν ὥρα περίμενε χωρὶς ν' ἀκούῃ τίποτε. Ὁ ἄνεμος φυσοῦσε δυνατὰ καὶ ὁ αἰθὴρ του πότε ἀνέβαινε σὲ ὕψος 100 μέτρων, πότε κατέ-

βαινε στὴ γῆ. Μὰ ξαφνικὰ ἡ ὄψη του ἄλλαξε. Δίδει τὸ ἀκουστικὸ στὸ βουθὸ του καὶ τὸν ρωτᾷ.

— Ἐκοῦς τίποτε ;

— Τὸ σύνθημα ἀπὸ τὴν Κορνοῦαλη, ψιθύρισε ἐκεῖνος μὲ μόλις ἔβαλε τὸ ἀκουστικὸ στὸ αὐτί του.

Σιωπὴ λίγων λεπτῶν ἀκολούθησε, πού τὸ μεγαλεῖο της δὲν μπορεῖ νὰ περιγραφῆ. Τὰ σήματα ἀκούγονταν τώρα καθαρά. Τὸ μεγάλο θαῦμα εἶχε γίνει. Χωρὶς ἐναέρια σύρματα ἢ ὑποβρύχια καλώδια, πάνω ἀπὸ ἀπέραντες θάλασσες, σὲ ἀπόσταση χιλιάδες μίλλια, στέλνονταν καὶ παίρνονταν σήματα ἐπικοινωνίας, μὲ ταχύτητα 300.000 χιλιομέτρων στὸ δευτερόλεπτο.

Ὁ Μαρκόνι ἦταν ἤδη 27 ἐτῶν καὶ βρισκόταν στὸ κατακόρυφο τῆς δόξας του.

Ἡ δόξα ἀπὸ τὴν ἐπιτυχία του δὲν τὸν μέθυσε. Ἐξακολούθησε μὲ τὴν ἴδια θέρημ τὶς ἔρευνές του. Κάθε τόσο ἔνωσε καὶ πὺ μακρινὰ σημεῖα τῆς γῆς. Τὸ 1912 ἀνακαλύπτει τὸ σύστημα τοῦ σπινθῆρα γιὰ νὰ παράγῃ συνεχῆ κύματα.

Ὁ πρῶτος Παγκόσμιος Πόλεμος ἔγινεν ἀφορμὴ νὰ τελειοποιηθῆ τὸ σύστημά του. Ἦθελε νὰ βρῆ τρόπο νὰ στέλνῃ τὰ σήματά του πρὸς τὴν κατεύθυνση, πού αὐτὸς ἤθελε. Μὲ τὸ συντονισμό πού ἔδωσε στὸ πομπὸ καὶ στὸ δέκτη του, τὰ σήματα παίρνονταν μόνο ἀπὸ τὸ σταθμὸ γιὰ τὸν ὁποῖον προωρίζονταν.

Ὡς τὴν τελευταία στιγμή τῆς ζωῆς του, δὲ σταμάτησε ποτὲ τὶς ἔρευνές του. Πέθανε τὸ 1937 ἀφοῦ εἶδε νὰ ἐνώνεται ὅλη ἡ γῆ, σὲ διάστημα λιγώτερο τοῦ δευτερολέπτου. Ἡ ἀσύρματος ἐπικοινωνία ἦταν ἡ μεγαλύτερη ἐφεύρεση καὶ ἡ σπουδαιότερη ἀπ' ὅσες μέχρι τότε εἶχε πετύχει ὁ ἄνθρωπος. Ὁ μεγάλος μάγος τῶν ἐρτζιανῶν κυμάτων ἐτοίμασε τὸ δρόμο τῆς ἐπικοινωνίας καὶ συναδελφώσεως ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς. Δὲν εἶναι μόνον ὁ μεγαλύτερος ἐφευρέτης, μὰ καὶ ὁ μεγαλύτερος κοσμοπολίτης.

Στρατῆς Παπαδάκης

ΠΩΣ ΒΓΑΙΝΕΙ ΜΙΑ ΜΕΓΑΛΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Στις πολιτισμένες χώρες σήμερα δὲν ὑπάρχει σπίτι πὸν νὰ μὴν παίρνη κάθε πρωὶ τὴν ἐφημερίδα του. Οἱ περισσότερες καὶ μεγαλύτερες ἀπὸ τὶς ἐφημερίδες βγαίνουν στὴν πρωτεύουσα κάθε κράτους. Ἄλλὰ καὶ κάθε μικρὴ ἢ μεγάλη ἐπαρχιακὴ πόλη ἔχει τὶς τοπικὲς ἐφημερίδες τῆς καὶ ἀκόμη κάθε ὀργανωμένη τάξη ἐργαζομένων, ἔχει τὸ δημοσιογραφικὸ συνδικαλιστικὸ τῆς ὄργανο.

Ὅταν διαβάζουμε ἐφημερίδα πολὺ σπάνια σκεπτόμαστε τὸ πλῆθος τῶν ἀνθρώπων πὸν βοηθοῦν νὰ ἐτοιμασθῇ αὐτὴ. Τὸ γραφεῖο μιᾶς μεγάλης ἐφημερίδας μοιάζει ἀληθινὴ κυψέλη. Οἱ ρεπόρτερ τῆς, οἱ συντάκτες τῆς, οἱ ἀνταποκριτὲς τῆς στὸ ἐσωτερικὸ καὶ ἐξωτερικὸ, πρέπει νὰ ἔχουν τὴ διαίσθησι, νὰ πετοῦν σὲ κάθε σημεῖο, πὸν ἔνα ἔξαιρετικὸ γεγονός ἔχει συμβῆ. Ρουφοῦν σὰν τὶς μέλισσες τὸ χυμὸ ἀπ' τὰ λουλούδια τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ καὶ τὸν φέρνουν, ὅσο πιὸ γρήγορα μποροῦν, στὴν κυψέλη. Ἐδῶ γίνεται τὸ ζύμωμα ὅλης αὐτῆς τῆς ὕλης καὶ ὁ μετασχηματισμὸς τῆς σὲ ἀρμονικὴ, καλὰ ταξινομημένη καὶ αὐστηρὰ ὑπολογισμένη κηρήθρα.

Κάθε μεγάλη ἐφημερίδα ἔχει στὰ γραφεῖα τῆς μιὰ τηλετυπικὴ συσκευὴ ἀσυρμάτου. Εἶναι ἔνα εἶδος ἀσυρμάτου τηλεγράφου. Δέχεται σήματα, πὸν μεταφράζονται συγχρόνως σὲ γράμματα καὶ λέξεις. Οἱ λέξεις αὐτὲς εἶναι τὰ νέα πὸν στέλνονται ἀπὸ ξένα μεγάλα παγκόσμια Πρακτορεῖα.

Μαζὶ μὲ τὴ συγκέντρωσι τοῦ ὕλικου ἀπὸ τοὺς ρεπόρτερ, γίνεται καὶ ἡ φωτογράφισι καὶ τὸ ξεδιάλεγμα κατόπιν τῶν φωτογραφιῶν τῶν γεγονότων ἀπὸ τοὺς φωτορεπόρτερ. Πολλὲς ἐφημερίδες ἔχουν τόσες φωτογραφίαι, ὅσες σχεδὸν καὶ εἰδήσεις.

Ἡ ὕλη, πὸν συγκεντρώνεται, δίδεται γιὰ στοιχειοθεσίαι. Ἡ ἐργασία αὐτὴ γίνεται ἀπὸ περιεργὲς μηχανὲς πὸν μοιάζουν πολὺ μὲ γραφομηχανές. Οἱ λινοτύπες πατοῦν γράμματα, πὸν ἀποτυπώνονται στὸ ρευστὸ μέταλλο γιὰ νὰ σχηματισθοῦν λέξεις καὶ προτάσεις πὸν θὰ μᾶς δώσουν τὴν εἶδησι ἢ τὴν ἄλλη ὕλη, πὸν θὰ ἔχη ἡ ἐφημερίδα.

Μικρὰ ἢ μεγάλα στοιχειοθετημένα κομμάτια ἔρχονται σὲ μικρὰ χειροκίνητα πιεστήρια, ὅπου τυπώνονται τὰ δοκίμια. Ἐξασηκνήμενοι διορθωτὲς τὰ παίρνουν ἀμέσως καὶ διορθώνουν τὰ λάθη πὸν ἔχουν γίνει. Μετὰ τὴ διόρθωσι οἱ στήλες αὐτὲς μαζὶ μὲ τὰ κλισὲ τῶν φωτογραφιῶν

ἀφοῦ τοποθετηθοῦν πάνω σὲ μετάλλινες πλάκες, πὺν ἡ κάθε μιὰ ἔχει τὶς διαστάσεις τῆς σελίδας τῆς ἔφημερίδας, ἔρχονται στὰ μεγάλα ταχυπαιστήρια. Ἡ ἐκτύπωση γίνεται μὲ ἰλιγγιώδη ταχύτητα. Πελώριες μηχανὲς παίρνουν ἄγραφο χαρτὶ καὶ βγάζουν ἔτοιμη τὴν ἔφημερίδα σὲ χιλιάδες ἀντίτυπα τὴν ὥρα, ἐνῶ ταυτόχρονα τὰ διπλώνουν.

Χωρὶς τὴν ἐλαχίστη καθυστέρηση οἱ ἔφημεριδοπῶλες τῶν δρόμων τὶς παίρνουν καὶ ξεχύνονται στὴν πόλη. Σὰν κουρνιασμένα ταχυκίνητα ρομπότ, ἐκτοξεύονται πρὸς ὅλες τὶς διευθύνσεις, γαμίζοντας μὲ τὶς φωνὲς

τοὺς δρόμους τῆς πόλης. Παράλληλα δέματα ἀπὸ ἔφημεριδες διοχετεύονται στὰ Πρακτορεῖα ἔφημερίδων, πὺν, μὲ ὅλα τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας, τὰ στέλνουν σ' ὅλα τὰ κέντρα τοῦ ἑσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Τὰ πιεστήρια τρέφονται μὲ τε-
Τὸ χαρτὶ ράστιους ρό-
 λους χαρτί. Κάθε ρό-
 λος ἔχει μᾶκρος ὀκτῶ
 χιλιόμετρα περίπου.
 Ποῦ βρίσκονται ὁμως
 οἱ χιλιάδες τόννοι χαρ-
 τιοῦ πὺν χρειάζεται κά-

θε χώρα, ὄχι μόνο γιὰ τὶς ἔφημερίδες τῆς, μὰ καὶ γιὰ τὰ βιβλία, τὰ περιοδικὰ καὶ γενικὰ γιὰ τὰ ἔντυπά τῆς ;

Πολλοὶ λίγοι ἀπ' ὅσους διαβάζουν ἔφημερίδες ἢ βιβλία σκέφθηκαν ποτέ, πὺν τὸ χαρτὶ τους πρὶν ἦταν ξύλο, κι ἔχει τὴν προέλευσή του ἀπὸ μεγάλα δάση τῶν βορείων χωρῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς.

Πανύψηλα κωνοφόρα δένδρα, πὺν χαμηλὰ εἶναι πλατεῖα ἐνῶ ἡ κορυφή τους μοιάζει μὲ λαμπάδα, μὲ φύλλα βελονοειδῆ ἔτσι πὺν νὰ γλιστρᾷ πάνω τους τὸ χιόνι, δίδουν τὸν κορμὸ τους γιὰ κατεργασία. Κάθε χειμῶνα, ὑλοτόμοι κόβουν μὲ τσεκούρια ἢ πριόνια, ὅσα δένδρα

τοὺς ὑποδεικνύονται, ἐνῶ ἄλλοι καθαρῖζουν τοὺς πεσμένους κορμούς ἀπὸ τὰ κλαδιά. Οἱ κορμοὶ αὐτοὶ μεταφέρονται πάνω σὲ ἔλκνυθρα, ποὺ σύρονται ἀπὸ ἄλογα ἢ ἀπὸ μηχανὲς στὶς ὄχθες τῶν ποταμῶν. Τὸ ρεῦμα τοὺς παρασέρνει γιὰ νὰ τοὺς μεταφέρει στὰ ἐργοστάσια κατεργασίας ξύλου, ποὺ μακριὰ ἢ κοντὰ παρακάτω στὴν ὄχθη τοῦ ἴδιου ποταμοῦ, ὑψώνονται.

Τὸ χειμῶνα, συνήθως, τὰ νερὰ τῶν ποταμῶν, στὶς βόρειες χῶρες εἶναι παγωμένα. Πάνω σ' αὐτὰ ἀφήνονται τὰ ξύλα ἢ μεμονωμένα ἢ δεμένα πολλὰ μαζί σὰν σχεδίες. Τὴν ἀνοιξή οἱ πάγοι λυώνουν καὶ οἱ κορμοὶ ταξιδεύουν μόνοι τους πρὸς τὸ ἐργοστάσιο.

Στοὺς μύλους τὸ ξύλο ἀλέθεται, ἀνακατεύεται μὲ νερὸ καὶ σχηματίζεται ὁ π ο λ τ ὁ ς. Ὁ πολτὸς ἀφοῦ ξεραθῆ, γίνεται πακέττα καὶ στέλνεται, γιὰ νὰ γίνῃ μὲ μιὰ δεύτερη κατεργασία, χαρτί. Πόσο πολύτιμα ἀληθινὰ εἶναι τὰ δάση! . . Τὰ δένδρα τους ζωντανὰ μᾶς χαρίζουν τὴν υγεία καὶ τὴν δροσιά, ἐνῶ νεκρά, ἄψυχα ξύλα, ἱκανοποιοῦν ὄχι μόνο τίς στοιχειώδεις μὰ καὶ τίς ἀνώτερες ἀνάγκες μας.

ΣΤΗ ΔΟΞΑ

Ψηλὰ βαροῦν οἱ σάλπιγγες καὶ τὸ ταμποῦρλο πάλλει
τῆς δόξας τὸν πλατὺ παλμό. Ξεκίνησε ὁ στρατός.
Καθένας φεύγει ὀρθόψυχος μ' ὀλόρθο τὸ κεφάλι
καὶ λὲς ποῦναι ἀπὸ μέταλλο, σὰν ἀγαλμα, χυτός.

Ὁρα καλή. Φωτόλουστος, φαρδὺς κι εὐλογητὸς
ὁ δρόμος ποὺ θὰ πάρετε. Κι ὅταν θαρθῆτε πάλι
ἢ νάρθετε πιδ ἑακουστοὶ κι ὠραῖοι καὶ πιδ μεγάλοι
ἢ μεσ' στὰ οὐράνια ὁ πόθος σας νὰ φύγῃ φτερωτός.

Ὁ ἥλιος δισκοπότηρο βαστᾷ καὶ τοὺς ἀγιάζει.
Στράφτουν τὰ σίδερα, ὁ στρατὸς μέσ' στὴν ὀμίχλη μοιάζει
σὰ βουρκωμένο σύννεφο ποὺ σέρνεται στὴ γῆ.

Σὲ λίγο ἢ κοσμοσώστρα του θὰ ζωντανέψῃ ὀργῆ
καὶ πέφτοντας κατάστηθα στῆς λαγκαδιᾶς τὴν ράχη
θ' ἀρχίσῃ μ' ἀστραπόδροντα τὴ λυσσασμένη μάχη.

Ὁμηρος Μπεκὲς

Τ' ΑΛΟΓΟ

Ἐνα κάρρο ἀνέβαινε ἀπ' τὸν Πειραιᾶ στὴν Ἀθήνα. Ἐφερνε τρία βαρέλια λάδι. Ἐπάνω στὸ φόρτωμα ἦταν ὁ καρροτσέρης, ἕνας ἄνθρωπος μελᾶχροινός, μὲ ψαρὰ γένια, καὶ τὸ παιδί του. Τὸ κάρρο ἐκλυόταν ἀργά, νωθρὰ στὸν ἀνήφορο.

Ἦταν Ἀπριῆς· εἶχε νυκτώσει κι ἄναβαν τὰ φῶτα. Ἀπ' τὸ καμουτσίκι, ἕνα μαδημένο σχοινί, μποροῦσε νὰ καταλάβῃ κανεὶς, πὼς ὁ καρροτσέρης ἀγαποῦσε τ' ἄλογο. Τὸ καμουτσίκι ἔπεφτε στὰ καπούλια του πολὺ ἐλαφρά, σὰν παιγνίδι. Καὶ σ' ὅλο τὸν ἀνήφορο αὐτὸ τ' ἄλογο δὲν ἄκουσε βρισιά, μήτε προσταγή, παρὰ μόνο τὴ φωνή :

— Ἐλα, Κύρκο, Ἄϊντε, Κύρκο!

Ἔτσι, μ' αὐτὸ τὸ χάδι, ἀνέβαινε, σέρνοντας τὸ κάρρο, τρία βαρέλια καὶ δυὸ ἀνθρώπους.

— Ποὺ λές, εἶπε ὁ γέρος στὸ παιδί του, ὁ Κύρκος ἔχει φιλότιμο. Νὰ τ' ἀκοῦς ἐσύ, ποὺ κάποτε τὸν κυπαῖς. Δὲν τὰ δέρνουν τὰ ζῶα. Καὶ τέτοιο ἄλογο, ποῦ τὸ βρίσκεις, σὰν τοῦτο; Μᾶς τρέφει ὅλους, ποὺ λές. Δίνει ψωμί ἐμένα, ἐσένα τῆς μάνας σου, τῶν ἀδερφιῶν σου, τοῦ σπιτιοῦ. Ἐνα ζῶο νὰ τρέφῃ ὀκτώ ἀνθρώπους!... Θὰ πῆς: ἐγὼ δουλεύω. Ἄμ' αὐτὸ δουλεύει πρῶτα καὶ ὕστερα ἐγώ. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι δουλευτής, ποὺ δὲ βρίσκεται. Εἶναι ἀπὸ τὴ Σερβία. Ἐχρωθήκαμε νὰ τὸ πάρουμε, δὲν τὰ ξέρεις ἐσύ.

Ἐπέρασε κάμποση ὥρα μὲ σιωπή. Ἐπειτα ξανάρχισε:

— Ποὺ λές, πόσες ἀραμπαδιές ἔφερνε ὁ Κύρκος ἀπ' τὰ νταμάρια; Κανένα ἄλογο δὲν ἐκουβάλησε τόση πέτρα, τόσο λιθάρι. Χιλιάδες δραχμὲς τὴν ἡμέρα. Μᾶς ἔσωσε.

Τὸ κάρρο πήγαινε βαριά. Οἱ ρόδες βροντοῦσαν, κι ὁ γέρος ξανάρχισε:

— Ἄκου, παιδί μου. Αὔριο τὸ ἄλογο καὶ τὸ κάρρο καὶ τὴ δουλειὰ θὰ τὴν πάρης ἐσύ. Ἐγὼ δὲν μπορῶ. Ξέρεις ποὺ ἡ μέση μου πονεῖ. Μοῦπε ὁ γιστρὸς νὰ μὴ δουλεύω. Νὰ πάρης τὸν Κύρκο, νὰ τὸν ξαναπᾶς στὰ νταμάρια, νὰ βγάλωμε ψωμί. Νὰ γιαιτρευθῶ κι ἐγώ. Κι ἡ μάνα σου νὰ μὴν ξενοπλένη κι ἡ ἀρρωστητὴ ἡ ἀδελφή σου ἡ Βγενιὼ νὰ κἀνη χρῶμα, ποὺ βῆχει. Νά, τὸ λοιπόν. Πιάσε τὰ λουριά. Κατέβα κάτω

καὶ πιάσε τὸν Κύρκο. Νὰ τὸν βγάλης ἐδῶ, τὸν ἀνήφορο! "Ἐλα σιγά! Χάϊδεύε τον στὸ λαϊμό. "Αἴντε Κύρκο!

Τὸ παιδί πήδησε κάτω, ἔπιασε τ' ἄλογο κι' ἐτροβούσε. Ὁ γέρος ἔβλεπε μὲ ἀνάπαυση τὴ λιγερὴ σκιά τοῦ παιδιοῦ, τὸ τολμηρὸ του χέρι, ποὺ κρατοῦσε τὰ λουριά. Αὐτὸ τὸ παιδί θὰ γίνη καλὸς καρροτοέρης!

Πέρασαν μπροσὰ ἀπὸ κάποιο εἰκόνημα τοῦ δρόμου. Ὁ γέρος ἔβγαλε τὴν ψάθα του κι' ἐσταυροκοπήθηκε μέσα στὸ σκοτάδι. "Ἦταν ἄρρωστος, σακατεμένος, ὅμως δὲν ἐσταυροκοπήθηκε γιὰ τὸν ἑαυτό του. Εἶπε: «Θεέ μου, κάμε νὰ μὴ βήχη τὸ κορίτσι, ἡ Βγενιώ. Κάμε τοῦτο τὸ παιδί νὰ πάρη στὰ χέρια του τὸ κάρρο μὲ τὸν Κύρκο. Καὶ γιὰ μένα —ὄ,τι πῆς». Κι' ἔπιασε μὲ τὰ δύο χέρια τὴ μέση του, ποὺ τὸν πονοῦσε δυνατά.

Τὸ κάρρο εἶχε προχωρήσει πολὺ μέσα στὴν πόλη, ὅταν ἄκουσε μιὰ φωνή:

— "Ἄλτ!

Τὸ κάρρο σταμάτησε. Τρεῖς στρατιῶτες τοῦ πυροβολικοῦ κι' ἓνας δεκανέας, μὲ τὰ ὄπλα στὸν ὄμο, ἐπλησίασαν.

— "Ἐλα, κατέβα κάτω, εἶπε ὁ δεκανέας.

— Σ' ἔμένα τὸ λές;

— "Αἴντε, γειά σου, κατέβα νὰ μὴ χάνωμε καιρό.

— Καὶ γιατί;

— Κουβέντα θέλεις, πατριώτη; Τὸ κάρρο θὰ τὸ πᾶμε στὸ στρατῶνα. Ἐπιστράτευση ἔχομε. Τώρα τὸ μαθαίνεις;

— Ἐπιστράτευση;

— Ναί, γειά σου, πιάσε ἀπὸ κεῖ νὰ ξεφορτώσωμε.

— "Ἔτσι, μὲς στὸ δρόμο; Γιὰ στάσου, βρὲ παιδί, τ' εἶναι τοῦτα; "Ἐχω δουλειά, ἔχω μεροκάματο.

— Τὸ μεροκάματο κυτᾶς, καῦμένο. ἢ ποὺ φεύγει ἀπόψε τὸ Σύνταγμα; Χωρατεύεις; Κόπιασε κοντά, πατριώτη, νὰ πάρης τὸν ἀριθμὸ σου. Κι' ὕστερα ἀπὸ τὸν πόλεμο, ἂν γίνη πόλεμος, νάρθης νὰ πάρης τὸ ἄλογό σου καὶ τὸ κάρρο, ἢ νὰ πληρωθῆς ἀπ' τὸ Δημόσιο, ἂν σκοτωθῆ τὸ ζῶο.

Ὁ γέρος ἐγύρισε κι' ἐκοίταξε τὰ βαρέλια ποῦταν πεσμένα στὸ δρόμο. Εἶπε στὸ παιδί του: «Κάτσε αὐτοῦ ὡς νάρθῶ» κι' ἀκολούθησε τὸ κάρρο. Δὲν ἔλεγε τίποτε. Ἐνας στρατιώτης, ἐκεῖ ποὺ πήγαιναν χωρὶς καμιὰ κουβέντα, ἐγύρισε καὶ τοῦ εἶπε:

— "Ἄμ' ὄ,τι ἔχομε καὶ δὲν ἔχομε, πατριώτη, θὰ τὸ δώσουμε γιὰ τὴν Πατρίδα.

“Ο γέρος, μετὰ κάμποση ὥρα, τοῦ ἀπάντησε :

—Ποιὸς λέει ὄχι ; Γιὰ τὴν Πατρίδα εἶν’ ὄλα. Μὰ ὁ Θεὸς δίνει σὲ κάποιους, βλέπεις, ἕξι παιδιά. Καὶ τούτη ἡ δόλια καρδιά, πού ἔχομε, σάμπως μπορεῖς, ὅποτε θέλεις, νὰ τὴν κάνης πέτρα γιὰ νὰ μὴν ἀκούη ; Πάντα καρδιά εἶναι.

“Εφθασαν στὸ στρατῶνα κι ἔμπασαν τὸ κάρρο στὴν αὐλή. Τὸ Σύνταγμα εἰτοιμαζόταν. Θᾶφευγε τὰ μεσάνυκτα. “Ο γέρος ἐστάθηκε κι ἄκουσε τὸ θόρυβο τῆς αὐλῆς. Οἱ ἔφεδροι ἐχόρευαν, πηδοῦσαν, τάραζαν τὸν κόσμον μὲ τὶς φωνές. Πολῖτες ἔμπαιναν μέσα ψάχνοντας γιὰ τοὺς δικούς τους, φωνάζοντας ὀνόματα στὸ σωρό. Κάποιοι κρατοῦσαν ἐκεῖ κάτω μιὰ σημαία. “Ενας παπὰς ἀπὸ κάτω, φορώντας φουσελκίγια σταυρωτὰ στὸ στήθος, μιλοῦσε στοὺς ἄλλους γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸ Χριστό. “Ενας ἔφεδρος στὸ φανάρι ἐδιάβαζε ἐφημερίδα. Κι ἄλλος ἔγραφε στὸ γόνατο μὲ τὸ μολύβι.

Πιὸ πέρα οἱ ἔφεδροι ἀποχαιρετοῦσαν τοὺς δικούς τους μὲ συγκίνηση. Χέρια ζωρῶμενα ἔσφιγγαν τὰ ζωντανὰ κορμιά τῶν ἐφédρων. Τὰ δάκρυα ἔτρεχαν καὶ τὰ μαντήλια ἔπιναν.

“Ο γέρος ἦταν μόνος σ’ αὐτὸ τὸ πανηγύρι. Κανένα δὲν ἤξερε καὶ κανένα δὲν τὸν ἤξερε. “Ομως προχώρησε στὸ βάθος ἐκεῖ, πού ἦταν ἀραδιασμένα κάμποσα κάρρα καὶ τὸ δικό του μαζί. “Ο Κύρκος, σὰν τὸν εἶδε, σήκωσε τὸ κεφάλι κι ἐφύσηξε μὲ τὰ πλατιά ρουθούνια του. “Ο γέρος ἀπλωσε τὰ χέρια του καὶ τὸν ἔπιασε ἀπ’ τὸ λαιμό.

Κι ἐκεῖ στὴ γωνιά παραμέρα, μιλοῦσε ἕνας ἄνθρωπος μ’ ἕνα ἄλογο :

—Δὲ θὰ σὲ ξαναδῶ... “Ε, δουλευτή... “Ε, παλληκάρι... Καὶ στὸ σπίτι δὲν ξέρονν τίποτε... Μῆτε ἡ κυρά σου, μῆτε ἡ Βγενιώ, κατὰλαβες... Ποιὸς ξέρει πού θὰ πεθάνης καὶ πῶς... Κι ὅμως γιὰ τὴν Πατρίδα χαλάλι. “Αἴντε στὸ καλό...

Καὶ τὸν φιλοῦσε ἀδιάκοπα.

“Ενας στρατιώτης πλησίαζε ψάχνοντας στὸ σκοτάδι.

—“Αἴντε, καὶμένε γέρο ! Τὴ δουλειά σου θᾶχῶμε ; “Αἴντε νὰ πάρης τὸν ἀριθμό.

“Ο γέρος μπῆκε σ’ ἕνα γραφεῖο, πῆρε κάποιο χαρτὶ καὶ τῷβαλε στὸν κόρφο. “Επειτα βρέθηκε στὸ δρόμο. “Επήγαινε ἀργά, μὲ τὸ κεφάλι κάτω, πρὸς τὸ μέρος, πού ἄφησε τὰ βαρέλια μὲ τὸ παιδί. Πολλοὶ γύριζαν ἀπ’ τὸν στρατῶνα, μοναχοὶ καὶ μέσα σ’ αὐτοὺς ὁ καρραοτσέρης, ὁ πεζός, ὁ γέρος, ὁ πιὸ μοναχός...

Ζαχ. Παπαντωνίου

Ο ΓΕΡΟΠΛΑΤΑΝΟΣ

«Βάσταξε, νιέ, τ' άξιני σου, γιατί άν δέν έχω στόμα,
όμως νά ζήσω έπιθυμώ στ' άγαπημένο χώμα·
θέλω δυό λόγια νά σοῦ πῶ, σταμάτα, μή χτυπάς.

Καί πρώτα πρώτα σ' εύχομαι στά χρόνια μου νά πᾶς,
όσα τὰ μάτια μου εἶδανε και σὺ νά τὰ περάσης
καί σάν κι ἐμέ στὸν τόπο μας νά ζήσης, νά γεράσης.

Ἐγὼ ποτὲ δὲ γύρεψα κακό, γιὰ νά σοῦ κίνω,
καί τώρα ἀπὸ τὸ χέρι σου, τὸ βλέπω, θά πεθάνω.

Τ' άκονισμένο σίδερο σκληρὰ σάν κατεβάξεις,
κι άν δέν μιλῶ, μήν τὸ θαρρῆς πὼς δέν πονῶ, μὲ σφάζεις.

Ἔσα καλά κι άν σ' ἔκανα, σὺ τᾶχεις ξεχασμένα·
πόσες φορές στὸ ἡλιόκαμα σὲ χρόνια περασμένα
καί σὺ, κι ἔλοι σου οἱ πρόγονοι δέν ἤρθατε ἀπὸ κάτω,
κι ἐγὼ πάντα τὸν ἴσκιό μου τὸν ἀπλωνα δροσάτο.

Πόσες φορές. . . ἐπόνεσα, μή μὲ χτυπάς, σταμάτα!
πόσες φορές δέν ἔδειξα στὸν ξενικό τῆ στράτα,
καί τὸ πουλάκι φεύγοντας τὸν άνεμο τρεχάτο,
ξαλαγιασμένο κρύφτης σιὰ φύλλα μου ἀπὸ κάτω.

Χτυπάς και τὸ κορμάκι μου βαστᾶ ἀπὸ μιὰ μεριά·
ἀπ' τὸ χειμώνα ἐγλύτωσα κι ἀπ' τὴν κακοκαιριά,
μ' ἀλοίμονο ἀπὸ τὸ χέρι σου τ' άγαπημένο ὠστόσο,
ἡ μοῖτρα μου μοῦ τᾶγραψε ποτὲ νά μή γλυτώσω».

Μὰ κείνος μὲ τὸ σίδερο τὸ χτύπησε στὸ κέντρο,
κι ἔπεσε τρίζοντας τρανὰ τ' άντρειωμένο δέντρο.

Ἄλ. Φωτιάδης

ΤΟ ΚΟΚΚΙΝΟ ΜΑΤΙ

Ἡ «κόκκινος φάρος» ἦταν ὁ πιὸ ἐπικίνδυνος ἀπ' ὅλους τοὺς φάρους, πὺν ἦσαν διασκορπισμένοι στὴν ἀπέραντη ἐκεῖνη θάλασσα.

Κτισμένοι ἐπάνω σ' ἓνα ὕψος, πὺν μόλις διακρίνεται ἡ ράχη, μοιάζει μὲ κροκόδειλο πὺν παραμονεύει τὰ θύματά του.

Πόσα ναυάγια δὲν σημειώθηκαν ἐκεῖ κοντά του! Ἔτσι τὸν μετάβαλαν σ' ἓνα ὕψος νεκροταφεῖο. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια ἀποφασίσθηκε ἡ τοποθέτηση ἐπάνω τοῦ ἑνὸς φάρου κόκκινου, πὺν νὰ τὸν βλέπουν οἱ ναυτιλλόμενοι καὶ ν' ἀποφεύγουν τὸν κίνδυνο.

Πόση ἦταν τότε ἡ ἀνακούφιση τῶν ναυτικῶν, πὺν μὲ τόσους κινδύνους περνοῦσαν ἄλλοτε ἀπὸ κεῖ!... Ὅλοι μιλοῦσαν μὲ ἐνθουσιασμό γι' αὐτόν. Κάτω ἀπ' τὸν μετάλλινο θόλο τοῦ ἀναβαν τρεῖς περιστροφικὲς ἐρυθρὲς λάμπες σὲ διάστημα εἴκοσι δευτερολέπτων.

Οἱ ναυτικοὶ τοῦ ἀπέναντι χωριοῦ τὸν χαίρονταν καὶ τὸν καμάρωναν. Εἶχαν πιὰ συνηθίσει νὰ τὸν βλέπουν ν' ἀνάβη ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, πρὶν ἀπ' τὴ δύση τοῦ ἡλίου καὶ νὰ σβύνη ἓνα τέταρτο πρὶν τῆς ἀνατολῆς.

Τρεῖς ἀποτελοῦσαν τὸ «πλήρωμα» τοῦ φάρου. Λέγω πλήρωμα, γιὰτὶ ἡ ὀργάνωση καὶ ἡ διοίκηση ἑνὸς φάρου εἶναι ἀκριβῶς ὅμοια μὲ τῶν πλοίων. Ὁ πλοίαρχος ἐδῶ λέγεται ἐπιστάτης ἢ ἀρχιφύλαξ, ὁ ὑποπλοίαρχος, ὑπαρχιφύλαξ καὶ ἀναλόγως οἱ ἄλλοι.

Ἀρχιφύλαξ τοῦ «κόκκινου φάρου» ἦταν ὁ γέρο-Γιαννάκος, μὲ δυὸ νέους φύλακες, τὸν Μάρκελλο καὶ τὸν Παναγιῆ.

Καὶ οἱ τρεῖς ζοῦσαν ἐκεῖ ἀγαπημένοι, μέσα στὸ κομψὸ σαλονάκι τοῦ πύργου, μὲ τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά. Αὐτὰ τὰ ἔστειλε γι' αὐτοὺς ἡ ὑπηρεσία τῶν φάρων, γιὰ τὶς ἀτέλειωτες νύχτες τοῦ χειμῶνα ἢ τὶς τρικυμισμένες ἡμέρες.

Δύο-τρεῖς φορὲς τὸ χρόνο τοὺς ἐπισκέπτονταν ὁ παπᾶς τοῦ μικροῦ ἀντικρυνοῦ χωριοῦ. Ἐκαμε λειτουργία στὸ μικρὸ ἐκκλησάκι τοῦ Ἁγ. Γεωργίου, πὺν εἶχαν χτίσει κοντὰ στὸν πύργο, κάτω ἀπὸ τὸ φωτοστάσιο.

Τὴν ἡμέρα, ὅταν ὁ καιρὸς τὸ ἐπέτρεπε, περνοῦσαν τὶς ὥρες τους

ψαρεύοντας απ' τὸ βράχο τους ἢ μελετῶντας. Τὶς νύχτες ἔκαμναν μὲ τὴ σειρὰ τὴ «βάρδια» τους. Ἐπιτηροῦσαν τὸ μηχανήμα φωτοβολίας, τοὺς φακούς, τὰ διάφορα ἐξαρτήματα κλπ. ὥστε ὁ φάρος νὰ λειτουργῇ κανονικά.

Μιά μέρα τοῦ Δεκεμβρίου τὸ βαρόμετρο ἄρχισε νὰ κατεβαίνει τόσο πολύ, ὅσο ποτὲ ἄλλοτε. Ἐρχόταν κακοκαιρία.

Πρὸς τὸ βράδυ ξέσπασε μιὰ πρωτοφανῆς στά ναυτικά χρονικά καταιγίδα. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θάλασσα νόμιζε κανεὶς, πὼς εἶχαν γίνει ἓνα. Τὰ κύματα ἔσκαγαν μὲ λύσσα στὸ βράχο καὶ ἔκαναν τὸ φάρο ὀλόκληρο νὰ σείεται ἀπὸ τὰ θεμέλια.

Ἐννιά μέρες ἡ θύελλα ἐξακολουθοῦσε μὲ τὴν ἴδια ὄρμη καὶ μαγνῆ. Τὴν δεκάτῃ μέρα ὁ καιρὸς μεταβλήθηκε στὸ χειρότερο.

Ὁ γέρο-Γιαννάκος ὅλες αὐτὲς τὶς μέρες βρισκόνταν στὸ ἀπέναντι χωριό. Εἶχε πάει ἐκεῖ γιὰ νὰ τηλεγραφήσῃ στὴν Ὑπηρεσία Φάρων καὶ Φανῶν, νὰ στείλῃ τὸν ἐπιθεωρητὴ - μηχανικό. Ἦταν ἀνάγκη νὰ ἐξετάσῃ τὸ μηχανήμα, πού ἀπὸ μερικὲς μέρες δὲν λειτουργοῦσε καὶ τόσο κανονικά.

Μὲ τὴν τρικυμία λοιπὸν ἀποκλείσθηκεν ἐκεῖ ὁ γέρο-Γιαννάκος. Κάθε βράδυ περπατοῦσε ἀνήσυχος στὴν παραλία καὶ παρακολουθοῦσε τὸ «φάρο του», πού ἄνοιγε καὶ ἔκλεινε τὸ κόκκινο μάτι του σὲ ἴσα χρονικά διαστήματα.

Ἐκεῖνο ὅμως τὸ βράδυ, ἐνῶ ἡ θάλασσα μούγκριζεν ἄγρια, μάτια περιμένε ὁ γέρο-Γιαννάκος ν' ἀνάψῃ ὁ φάρος. Τὰ λεπτὰ καὶ οἱ ὥρες περνοῦσαν, ἡ νύχτα ἄρχισε νὰ σκεπάζῃ τὸ πέλαγος καὶ τὸ κόκκινο φῶς τοῦ φάρου δὲν φαίνονταν.

Χίλιες σκέψεις πέρασαν ἀπ' τὸ νοῦ τοῦ ἀρχιφαροφύλακα :

Ἦ τὸ μηχανήμα θὰ ἔπαθε καμμιὰ βλάβη ἢ οἱ φύλακες θὰ ἔπαθαν κάτι.

Νύχτωσε ὅλος διόλου χωρὶς ν' ἀνάψῃ τὸ «κόκκινο μάτι».

Ἦ ἀγωνία ἔσφιγγε τὴν καρδιά τοῦ γέρω - Γιαννάκου. Ἄν ἦταν δυνατό νὰ πάῃ ἐκεῖ μὲ μιὰ βάρκα! Ὅμως αὐτὸ θὰ ἦταν παραφροσύνη, βέβαιος θάνατος! Τὰ πελώρια κύματα θὰ ρουφοῦσαν τὴ βάρκα πού θὰ τολμοῦσε ἓνα τέτοιο ἐγχείρημα.

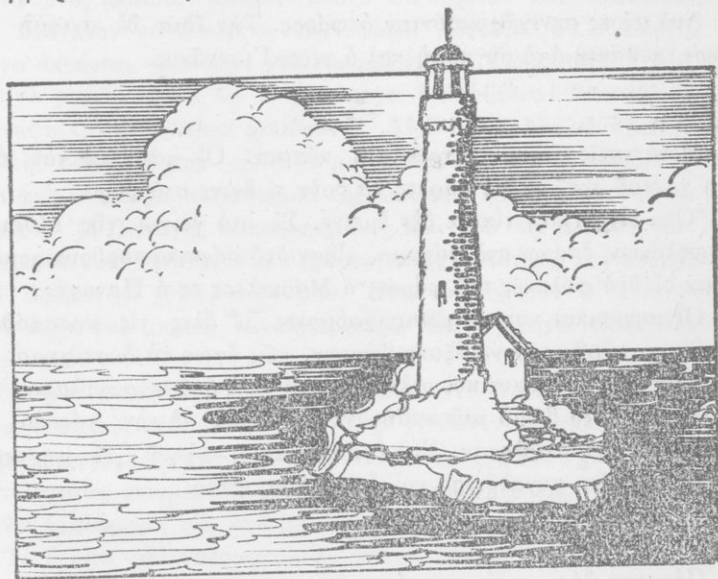
Ἐνα ἰστιοφόρο τοῦ λιμεναρχείου, πού δοκίμασε νὰ πάῃ ὡς ἐκεῖ, γύρισε ἄπρακτο μὲ τὰ πανιὰ ξεσχισμένα καὶ μὲ δυὸ ἄνδρες τοῦ πληρώματος, σοβαρὰ χτυπημένους.

Ὁρες πολλὲς ὁ γέρω - Γιαννάκος περιμένε ἐκεῖ στὸ παραλιακὸ

μικρό καφενεῖο γιὰ νὰ δῆ τὸ φάρο νὰ στέλνη τὸ παρήγορο καὶ σωτήριο φῶς του. Ἄλλὰ μάταια.

Θὰ ἦταν ἡ ὥρα μία μετὰ τὰ μεσάνυχτα. Μέσα ἀπὸ τὴ μανία τῶν κυμάτων καὶ τὸ ψηλαφητὸ σκοτάδι ἔφθανε ὡς τὰ αὐτιά του, ὁ ἀγωνιώδης ἦχος τῆς σειρήνας κάποιου πλοίου. Μέσα στὴ θύελλα ἀναζητοῦσε τὸ κόκκινο φῶς. Ὑστερα ἀπὸ λίγο ἀκούστηκε καὶ δεύτερο σφύριγμα, τρίτο, τέταρτο, πέμπτο!

Τὸ πλοῖο προχωροῦσε πρὸς τὴ στεριά, νομίζοντας, πὼς ἦταν ἐλεύθερη μπροστά του ἡ θάλασσα.

Λίγα λεπτά ἀκόμη καὶ οἱ ἀνύποπτοι ἐπιβάτες θὰ εὔρισκαν τὸν πιὸ φορητὸ θάνατο.

Ὁ γέρω - Γιαννάκος δὲν μπορούσε νὰ συγκρατηθῆ. Ἐκλαιγε ἀπαρηγόρητος μὲ φοβεροὺς λυγμούς.

Ξαφνικὰ μιὰ φωνὴ ἀκούστηκε.

«Τὸ κόκκινο μάτι! τὸ κόκκινο μάτι!» φώναζαν ὅλοι γιομάτοι χαρά. Μόνο ὁ γέρω - Γιαννάκος δὲν ἔλεγε τίποτε. Καὶ ὅταν ἡ λάμψη φάνηκε πάλι, μεγαλύτερη αὐτὴ τὴ φορά, φώναξε μέσα στὴ νύχτα:

—«Ὁχι! ὄχι! δὲν εἶναι τὸ φῶς μου αὐτό!»

Καὶ πραγματικά, ἡ φλόγα ἐκείνη, κόκκινη στὴν ἀρχὴ καὶ κίτρινη ὕστερα, δὲν εἶχε τίποτα τὸ ὅμοιο μὲ τὸ συνηθισμένο φῶς τοῦ φάρου.

Ούτε έπεφτε σέ ἴσα χρονικά διαστήματα. Ἦταν κάτι πού μεγάλωνε και πλάταινε σιγά - σιγά, ἕνα φῶς, πού μόνο καιόμενος φάρος μπορούσε νά στείλη. . .

—«Καίεται ὁ φάρος». Ξέσπασε τότε μιὰ φωνή και σκορπίστηκε παντοῦ μὲ τρόμο. Ἀπ' τὴ μυστηριώδη αὐτὴ φλόγα φωτίζονταν ἕνα πελώριο ὑπερωκεάνειο. Ἦταν αὐτὸ πού πριν λίγο σφύριζε ἀπελπισμένα.

Τώρα ἄλλαξε πορεία μέσα στὴν ταραγμένη ἀπὸ τὰ τρελλὰ κύματα θάλασσα.

Δυὸ μέρες συνεχῶς καιόνταν ὁ φάρος. Τὴν ἴδια δὲ στιγμή πού ἔσβησε, πέθανεν ἀπὸ συγκοπή και ὁ γέρω-Γιαννᾶκος.

* *

Μετὰ τρεῖς μέρες, ἡ τρικυμία κόπασε. Οἱ κάτοικοι τοῦ ἀπέ-
ναντι χωριοῦ τρέξανε μὲ βάρκες νά δοῦν τί ἔγινε στὸ φάρο.

Ἦσαν εἶχαν καὶ τίποτε δὲν ἔμεινε. Σὲ μιὰ γωνιά τῆς αἴθουσας τῶν φυλάκων, ἐπάνω στὸ πάτωμα, εἶδαν δυὸ σώματα καρβουνιασμένα. Ἦσαν οἱ δυὸ φύλακες τοῦ φάρου, ὁ Μάρκελλος και ὁ Παναγῆς.

Οἱ μηχανικοὶ και οἱ ἐμπειρογνώμονες μ' ὄλες τὶς προσπάθειές τους δὲν κατώρθωσαν νά ἐξακριβώσουν, πῶς ἔγινε τὸ δυστύχημα.

Στὴν ἀρχὴ οἱ ναυτικοὶ μιλοῦσαν γιὰ τοὺς δυὸ φαροφύλακες, πού θυσιάστηκαν στὸ βωμὸ τοῦ καθήκοντος. Ἀλλὰ μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου ὅλα λησμονήθηκαν. Στὰ ἐρείπια τοῦ παλιοῦ, οἱ μηχανικοὶ ἔκτισαν ἕνα νέο, μεγαλύτερο και ὠραιότερο, φάρο.

* *

Πέρασαν δέκα περίπου χρόνια.

Κάποιος ψαράς, ρίχνοντας μιὰ μέρα τὰ δίχτυα του ἐκεῖ κοντὰ στὸ φάρο, ἔσυρε μὲ τὰ ψάρια και ἕνα πρᾶγμα πού ἦταν σκεπασμένο ἀπὸ κοχύλια. Ἦταν μιὰ συνηθισμένη μπουκάλα. Μέσα ἦταν ἕνα χονδρὸ χαρτόνι μὲ κακογραμμένα γράμματα.

Ἦταν ἕνα γράμμα, πού ἔστελναν στὸν Ἐπιθεωρητὴ τῶν Φάρων και εἶχε αὐτὴ τὴν ὑπογραφή: «Μάρκελλος». Νά, τί ἔγραφε:

Κύριε Ἐπιθεωρητή,

Ἦστερα ἀπὸ λίγο θὰ εἶμαι και ἐγὼ νεκρός. Γι' αὐτὸ σᾶς ἀφήνω τὴν ἀναφορὰ μου πάνω στὸ τραπέζι, γιὰ νά μάθετε πῶς δὲν ἄναψε ὁ φάρος ἀπόψε.

Σήμερα κατὰ τὶς τρεῖς, ἕνα κῦμα ἔσπασε τρία τζάμια και κατέ-

στρεψε τὸ μηχανισμό φωτοδοσίας. Ἄρχισαμε νὰ διορθώνωμε τὴ ζημιὰ, ὅταν ἓνα δεύτερο κῦμα μᾶς ἔρριξε στὸ ἔσωτερικό τῆς σκάλας. Ὁ Παναγῆς χτύπησε στὸ κεφάλι σὲ μιὰ προεξοχή καὶ ἔμεινε νεκρός. Ἐγὼ ἔσπασα καὶ τὰ δύο μου πόδια. Χτύπησα ἐπίσης καὶ στὸ κεφάλι, καὶ αὐτὴ τὴ στιγμή ἔχω αἱμορραγία.

»Ἐνῶ σᾶς ἔγραφα λυποθύμησα... Συνῆλθα καὶ κατώρθωσα νὰ ἀνάψω τὴν λάμπα, ποὺ εἶναι σιμά μου. Τὸ αἷμά μου τρέχει ἀκόμα... Κινδυνεύω νὰ χάσω πάλι τὶς αἰσθήσεις μου... Στ' αὐτιά μου φτάνει ἡ σειρήνα ἐνὸς πλοίου. Κάποιο πλοῖο θὰ ἔρχεται κατ' ἐπάνω μας... Εἶναι ἀδύνατον νὰ διακρίνη τὴν ὕφαλο. Σίγουρα θὰ τσακιστῇ. Ἡ σειρήνα ἀκούεται σιμότερα καὶ δυνατώτερα... Προσπάθησα νὰ διορθώσω τὸ φανάρι, ἀλλὰ δὲν τὸ κατάφερα. Ἄλλοίμονο! Ἄν τὸ φανάρι δὲν ἀνάψῃ τὸ πλοῖο εἶναι χαμένο!... Αὐτὸ ὅμως δὲν τὸ θέλω... θὰ βάλω τὴν ἀναφορὰ μου μέσα σὲ μιὰ φιάλη καὶ θὰ τὴ ρίξω στὴ θάλασσα ἀπὸ τὸ μικρὸ παραθυράκι τῆς σκάλας... Ἡ παλίσροια θὰ σᾶς τὴν φέρῃ. Ὁ Παναγῆς εἶναι νεκρός... Καὶ ἐγὼ θὰ πεθάνω ἀπ' τὴν αἱμορραγία... Θ' ἀνοίξω τὴν στρόφιγγα τῆς ἀποθήκης τοῦ πετρελαίου καὶ θ' ἀφήσω νὰ χυθῇ ἐπάνω μου. Ἔτσι τοῦλάχιστον θ' ἀνάψω φῶς καὶ θὰ δοῦν ἀπὸ μακριά... Χαίρετε κύριε Ἐπιθεωρητά. «Μάρκελλος».

Ὁ ψαρὰς παράδωσε τὸ γράμμα αὐτὸ στὸ Λιμεναρχεῖο. Κι' ἔτσι ἔμαθαν ὅλοι, πῶς πέθανεν ὁ Μάρκελλος. Πέθανεν σὰν ἥρωας στὸ βωμὸ τοῦ καθήκοντος. Ὁ θάνατός του θέλησε νὰ χρησιμέψῃ σὲ κάτι. Καὶ στὶς τελευταῖες στιγμὲς τῆς ζωῆς του δὲν σκέφθηκε παρὰ τὴν ὑπηρεσία καὶ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ καθήκοντος.

Τὸ ὄνομα τοῦ ὑπερωκεανείου κανεὶς δὲν τὸ ἔμαθε. Ἐμεινε γνωστὸ σὰν ἓνα ὑπερωκεάνειο, ποὺ πέρασε κείνη τὴ νύχτα.

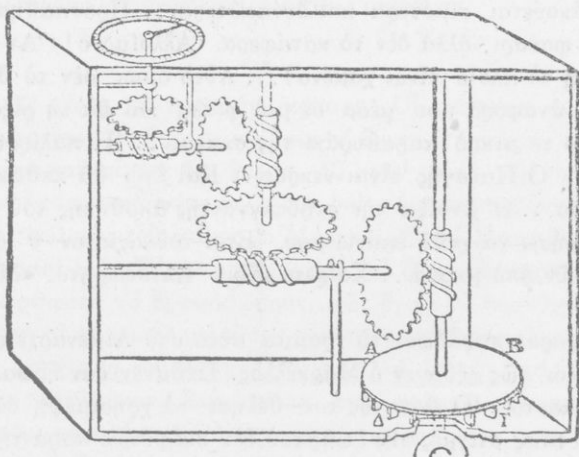
Τὸ πλήρωμα καὶ οἱ ἐπιβάτες του δὲν ἔμαθαν ποτὲ σὲ ποιά θυσία χρεωστοῦνε τὴ σωτηρία τους...

Η ΡΩΝ, Ο ΜΕΓΑΛΟΣ ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙ ΕΦΕΥΡΕΤΗΣ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΑΣ

Στὴν προσπάθεια τοῦ ἀνθρώπου, μέσα στὸ κύλισμα τῶν αἰώνων, νὰ προοδεύσῃ καὶ νὰ ἀνυψωθῆ, σημειώνονται μερικοὶ σταθμοὶ φωτεινοὶ καὶ λάμπουν μέσα σ' αὐτοὺς πνεύματα, τόσο δημιουργικὰ καὶ τόσο μεγάλα, πού καὶ σήμερα προκαλοῦν τὸν θαυμασμό μας.

Μιά ἀπὸ τὶς φωτεινότερες ἐποχὲς τῆς ἱστορίας τοῦ πολιτισμοῦ

Θαυμάζουμε σήμερα τὰ ταξίμετρα πού ἔχουν τ' αὐτοκίνητα. Πῶς μποροῦν μὲ τόση ἀκρίβεια νὰ καθορίζουν τὴν ἀπόσταση πού κάμνει τὸ ὄχημα τρέχοντας μέσ' στοὺς δρόμους. Καὶ ὅμως ἡ ἐφεύρεση δὲν εἶναι νέα. Εἶναι τὸ ὄδομετρο τοῦ Ἡρώνα. Προσαρμόζονταν κι' αὐτὸ στὸ τροχοφόρο κι' ἔδειχνε τὴν ἀπόσταση πού περνοῦσε στὸ δρόμο του. Πρὶν ἀπὸ τὸν Ἡρώνα οἱ ἀποστάσεις μετροῦνταν μὲ μιὰ κλωστή πού ξετυλίζονταν ἀπὸ μιὰ ρόδα τοῦ τροχοφόρου καὶ μαζεῦονταν μετὰ.

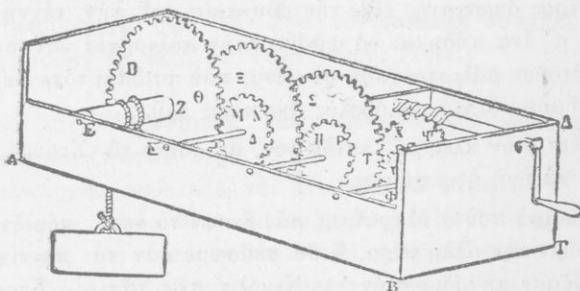
εἶναι ἡ Ἀλεξανδρινὴ περίοδος. Εἶναι ἡ ἐποχὴ πού ἀκολουθεῖ μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, πού διαιρεῖται σὲ πολλὰ μικρότερα κράτη. Τὸ πιὸ ἀξιόλογο ἀπὸ αὐτὰ εἶναι τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων στὴν Αἴγυπτο, μὲ πρωτεύουσα τὴν Ἀλεξάνδρεια. Στὴ μεγάλη αὐτὴ πόλη ξαναζῆ ἡ παλιὰ δόξα τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος, πού τόσο εἶχε λάμπει στὴ χρυσὴ ἐποχὴ τοῦ Περικλή. Τὰ Γράμματα, οἱ Ἐπιστῆμες καὶ οἱ Τέχνες ἐφθασαν σὲ τέτοιο σημεῖο προόδου, ὅσο σὲ καμμιά ἄλλη

περίοδο στην αρχαιότητα. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦταν τὸ πνευματικὸ κέντρο ὄλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου. Ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ἦταν γλῶσσα παγκόσμια.

Τὴ μεγαλύτερη ἀνάπτυξη ἀπ' τὶς ἐπιστῆμες παίρνουν οἱ θετικές: ἡ Γεωμετρία καὶ τὰ Μαθηματικά, ἡ Γεωγραφία, ἡ Φυσικὴ καὶ ἡ Μηχανικὴ.

Ἀπὸ τὰ πῶς φωτεινὰ πνεύματα τῆς Ἀλεξανδρινῆς ἐποχῆς ἦταν καὶ ὁ Ἡρώων, ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους σοφοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Μυαλὸ πολυσύνθετο, ἦταν μεγάλος μαθηματικὸς, φυσικὸς καὶ μηχανικὸς. Τὸν Ἡρώωνα γνωρίζομε περισσότερο ἀπ' τὰ ἔργα του, γιατί ἀπὸ τὴ ζωὴ του καὶ τὸν ἴδιο ἐλάχιστα εἶναι γνωστά. Φαίνεται ὅμως, πὼς ἔζησε στὰ 100 ἢ 150 χρόνια π. Χ.

Μὲ ἀτέρμονα κοχλία τὸ μὴχάνημα αὐτὸ τοῦ Ἡρώωνα—βαροϋλκο—πολλαπλασίαζε τὴ δύναμη καὶ ἦταν ἱκανὸ νὰ σηκόση μεγάλο βάρους.

Συνδύαζε ἄριστα τὴ θεωρία μὲ τὴν πράξη. Κατεῖχε, καλὰ, κάθε ζήτημα καὶ ἴσως αὐτὸ ἦταν ἡ ἀφορμὴ ποὺ τὰ βιβλία του διακρίνονται γιὰ τὴν ἀπλότητά τους. Διαβάζονταν εὐχάριστα στὴν ἐποχὴ του, ἀλλὰ καὶ μέχρι σήμερα. Εἶναι πρωτότυπα καὶ στολίζονται μὲ ἄφθονες εἰκόνες, ποὺ ὁ ἴδιος σχεδίαζε, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὶς πολυποικίλες καὶ θαυμαστές του ἐφευρέσεις.

Κατασκεύασε πλείστες συσκευές Φυσικῆς, αὐτόματα μὴχανήματα, ὑδραυλικὰ ρολόγια, καὶ τὴ γνωστὴ «Κρήνη τοῦ Ἡρώωνα». Εἶναι δὲ αὐτὸς ποὺ κατασκεύασε τὴν πρώτη ἀτμομηχανή.

Ἀπ' τὶς εἰκόνες ποὺ βλέπετε, καὶ ποὺ παριστάνουν δυό, ἀπ' τὶς πῶς ἀπλὲς ἐφευρέσεις τοῦ μεγάλου αὐτοῦ μηχανικοῦ τῆς ἀρχαιότητος μπορεῖτε εὐκόλα νὰ φαντασθῆτε πόσο μεγάλο, ἀλήθεια, καὶ πόσο πλατὺ ἦταν τὸ θαυμαστὸ καὶ πολυμήχανο πνεῦμα τοῦ Ἡρώωνα.

ΤΟ ΝΕΡΟ ΤΩΝ ΔΙΨΑΣΜΕΝΩΝ

Ἐν τῷ γέροντος ἀγωνιστῆς κύτταξε τὸ θολὸ νερὸ μέσα στὸ ποτήρι, ἀνεβοκατέβασε τὰ κάτασπρα δασιά του φρύδια καὶ κουνώντας τὸ κεφάλι του, εἶπε :

—Μωρὸ ποῦ κατήντησε τὸ δόλιο Μεσολόγγι! Οὔτε στὸν «κλεισμό» δὲν πίναμε τέτοιο νερό . . .

Ἐν τῷ γέροντος ἀγωνιστῆς εἶχε τὴν ἀδυναμία καὶ τὴν τέχνη ἀπὸ κάθε κουβέντα, μ' ἓνα πῆδημα. νὰ φθάνη στὴν πολιορκία καὶ στὴν ἔξοδο καὶ χρεωστοῦσε μάλιστα χάρη σὲ μένα, ποῦ παιδάκι τότε λαίμαργο γιὰ ἱστορίες, ἤμουν ὁ πιὸ καλόβολος ἀκροατῆς του...

—Οὔτε στὸν κλεισμό, παιδί μου, μὰ τοῦτο τὸ Σταυρό! νὰ τὸν κάμω καὶ νὰ βγῆ ἡ ψυχὴ μου.

Τὸν καιρὸ ποῦ ὁ Μπραϊμης μᾶς ἔκοψε τὸ νερὸ, νόμιζε, ὅτι θὰ παραδοθοῦμε τὴν ἄλλη μέρα, ἢ θὰ σκάσωμε σὰν τὰ ποντίκια· ἐμεῖς ὅμως ἀνοίξαμε πηγὰδια στὸν Ἀϊ-Νικόλα, στὶς τάπιες, ὅπου βλέπαμε χῶμα καὶ βγάλαμε νερὸ. Θὰ πῆς κακὸ καὶ ψυχρὸ, ἀρμυρὸ, θολό, βαρὺ, μὰ ἐκεῖνο μᾶς ἔφθανε, γιὰ νὰ μὴν κάνωμε τὸ θέλημα τοῦ Μπραϊμης καὶ τοῦ Κιουταχῆ. Αὐτοὶ μάθαιναν τί νερὸ πίναμε καὶ ἀποροῦσαν πῶς ἀκόμη βαστοῦμε.

Μιά φορὰ κάναμε ἀνακωχὴ καὶ μᾶς ἔστειλαν μέσα τρεῖς μπέηδες νὰ μᾶς προτείνουν νὰ παραδοθοῦμε. Πολλὲς φορὲς τὸ ἔκαναν αὐτό. Τὸ περισσότερο ὅμως ἤθελαν νὰ ἰδοῦν τί νερὸ πίναμε, γιὰ νὰ καταλάβουν πόσο θὰ κρατήσωμε ἀκόμη.

Ἐν τῷ Θανάσης, ὁ Ραζή - Κότσικας, ἦταν τότε πολιτάρχης, αὐτὸς εἶχε θηλυκὸ μυαλὸ καὶ κατάλαβ' τὸ σκοπὸ τους.

—Σταθῆτε, λέει, καὶ θὰ ἰδῆτε καὶ μένα.

Κράζει τίς γυναῖκες, ποῦ μᾶς ἔδεναν τὰ φουσέκια καὶ μᾶς ἔφεραν τὸ φαί, καὶ τίς διατάζει νὰ βγάλουν νερὸ ἀπὸ τὸ καλύτερο πηγάδι, νὰ τὸ στραγγίσουν καλά καὶ νὰ τὸ περάσουν πολλὲς φορὲς ἀπὸ πανί· καὶ ἄμα καθαρῶς καλά, νὰ γεμίσουν μ' αὐτὸ ἓνα ἀσκή. Κράζει καὶ τὸν

Ντάγλα, πού ήταν έξυπνος και πιστός και τόν είχε στο σπίτι ὁ πολιτάρχης, και τόν συμβουλεύει τί νά κάνει, σάν ἔρθουν οἱ μπέηδες.

Ἦρθαν οἱ μπέηδες και πήγαν στο σπίτι τοῦ Κότσικα. Ἐκεῖ πού εἶναι ἀκόμη τώρα τὸ Κοτσικίικο, τότε ήταν χαμηλὸ τὸ ἐπάνω πάτωμα· τὸ εἶχαν χαλάσει οἱ μπόμπες και οἱ ἴδιοι οἱ νοικοκυραῖοι τὸ εἶχαν ἀπογκρεμίσει.

Χαιρέτησαν, ρώτησαν «πῶς τὰ περνᾶμε» και ὕστερα ἦρθαν στὴν κουβέντα.

— Καπετὰν Θανάση, τοῦ λένε, τί περιμένετε; δὲ βλέπετε, πού εἴστε κλεισμένοι ἀπ' ὄλες τίς μεριές; νὰ παραδοθῆτε τώρα και κανεῖς δὲ θὰ σᾶς κατηγορήση. Οἱ πασάδες σᾶς χαρίζουν τὴ ζωὴ και τὸ βιὸ σας, νὰ ζήσωμε ὅπως και πρὶν, ἤσυχοι κι ἀγαπημένοι.

Ὁ Ραζή-Κότσικας τοὺς λέει:

— Και νὰ θέλαμε, μπέηδες, νὰ παραδοθοῦμε, εἶναι ντροπὴ μας τώρα, πού περιμένομε ὦρα τὴν ὦρα τὸν καπετὰν Μιαούλη πού μᾶς φέρνει τοῦ κόσμου τὰ καλά... Ψέματα τοὺς ἔλεγε.

Κάναμε και ἄλλες ὀμιλίες και κάποιαν ὦρα οἱ μπέηδες ἔκαναν, πῶς δίψασαν και ζήτησαν νερό.

Ὁ πολιτάρχης πρόσταξε τὸν Ντάγλα νὰ φέρη μὲ τ' ἀσημένιο τάσι. Ὁ Ντάγλας, ὅπως ήταν δασκαλεμένος, εἶχε δυὸ ἀσκιὰ, ἓνα μὲ τὸ καθαρὸ νερό, πού εἶχαν καθαρίσει οἱ γυναῖκες κι ἓνα μὲ τὸ νερό, πού πίναμε. Λύνει τὸ ἀσκὶ μὲ τὸ θολὸ νερὸ και γεμίζει τὸ τάσι.

— Βρέ, τοῦ λέει ὁ πολιτάρχης, ἀπ' τὸ νερὸ πού ἔχομε γιὰ τὰ ζῶα μας δίνεις στοὺς μπέηδες;

Και δίνει μιὰ κλωτσιὰ στοὺς ἀσκὶ και χύνει ὅλο τὸ νερό.

Ὁ Ντάγλας λύνει τότε τὸ ἄλλο ἀσκὶ, γεμίζει τρία τάσια μὲ καθαρὸ νερὸ και τὰ δίνει στοὺς μπέηδες.

Ἐκεῖνοι, σάν βγῆκαν γελασμένοι, χαιρετοῦν και φεύγουν. Πήγαν στοὺς πασάδες και λένε «τὸ και τό· οἱ Μεσολογιῆτες ἔχουν καθαρὸ νερὸ κι ἐκεῖνο τὸ θολὸ τὸ ἔχουν γιὰ τὰ ζῶα τους και τὸ χύνουν ἀλύπητα». Οἱ πασάδες ἀπελίσθησαν τότε, πῶς θὰ παραδοθοῦμε.

Τέτοιος ήταν ὁ πολιτάρχης μας.

Ἐσύ, παιδί μου, νὰ τὰ γράψης αὐτά, σάν μεγαλώσης, νὰ τὰ μάθῃ ὁ κόσμος, νὰ ἰδῇ πῶς βαστάξαμε τὸ Μεσολόγγι.

— Θὰ τὰ γράψω, μπαρμπα· Γεωργούλα.

Και νὰ πού ἐκτελῶ τὴν ὑπόσχεσή μου, τώρα πού ἔγινα κι ἐγὼ μπαρμπα - Ἀντώνης.

Ἄντ. Τραυλαντώνης

ΤΟ ΕΘΝΟΣ ΜΑΣ ΘΑ ΠΛΗΡΩΣΗ

Ὁ Κανάρης γύριζε τὸ 1825 ἄπρακτος, ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια ὅπου εἶχε πάει νὰ κάψῃ τὸν τουρκοαἰγυπτιακὸ στόλο. Καὶ σὰν νὰ μὴν ἔφθανε ἡ πίκρα του γιὰ τὴν ἀποτυχία, ἄκουε καὶ τὰ μουρμουρητὰ τῶν ναυτῶν του, ποὺ ἡμέρες εἶχαν νὰ φᾶν καὶ νὰ πιοῦν νερό. Τὸ καράβι τους εἶχε σώσει ἀπὸ ἡμέρες τὶς προμήθειές τους.

Πλέοντας λοιπὸν στ' ἀνοιχτά, κάποιος ναύτης τὸν πλησιάζει καὶ τοῦ λέει :

— Καπετὰν Κωνσταντή, ἓνα καράβι ἀπὸ μακριά.

— Καλά, τοῦ ἀποκρίνεται ἡσυχὰ ὁ Κανάρης.

Σὲ μισὴ ὥρα τὰ δυὸ πλοῖα βρέθηκαν κοντὰ κι οἱ ναῦτες τοῦ Κανάρη παρετήρησαν, ὅτι ἦταν ἓνα μεγάλο αὐστριακὸ ἱστιοφόρο.

— Ἐμπρός, παιδιά, πιάστε τοὺς γάντζους, προστάζει ὁ πυρπολητής.

Μερικοὶ ἀπ' τοὺς ναῦτες πῆραν τὰ τουφέκια τους, ἄλλοι κατέβασαν μιὰ βάρκα καὶ μὲ τοὺς γάντζους κόλλησαν στὸ ξένο πλοῖο. Τότε ὁ Κανάρης, μὲ τὸν ἀχώριστό του σύντροφο Μικὲ καὶ μερικοὺς ἄλλους ναῦτες, σκαρφαλώνει σ' αὐτὸ μὲ τὴν πιστόλα στὸ χέρι καὶ παρουσιάζεται στὸν πλοίαρχο.

— Τί θέλετε ; ρωτᾷ μὲ τρόμο ὁ Αὐστριακός, γιὰτὶ νόμισε, πὼς ἦταν πειρατές.

— Θέλομε νὰ μᾶς δώσης ψωμί, τυρί, νερὸ καὶ ἀπὸ ὅ,τι ἄλλο ἔχεις, γιὰτὶ πεθαίνομε ἀπ' τὴν πείνα.

Ὁ πλοίαρχος κατάλαβε τότε μὲ ποιοὺς εἶχε νὰ κάμῃ καὶ προστάζει τοὺς ναῦτες του νὰ τοὺς φέρουν ψωμιά, τυρί, ἓνα βαρέλι σαρδέλες καὶ ἀρκετὸ νερό. Ἀφοῦ τὰ κατέβασαν στὴ βάρκα, ὁ Κανάρης εἶπε στὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο :

— Δεπτὰ δὲν ἔχω τώρα νὰ σὲ πληρώσω· γράψε λοιπὸν πόσα κάνουν σ' ἓνα χαρτὶ καὶ φέρε το νὰ σοῦ τὸ ὑπογράψω.

— Δὲν κάνει τίποτε, ἀποκρίθηκε ὁ πλοίαρχος γνωρίζοντας τὴ φτώχεια τῶν ἐπαναστατῶν.

— Φέρε το, εἶπα, καὶ γράψε δυὸ χιλιάδες γρόσια ! ἀπάντησε θυμωμένος ὁ πυρπολητής.

Τὸ ὑπόγραψε καὶ τὸ δίνει στὸν πλοίαρχο λέγοντας :

— Τὸ Ἔθνος μας θὰ σὲ πληρώσῃ!

— Ἄλλὰ ἐσεῖς δὲν ἔχετε ἔθνος, τόλμησε νὰ εἰπῆ ἐκεῖνος.

Ἄστραψαν τὰ μάτια τοῦ Κανάρη, ἀγρίεψε τὸ πρόσωπό του καὶ μὲ θυμὸ καὶ περιφρόνηση εἶπε :

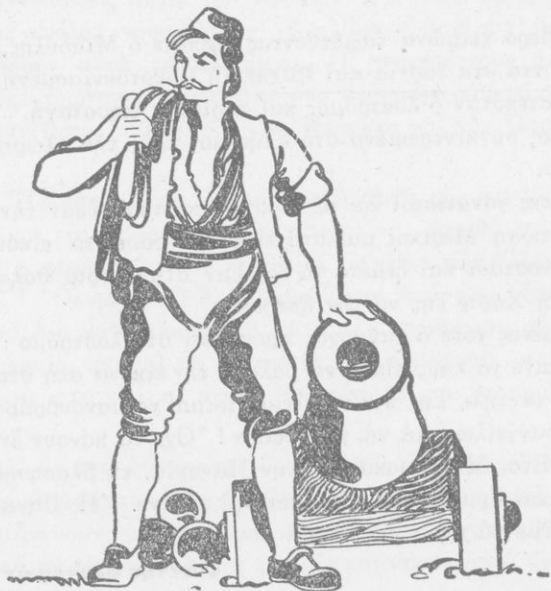
-- Σὰν δὲν ἔχομε Ἔθνος θὰ κάμωμε!

Ἔτσι χωρίσθηκαν, ὁ ἓνας πιστεύοντας στὰ λόγια του, πὺ ἦταν πεποίθησι ὅλων τῶν σκλαβωμένων, καὶ ὁ ἄλλος κουνώντας τὸ κεφάλι του ἀπὸ δυσπιστία, στὰ ὄνειροπολήματα τῶν ραγιαδῶν.

Πέρασαν τὰ χρόνια καὶ ἡ Ἑλλάδα ἔγινε ἐλεύθερη. Ὁ Κανάρης, σεβαστὸς πιά ναύαρχος, ἦταν Ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν καὶ ὁ καπετὰν Μικὲς πλοίαρχος σ' ἐμπορικὸ σκάφος.

Ὁ Μικὲς ἔτυχε κάποτε, στὸ Γαλάζι τῆς Ρουμανίας, ν' ἀγοράζῃ σιτάρι. Ἐκεῖ βρῆκε καὶ τὸν Αὐστριακὸ πλοίαρχο, πὺ τότε μόνο τὸν ἀναγνώρισε, ὅταν τοῦ θύμισε τὴν παλιὰ δυσάρεστη συνάντησι· τὸν παρακίνησε μάλιστα νὰ περάσῃ ἀπ' τὴν Ἀθήνα, γιὰ νὰ πληρωθῆ καὶ μὲ κόπο τὸν κατάφερε νὰ δεχθῆ.

Ἐνα πρωὶ λοιπὸν ὁ Μικὲς καὶ ὁ Αὐστριακὸς πῆγαν στὸ Ὑπουργεῖο καὶ ζήτησαν νὰ ἰδοῦν τὸν Κανάρη. Ἄμα μῆκαν, ὁ Μικὲς τοῦ εἶπε :

— Έξοχώτατε, θυμᾶσαι, πού ὑπόγραψες μιὰν ἀπόδειξη γιὰ δυὸ χιλιάδες γρόσια σ' ἓνα πλοίαρχο Αὐστριακὸ κοντὰ στὴν Ἀλεξάνδρεια;

— Ἄ, ναί, θυμοῦμαι, ἀπάντησε, ἀφοῦ σκέφθηκε λίγο ὁ Κανάρης.

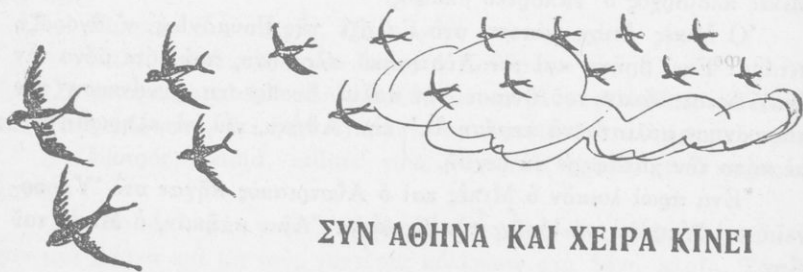
— Νὰ λοιπόν, ὁ πλοίαρχος ἤρθε νὰ πάρῃ τὰ χρήματα.

Ὁ Κανάρης ζήτησε τὴν ἀπόδειξη, τὴν κοίταξε καλὰ-καλὰ καὶ ἔπειτα μὲ ἐθνικὴ περηφάνια λέει στὸν Αὐστριακὸ :

— Βλέπεις, πλοίαρχέ μου, πὼς ἔμεῖς οἱ Ἕλληνες ὄ,τι λέμε τὸ κάνομε !

Ἐπόγραψε κατόπιν ἓνα ἔνταλμα καὶ τὸ ἔδωσε στὸν πλοίαρχο, γιὰ νὰ πληρωθῇ. . .

Ν. Α. Κοντόπουλος

ΣΥΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΧΕΙΡΑ ΚΙΝΕΙ

Μὲ φοβερὸ χειμῶνα ταξιδεύοντας κάποτε ὁ Μιαούλης, καθόταν ἀτάραχος κοντὰ στὰ ξάρτια καὶ ἔβλεπε τὴ φουρτουνιασμένη θάλασσα Κοντὰ του στεκόταν ὁ λοστρόμος καὶ περίμενε προσταγὴ. Ἀλλὰ τὸ πλήρωμα ὄλο, συγκεντρωμένο στὸ ὑπὴνεμο πρὸς τὴν πλώρη, ἔδειχνε μεγάλο φόβο.

Οἱ ναῦτες γονατιστοὶ καὶ μὲ δάκρυα παρακαλοῦσαν τὴν Παναγία νὰ τοὺς γλυτώσῃ. Μερικοὶ μάλιστα εἶχαν ἀνεβάσει τὸ εἰκόνισμά Της ἀπὸ τὸ εἰκονοστάσι καὶ δεμένο τὸ ἔρριξαν στὴν ἄγρια θάλασσα, μὴν καὶ θελήσῃ ἡ Χάρις Της νὰ τὴν ἡμερώσῃ.

Ἀγριεμένος τότε ὁ ναύαρχος προστάσει στὸ λοστρόμο :

— Πήγαινε νὰ τοὺς εἰπῆς νὰ βάλουν τὴν εἰκόνα στὴ θέση της, ν' ἀνάψουν τὸ καντήλι Της καὶ νὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ μανουβράρουν, ὅπως θὰ τοὺς παραγγείλω, γιὰ νὰ γλυτώσουν ! Ὅχι νὰ κάνουν ἔτσι μὲ τὸ εἰκόνισμα. Ἐτσι δὲν παρακαλοῦν τὴν Παναγία, τὴ βλασφημοῦν, ὅταν ἔχουν χέρια καὶ ἄρμενα καὶ κάθονται καὶ κλαίνε. Ἡ Παναγιά θέλει νὰ τὰ κουνούμῃ τὰ χέρια μας, παιδί μου !

Γιάννης Βλαχογιάννης

ΗΦΑΙΣΤΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΜΗΘΕΑΣ ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΘΕΟΙ ΤΟΥ ΠΥΡΟΣ

Ἡ φωτιά εἶναι κάτι συνηθισμένο σέ μᾶς σήμερα καί τίποτε τό καταπληκτικό δέν παρουσιάζει. Μποροῦμε εὐκολά νά φαντασθοῦμε πόσο θαυμαστό πράγμα θά ἦταν γιά τοὺς πρώτους μας **Ἡ φωτιά** προγόνους. Προτοῦ κατακτήσουν τό στοιχεῖο αὐτό καί τό χρησιμοποιήσουν γιά τή βιομηχανία, θά ἔβλεπαν τή φωτιά σάν οὐράνιο φαινόμενο, πού πήγαζεν ἀπό τήν ἀπεραντωσύνη τῶν οὐρανῶν καί ἔφτανε στή γῆ σάν ἀστραπή ἢ σάν κεραυνός. Φαντασθῆτε τῶν τρόμο τὸν ἀπλοϊκῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, ὅταν τοὺς τύφλωνεν ἡ ἀστραπή ἢ ὅταν ὁ κεραυνός κατακρημνίζονταν μέ θόρυβο στή γῆ. Ἄλλοτε πάλιν ἔβλεπαν νά βογγᾶ καί νά πηδᾶ μέ κρότο τρομερό ἀπό τὰ ἔγκατα τῆς γῆς ἡ φωτιά, σάν ἡφαιστειο, ἀπό τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Οἱ ἐντυπώσεις αὐτὲς τῶν πρώτων Ἑλλήνων, ζωηρὲς στὸ πρωτόγονό τους μυαλό, τοὺς ἔκαναν νά πλάσουν θεύλους διάφορους, γιά νά ἐξηγήσουν αὐτὰ τὰ φαινόμενα. Οἱ περισσότεροί ἀπὸ τοὺς θεύλους συγκεντρώνονται γύρω ἀπὸ δύο θεότητες, πού πίστευαν καί λάτρευαν σάν θεοὺς τοῦ πυρός, τὸν Ἡφαιστο καί τὸν Προμηθέα.

Ὁ Ἡφαιστος εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν θεὸς τῆς φωτιᾶς. Εἶναι γιὸς τοῦ Δία καί τῆς Ἥρας. Τὰ πόδια του εἶναι στραβὰ καί ἄνισα καί τὸ περπάτημά του προκαλεῖ τὰ γέλια τῶν ἄλλων θεῶν, στὸν **Ἡφαιστος** Ὀλυμπο. Ὁ θεὸς γκρεμίζεται ἀπὸ τὸν οὐρανὸ ἀπὸ τὸν ὀργισμένο Δία καί σακατεύεται κατὰ τὴν πτώση του αὐτῆ.

Τὴ ώραία συμβολικὴ ἐρμηνεία τοῦ κεραυνοῦ, πού πέφτει ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στή γῆ, σὲ σχῆμα ἀκανόνιστο καί διαγράφει σπασμένη γραμμή.

Ἄλλ' ἂν καί δύσμορφος ὁ Θεὸς τῆς φωτιᾶς, εἶναι ὅμως ὁ δημιουργὸς ὠραιότατων ἀντικειμένων. Οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ὄχι μόνο ἐρμήνευσαν, μέ τὸ φυσικὸ μυαλό τους, ὅλα τὰ θαυμάσια πράγματα, πού μέ τὴ βοήθεια τῆς φωτιᾶς κατασκευάζει ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ

καὶ προφήτευσαν ὅσα, μετὰ ἀπὸ τόσους αἰῶνες, θὰ κατασκευάζαν μέσα στὰ ἐργόσταςια μὲ τὴ βοήθεια καὶ πάλι τοῦ πυρός.

Ὁ Ἡφαιστος εἶναι ὁ ἀφθαστος σὲ τέχνη θεὸς πὺ κατασκευάσε τὰ παλάτια τῶν θεῶν στὸ Ὀλυμπο, τὸ χρυσὸ θρόνο καὶ τὸ σκῆπτρο τοῦ Δία, τὴ χρυσὴ πανοπλία τοῦ Ἡρακλῆ καὶ Διομήδη. Μὲ μιὰ λέξη εἶναι ὁ μεγάλος καλλιτέχνης, πὺ ἐφτιαξε ὅ,τι ὠραῖο ὑπῆρχε στὸν οὐρανὸ γιὰ τοὺς Θεοὺς καὶ στὴ γῆ γιὰ τοὺς ἥρωες καὶ ἡμιθέους.

Τὸ μεγάλο του ἐργαστήριο ὁ Θεὸς τὸ ἔχει στὴ Αἴημο, τὸ νησί πὺ στὴ ἀρχαιότητα τραντάζονταν ἀπὸ τὰ ἠφαιστεια καὶ τοὺς σεισμοὺς. Ἐδῶ ὁ Ἡφαιστος λατρεύονταν μὲ περισσὴ πίστη καὶ λαμπρότητα. Κάθε χρόνο, στὴ γιορτὴ του, ἡ φωτιὰ ἔσβηνε ἐπὶ ἔννια ἡμέρες σ' ὅλα τὰ σπίτια τοῦ νησιοῦ. Γιὰ νὰ ἀνάψουν δὲ καινούργια φωτιὰ περίμεναν νὰ φέρη τὸ «ἱερὸν πῦρ» εἰδικὸ πλοῖο πὺ ἐρχόνταν ἀπὸ τὴ Δῆλο, τὸ νησί τοῦ Ἀπόλλωνα, τοῦ θεοῦ τοῦ Ἡλίου.

Τὸ ἔθιμο αὐτό, πὺ μοιάζει μὲ τὴ μετάδοση τοῦ φωτὸς στοὺς Χριστιανοὺς, τὴ νύχτα τοῦ Πάσχα, ἔχει μεγάλη σημασία, γιὰτι ἔξηγεῖ τὴν καινούργια φλόγα, μὲ τὴν ὁποῖαν κάθε τόσο πρέπει νὰ ἀνανεώνεται ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ Ἡφαιστος ἐπίσης εἶναι ὁ Θεὸς τῆς κατεργασίας τῶν μετάλλων. Πραγματικά, χωρὶς τὴ φωτιὰ, ἡ κατεργασία αὐτὴ εἶναι ἀδύνατη.

Μαζὶ μὲ τὸν Προμηθεά εἶναι οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Αὐτοὶ δίδαξαν τὸν ἄνθρωπο, πῶς θὰ κατασκευάσῃ ὅλα τὰ θαυμάσια ἀντικείμενα καὶ ἔργα πὺ κατεργάζονται μὲ τὴ φωτιὰ στὰ ἀρχαῖα ἐργαστήρια, στὰ σημερινὰ καμίνια καὶ καζάνια τῶν ἐργοστασίων.

Οἱ καλλιτέχνες τῆς ἀρχαιότητος παρισταίνουσι τὸν Ἡφαιστο στὰ ἀγάλματά τους σὰν ἐργάτη τοῦ μόχθου καὶ τῆς βαρειᾶς ἐργασίας. Εἶναι ὁ σιδηρουργός, ὅπως καὶ σήμερα τὸν βλέπομε στὰ σιδεράδικα. Στὸ κεφάλι φορεῖ τὴ σκούφια, τὰ ρούχα του εἶναι φτωχὰ καὶ τὸ μισό του στῆθος εἶναι ἀκάλυπτο. Στὸ ἓνα του χέρι κρατᾷ σφυρὶ καὶ στὸ ἄλλο τσιμπίδα.

Εἶναι ὁ φτωχὸς καὶ μουντζουρωμένος ἐργάτης, ὁ περιφρονημένος ἀπὸ τοὺς καλοντυμένους κυρίους, πὺ ἀπὸ τὰ χέρια ὅμως κι ἀπ'

τὸν ἰδρωῶτα του παράγεται τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπ' τὰ πολύτιμα καὶ ἀπαραίτητα ἀντικείμενα τῆς συγχρόνου ζωῆς μας.

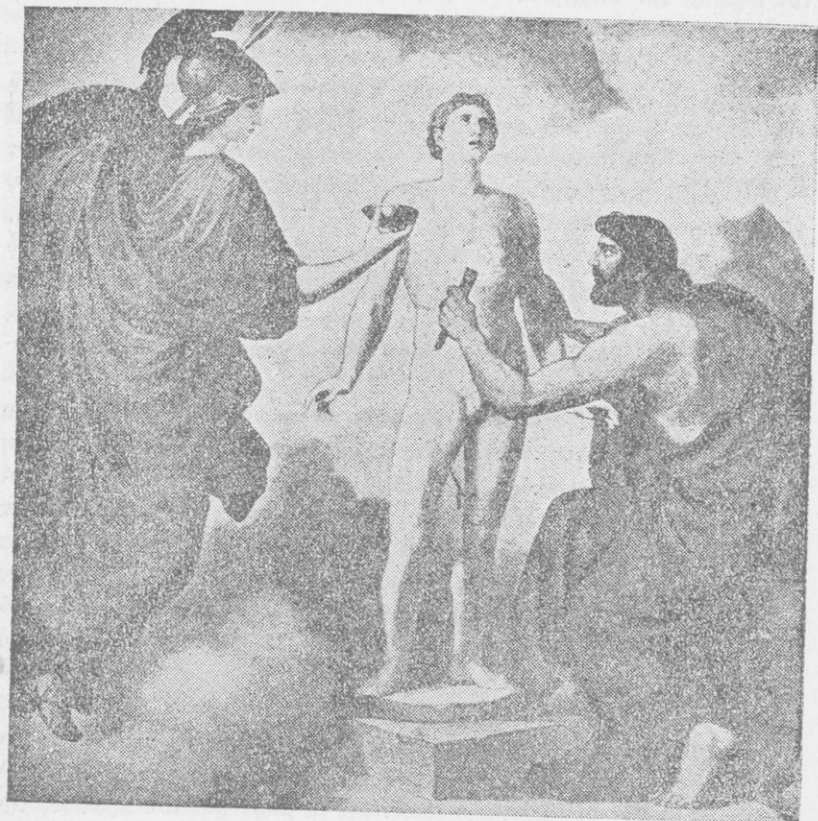
Σχετικὸς μὲ τὸ μῦθο γιὰ τὸν Ἡφαιστο εἶναι κι ὁ μῦθος τοῦ Προμηθέα. Ὁ πρῶτος συμβολίζει τὴ φωτιά πού εἶναι, κυρίως, στὰ οὐράνια, ἄγνωστη ἀκόμη στοὺς ἀνθρώπους, ὁ δευτερός Προμηθέας τὴ γήινη φωτιά καὶ τὴ χρῆση της ἀπ' τὸν ἄνθρωπο. Πραγματικὰ μιὰ καινούργια ἐποχὴ γιὰ τὸ ἀνθρώπινο γένος ἀρχίζει, ἀπ' τὸν καιρὸ πού μαθαίνει νὰ χρησιμοποιῶν τὴ φωτιά. Μὲ αὐτὴν ὁ ἄνθρωπος θὰ ὑποτάξῃ τὴ γῆ του φύση, θὰ ἀνυψώσῃ τὴ ζωὴ του, θ' ἀρχίσῃ νὰ δημιουργῆ, σιγά σιγά, ἕνα πρὸς ἕνα τὰ μεγαλειώδη ἔργα τοῦ πολιτισμοῦ του. Ὁ δρόμος γιὰ τίς βιομηχανίες καὶ τὴν πρόοδο ἀνοίγεται.

Πῶς, λοιπὸν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι νὰ μὴ νοιῶθουν εὐγνωμοσύνη σ' αὐτὸν πού πρῶτος τοὺς διδάξε τὴ χρῆση τοῦ πυρός; Πῶς ἀκόμη ὁ Δίας, μόνος κάτοχος ὡς τότε τοῦ μυστικοῦ, νὰ μὴν ἐξοργισθῆ καὶ νὰ μὴν τιμωρήσῃ τὸν Προμηθέα, πού ἔκλεψε τὸ πῦρ ἀπὸ τοὺς θεοὺς καὶ τὸ ἔφερε στοὺς ἀνθρώπους; Κι ἡ τιμωρία κατὰ τὴν Μυθολογία εἶναι σκληρῆ. Ὁ Προμηθέας δένεται μὲ ἀλυσσίδες στοὺς βράχους τοῦ Καυκάσου. Ἐνας ἀετὸς κατεβαίνει τὴν ἡμέρα καὶ τρώγει τὰ σπλάγχνα του, πού τὴ νύχτα καὶ πάλι μεγαλώνουν. Καὶ τὸ τρομερὸ μαρτύριο συνεχίζεται, ὡς ὅτου ὁ Ἡρακλῆς ἔρχεται, σκοτώνει τὸ τρομερὸ ὄφιο καὶ ἐλευθερώνει τὸν ἥρωα.

Ὁ Προμηθέας εἶναι ὁ μεγάλος φίλος τοῦ ἀνθρώπου. Γιὰ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν κατάστασι τοῦ ζῶου καὶ νὰ τὸν ἀνυψώσῃ στὴν τάξι τῶν θεῶν, θυσιάζεται ὁ ἴδιος. Μὲ τὸ μαρτύριό του προλέγει τὴν τύχη ὄλων τῶν μεγάλων ἀνδρῶν, πού θὰ ἐργασθοῦν γιὰ τὴν πρόοδο τῆς ἀνθρωπότητος καὶ θὰ θυσιασθοῦν γι' αὐτήν.

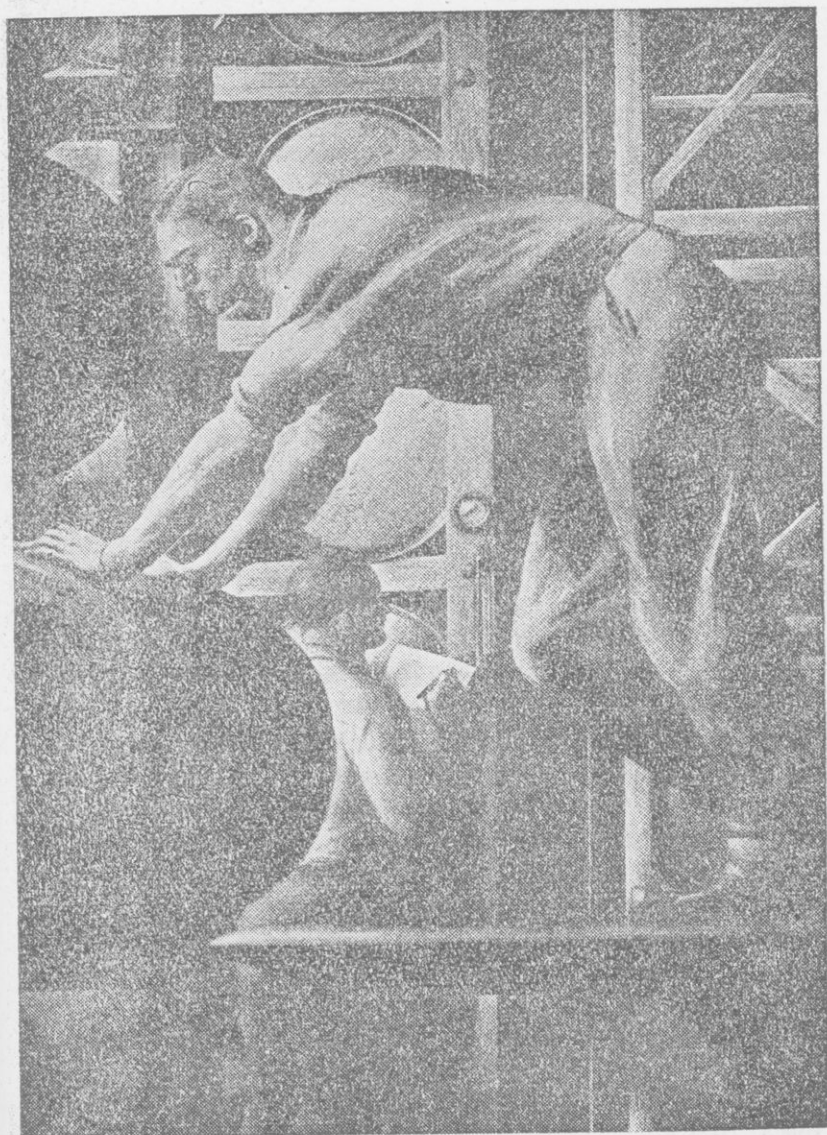
Ὁ Προμηθέας διδάξε στὸν ἄνθρωπο ὅλες τίς τέχνες κι εἶναι ὁ πρῶτος διδάσκαλος.

Ὁ Προμηθέας εἶναι ἄνθρωπος, γιὸς τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ὁποία ξεκινᾷ καὶ στὴν ὁποίαν ἐπιστρέφει. Εἶναι ὁ προπάτορας τῶν Ἑλλήνων καί, κατὰ τὴν μυθολογία, αὐτὸς ἔπλασε μὲ τὴ βοήθεια τῆς Ἀθηνᾶς τῆς θεᾶς τῆς σοφίας, τὸν πρῶτο ἄνθρωπο ἀπὸ πηλό. Στὸν πῆλινο αὐτὸν ἄνθρωπο φύσηξε μέσα τὴ σπίθα τοῦ πνεύματος. Μὲ τὴ θεία αὐτὴ φλόγα ὁ ἄνθρωπος θὰ ὑψωθῆ ὡς τὸν οὐρανό, θὰ φτιάξῃ τὸ Δία καὶ θὰ τὸν γκρεμίσῃ μιὰ μέρα ἀπὸ τὸ θρόνο του γιὰ νὰ ὑψώσῃ ἕνα νέο Θεό, ἀληθινὸ καὶ τέλειο.

Ὁ Προμηθεὺς ζωογονεῖ μὲ οὐράνιο «πῦρ» τὸ ὁμοίωμα ποῦ ἔκαμε ὁ ἴδιος, τὸν ἄνθρωπο. Δίπλα του ἡ Ἀθηνᾶ τοῦ προσφέρει νέκταρ.

Μὲ αὐτοὺς τοὺς ὠραίους καὶ συμβολικοὺς μύθους οἱ ἀρχαῖοι μας πρόγονοι ὄχι μόνον ἐξηγοῦσαν, ὅπως εἶδαμε, τὴν ἱερότητα καὶ θεία καταγωγή τοῦ πυρός, ἀλλ' ἀνύψωσαν κι ὅλα τὰ δημιουργήματα ποῦ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ φωτιά στὶς διάφορες τέχνες καὶ τότε, καὶ σήμερα, δημιούργησε καὶ δημιουργεῖ.

Ο ΜΙΚΡΟΣ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΟΣ

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ—ἓνα ὑγρὸ καὶ ψυχρὸ ἀθηναϊκὸ βράδυ—ὁ Πετρῆς μπῆκε στὴν αἴθουσα τοῦ νυκτερινοῦ σχολείου μελαγχολικός. Κι ὅταν ἔπειτα τὸν ρώτησε κάτι ὁ καθηγητὴς του, ἀπάντησε ἀφηρημένα. Ἐπέρασεν ἡ ὥρα. Καὶ στὸ τέλος, ἐνῶ σχολοῦσαν οἱ μικροὶ ἐκεῖνοι βιοπαλαισταί, ὁ ἐπιστάτης πλησίασε τὸ νέο καὶ κάτι τοῦ εἶπε σιγά.

—Ἐμένα θέλει ὁ κύριος καθηγητής; ρώτησε μὲ ἀπορία ὁ Πετρῆς.

—Ναί, παιδί μου, φαίνεται πὼς κάτι θέλει νὰ σοῦ πῆ.

—Καλά· πηγαίνω στὸ γραφεῖο.

* *

Ἐπὶ Πετρῆς, ἓνα γερὸ παλληκάρι δέκα ὀκτῶ χρόνων, δὲν εἶχε πολὺν καιρὸ στὴν Ἀθήνα. Τὴν ἀνοιξὴ εἶχε κατεβῆ ἀπὸ τὸ χωριό του—ἓνα ἄρεινόν, Θεσσαλικὸ χωριό. Ὁ πατέρας του δὲν ζοῦσε πιά. Καὶ μιὰ κι ἔλειψεν ὁ ἥσκιος ἐκείνου, αὐτὸς ἀποφάσισε νὰ ἐκπατρισηθῆ· θὰ πήγαινε στὴν Ἀθήνα νὰ εὔρη ἐργασία καὶ νὰ ζήσει. Ἡ μητέρα του δὲν ἔφερε ἀντίρρηση, κρυφὰ ὅμως ἔκλαιγε. Τὸ ἴδιο καὶ ἡ ἀδελφή του, ποὺ ἦταν παντρεμένη. Ὁ θεῖος του, ὅμως, εἶχε διαφορετικὴ γνώμη. Ἀλλά, ἐπειδὴ ἔβλεπε πὼς τὸ παιδί ἐπέμενε πολὺ, σῶπασε κι αὐτός.

Ἐφυγε λοιπὸν ὁ Πετρῆς μὲ τὶς εὐχὰς ὄλων καὶ σὲ δυὸ μέρες εὐρέθηκε στὴν πρωτεύουσα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι οἱ πρῶτες του ἐντυπώσεις ἦταν πολὺ γοητευτικές. Στὰ μάτια του ὄλα ἀστραφταν. Ὅλα φαίνονταν ὑπέροχα, μικρὰ—μεγάλια, ἀκόμη καὶ τὰ πιὸ ἀσήμαντα. Ἡ ζωὴ ἐδῶ θὰ εἶναι μαγεία, σκέφτηκε. Εὐρῆκε τότε κάποιον συγγενῆ του. Ἐκεῖνος τὸν φιλοξένησε κι ἀνέλαβε νὰ τοῦ βρῆ ἐργασία. Πραγματικά, λίγες μέρες ἀργότερα, τὸν σύστησε σ' ἓνα καλὸ σιδηρουργό. Καὶ τὸ ἄλλο πρωτὶ τὸν πῆγε στὸ ἐργαστήρι του. Ὁ Πετρῆς, κατεβαίνοντας στὸ ὑπόγειο ἐργαστήρι, ξεχώρισε μισογανωμένες μορφές καὶ χέρια ἰδρωμένα. ποὺ σήκωναν βαρεῖες σφύρες καὶ κτυποῦσαν πυρακτωμένα σίδερα. Τὸ κατακόκκινον βουνησίον παιδί ἐπῆρε βαθειὰ ἀναπνοή. Τοῦ φάνηκε πὼς κατέβηκε σὲ μπουντρούμι ὑγρὸ, σὲ σκοτεινὸ τάφο. Ἐκεῖ μέσα θὰ ἐργαζόταν λοιπὸν; Ἀφῆσε τὸ φωτεινὸ ὀρίζοντα

τοῦ χωριοῦ, τὴ μυρωμένη ἀνάσα τῶν ἐλατιῶν γιὰ ναρθῆ σ' αὐτὴ τὴ μούχλα ; Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα ἔκανε στὸν ἑαυτό του.

Τὴ δεύτερη, πιδ ἄσχημη ἀπογοήτευση, τὴ δοκίμασε τὴ Λαμπρή, ἕνα μῆνα μετὰ τὸ φτάσιμό του. Τὸ μεγάλο Σάββατο, λίγο πρὶν τὰ μεσάνυχτα, πῆγε μὲ τὸ θεῖο του στὴν Ἐνάσταση. Ὅπως ὅλοι, κρατοῦσε κι αὐτὸς μιὰ λαμπάδα. Ἄπ' τὴν ψυχὴ του κάτι ἔλειπε. Θυμόταν πρῶτα πρῶτα τὴ μανούλα του. Ὁ στεναγμὸς τῆς σιτὸ χωρισμό, πὸν νόμιζε πὼς ἀμόμη τὸν ἄκουε, τὸν ἔπνιγε. Θυμότον ἔπειτα τὴν ἀδελφὴ του, τὰ ἀνηψάκια του, τοὺς θεῖους καὶ τοὺς χωριανούς. Θυμόταν ἀκόμη τὸ χωριό, ἀνοιξὴ δά, καὶ τέτοιά ὦρα. Κατάπτε τὴν πίκρα του καὶ κύτταζε γύρω. Κόσμος πολὺς ἔξω ἀπ' τὴν ἐκκλησία. Καὶ πλοῦτος περίσσειος. Χαρὰ ὅμως σπάνια φαινόταν στίς ὄψεις τῶν καλοντυμένων ἀνθρώπων. Θεῖος κι ἀνηψιὸς ἔμειναν κι αὐτοὶ ἔξω, στὸν περίβολο, ὅπως οἱ πιδ πολλοί. Οἱ ψαλμωδίες ἔφταναν ἐκεῖ σὰν ψίθυρος,

Πρόσεξεν ὁ Πετρῆς τὴν Ἐκκλησία : Ἦταν μιὰ παμπάλαια μαυρισμένη, βυζαντινὴ ἐκκλησία. Τοὺς αἰῶνες τῆς σκλαβιάς τὴν τριγύριζαν χλοεροὶ κῆποι καὶ τὴν παρᾶστεκαν πανύψηλα κυπαρίσσια. Καὶ τίς μέρες τῆς λευτεριάς πιά βρίσκειται στὴ μέση πελωρίων, ἀλλὰ κατσοφιασμένων μεγάρων. Τὸ περιβάλλον στενοχώρησε κάπως τὸ ὀρεινὸ παιδί.

Ἐγινε μεγαλοπρεπῶς ἡ Ἐνάσταση. Εἶπαν «Χριστὸς Ἐνέστη ! » Ὁ Πετρῆς κύτταζε ἀλλόκοτα. Ἐνοιωσεν ὁ θεῖος τί συνέβαινε σιτὸ νέο καὶ γυρίζοντας τοῦ εἶπε :

— Πᾶμε τώρα, Πετρῆ.

Κι ὅταν ἀπομακρύνθηκαν λίγο, κρατώντας μὲ προσοχὴ τίς ἀναμμένες λαμπάδες, πρόσθεσε :

— Μὴ στεναχωριέσαι, παιδί μου· ἀπὸ δῶ καὶ πέρα ἔτσι θὰ γιορτάζουμε τὴ Λαμπρῆ. Θὰ συνηθίσης...

Ἀκολούθησεν ὁ Πετρῆς τὸ θεῖο του μηχανικά, ψιθυρίζοντας :

— Ἐτσι θὰ γιορτάζουμε ; ... Ἐνάσταση δίχως φιλιὰ κι εὐχές ; Δίχως μοσχοβολιὲς λουλουδιῶν καὶ ἀηδονολαλήματα ; Δίχως ἀδιάκοπα καμπανίσματα ;

Αὐτὴ τὴ χρονιά ἡ ψυχὴ τοῦ παλληκαριοῦ δὲν «ἀναστήθηκε»,

* * *

Λίγο λίγο, καθὼς ὁ Πετρῆς ἐγνώριζε καλύτερα τὸν κόσμον τῆς μεγάλης πόλεως, ἔδοκίμασε κι ἄλλες ἀπογοητεύσεις. Ὁ κόσμος τώρα δὲν

τοῦ φαινόταν, ὅπως στὴν ἀρχὴ καλός. Προπάντων δὲν εἶχε καρδιά ἀνοιχτή, ὅπως αὐτός. Δὲν ἦταν καὶ κακὸς δά, ἀλλὰ ἐπειδὴ ὅλοι, ἰδίως οἱ ἐργαζόμενοι, βασανίζονταν πολὺ, γινόνταν, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν ἀπόκοτοι. Στὶς μεγαλοπόλεις ἡ ζωὴ πιέζει πολὺ τὸν ἄνθρωπο. Ἔτσι κι ὁ ἀφεντικός τοῦ παιδιοῦ, ξαναμμένος μπρὸς στὸ ἀμόνι, θέλοντας νὰ βγάξη κανονικὰ τίς παραγγελίες, γιατί τὰ ἔξοδα τὸν βάρουναν πολὺ, καταντοῦσε τράχυς καὶ κάποτε ἀνυπόφορος.

Τὰ ἄλλα παιδιὰ εἶχαν, πολὺ λίγο, συνηθίσει σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ὁ Πετροῦς ὅμως κατάπινε ὀλοένα τὴ θλίψη του καὶ μαραινόταν. Νὰ ἐξομολογηθῆ τὸν πόνο του στὸ συγγενῆ του, ντροπέοταν· ἦταν μεγάλο παλληκάρι. Ἔπειτα κι ὁ θεῖος του ἐργαζόμενος ἄνθρωπος ἦταν.

Μιά ἀνακούφιση εἶχε βρεῖ μόνο : τὴ νυκτερινὴ ἐπαγγελματικὴ σχολή. Δὲν ἔλειπε κανένα βράδυ, ἀκόμη κι ὅταν ἦταν κατάκοπος. Ἄλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ ἀνακούφιση τώρα χανόταν καὶ ἡ μελαγχολία τὸν κυρίευε. Ὁ καθηγητὴς του ὅμως κάτι ἀντιλήφθηκε. Δὲν τὸ φαντάστηκε αὐτὸ ὁ Πετροῦς καί, μιὰ καὶ τὸν ἐκάλεσε, πῆγε.

Τὸν βρῆκε μπρὸς σ' ἓνα γραφεῖο γεμάτο βιβλία καὶ χαρτιά. Τὸν χαιρέτησε διακριτικά. Ἐκεῖνος τοῦ χαμογέλασε καὶ τοῦ ἔκαμε νόημα νὰ καθίση σιμὰ του. Ὑπάκουσε. Καὶ τότε ὁ καλὸς ἄνθρωπος τοῦ ζήτησε μὲ γλυκὸ, πατρικὸ τρόπο, νὰ τοῦ ἐμπιστευθῆ, ἂν θέλει, τὴν αἰτία τῆς λύπης του.

37*

Στὴν ἀρχὴ ὁ νέος δίστασε. Μὲ τὴν φιλικὴ ὅμως ἐνθάρρυνση τοῦ ἄλλου, ἄνοιξε τὸ στόμα του.

Τὸν ἄκουσε προσεκτικὰ ὁ κύριος καθηγητὴς κι ὅταν τέλειωσε μίλησε αὐτός :

— Ἔτσι λοιπόν; Αὐτὰ σὲ ἀπελπίζουν; Δὲν ἔχεις κι ἄδικο· ὁ ξεπατρισμός εἶναι ἴσως τὸ μεγαλύτερο κακὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ μάλιστα τὸ νέο. Κι' ὅμως στὴν περίπτωσή σου ἐγὼ βλέπω μιὰ καλὴ διέξοδο. Μὴν ἀπορῆς. Μπορεῖς σὲ λίγον καιρὸ νὰ ξαναγυρίσης στὸ ἀγαπημένο σου χωριό, νὰ ἐγκατασταθῆς πάλιν ἐκεῖ καὶ νὰ ζήσης καλά. Ἀκόμη δὲ καὶ νὰ βοηθῆς τοὺς χωριανούς σου. Δὲ λέγω ἀπίθανα πράγματα, παιδί μου. Ἡ ἐργασία τοῦ σιδηρουργοῦ εἶναι ἐργασία δημιουργικὴ καὶ ὅπως λέγουν «ἐξαιρετικῆς κοινωνικῆς ὠφελείας». Μπαίνει στὴν ἴδια σχεδὸν σειρὰ μὲ τὴν ἀσχολία στὴ γῆ. Ὁ μέγας Ἀριστοτέλης κάνει μάλιστα λόγο γι αὐτὴ καὶ τὴν ἐπαινεῖ. Ἐνας σιδηρουργὸς καὶ μάλιστα μορφωμένος, ὅπως σὲ λίγο θὰ εἶσαι σύ, εἶναι, ὄχι ἀναγκαῖος, ἀλλὰ ἀπαραίτητος, σ' ἓνα χωριό, πῶς πολὺ ἀπ' ἓναν κτίστη ἢ ἄλλον ἐπαγγελματία. Ἡ τέχνη σου, παιδί μου, θεραπεύει πολλὰς

ανάγκες στη ζωή κι αποτελεί για κείνον πού την άσκει σταθερό πόρο ζωής. Μὲ καταλαβαίνεις; "Αμα τελειοποιηθῆς σ' αὐτή, γυρίζεις στὸ χωριό, σιμὰ στὴ μανούλα σου καὶ στοὺς δικούς σου, καὶ τὴ βάζεις σὲ ἐνέργεια. "Ἐπειτα ἐσὺ δὲ θὰ γυρίσης ἐκεῖ μὲ τέχνη μόνο, ἀλλὰ καὶ μὲ πείρα λεπτὴ γιὰ τὰ κοινωνικὰ καὶ λοιπὰ ζητήματα. Σὲ βλέπω νὰ παρακολουθῆς ὅλα τὰ μαθήματα, μ' ἐπιτυχία καὶ νὰ διατυπώνης κάποτε ἐρωτήσεις ἀνθρώπου καλὰ κατατοπισμένου. Ἡ ἐργασία σου θὰ φέρῃ τοὺς γλυκοὺς καρπούς της. Τί λές; Τὰ παραδέχεσαι ὅσα ἀνέφερα; Ναι; Πολὺ καλά. Εἶσαι φρόνιμο κι ἄξιο παιδί καὶ ὁ Θεὸς θὰ σὲ προστατεύσῃ. Συμπλήρωσε τὶς γνώσεις σου. Ὑπόμεινε τὸν προϋσταμένό σου. Συμπλήρωσε τὴ γενικὴ μόρφωσή σου καὶ ὅταν κρίνης ὅτι ἀπόκτησες ἀρκετὰ ἐφόδια, πήγαινε στὴν εὐχὴ τοῦ Θεοῦ...

"Ἐφυγεν ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἀπὸ τὴ Σχολὴ ὁ Πιερρὴς ἐντελῶς ἀλλαγμένος. Ἄπορουσε κι ὁ ἴδιος πῶς, μὲ μόνο τὸ λόγο, ἓνας ἀνθρώπος ἐλάφρωσε τόσο τὴν ψυχὴ του. Κι ὁ σεβασμὸς του ἀπὸ τότε γιὰ κείνον ἔγινε ἀπεριόριστος. Ἄπὸ τότε ρίχτηκε στὴν ἐργασία μὲ ψυχὴ καὶ μὲ καρδιά. Ἰδρωκοποῦσε χαρούμενα. Πρόσεχε κι ἐσεβόταν τὰ λόγια τοῦ ἀφεντικοῦ του. Καὶ τὸ βράδυ, πρῶτος καὶ πάντοτε ἀκούραστος, στὴ Σχολὴ.

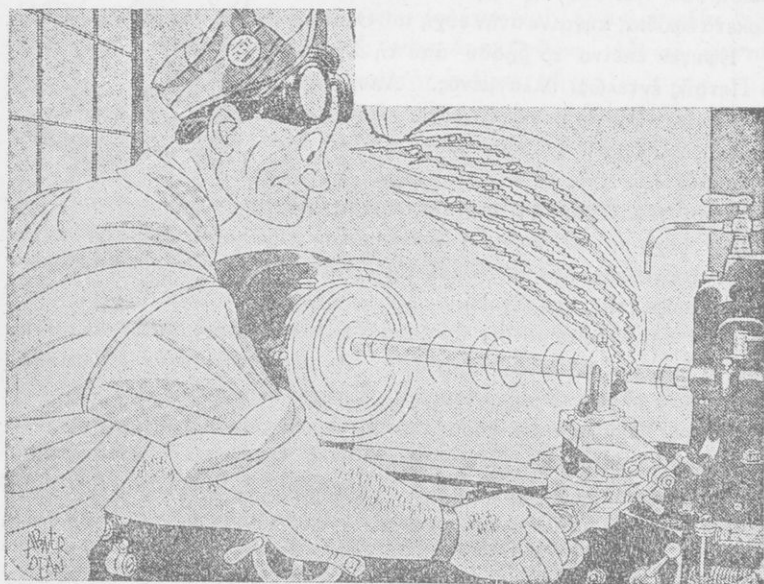
Μὲ τὴν ἰδέα τώρα ὅτι θὰ ξαναγύριζε στὸ χωριὸ ἤθελε νὰ μάθῃ, ὅσο τὸ δυνατό, πλὴ πολλὰ πράγματα. Ἄνακατεύτηκε στὸν ἀθλητισμό. Ἔμαθε τὰ κλασσικὰ ἀγωνίσματα. Ἐπῆγε στὰ ὠραία Μουσεῖα τῶν Ἀθηνῶν. Ἐνίωσε συγκίνηση μπρὸς στὰ κειμήλια τοῦ «Ἀγῶνος» στὸ Ἐθνολογικὸ Μουσεῖο. Στὸ Ἀρχαιολογικὸ ἔμεινε μὲ ἀνοιχτὸ στόμα, ἅμα ἀντίκρουσε τὰ ὑπέροχα ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιότητος. Ἔγινε τακτικὸς ἐπισκέπτης, ὅσο μποροῦσε, τοῦ Βοτανικοῦ Κήπου.

Ἔτσι πέρασεν ἓνας χρόνος ἀκόμη. Τελείωσε. Μὲ τὶς οικονομίες του ἀγόρασε μερικὰ ἐργαλεῖα. Τὸν βοήθησε κι ὁ θεῖος του. Ἀγόρασε ἀκόμη λίγα βιβλία κι ἓνα δῶρο γιὰ τὴ μανούλα του. Καὶ κάποια μέρα ἀναχώρησε. Ἐνῶ ἔφευγε, βλέποντας τὴν Ἀθῆνα μὲ τὴν Ἀκρόπολη νὰ μένουν πίσω, ἔνοιθε γι' αὐτὲς ἀγάπη καὶ σεβασμὸς. Αὐτοῦ εἶχε μορφωθῆ κι ἐπέστρεφε στὸν τόπο του νὰ ζήσῃ τίμια, ὠφελώντας συγχρόνως καὶ τοὺς ἄλλους.

Στὸ χωριὸ ἀνοίξε σωστὸ ἐργαστήρι κι ἐπῆγαν κι ἄλλοι μικροὶ νὰ «μάθουν τέχνη». Ἔγινε σπάνιος τεχνίτης καὶ τὸν ζητοῦσαν κι ἀπὸ ἄλλα χωριά. Ἐπῆγαινε σὲ πανηγύρια καὶ γάμους καὶ διασκέδαζε σεμνὰ καὶ πολιτισμένα. Οἱ παρατηρήσεις του στὶς διάφορες ὀμιλίες ἀπόκτησαν σημασία. Ἔγινε μὲ λίγα λόγια «στοιχεῖο προόδου».

Θ. Μακρόπουλος

Ο ΦΛΑΝΤΑΝΕΛΑΣ

Στὰ τείχη ἔφεραν τὶς ἅγιες εἰκόνες. Μιὰ τυφλὴ γριά ἀκολουθοῦσε μὲ λαχτάρα τὴν ἀνθρωποπλημμύρα. Ἦλθε κι αὐτὴ νὰ δῆ μὲ ξένα μάτια. Ὁ αὐτοκράτορας τῆς ἔκαμε θέση χωρὶς νὰ ἀποσπᾷ τὰ μάτια του ἀπὸ τὴ θάλασσα. Σιωπὴ νεκρικὴ βασίλευε παντοῦ. Θὰ νόμιζε κανένας, ὅτι κι ὁ Ἄετός, ὁ ψηλότερος τῆς ἀπέναντι Ἀσίας λόφος, εἶχε τεντώσει ἀκόμη πιὸ ψηλὰ τὴν κορυφὴν του, γιὰ νὰ δῆ τὴν περίεργη ναυμαχία, ἑνὸς στόλου ὀλόκληρου μὲ τέσσερα μικρὰ πλοῖα.

Τὸ βασιλικὸ πλοῖο μὲ τὴ σημαία ποῦ τὴ στόλιζεν ὁ δικέφαλος αἰετός, πρῶτο θέλει νὰ περάσῃ τὴ χονδρὴ ἄλυσσιδα τοῦ κόλπου καὶ νὰ φέρῃ τροφὴν στὴν κουρασμένη Πόλη. Ὁ ἄνεμος ἔπαυσε. Φύλλο δὲν κουνιέται. Τὰ πλοῖα σὰ μαρμαρωμένα στέκονται καὶ καθρεφτίζονται στὴν ἤσυχη θάλασσα.

Ξαφνικὰ ὁ Σουλεϊμὰν Πασσᾶς ὀρμᾷ μὲ ὀλόκληρο τὸ στόλο του καὶ τὰ περικυκλώνει. Θέτει τὸ ἔμβολο καὶ σέρνει τὰ πλοῖα πρὸς τὴ ναυαρχίδα του. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος.

Ὁ περήφανος Σουλτάνος, Μωάμεθ, ὁ Β', ἔεχασε, πὼς βρίσκεται στὴν ξηρὰ κι ἔφιππος προχωρεῖ στὰ ρηχὰ νερά. Θέλει ὁ ἴδιος νὰ βουλιάξῃ τὰ πλοῖα, μὲ τὴ χριστιανικὴ σημαία. Δίνει διαταγὰς—κεραυνούς.

— Τελείωσε. Θὰ χαθοῦν τὰ παλλικάρια μας !

Τὰ πλοῖα εἶναι δεμένα χειροπόδαρα. Οἱ ναῦτες τοὺς πρέπει νὰ λησμονήσουν, πὼς εἶναι θαλασσινοὶ καὶ νὰ πολεμήσουν στῆθός μὲ στῆθος μὲ τὸν ἐχθρό.

Στὰ τείχη ὁ λαὸς παρακολουθεῖ μὲ μιὰν ἀνάσα καὶ προσεύχεται. Προσεύχεται κι ὁ αὐτοκράτορας καὶ δίνει διαταγὰς. Γνωρίζει πολὺ καλὰ τὰ παλλικάρια του.

Κοντά του μιὰ τυφλή γριά προσεύχεται κι αὐτὴ καὶ κλαίει. Ἐπὶ τὶς κομμένες φράσεις τῶν πλαϊνῶν της παρακολουθεῖ κι αὐτὴ τὰ γεγονότα καὶ παρηγοριέται, ὅτι βλέπει. Οἱ ἐχθροὶ ρίχνουν φωτιὰ καὶ τὸ βασιλικὸ πλοῖο ἀρχίζει νὰ καίγεται.

Ὁ κυβερνήτης Φλαντανελᾶς χῶρισε τότε στὰ δύο τὸ πλήρωμά του. Διάταξε τοὺς μισοὺς ναῦτες στὰ κατάρτια, νὰ χύνουν νερὰ καὶ νὰ

οβήνουν τὶς φλόγες μὲ τὸ ἓνα χέρι καὶ μὲ τὸ ἄλλο νὰ ρίχνουν «ὕγρον πῦρ» στὰ ἐχθρικά πλοῖα καὶ νὰ τὰ κατακαίουν. Οἱ ὑπόλοιποι νὰ πολεμοῦν στήθος μὲ στήθος, ἀποκρούοντας τοὺς ἐχθροὺς πού ζήτησαν νὰ πηδήσουν μέσα.

Μεγάλῃ ἐκατόμβῃ. Ἐκατοντάδες χάνει, μάταια, ὁ Σουλεϊμάν. Ἐφρίξει ὁ Σουλτάνος, καὶ δείχνει τὸ χρυσὸ του ρό-

παλο, γεμάτος θυμό. Κι ὁ οὐρανὸς εἶναι αἴθριος κι ἡ θάλασσα γαλήνια. Ἄνοιγει τ' ἀπειρά της στόματα καὶ καταπίνει χωρὶς ὄρεξι τὰ πτώματα.

*
* *

Ξαφνικά, τὴ νεκρικὴ σιγὴ στὰ τείχη, ἀκολούθησε μεγάλη βοή ἀπὸ κραυγὲς θριάμβου. Λυγμοὶ ξεσχίζουν καὶ τὰ στήθη τῆς γριάς. Δὲν μπορεῖ νὰ δῆ τί γίνεται γύρω της καὶ σέρνει τὸ φαρδὺ μανδύα τοῦ διπλανοῦ της καὶ γεμάτῃ ἀγωνία τὸν ρωτᾷ.

— Ἀδελφέ, τί γίνεται ἐκεῖ κάτω;

— Ὁ Σταυρὸς, μάννα, ἔκαμε τὸ θαῦμα του. Ὁ Φλαντανελᾶς πέρασε τὴν ἄλυσσιδα.

— Δοξασμένο τὸνομά του, μουρμούρισεν ἡ γριά καὶ κλονίσθηκε. Ὁ ξένος τὴ στήριξε στὸ βραχιονά του.

Σὲ λίγο ψαλμοὶ ἀκούστηκαν. Ὁ Φλαντανελᾶς ἐρχόταν μὲ τὰ παλικάρια του καὶ μὲ τοὺς Γενοβέζους τῶν ἄλλων πλοίων, πού εἶχαν πολεμήσει σὰν νὰ κινδύνευεν ἡ δική τους Πατρίδα. Γελαστὸς ὁ νικη-

τής, γύρισε είδε τή θάλασσα κι ἔτρεξε πρὸς τὸν αὐτοκράτορά του, ἀλλά .. βλέπει τὴν γρηὰ μητέρα του νὰ στηρίζεται στὸ βραχίονά του.

— Ἡ μάννα μου! ..

— Σὺ στήριξες γιὰ λίγο τὴν Πόλη, Φλαντανελᾶ, κι ἐγὼ τὴ μαννούλα σου, εἶπεν, ὁ αὐτοκράτορας καὶ τοῦ ἔσφιξε περήφανος τὸ χέρι. Στράφηκε κατόπι στὰ παλλικάρια του λέγοντας:

— Ἔ, παιδιά, ἑλληνικὸ αἷμα βράζει μέσα μας. Δὲ γονατίζει ἀκόμη ἡ Πόλη μὲ τέτοια παιδιά. Ὅχι, δὲν γονατίζει. . .

Ἄλεξάνδρα Παπαδοπούλου

Ο ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ

Ζούσε μιὰ φορά στis Συρακοῦσες ὁ βασιλιάς Ἰέρωνας. Ἡ χώρα πού κυβερνοῦσε ἦταν πολὺ μικρὴ ἀλλὰ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἤθελε νὰ φορῆ αὐτὸς τὸ μεγαλύτερο στέμμα τοῦ κόσμου.

Φώναξε λοιπὸν ἓνα ξακουσμένο χρυσοχόο καὶ τοῦ ἔδωσε δέκα λίτρες καθαρὸ χρυσάφι.

— Πάρε αὐτό, τοῦ εἶπε, καὶ νὰ μοῦ τὸ φτιάξης ἓνα στέμμα, πού νὰ τὸ ζηλεύη κάθε βασιλιάς. Πρόσεχε νὰ βάλῃς μέσα σ' αὐτὸ ὅλο τὸ χρυσάφι καὶ νὰ μὴν ἀνακατώσης κανένα ἄλλο μέταλλο.

— Θὰ γίνῃ ὅπως διατάξεις εἶπε ὁ χρυσοχόος. Ἐδῶ μοῦ δίνεις δέκα λίτρες καθαρὸ χρυσάφι. Σ' ἐνενηντα μέρες θὰ σοῦ γυρίσω τὸ στέμμα ἔτοιμο, πού θὰ ἔχη ἀκριβῶς τὸ ἴδιο βάρος.

Ἐπειτα ἀπὸ ἐνενηντα μέρες, πιστὸς στὸ λόγο του ὁ χρυσοχόος, ἔφερε τὸ στέμμα στὸ βασιλιά. Ἦταν ὡραῖο, λεπτοκαμωμένο καὶ μὲ μεγάλη τέχνη γινωμένο, καὶ ὅλοι ὅσοι τὸ εἶδαν, εἶπαν πὼς δὲν ἦταν ἄλλο τέτοιο στὸν κόσμο. Ὅταν ὁ βασιλιάς Ἰέρωνας τὸ ἔβαλε στὸ κεφάλι του, τὸν στεναχώρησε κάπως, ἀλλὰ δὲν τοῦ κακοφάνηκε γι' αὐτό. Ἦταν βέβαιος πὼς κανένας ἄλλος βασιλιάς δὲν εἶχε ἓνα τόσο ἔξοχο ἀριστούργημα. Ἀφοῦ τὸ θαύμασε ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τὸ ζύγισε στὴ δική του τὴ ζυγαριά. Εἶχεν ἀκριβῶς τὸ βάρος, πού εἶχε τὸ χρυσάφι, πού εἶχε δώσει.

— Σοῦ ἀξίζει μεγάλη τιμὴ, εἶπε στὸ χρυσοχόο. Ἐκαμες πολὺ καλὴ δουλειὰ καὶ δὲν ἔχσες οὔτε ἓνα κόκκο ἀπ' τὸ χρυσάφι μου.

Στὸ παλάτι τοῦ βασιλιά ζοῦσε ἓνας πολὺ σοφὸς ἄνθρωπος, πού λεγόταν Ἀρχιμήδης. Ὅταν τὸν φώναξαν νὰ θαυμάσῃ καὶ αὐτὸς τὸ στέμμα τοῦ βασιλιά, τὸ γύρισε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ πολλὰ φορὲς καὶ τὸ ἐξέτασε προσεκτικὰ.

— Λοιπὸν τί ἰδέα ἔχεις γι' αὐτό; ρώτησε ὁ Ἰέρωνας.

— Ἡ ἐργασία εἶναι, ἀλήθεια, πολὺ ὡραία, ἀπάντησε ὁ Ἀρχιμήδης, ἀλλὰ... ἀλλὰ τὸ χρυσάφι...

— Τὸ χρυσάφι εἶναι ὅλο ἐδῶ! φώναξε ὁ βασιλιάς. Τὸ ζύγισα στὴ δική μου τὴ ζυγαριά.

— 'Ωραιά, εἶπεν ὁ Ἀρχιμήδης, ἀλλὰ δὲ φαίνεται νὰ ἔχη τὸ ἴδιο πλούσιο κόκκινο χρωμα, πού εἶχε τὸ ἀδούλευτο χρυσάφι. Δὲν εἶναι καθόλου κόκκινο, ἀλλ' ἔχει ἓνα ζωηρὸ κίτρινο χρωμα, ὅπως μορεῖτε νὰ ἰδῆτε καθαρά.

— Τὸ περισσότερο χρυσάφι εἶναι κίτρινο, εἶπε ὁ Ἰέρωνας· ἀλλὰ πῶρα πού τὸ λὲς αὐτὸ θυμοῦμαι, πὼς πρὶν δουλευτῆ εἶχε πιὸ κόκκινο χρωμα.

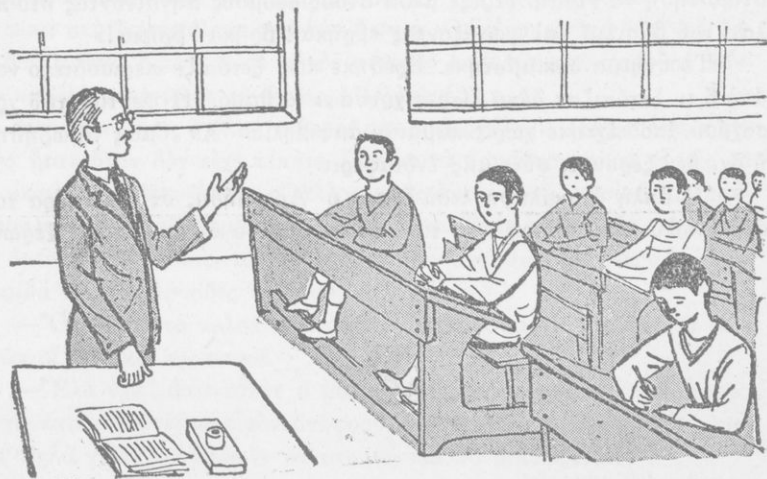
— Κι ἂν ὁ χρυσοχόος κράτησε μιὰ ἢ δυὸ λίτρες ἀπὸ τὸ χρυσάφι καὶ συμπλήρωσε τὸ βάρος μὲ ἀσήμι ἢ μπροῦντζο; ρώτησε ὁ Ἀρχιμήδης.

— ὦ! δὲ θὰ μοροῦσε νὰ τὸ κάμη αὐτό, εἶπε ὁ Ἰέρωνας. Τὸ χρυσάφι ἀλλάξε τὸ χρωμα του, ὅταν δουλεύτηκε.

Ἄλλ' ὅσο περισσότερο συλλογιζόταν τὸ ζήτημα αὐτό, τόσο λιγώτερο ἦταν εὐχαριστημένος μὲ τὸ στέμμα του. Ἐπὶ τέλους, εἶπε στὸν Ἀρχιμήδη: «Δὲν εἶναι κανένας τρόπος νὰ ἐξακριβώσωμε, ἂν ὁ χρυσοχόος αὐτὸς πραγματικά μὲ γέλασε ἢ ἂν, σὰν τίμιος ἄνθρωπος, μοῦ ἔδωσε πίσω τὸ χρυσάφι μου ;»

— Δὲν ξέρω κανένα τρόπο, ἦταν ἡ ἀπάντησι.

Ἄλλ' ὁ Ἀρχιμήδης δὲν ἦταν ὁ ἄνθρωπος πού θᾶλεγε πὼς ἓνα προᾶγμα ἦταν ἀδύνατο. Εὐχαριστιόταν παρὰ πολὺ νὰ καταγίνεται νὰ **Εὕρηκα! Εὕρηκα** λύνη δύσκολα προβλήματα κι ἅμα ἓνα ζήτημα τὸν ἔφερνε σὲ στενοχώρια ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸ μελετᾷ, ὅσπου νὰ βρῆ κάποια λύσι.

Ἔτσι λοιπὸν κάθισε καὶ συλλογιζόταν πολλές μέρες νὰ βρῆ μὲ ποιὸ τρόπο θὰ μπορούσε νὰ δοκιμασθῆ τὸ χρυσάφι, χωρὶς νὰ πάθῃ τὸ στέμμα τίποτε.

Μιὰ μέρα εἶχε στὸ νοῦ του τὸ ζήτημα αὐτό, ἐνῶ ἐτοιμαζόταν νὰ κάμῃ τὸ λουτρό του. Ἡ μπανιέρα ἦταν γεμάτη νερό, ὡς τὰ χεῖλη καὶ καθὼς ὁ Ἀρχιμήδης μπῆκε μέσα, μιὰ ποσότητα νεροῦ χύθηκε ἔξω, ἔπάνω στὸ πέτρινο πάτωμα. Τὸ ἴδιο πρᾶμα εἶχε γίνῃ καὶ πολλές φορές πρωτύτερα, αὐτὴ ὁμως ἦταν ἡ πρώτη φορά πού τὸ παρατήρησε ὁ Ἀρχιμήδης.

—Πόσο νερὸ διώχνω ὅταν μπαίνω μέσα στὴ μπανιέρα ; εἶπε μέσα του. Ὁ καθέννας μπορεί νὰ ἰδῆ, πὼς ἔδιωξα τόσο νερό, ὅσο εἶναι τὸ σῶμα μου. Ἐνας ἄνθρωπος, πού ἔχει τὸ μισὸ ἀνάστημα ἀπὸ μένα, θὰ ἔδιωχνε τὸ μισὸ νερό.

«Τώρα ἄς ὑποθέσωμε πὼς, ἀντὶ νὰ μῶ ἐγὼ μέσα στὴ μπανιέρα, ἔβαζα μέσα τὸ στέμμα τοῦ Ἰέρωνα» θὰ ἔδιωχνε τόσο νερό, ὅσο εἶναι αὐτό. Ἄ, γιὰ νὰ ἰδῶ. Τὸ χρυσάφι εἶναι βαρύτερο ἀπὸ τὸ ἀσήμι. Δέκα λίτρες καθαρὸ χρυσάφι ἔχουν λιγώτερο ὄγκο ἀπὸ ὅσο ἔχουν ἑπτὰ λίτρες χρυσάφι, ἀνακατωμένες μὲ τρεῖς λίτρες ἀσήμι. Ἄν τὸ στέμμα τοῦ Ἰέρωνα εἶναι καθαρὸ χρυσάφι θὰ ξετοπίσῃ τὸν ἴδιο ὄγκο νεροῦ, ὅπως καὶ κάθε ἄλλες δέκα λίτρες καθαρὸ χρυσάφι. Ἄν ὁμως εἶναι νοθευμένο μὲ ἀσήμι θὰ ξετοπίσῃ μεγαλύτερο ὄγκο. Ἐπὶ τέλους τὸ βρῆκα ! τὸ βρῆκα !»

Τὰ λησμόνησε ὅλα καὶ πετάχτηκε ἔξω ἀπὸ τὸ λουτρό. Χωρὶς νὰ σταματήσῃ νὰ ντυθῆ, ἔτρεξε μέσα στοὺς δρόμους πηγαίνοντας στὸ παλάτι τοῦ βασιλιᾶ καὶ φωνάζοντας «βρῆκα ! βρῆκα ! βρῆκα !»

Τὸ στέμμα δοκιμάστηκε. Βρέθηκε πὼς ξετόπιζε περισσότερο νερὸ ἀπὸ ὅ,τι ξετόπιζαν δέκα λίτρες χρυσάφι καθαρὸ. Ἡ ψευτιά τοῦ χρυσοχόου ἀποδείχτηκε χωρὶς καμμιά ἀμφιβολία. Ἄν ὁμως τιμωρήθηκε ἢ ὄχι δὲν ξέρουμε, οὔτε μᾶς ἐνδιαφέρει.

Ἡ ἀπλὴ ἀνακάλυψη, πού ἔκαμε ὁ Ἀρχιμήδης στὴ μπανιέρα του, ἄξιζε πολὺ περισσότερο, γιὰ τὸν κόσμον, ἀπὸ τὸ στέμμα τοῦ Ἰέρωνα.

ΑΡΑΤΕ ΠΥΛΑΣ

Ὁ μάρμαρμα Κώστας, ἓνας ἑξηνταπεντάρης γέρος, ἄγαμος, εἶχε προσληφθῆ ἔδῳ καὶ χρόνια, σὰν ὑπηρέτης στὴν ἐκκλησία τῆς κομοπόλεως, σὰν «ἐκκλησιάρχης», ὅπως λένε στὶς πόλεις ἢ κανδηλανάφτης, ὅπως λέει ὁ λαός.

Ἦξερε καὶ λίγα γραμματάκια. Ἦταν μέτριος στὸ ἀνάστημα. Στὴν ἀρχὴ εἶχε ἐπιδοθῆ

στὸ ναυτικὸ στάδιο, ἀκολουθῶντας τὸ γενικὸ ρεῦμα τῶν κατοίκων τῆς θαλασσινῆς κομοπόλεως ποὺ ἔμενε. Μὲ τὴ φιλοπονία του κατώρθωσε ν' ἀποκτήσῃ καὶ μιὰ βαρκούλα ποὺ ἀγόρασε φτηνὰ—ἦταν σαράβαλο—ἀπὸ ἓνα ναυαγημένο Ὀλλανδικὸ Ἰστιοφόρο.

Δούλεψε στὴν διάσωση τῶν ναυαγίων του, ἐκεῖ στὸ Ξάνεμο καὶ βρῆκε ἓνα κασκέτο ὀλλανδικὸ καὶ μιὰ πίπα. Ἀντὶ τῶν μεροκαμάτων πῆρε τὴ χαλασμένη ἐκεῖνη βάρκα, τὴν σκαμπαβία, ὅπως τὴν ὠνόμασε. Ἐπειδὴ δὲ ἦταν κατὰ τὴν παροιμίαν «πολυτεχνίτης καὶ ρημοσπίτης», μόνος του—ἤξερε καὶ λίγε μαραγκοσύνη—τὴν ἐπιδιόρθωσε. Χάρισε τὴν πίπα στὸ δασοφύλακα καὶ τὸν ἄφησε νὰ κόψῃ κρυφὰ ἀπ' τὸ δάσος δυὸ πεῦκα. Κράτησε δὲ αὐτὸς μόνον τὸ κασκέτο, ποὺ φοροῦσε πάντοτε καὶ γι' αὐτὸ πῆρε τὸ ὄνομα «Ὀλλαντέζος».

Δὲν ἦταν ὅμως διόλου τυχερὸς σὰν κυβερνήτης. Περισσότερο τυχερὸς ἦταν ὅταν δὲν εἶχε τίποτε. Πρέπει νὰ ναυάγησε πέντε φορὲς μὲ τὴν σκαμπαβίαν του ἐκεῖνη. Ἄλλοτε στὶς ἀκτὲς τοῦ νησιοῦ μεταφέροντας τὸν Ἰούνιον θημωνιὲς ἀπὸ τὸν ἓναν ὄρμο στὸν ἄλλο. Ἄλλοτε στὶς ἀκτὲς τῆς Εὐβοίας, τὸν Αὐγούστιο, ποὺ συνήθιζε νὰ μεταφέρῃ στὴ Λοκρίδα τοὺς μελισσάδες τοῦ νησιοῦ.

—Ὅλο μὲς στὸ καλοκαίρι πέφτεις ἔξω, καημένε Ὀλλαντέζο τοῦ ἔλεγαν οἱ χωρικοὶ εἰρωνικά.

—Ἐλα ντέ! ἀπαντοῦσε ὁ θαλασσοπνιγμένος ναύτης, ποὺ ὕστερα ἀπ' τὸ ναυάγιο ἀνέβαινε τὸν ἀνήφορο τῆς ἀγορᾶς, κρατῶντας τὸ κεφάλι ψηλὰ γιατί κατόρθωνε νὰ ναυαγῆ καὶ νὰ διασώζεται.

Τέλος, μιὰ νύχτα τοῦ χειμῶνα μεταφέροντας ξύλα ἀπὸ τὶς Κεχριὲς βρῆκε τρικυμία στὴν ἐπιστροφὴ του καὶ μόλις ἔσωσε τὴν ζωὴ του καὶ τὸ κασκέτο του τὸ ὀλλανδικό. Εἶχε ριχτῆ ἔξω στοὺς βράχους τοῦ Μικροῦ Ἀσέληνου, ὅπου ἡ σκαμπαβία διαλύθηκε «εἰς τὰ ἔξ ὧν συνετέθη». Τὰ καρφιά της βούλιαξαν στὸν πάτο, οἱ σανίδες της σκόρπισαν στὸ πέλαγος κι ἔγιναν γιολόξυλα.

Καὶ τότε εἶναι ποὺ ἀνέβηκε τὸν ἀνήφορο τῆς ἀγορᾶς, χωρὶς νὰ ἔχη ψηλὰ τὸ κεφάλι, ὁ ἀφελὴς ναυαγός. Εἶχε σύρει τὸ κασκέτο του ὡς τ' αὐτιά καὶ ἀνέβαινε χωρὶς νὰ βλέπη, σχεδὸν σκουντουφλώντας στὰ λιθάρια καὶ τὰ καλδιριμία. Τοῦ ἤλθε ντροπὴ καὶ δὲν ξαναπάτησε στὴ θάλασσα, ἀλλ' ἀφιερώθηκε στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας, ἀποκτῆσας τὴν ἀγάπην τῶν παπάδων, τῶν ἐπιτρόπων καὶ τῶν ἐνοριτῶν.

Κυρίως ὅμως τὸν ἀγάπησαν τὰ μικρὰ παιδιὰ, γιατί τόσο καλὰ καὶ μὲ τόση τάξη μοίραζε σ' αὐτὰ τὰ κόλλυβα ὁ «Ὀλλαντζεζος», ὥστε παίρναν ὅλα μὲ ἡσυχία. Καὶ γι' αὐτὸ καὶ τὸν σέβονταν τὰ παιδιὰ καὶ κρατούσαν κι αὐτὰ ἡσυχία στὴν ἐκκλησία. Καὶ τὸν ἔβλεπε ἐκεῖ, τὸν μπαρμπα-Κώστα, μὲ τὸ ὀλλανδικό του κασκέτο, μαζὶ μὲ τὰ παιδιὰ σὰν ἀπόμαχο πλοίαρχο, νὰ διατάζει—ἐν τάξει τὰ πάντα.

Καὶ μήπως δὲν ἦταν ἀπόμαχος πλοίαρχος; Καὶ μήπως δὲν ἦπε τὴ θάλασσα μὲ τὴν κουτάλα, ὅπως λένε; Τί τάχα νὰ ταξιδεύη κανεὶς στοὺς φοβεροὺς ὠκεανούς ἢ στὰ ἤρημα παράλια τοῦ Μαλιακοῦ; Τί τάχα νὰ ναυαγήσῃ κανεὶς στὸν Εὐξεινο Πόντο ἢ στὴν εἰρηνικὴ ἀκτὴ τοῦ Παγασητικοῦ; Τὸ ναυάγιο εἶναι πάντα ναυάγιο κι ὁ ἄνθρωπος πνίγεται ὅμοια εἴτε στὸ πέλαγος εἴτε στὸ λιμένα. Καὶ σὲ «μία φούχτα νερὸ» ἀκόμη.

Ὁ μπάρμπα Κώστας ὅμως ἔγινε εἰδικὸς σὲ μιὰν ὑπηρεσία σπουδαία τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ τὴν ὁποία ἀγαπιότανε ἀπ' ὄλους. Ὑπεκρίνονταν περιφῆμα, τὸν Ἄδη τὸ μεγάλο Σάββατο στὴν ἐπάνοδο τοῦ Ἐπιταφίου.

Εἶναι συνήθεια πολὺ παλιὰ στὸ νησί, ἀφοῦ ὁ Ἐπιτάφιος μὲ τὴ λιτανεῖα γυρίσῃ ὀλόκληρη τὴν ἐνορία, στὴν ἐπιστροφὴ, νὰ κλείνονται οἱ πύλες τῆς ἐκκλησίας, καὶ νὰ μὴν ἐπιτρέπεται ἡ εἵσοδος σ' αὐτὴν τοῦ Ἐπιταφίου. Παριστάνεται, κατὰ ἓνα τρόπο παράδοξο, ἡ σκηνὴ «τῆς εἰς Ἄδη καταβάσεως τοῦ Σωτῆρος», ὅπως ἀναφέρεται αὐτὸ στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Τότε ὁ πρῶτος τῶν ἐφημεριῶν πλησιάζει στὶς πύλες καὶ «κελεύει» ἐπιτακτικὰ χτυπώντας αὐτές:

— «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάραθητε πύλαι αἰώνιοι καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»!

Ἐκ τῆς μέσης ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, αὐτὸς ποὺ ὑποκρίνεται τὸν Ἅδην, φωνάζει :

— «Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ;

Ἡ ἐπιτακτικὴ διαταγὴ καὶ ἡ αὐθάδης ἐρώτησις ἐπαναλαμβάνονται τρεῖς φορές. Καὶ τότε, τὴν τρίτην φοράν, ὁ παπᾶς σπρωχόμενος δυνατὰ μὲ τὸ πόδι καὶ τὰ χέρια τὶς πύλες καὶ λέγει :

— Κύριος τῶν δυνάμεων, αὐτὸς ἐστὶν ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ! Καὶ ἀνοίγει βασιλικὰ καὶ αὐταρχικὰ τὶς πύλες καὶ ἔτσι μπαίνει εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὁ Ἐπιτάφιος.

Σὺ αὐτὴν λοιπὸν τὴν παράστασιν ἔγινε εἰδικώτατος ὁ μπαρμπάκωστας. Ὑποκρίνονταν τόσο ὡραία τὸ πρόσωπον τοῦ ἀντάρτη Ἅδην, ποὺ δὲ θέλει νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ «Δεσπότη καὶ Κύριον» ἀνωτέρου του, ὥστε ἡ τρώμος ἔπιανε τὸ πλῆθος, ὅταν ἄκουε τὶς τρομερὰς ἐκεῖνες ἐρωτήσεις του : Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης ;

Τόνιζε τὶς λέξεις κατὰ ἓνα τρόπον πολὺ τρομακτικόν.

Κουνοῦσε τὸ κεφάλιν του καὶ ἀγρίευσεν τὰ μάτια του. Οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ του ἀνεσουρούρωνταν, καθὼς τὸν περιέγραφαν ὅσοι ἔμεναν μέσα γιὰ νὰ τὸν θαυμάσουν σ' ἐκείνην τὴν ὑπόκρισιν. Ὅλον τὸ σῶμά του τότε ἔτρεμε καὶ γενικὰ πάθαινε ὡς νὰ ἦταν αὐτὸς ὁ Ἅδης στ' ἀλήθειαν, μὲ τὴν σατανικὴν ἐν τὸν κόσμον δύναμιν, ποὺ προαισθάνονταν νὰ φθάσῃ τὸ τέλος του.

* *

Κι' αὐτὸ τὸ χρόνον, τὸ μεγάλο Σάββατον, τὴν αὐγὴν, ὁ μπαρμπάκωστας ἦταν ἐν τῇ θέσει τοῦ περήφανου, γιὰ τὸ πρόσωπον, τὸ φοβερόν, ποὺ ἠθέλει νὰ ὑποκριθῇ. Καθισμένος μπρὸς εἰς τὶς πύλες τῆς ἀδειανῆς ἀλλὰ καταφωτιστῆς ἐκκλησίας, περιμένει τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἐπιταφίου, ἔχοντας ὕψος ἐπίσημον, κυριάρχου. Δὲν ἦτο πιά ὁ φτωχὸς κανδηλανάφτης μὲ τὸ κεφάλιν κάτω. Στέκοταν, ἀσκεπὴς εἰς τὸ μαρμάρινον κατώφλιον ὡς νὰ ἔλεγε :

— Ἐγὼ εἶμαι ! Δὲν δέχομε κανένα μέσα, οὔτε τὸ Βασιλέα.

Καὶ νά! ἀκούγονται ἀπὸ μακρὰ ψαλμωδίες γλυκὲς καὶ τρυφερὲς σὰν κλαυθμοὶ καὶ θρήνοι. «Λὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον» ψάλλουν τὸ πομπικὸν ἄσμα: «τὸν ἥλιον κρύψαντα» τὸ τρυφερὸ ἐκεῖνο τροπάρει πού συγκινεῖ καὶ τὰ ἄψυχα, «Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον».

Ὁ Ἰωσήφ παρακαλεῖ τὸν Πιλάτο νὰ ἐπιτρέψῃ σ' αὐτὸν νὰ θάψῃ «τὸν ξένον Ἰησοῦν καὶ ὠνειδισμένον». Ψάλλουν οἱ γλυκόφωνοι ψάλλτες ἀκολουθώντας τὴ λιτανεῖα τοῦ ἐπιταφίου:

«Δὸς μοι τοῦτον τὸν ξένον».

Ἡ γλυκεῖα μελωδία σιμώνει. Ἡ εὐωδία τῶν θυμιαμάτων ποῦ καίονται στὸ πέρασμα τοῦ Ἐπιταφίου ἀπ' ὅλα τὰ σπίτια φτάνει ἀπὸ μακριὰ σὰν ἄρωμα ἀνέκφραστο.

Νά! Ἡ ἱερὰ λιτανεῖα ἔφτασε ἤδη στὴν ἐκκλησία. Μπροστὰ εἶναι τὰ ἐξαπτέρυγα καὶ ὁ μεγάλος ξύλινος Σταυρός. Ἐπειτα ὁ κληρὸς μὲ χρυσᾶ βυζαντινὰ ἄμφια, θαῦμα ὑφαντικῆς κι ὕστερα τὸ ἱερὸ κουβούκλιο. Τί ὁμορφο λειτούργημα. Σὰν νὰ ἦταν ζωγραφισμένο.

Βαστάζεται ἀπὸ τέσσερις ναῦτες μὲ σεβασμὸ καὶ κατάνυξη καὶ περιστοιχίζεται ἀπὸ ἄλλους ναῦτες, ἔτοιμους ἐκεῖ κοντὰ ν' ἀρπάξουν ἔπειτα τὶς λαμπάδες του, φυλαχτὰ γιὰ τὶς τρικυμίες. Πίσω ἀκολουθεῖ σὲ μακριὰ γραμμὴ τὸ πλῆθος, μὲ λαμπάδες στὰ χέρια σὰν ἓνα φωτεινὸ κῆμα...

* *

Ἦδη ὁ μάρτυρας Κώστας ἔκλεισε τὶς πύλες τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ λιτανεῖα στάθηκε μπρὸς τὴν ἐκκλησία κι ὁ Ἐπιτάφιος στάθηκε ἐπίσης. Ἀλλὰ τὸν κρατοῦσαν πολὺ ψηλὰ ἀπ' τὸ ἔδαφος γιὰ νὰ μὴ γίνῃ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων πρόωρα. Πίσω σὲ δυὸ γραμμές, ἀπὸ δῶ κι ἀπὸ κεῖ, μὲ τὶς λαμπάδες ἀναμμένες στέκονται οἱ ἄνδρες χωριστὰ καὶ χωριστὰ οἱ γυναῖκες. Οἱ ψαλμωδίες ἔπαψαν. Ὁ γέρος Οἰκονόμος τότε ἀργὰ ἀργὰ διατάζει:

— Ἀρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρθητε πύλαι αἰώνιοι καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης!

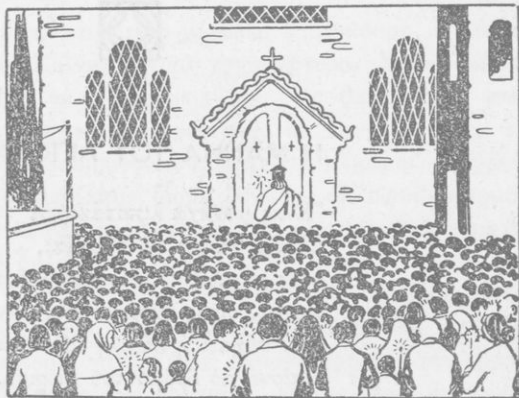
Καὶ τὴν ἴδια στιγμή ἀκούγεται ἀπὸ μέσα φωνὴ αὐθάδης, τραχειὰ καὶ ἠχηρὴ:

— Τίς ἐστὶν οὗτος ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης; Τόσο ζωερὴ πού ποτὲ δὲν τὴ θυμοῦνται οἱ ἄνθρωποι. Μερικοὶ μάλιστα ψιθύρισαν δειλὰ: «Ἐχει ὄρεξη φέτος ὁ Ὀλλαντζός».

Ὁ παπᾶς τὴν τρίτη φορά, ἐμπνευσμένος κι αὐτὸς ἀπὸ τὴν ἔμπνευση τοῦ ἀγαθοῦ καντηλανάφτη, φώναξε ἐπιτακτικώτερα τὸ «ἄρατε πύ-

λας», σὰ νὰ ἤθελε νὰ κατανικήσῃ καὶ τὴν τελευταία ἀντίσταση τοῦ ζωηροῦ Ἀδάρχη καὶ σύγχρονα ἔσπρωξε μὲ δύναμη τὶς πύλες μὲ τὰ χέρια καὶ τὰ πόδια. Ἀμέσως ἀνοιξαν πέρα πέρα μὲ πάταγο φοβερὸ οἱ πύλες κι ἔλαμψαν οἱ ἀναμμένοι πολυέλαιοι τῆς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ παπᾶς ψάλλοντας τὸ «ὁ μονογενὴς Υἱὸς» ἐτοιμάζονταν νὰ μπῆ, ὅταν ἔξαφνα κραυγὲς ἀκούστηκαν, κραυγὲς σὰν ἀπὸ δυστύχημα ἀνέλιπστο.

Ὁ μπάριμπα Κώστας ἀφιερωθεὶς στὴν προσφιλῆ του ἀπομίμηση ἔξεχασε, μετὰ τὴν τρίτη ἐρωτήση, νὰ παραμερίσῃ στὰ πλάγια. Τὰ φύλλα τῆς βαρεῖας πύλης, ὅπως ἀνοιξαν, τὸν χτύπησαν στὰ σαγόνια, τὸν ἔρριξαν κάτω στὶς πλάκες σὰν κορμὸ δρυός, ποὺ κατάρπεσε ἀπὸ καταιγίδα. Εὐτυχῶς τὸ πάθημα δὲν ἦταν σοβαρότερο. Ὁ μπάριμπα Κώστας ἦταν «γερὸ κόκκαλο», πέντε φορὲς θαλασσοπνιγμένος.

Ἡ ἱερὴ τελετὴ ἔξακολούθησε μὲ τάξη καὶ ἔληξεν ἐπίσης μὲ τάξη. Καὶ αὐτὴ ἡ διαρπαγὴ τῶν λαμπάδων ἀπ' τοὺς ναῦτες ἐγίνε μὲ τακτικὴ... ἀταξία. Ἀλλὰ τοὺς νησιῶτες τοὺς καταλύπησε τὸ ἀπρόοπτο πάθημα τοῦ μπάριμπα Κώστα. Αὐτὸς ἀφοῦ βρῆκε ἐκεῖ τὶς πρῶτες περιποιήσεις καὶ ὑπόμεινε τοὺς ἀφόρητους πόνους, κειτόνταν τὴν ἡμέραν τῆς Ἀναστάσεως μὲ πόνους ἀκόμη καὶ δίχως δόντια πιά. Μὲ τὸ πέσιμο ἔχασε καὶ τὶς δυὸ σειρὲς τῶν δοντιῶν του. Καὶ λυπόταν ὁ φτωχὸς καὶ πονοῦσε ὄχι τόσο γιὰ τὰ δόντια, ὅσο γιὰ τὸν θά ὑποκρινόταν πιά τὸν Ἄδη. Ἡ ἔλλειψη τῶν δοντιῶν του θὰ ἐλάττωνε κωμικὰ τὶς δυνατὲς καὶ τραγικὲς ἐρωτήσεις του.

—Καὶ ἔδω ναυάγηθα ! Δόκθα θοι ὁ θεός ! ἔλεγε ψευδὰ μὲ παράπονο γιὰ τὴν τύχη του ὁ ἀγαθὸς μπάριμπα Κώστας, ὁ Ὀλλαντζέος.

Ἀπλὸς τώρα κανδηλανάφτης τῆς ἐκκλησιᾶς ἔφερε καταφανῆ τὰ

διπλά σημάδια τῶν διπλῶν ναυαγίων : τὸ ὀλλανδικό του κασκέτο καὶ τὶς δίχως δόντια σιαγόνες του.

Ἄντὶν στὴ καλύβα του κατοικοῦσε πιά σ' ἓνα πολὺ ὁμορφο κελλὶ πὸ τὸ ἔκτισαν οἱ Ἑπίτροποι, μεσ' στὸν κῆπο τῆς ἐκκλησιᾶς καὶ ὅπου πέρασε τὰ γερατιά του, ἀγαπητὸς σὲ ὄλους.

Η ΜΑΝΝΑ ΤΟΥ ΛΙΠΟΤΑΚΤΗ

Ἔνας μονάχα λιποτάκτησε·
πέταξε κάπου τὸ τουφέκι,
στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι μπλέκει
τρέμει, ὅπως θάτρεμε στὸν ἄνεμο,
πρὶν σθῆσει ἢ λάμψη τοῦ κεριοῦ.
Παίρνει τὸ δρόμο τοῦ χωριοῦ.
— Ποιὸς κρούει τὴ θύρα ;»
— Ἄνοιξε, μάννα μου,
δὲν εἶναι κλέφτης, μήτε ξένος,
ὁ γιὸς σου κρούει καταδιωγμένος.
Ἄνοιξε, μάννα μου. Μ' ἐδράχχιασεν
ὁ τρόμος, μ' ἔπνιξε ὁ ἰδρῶς,
μ' ἔβαλε ὁ θάνατος ἐμπρός.
— Ἐμένα ὁ γιὸς μου εἶναι στὸν πόλεμο
νάτο τὸ ξέστρωτο κρεβάτι,
τὴ θύρα ἐλάθειψες, διαβάτη.
Ἐμένα ὁ γιὸς μου εἶναι στὸν πόλεμο
κι ἴσως ποτὲ δὲ θὰ τὸν δῶ.
Δὲν εἶσαι σύ. Φύγε ἀπ' ἐδῶ.

Ἰωάννης Πολέμης

ΕΡΡΙΚΟΣ ΜΠΕΣΣΕΜΕΡ

Ὁ σίδηρος εἶναι τὸ πολυτιμότερο μέταλλο στὸν κόσμο. Εἶναι τὸ πολυτιμότερο μέταλλο γιατί εἶναι καὶ τὸ χρησιμώτερο. Χωρὶς σίδηρο δὲν μποροῦμε νὰ κατασκευάζουμε τὶς θερμώστερες μας, **Τὸ ἀτσάλι** τὸν λέβητες μας, τὰ μαχαίρια μας, τὰ ἐργαλεῖα μας, τὶς ἀτμομηχανές μας καὶ τοὺς σιδηροδρόμους μας. Θὰ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ ζήσουμε σήμερα περίπου, ὅπως ζοῦσαν οἱ Ἑρυθρόδερμοι, ὅταν ὁ Κολόμβος ἀνακάλυψε τὴν Ἀμερική. Τὰ μαγειρικά μας σκεύη, τὰ ἐργαλεῖα μας καὶ τὰ ὄπλα μας θὰ ἐξακολουθοῦσαν νὰ εἶναι ἀπὸ πηλό, ἢ ξύλο, ἢ λιθάρι. Στὸ ἴδιο βάρους ὁ χρυσὸς ἀξίζει, βέβαια, περισσότερο ἀπὸ τὸν καθαρὸ σίδηρο. Ὅταν ὅμως μεταβληθῆ σὲ χρήσιμα ἀντικείμενα, ὁ σίδηρος μπορεῖ νὰ ἔχη ἀξία περισσότερη ἀπὸ τὸν χρυσό. Ἐνα κομμάτι σίδηρο ἀξίας πέντε δραχμῶν, ἀξίζει δέκα ὅταν γίνῃ πέταλα ἀλόγων, πενήντα δραχμὲς ὅταν γίνῃ βελόνες, τρεῖς χιλιάδες δραχμὲς ὅταν γίνῃ λεπίδες σουγιάδων καὶ εἴκοσι πέντε χιλιάδες ὅταν γίνῃ ἐλατήρια γιὰ ρολόγια.

Στὶς περισσότερες χώρες τοῦ κόσμου ὑπάρχει περισσότερο ἢ ὀλιγώτερο μέταλλευμα σιδήρου. Οἱ ἄνθρωποι ὅμως ἀνακατεύουν χαλκὸ **Τὰ πρωτόγονα σιδηροκάμινα** μὲ κασίτερο, γιὰ νὰ κάμουν μπρούτζινα καὶ κατασκεύαζαν μπρούτζινα ἐργαλεῖα καὶ ὄπλα πολὺ πρὶν μάθουν νὰ χρησιμοποιοῦν σίδηρο. Ὁ λόγος εἶναι, ὅτι ὁ σίδηρος δὲν βρίσκεται χωριστά, ὅπως ὁ χρυσός, ὁ χαλκός, ἢ ὁ κασίτερος. Εἶναι ἀνακατεμένος μὲ πηλὸ ἢ πετρώματα ἢ ἄλλες οὐσίες καὶ τότε λέγεται μέταλλευμα σιδήρου. Γιὰ νὰ ἀποχωρισθῆ ὁ σίδηρος ἀπὸ τὸ μέταλλευμα χρειάζεται μεγάλη θερμοότητα. Ὅταν γίνῃ αὐτό, ὁ σίδηρος, ποὺ εἶναι μέσα στὸ μέταλλευμα, λειώνει καὶ χύνεται καὶ μόνον τότε μποροῦμε νὰ τὸν μαζέψουμε καὶ νὰ τὸν χρησιμοποιήσουμε γιὰ νὰ κατασκευάσουμε χρήσιμα πράγματα.

Τὸ πρῶτο καμίνι, ὅπου χωνεύτηκε μέταλλευμα σιδήρου, δὲν θὰ ἦταν διαφορετικὸ ἀπὸ ἓναν σωρὸ ξύλα μ' ἓνα στρῶμα μέταλλευμα στὴν κορυφή. Ὁλόκληρος ὁ σωρὸς σκεπαζόταν μὲ πηλὸ γιὰ νὰ διατη-

ρήση τῆ θερμότητα. Μιά μεγάλη τρύπα στήν κορυφή καί κάμποσες ἄλλες στή βάση προμήθευαν τὸν ἀπαιτούμενον ἀέρα. Ἐνα τέτοιο καμίνι σὲ ἀρκετὲς ἡμέρες θὰ ἔβγαζε δυὸ ἢ τρεῖς λίτρος σίδηρο.

Ὁ σιδηρουργὸς σφουρηλατοῦσε ἀπὸ τὸ σίδηρο, ποὺ προμηθεύταν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, χοντροκαμωμένα μαχαίρια, τσεκούρια κι αἰχμὲς γιὰ δόρατα, ποὺ ἦταν ἀνώτερα ἀπὸ παρόμοια ἐργαλεῖα καί ὄπλα καμωμένα ἀπὸ λίθο ἢ ὄρειχαλκο.

Μὲ τὸν καιρὸ ἔγιναν βελτιώσεις στή μέθοδο γιὰ τὴν τήξη, τοῦ σιδήρου. Ἀντὶ ξύλα μεταχειρίζονταν ξυλάνθρακες, ποὺ παράγουν μεγαλύτερη θερμότητα. Ἐκάναν φουσερὸ ἀπὸ δέρμα κατσίκας γιὰ νὰ φουσοῦν τὴ φωτιά. Μὲ τὸ φουσερό, ποὺ ἔσπρωγγε τὸν ἀέρα μέσα στὸ καμίνι, τὸ ρεῦμα μποροῦσε νὰ γίνῃ δυνατώτερο, παρὰ ὅταν ὁ ἀέρας ἔμπαινε μόνος του· καί τὸ σπουδαιότερο, τὸ ρεῦμα μποροῦσαν νὰ τὸ διευθύνουν. Ἐπειτα κατασκευάστηκε τὸ καμίνι κατὰ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ μποροῦν νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν πολλὲς φορὲς. Κατασκευαζόταν ἀπὸ πηλὸ κι εἶχε ὕψος ἐνάμισυ μέτρο καί πλάτος περίπου τὸ ἴδιο στή βάση. Ἀφιναν μιὰ θυρίδα ἔμπρὸς καί τὴν ἔκλειναν μὲ πηλὸ ἀφοῦ γέμιζαν τὸ καμίνι μὲ στρώματα ξυλάνθρακες καί μετάλλευμα· καί κάθε φορὰ, ποὺ χώνευσεν τὸ μέταλλευμα, σποῦσαν τὸ βούλωμα γιὰ νὰ βγάλουν τὸ λειωμένο σίδηρο.

Τὰ πιὸ τελειοποιημένα καμίνια προμήθευαν ἀπὸ δεκαπέντε ὡς εἴκοσι λίτρος σίδηρο τὴν ἡμέρα κι αὐτὸς ἦταν ἀρκετὸς γιὰ μαχαίρια τσεκούρια, δόρατα, σπαθιά, σμίλες, πριόνια, λίμες, πηρούνια, ἀγκίστρια σβάρνες, κι ἄλυσσιδες. Πότε ἔγιναν οἱ τελειοποιήσεις αὐτὲς στὸ καμίνι κανεὶς δὲν ξέρει. Ὅλες ὅμως ἔγιναν, πιθανόν, πολὺ πρὶν ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσία τῶν Ἰουδαίων στήν Αἴγυπτο. Ὑστερ' ἀπ' αὐτά, ἐπὶ δυὸ χιλιάδες χρόνια καί πλέον δὲν ἔγινε σημαντικὴ πρόοδος στὸ χώνεμα τοῦ σιδήρου. Τὸ μόνο ποὺ πέτυχαν, ἦταν νὰ κάμουν ἔτσι τὰ καμίνια, ὥστε οἱ ξυλάνθρακες καί τὸ μέταλλευμα τοῦ σιδήρου νὰ τοποθετηθοῦν στήν κορυφή κι ἔτσι ὁ λειωμένος σίδηρος καί ἡ σκουριά νὰ μποροῦν νὰ βγαίνουν ἀπὸ τὴν βάση. Ἐνα τέτοιο καμίνι μποροῦσε νὰ καίῃ ἐπὶ μῆνες, ἀκόμη καί χρόνια, χωρὶς νὰ τὸ ἀφίνουν νὰ σβῆση.

Στοὺς χρόνους τοῦ Κολόμβου ἀκολούθησαν κι ἄλλες βελτιώσεις. Κατασκευάζονταν καμίνια ἀκόμη μεγαλύτερα καί μερικὰ εἶχαν ὕψος ἔξι ἢ ἔννια μέτρα. Χρησιμοποιήθηκαν ἐπίσης δυνα-
Υφικάμιнос τώτερα φουσερά, ποὺ λειτουργοῦσαν μὲ ἄλογα ἢ μὲ ὑδραυλικὴ δύναμη. Τὰ μεγαλύτερα αὐτὰ καμίνια, μὲ τὰ ἰσχυρότερα

φουσερά, λέγονταν υψικάμινοι, κι έβγαζαν από δυο ως τρεις τόννους σίδηρο την ημέρα.

Η νεώτερη υψικάμινος χρονολογείται από την εποχή τής εισαγωγής τής ατμομηχανής. Σ' αυτήν κατάργησαν τὰ φουσερά, πού λειτουργούσαν με άλογα ή υδραυλική δύναμη και χρησιμοποίησαν ατμοκίνητους φουσητήρες, πού φυσούν με τόση δύναμη, ώστε ένας άνθρωπος δε θά μπορούσε να σταθί στα πόδια του και θά σηκωνόταν στόν αέρα.

Η τήξη του σιδήρου απαιτούσε τόσο πολλά ξύλα, ώστε χώρες, όπως ή Αγγλία, άρχισαν να άνησυχούν. Υπήρχε φόβος, ότι όλη ή καλή ξυλεία θά καγόταν. Έγινε δοκιμή με μαλακούς άνθρακες, αλλά τὰ αποτελέσματα δέν ήταν ικανοποιητικά. Το κώκ άποδείχτηκε πολύ κατάλληλο για τήν τήξη του σιδήρου και ή χρησιμοποίησή του γενικεύτηκε στη δυτική Ευρώπη περίπου στα 1750. Στις Ηνωμένες Πολιτείες όμως εξακολουθούσαν να μεταχειρίζονται ξυλάνθρακες και μετά τὸ 1865 άκόμη, και σ' αυτό όφειλεται ή ύλοτομία μεγάλων δέντρων σε μεγάλες εκτάσεις σ' όλες τις παλαιότερες πολιτείες τών Ηνωμένων Πολιτειών.

Ός τὸ 1828 χρησιμοποιούσαν ψυχρόν αέρα, για να δυναμώνουν τή φωτιά. Τότε ένας έξυπνος Άγγλος έκαμε μιὰ μεγάλην ανακάλυψη. Βρήκε, πὸς αν ο αέρας θερμαινόταν πολύ, πριν μπή μέσα στο καμίνι, ο σίδηρος θά έλειωνε με τή μισή ποσότητα καύσιμο ύλη, πού θά χρειαζόταν πρωτίτερα. Οι νεώτερες αυτές κάμινοι έχουν ύψος 30 μέτρα και πλάτος έσωτερικό έννέα μέτρα. Μιὰ υψικάμινος άποδίδει εκατό τόννους σίδηρο την ημέρα. Με άλλα λόγια παράγει τόσο σίδηρο, όσο εφτά χιλιάδες καμίνια τών αρχαίων χρόνων μαζί.

Η υψικάμινος όμως έχει ένα ελάττωμα. Ο σίδηρος, πού έβγαине στα πρωτόγονα καμίνια μπορούσε να σφρηλατῆται άμέσως και να γίνεται εργαλεία και σκεύη και μόνο τὸ σίδηρο, πού χρειαζόταν για λάμες μαχαριτών, ξίφη και τὰ παρόμοια έπρεπε να τὸν έπεξεργά-

ζωνται και να τον μεταβάλλουν σε χάλυβα (άτσάλι). Ο σίδηρος όμως που παράγεται στην Ύψικάμινο και λέγεται χυτοσίδηρος δε λυγίζει και δεν μπορεί να σφυρηλατηθῆ. Μπορεί να χυθῆ και να σχηματιστῆ σε διάφορα αντικείμενα, όπως θερμάστρες και λοιπά τέτοια πράγματα. Για να σχηματιστοῦν όμως διάφορα χρήσιμα αντικείμενα με τὸ σφυρί, πρέπει πρώτα να καθαριστῆ. Και για να μεταβληθῆ ὁ χυτοσίδηρος σε καλῆς ποιότητας άτσάλι, χρήσιμο για μαχαίρια, τσεκούρια, πριόνια και σκαρπέλα, χρειάζοταν μεγάλη δαπάνη. Ἐνώ ἀπὸ τὸν καλύτερο χυτοσίδηρο ἕνας τόννος στὸ Λονδίνο εἶχε τριάντα ἢ τριανταπέντε δολλάρια, ἕνας τόννος άτσάλι κόστιζε ἀπὸ διακόσια πενήντα ὡς τριακόσια δολλάρια.

Με τις διαφορες ἐφευρέσεις (ἀτμομηχανή, ἀτμόπλοιο, ἀτμάμαξα, ραπτομηχανή και ἄλλα ὅμοια μηχανήματα) ὁ κόσμος χρειάζοταν περισσότερο χάλυβα. Φαινόταν, πὼς θὰ σταματοῦσε ἡ πρόοδος τῆς ἀνθρωπότητας, ἀν δὲν βρισκόταν κάποιος τρόπος να μετατρέπεται ὁ φτηνὸς χυτοσίδηρος σε άτσάλι με μικρότερη δαπάνη. Ὁ ἀνθρωπος που βρῆκε τὸν τρόπο αὐτὸ γεννήθηκε στὸ Τσάρλτον τῆς Ἀγγλίας τὸ 1813. Τὸ ὄνομά του ἦταν Ἐρρίκος Μπέσσεμερ.

Τὸ 1813 τὸ Τσάρλτον ἦταν ἕνα μικρὸ ἐξοχικὸ χωριό. Ἐκεῖ μέσα στοὺς λόγγους και τοὺς ἀγροὺς και τοὺς ἀγρότες, ζοῦσε ὁ Ἐρρίκος Μπέσσεμερ. Εἶχε καλὴ πρώτη ἐκπαίδευση, δὲ φοίτησε ὅμως σε ἀνώτερο σχολεῖο. Ἀντὶ γιὰ σχολεῖο πέρασε τὰ χρόνια του, μεταξύ τῆς ἡλικίας δεκατριῶν και δεκαῆξι ἐτῶν, κάνοντας, ὅ,τι τοῦ περνοῦσε ἀπὸ τὸ μυαλό. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς γείτονές του ἔλεγαν, πὼς χάνει ἄδικα τὸν καιρὸ του. Αὐτοῦ ὅμως τοῦ ἄρεσε πολὺ να δουλεύη σ' ἕναν τὸρνο, πού τοῦ εἶχε ἀγοράσει ὁ πατέρας του. Κατασκεύαζε διάφορες πρότυπες μηχανές. Μιὰ ἀπ' αὐτὲς ἦταν μιὰ μηχανή, πού σ' αὐτὴν ἔχυνε σε καλούπια μικρά, κεραμίδια ἀπὸ ἄσπρο πηλό. Ἐχυνε ἐπίσης ἀπὸ μέταλλο τυπογραφικὸ τροχούς, τροχαλίες και ἄλλα αντικείμενα.

—Συχνὰ ἔκανα τὸν περίπατό μου πρὸς τὰ χωράφια με τὸ ἀγαπημένο μου σκυλί, λέγει στὴν αὐτοβιογραφία του, συχνὰ ἔπαιρνα στὰ χέρια μου ἕνα μικρὸ κομματάκι ἀπὸ κίτρινο πηλό, ἀπὸ τὸ δρόμο και τὸ ἔπλαθα δίνοντάς του τὸ σχῆμα ἀλλόκοτου κεφαλιοῦ ἔπειτα κατασκεύαζα καλούπι και τὸ ἔχυνα ἀπὸ τὸ εἰδικὸ τυπογραφικὸ μέταλλο.

Ὁ πατέρας τοῦ Ἐρρίκου εἶχε μεγάλο χυτήριο τυπογραφικῶν στοιχείων. Πολλὲς ἡμέρες ὁ νεαρὸς Ἐρρίκος περνοῦσε στὸ ἐργοστάσιο,

ὅπου κατασκεύαζε σφραγίδες, ἔχυνε τυπογραφικὰ στοιχεῖα κι ἀνακάτευε διάφορα εἶδη ἀπὸ τὸ εἰδικὸ γιὰ τὸν τύπο μεταλλικὸ μῖγμα. Μολονότι τοῦ ἀπαγορευόταν αὐστηρά, αὐτὸς συχνὰ ἔμπαινε κρυφὰ στὸ χυτήριο καὶ κύτταζε τοὺς ἐργάτες ποὺ παρασκεύαζαν τὸ εἰδικὸ μῖγμα τοῦ τυπογραφικοῦ μετάλλου. Τὸ ἀντιμόνιο ὅμως, ποὺ μεταχειρίζονταν γιὰ νὰ κατασκευάζουν τὸ εἰδικὸ αὐτὸ μῖγμα, ἔκανε συχνὰ τὸν Ἑρρῖκο ν' ἀρρωστήσει κι αὐτὸ στὸ τέλος τὸν προόδωσε.

«Μοῦ ἄρσαν πάρα πολὺ οἱ μηχανές», γράφει ὁ ἴδιος, «νὰ τίς βλέπω σὲ κίνηση. Ἄν καμμιά φορὰ ἔλειπα ἀπ' τὸ τραπέζι, θὰ μπορούσαν νὰ μὲ βροῦν στὸν ἀλευρόμυλο, ὅπου περνοῦσα πολλὲς ὥρες, κυτάζοντας μὲ μεγάλη εὐχαρίστηση τὸ πλατὺ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ νὰ πέφτη μέσα στὸν νερόμυλο· ἢ ἴσως νὰ κύτταζα σχεδὸν μὲ φόβο τὴ μεγάλη ξύλινη φτερωτή, ποὺ γύριζε μὲ μεγάλη ταχύτητα κι ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ τεχνίτη, ποὺ ἔφτιανε τοὺς μύλους ἐκείνη τὴν ἐποχή».

Ὅταν ὁ Ἑρρῖκος ἦταν δεκαεφτά χρονῶ, εἶχε τελεῖα ἀνάπτυξη καὶ ἦταν γεμᾶτος δραστηριότητα. Ἐπρόκειτο αὐτὸς νὰ γίνῃ ὁ Ἐδισὸν τῆς Ἀγγλίας.

Σὲ μιὰν ἀπὸ τίς περιπλανήσεις του στὸ Λονδίνο, ὅπου εἶχαν μετακινήσει οἱ γονεῖς του στὰ 1830, ὁ νεαρὸς Μπέσσεμερ συνάντησε ἕναν Ἰταλὸ ποὺ πούλουσε γύψινα ἐκμαγεῖα· ἦταν ὠραϊότατα μεταλλία, πραγματικὰ ἔργα τέχνης, γιὰ μιὰ πέννα τὸ κομμάτι. Ἀγόρασε κάμποσα ἀπ' αὐτὰ καὶ τὰ ἔφερε σπίτι του

για να τα χύση από μέταλλο. Ἐφοῦ δούλεψε με τὴ μεγαλύτερη ὑπομονή, ἕνα χρόνο καὶ περισσότερο, ὄχι μόνο πέτυχε νὰ χύση μέταλλα ἀπὸ μέταλλο, ἀλλὰ καὶ τελειοποίησε τὸν τρόπο πὸν χύνονταν, ὥστε ἦταν σὲ θέση νὰ κάμη ἀπὸ μέταλλο, κάλυκες ρόδων, ἄνθη καὶ κάθε φυσικὸ ἀντικείμενο, μὲ ὅλες τὶς λεπτὲς καμπύλες καὶ τὶς ὠραῖες γραμμές του. Βρῆκε ἐπίσης τρόπο νὰ προσθέσῃ ἕνα στρώμα χαλκοῦ στὰ χυτὰ ἐκμαγεῖα, ὥστε νὰ φαίνονται σὰν νὰ ἦταν καμωμένα ἀπὸ μπροῦντζο.

Τὰ χυτὰ αὐτὰ ἐκμαγεῖα ἦταν πραγματικὰ ὠραῖα καὶ τὰ πρόσεξαν καὶ αὐτοὶ οἱ καλλιτέχνες. Ἔτσι ξεκίνησεν ὁ Μπέσσεμερ γιὰ τὸ μεγάλο σταδίου του. Στὸ μεταξὺ οἱ γείτονες παραπονιόταν, γιατί ὁ νέος ἀφῆνονταν νὰ χάνῃ τὸν καιρὸ του μὲ ἀνοησίες.

Ἐνῶ καταγινόνταν μὲ τὰ καλλιτεχνικὰ του ἐκμαγεῖα, ἐπεχείρησε νὰ κατασκευάσῃ σφραγίδες, γιὰ νὰ ἀποτυπώσῃ ἔκτυπες μορφὲς πάνω σὲ χαρτόνι ἢ πετρί.

«Ἐπειτα ἀπὸ πολύχρονη πρακτικὴ ἐξάσκηση, μᾶς λέγει, ἔφτιασα πολλὴ ὠραῖες σφραγίδες καὶ ἴδρυσα ἕνα πιεστήριο γιὰ νὰ κάνω ἀποτυπώματα ἀπ' αὐτὲς τὶς σφραγίδες.

»Εἶναι εὐκόλο νὰ φανταστῇ κανεὶς τὸν ἐνθουσιασμό μου, ὅταν πέτυχα παραγγελία γιὰ πεντακόσια ἀντίτυπα, σὲ χαρτόνι, μᾶς ὠραῖας εἰκονογραφίας τοῦ Ραφαήλ. Τὰ ἀποτυπώματα αὐτὰ μοῦ κόστιζαν μόνον τρεῖς πέννες τὸ ἕνα καὶ βρῆκα πρόθυμους ἀγοραστὲς γιὰ μισὴ κορώνα τὸ κομμάτι.

»Κατασκεύασα ἀκόμη πολλὲς σφραγίδες γιὰ βιβλιοδέτες, ἐργοστασιάρχες χαρτονίων, κλπ. καὶ ἔκαμα τὴν ἔμπορικὴ ἐπιχείρησιν τὴν τέχνη, πὸν ὧς τότε εἶχα παρακολουθήσει ἀπὸ ἀπλὴ διασκέδαση».

Ἐνῶ ἦταν ἔτσι ἀπασχολημένος ὁ Μπέσσεμερ, μάθαινε, ὅτι ἡ κυβέρνηση ἔχανε πεντακόσιες χιλιάδες δολλάρια τὸ χρόνο ἀπὸ κατοχρῆσεις ἀνθρώπων, πὸν ἔβγαζαν ἔνσημα ἀπὸ παλιὰ **Σφραγίδες ἐνσήμων** καὶ ἄχρηστα ἔγγραφα καὶ τὰ μεταχειρίζονταν σὲ καινούργια. Ὁ Μπέσσεμερ σκέφτηκε, ὅτι μποροῦσε νὰ κατασκευάσῃ σφραγίδα, πὸν θὰ ἔκανε ἀδύνατη αὐτὴ τὴν κατάχρησιν. Ἄφησε ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα κατὰ μέρος καὶ τὰ παραμέλησε γιὰ νὰ ἐπιδοθῇ στὸ μεγάλο αὐτὸ ἔργο, πὸν θὰ ἔκανε τὴν τύχη του. Ἐπειτα ἀπὸ λίγους μῆνες ἡ σφραγίδα ἦταν ἔτοιμη. Ἦταν καμωμένη ἀπὸ χάλυβα καὶ χτυποῦσε τετρακόσιες μικρὲς ὀπὲς στὴ μεμβράνη, πὸν ἀποτελοῦσαν τὸ σχέδιον τοῦ χαρτοσήμου. Ὁ Μπέσσεμερ μόλις τὴν τελείω-

σε ἔτρεξε μ' αὐτὴν στὸν πρόεδρο τοῦ Γραφείου τῶν Ἐνοσίων.

«Τὸ σχέδιο, λέει ὁ ἴδιος, ἄρσενε κι ἡ διεύθυνση τοῦ Γραφείου τῶν Ἐνοσίων ἀποφάσισε νὰ τὸ εἰσαγάγῃ. Μὲ ρώτησαν τότε, ἂν, ἀντὶ νὰ πάρω χρηματικὸ ποσό, δὲν θὰ προτιμοῦσα νὰ δεχθῶ τὴ θέση τοῦ Ἐπιστάτη τῶν Ἐνοσίων, μὲ τρεῖς ἢ τέσσερες χιλιάδες δολλάρια τὸ χρόνο. Αὐτὸ ἦταν τὸ μόνο πρᾶγμα, ποὺ ἐπιθυμοῦσα. Ἐπειτα ἀπὸ λίγες μέρες ἐπισκέφθηκα τὴν ἀρραβωνιαστικιά μου καὶ τῆς ἔδειξα τὸ νέο μου ἔνσημο. Τῆς ἐξήγησα, πὼς αὐτὸ δὲν μποροῦσε ποτὲ νὰ ξεκολληθῆ ἀπὸ τὸ χαρτί καὶ νὰ χρησιμοποιηθῆ ξανά. Ἐκείνη ἀμέσως μοῦ εἶπε: «Ναὶ τὸ καταλαβαίνω αὐτό· ἀλλὰ βέβαια, ἂν ὅλα τὰ ἔνσημα εἶχαν ἐπάνω τους χρονολογία, δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν ξανά, χωρὶς νὰ φανερωθῆ ἡ ἀπάτη».

Ἄσπασε μὲρ θεώρησε ζήτημα τιμῆς νὰ παρουσιάσῃ στὶς ἀρχὲς τὴ νέα σφραγίδα μὲ τὶς κινητὲς χρονολογίες. Ἦταν τόσο ἀπλῆ ἡ νέα σφραγίδα, ὥστε ἐγκρίθηκε κι εἶναι ἀκόμη σὲ χρῆση ὡς σήμερα. Μὲ τὴ νέα ὅμως σφραγίδα δὲ χρειαζόταν πιὰ ἐπιστάτης τῶν ἔνοσίων μὲ τέσσερες χιλιάδες δολλάρια τὸ χρόνο. Ὁ Μπέσσεμερ νόμιζε, βέβαια, ὅτι ἡ κυβέρνησις θὰ τὸν πλήρωνε γενναῖα γιὰ τὸν κόπο του, ἀλλὰ τὸ Γραφεῖο τῶν Ἐνοσίων τοῦ εἶπε στὸ τέλος, ὅτι αὐτὸς εἶχε προσφέρει τὴ σφραγίδα στὸ κράτος ἀπὸ δική του θέλησις καὶ ὅτι δὲν ἔχουν χρήματα γιὰ νὰ τοῦ δώσουν. «Ἐφυγα, λέει, ἀπὸ τὸ Γραφεῖο τῶν Ἐνοσίων χωρὶς νὰ καταδεχθῶ νὰ ζητήσω ὡς χάρη ὅ,τι ἦταν δικαίωμά μου».

Δὲν ἀποθαρρύνθηκε ὅμως. «Ἐκαμα μιὰ καλὴ ἐφεύρεσις», εἶπε μέσα του, «καὶ μπορῶ νὰ κάμω κι ἄλλες. Θὰ κρατήσω τὰ μάτια μου ἀνοιχτά γιὰ νὰ ἀνακαλύψω μιὰ «καλὴ φλέβα» κι ὅταν θὰ τὴ βρῶ θὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶ, ὅσο μπορῶ καλύτερα».

Κατὰ τὰ ἀκόλουθα τέσσερα ἢ πέντε χρόνια ἦταν ἀπασχολημένος μὲ ἓνα σωρὸ ἐφευρέσεις, ὅταν στὴν τύχη ἀνακάλυψε τὴν πρώτη ἀπὸ τὶς «καλὲς φλέβες», ποὺ ἐπρόκειτο νὰ βρῆ.

Ἡ ἀδερφή τοῦ Ἐρρίκου τοῦ ζήτησε μιὰ μέρα νὰ τῆς γράψῃ τὸν τίτλο καὶ τὸ ὄνομά της στὸ ξώφυλλο ἐνὸς βιβλίου ἀνθῶν. Τὸ βιβλίον αὐτὸ ἦταν τόσο ὁμορφο, ὥστε ὁ Ἐρρίκος νόμισε,

**Κατασκεύασε
ἀπὸ μπρούντζο σκόνη**

ὅτι πὼς ἡ κοινὴ μελάνη δὲ θὰ τοῦ ἦταν ταιριαστή. Ἀποφάσισε λοιπὸν νὰ κἀνῃ τὰ γράμματα χρωματιστὰ μὲ μπρούντζινη σκόνη, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς νὰ ἦταν καμωμένα μὲ χρυσάφι. Ὅταν πῆγε ν' ἀγοράσῃ τὴ σκόνη αὐτὴ ξαφνιά-

στηκε, όταν του ζήτησαν έναμισυ δολλάριο για ένα μπουκαλάκι, που περιείχε μια ούγγια. Οι περισσότεροι από μᾶς θὰ μουρμουρίζαμε για τὴν τιμὴ, ἔπειτα ὁμως θὰ τὴν πληρώναμε. Ὁ Μπέσσεμερ δὲν ἔκαμε τὸ ἴδιο· τὰ μάτια του ἀνοιξαν διάπλατα, γιατί εἶδε μιὰ «καλὴ φλέβα».

Ὁ Μπέσσεμερ ἔτρεξε στὸ σπίτι του καὶ μὲ λίγο ὄξυ πείστηκε, ὅτι ἡ σκόνη δὲν εἶχε καθόλου χρυσάφι μέσα. Ἦταν φιλοτρυμμένος μπουντζος πού πουλιόταν 22 δολλάρια ἢ λίτρα, ἐνῶ ὁ μπροῦντζος κόστιζε μόνο 22 λεπτὰ ἢ λίτρα.

«Αὐτὴ ἡ σκόνη για νὰ εἶναι τόσο ἀκριβὴ θὰ κατασκευάζεται κατὰ παλιὸ τρόπο μὲ τὸ χέρι», εἶπε μέσα του, «καὶ δίνει θαυμάσια εὐκαιρία για κέρδη, ἂν μπορέση κανεὶς νὰ κατασκευάσῃ μηχανή, πού νὰ βγάξῃ τὴ σκόνη αὐτή».

Ὁ Μπέσσεμερ βάλθηκε νὰ κατασκευάσῃ μηχανή, πού μὲ μικρὴ δαπάνη, ἕναν ὄγκο μπροῦντζο θὰ τὸν ἔκανε σκόνη μαλακὴ καὶ ψιλὴ σὰν ἀλεύρι. Ἡ πρώτη ὁμως μηχανή πού κατασκεύασε, ἔφτιανε τὴ σκόνη θαμπὴ καὶ δὲν εἶχε τὴν ὥραία ἀπόχρωση, πού ἔδινε ἀξία στὴ σκόνη.

Ἐπὶ τέλους, ὕστερα ἀπὸ ἐργασία πολλῶν μηνῶν, ἡ μεγάλη ἡμέρα τῆς δοκιμῆς ἔφτασε πάλι. «Αἰσθανόμουν, ὅτι ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς δοκιμῆς κρεμόταν τὸ μέλλον μου. Κοίταζα μὲ καρδιοχτύπι κι εἶδα τὰ σιδερένια τέρατα, τὰ ἐργαλεῖα μου, νὰ ἐκτελοῦν τὴ δουλειά, πού τοὺς ἀνάθεσα».

Ὁ Μπέσσεμερ ἦταν τώρα βέβαιος, ὅτι μποροῦσε νὰ κατασκευάσῃ σκόνη μπροῦντζου. Κατῶρθωσε νὰ κινήσῃ τὸ ἐνδιαφέρο ἐνὸς φίλου του για τὴν ἐπιχείρηση, ὥστε νὰ καταβάλλῃ πενήντα χιλιάδες δολλάρια για νὰ ιδρύσουν ἐργοστάσιο. Για νὰ κερδίσουν τὸ σκοπὸ τους ἔπρεπε ὅλα νὰ τὰ κρατήσουν μυστικά. Γι' αὐτὸ ὁ Μπέσσεμερ ἐργάστηκε σχεδὸν ἕνα χρόνο για νὰ σχεδιάσῃ ἐντελῶς ὁμολογῶς τὸν τίς διάφορες μηχανές.

Οἱ μηχανές ἐγκαταστάθηκαν στὴν παλαιὰ «Μπάξτερ Χάουζ», πού ἔγινε ὀνομαστὴ για τὶς πολλὲς ἐφευρέσεις, πού ἔγιναν ἐκεῖ κατὰ τὰ κατοπινὰ χρόνια. Ἐπειδὴ οἱ μηχανές ἐργάζονταν ὅλες ὁμολογῶς, δὲ χρειάζονταν πολλοὶ ἐργάτες. Γι' αὐτὸ χρησιμοποιήθηκαν οἱ τρεῖς γυναικάδελφοι τοῦ Μπέσσεμερ μὲ καλὴ ἀμοιβή. Καὶ κράτησαν πιστὰ ἕνα μυστικόν, πού γι' αὐτὸ κάθε στιγμὴ θὰ μποροῦσαν νὰ πάρουν χιλιάδες δολλάρια.

Τὰ κέρδη τῆς κατασκευῆς μπροῦντζίνης σκόνης μὲ τὴ νέα αὐτὴ μέθοδο ἦταν τεράστια. Ἡ σκόνη, πού κόστιζε ἕνα δολλάριο καὶ τριάντα ἑκατοστὰ ἢ λίτρα για νὰ τὴν κατασκευάσουν, πουλιόταν ἕνα δολ-

λάριο και τριάντα εκατοστά ή ούγγια. Από τα κέρδη αυτά ο Μπέσσεμερ είχε άφθονα τὰ μέσα νὰ συντηρήσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ τὴν οἰκογένειά του. Καὶ τὸ σπουδαιότερο, εἶχε ἄφθονα τὰ μέσα νὰ τελειοποιῇ τὶς πολλὰς ἄλλες ἐφευρέσεις πὺν γεννοῦσε τὸ μυαλό του.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἡ ἐφεύρεση αὐτὴ εἶχε σπουδαιότατες συνέπειες γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Μπέσσεμερ. Τοῦ ἔξαφάλισε τὴν ἄνετη ζωὴ τῆς οἰκογενείας του, τοῦ ἄφησε ὅλο του τὸ χρὸνο ἐλεύθερο, καὶ τοῦ χορήγησε τὰ χρήματα, τὰ ἀναγκαῖα γιὰ νὰ ἐκτελῇ τὰ πειράματά του.

Κατὰ τὰ ἀκόλουθα δώδεκα χρόνια ὁ Μπέσσεμερ καταγινόταν με πολλὰ καὶ διάφορα σχέδια καὶ πῆρε ὄχι λιγώτερα ἀπὸ τριάντα πρόνομια εὐρεσιτεχνίας. Καὶ φτάνομε στὸ 1854, ὅταν ὁ Μπέσσεμερ καταγινόταν νὰ κατασκευάσῃ ἕνα νέο εἶδος σφαιρίας γιὰ κανόνι.

Ἡ κυριώτερη ἐφεύρεση

—“Ἄν δὲν μπορῆτε νὰ προμηθευθῆτε ἰσχυρότερο μέταλλο γιὰ τὰ κανόνια, εἶπε ἕνας ἀξιωματικὸς τοῦ στρατοῦ μιὰ μέρα, τέτοιες βαριές σφαιρες δὲ θὰ εἶναι πολὺ χρήσιμες. Ἡ παρατήρηση αὐτὴ ἔκαμε τὸ Μπέσσεμερ νὰ δουλέψῃ γιὰ νὰ βρῆ τρόπο νὰ φτιάσῃ μέταλλο, ἀπ' ὅπου θὰ ἦταν δυνατό νὰ χυθοῦν κανόνια. Αὐτὸ ἦταν ἀφορμὴ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν περιφρημὴ τώρα μέθοδό του γιὰ νὰ κατασκευάζεται τὸ ἄτσάλι.

Γιὰ νὰ καθαρισθῆ ὁ χυτοσίδηρος καὶ νὰ μεταβληθῆ σὲ χάλυβα, ἐκεῖνη τὴν ἐποχὴ, ὁ κοινὸς τρόπος ἦταν νὰ σπᾶσουν ἐβδομήντα λίτρες χυτοσίδηρο σὲ μικρὰ κομμάτια, καὶ νὰ τὰ βάλουν σὲ μιὰ σωληνόμορφη συσκευὴ καὶ ἐπάνω σ' αὐτὴν ἔχυναν μιὰ πολὺ ζεστὴ φλόγα. Καθὼς ὁ χυτοσίδηρος ἔλειωνε, ἕνας ἄνθρωπος στεκόταν δίπλα καὶ ἀνακάτευε τὴ λειωμένη μᾶζα ἔτσι, ὥστε ἡ φλόγα καὶ ὁ ἀέρας νὰ φτάνῃ σ' ὅλα τὰ μέρη τοῦ σιδήρου. Μετὰ ἀνακάτεμα δυὸ ἢ τριῶν ὥρῶν, ὁ ρευστὸς σίδηρος σχηματίζε κόκκους. Τότε ἡ θερμότητα δυνάμωνε, ἕως ὅτου οἱ κόκκοι αὐτοὶ ἀναλυθοῦν καὶ γίνουν ρευστοί. Ἀφοῦ γινόταν αὐτὸ ἔσβηναν τὴ φλόγα καὶ ὁ ἐργάτης μάζευε μ' ἕνα σιδερένιο ραβδί τὸ μέταλλο, πὺν κρῦωνε, σὲ σφαιρικὴ μᾶζα. Τὴ σφαῖρα αὐτὴ τὴν τοποθετοῦσαν τότε μεταξὺ δύο μεγάλων κυλίνδρων καὶ κυλιόταν, θερμαινόταν ἐκ νέου, καὶ κυλιόταν πάλι ἢ τὴ σφυρηλατοῦσαν, τὴ θέρμαιναν ξανά καὶ πάλι τὴ σφυρηλατοῦσαν. Ἡ μέθοδος αὐτὴ ἦταν πολυδάπανη καὶ σὲ καύσιμη ὕλη καὶ σὲ ἐργασία καὶ ἔκανε ὥστε τὸ ἄτσάλι νὰ κοστίζει τόσο πολὺ.

Στὴν παλιὰ «Μπάξτερ Χάουζ» ὁ Μπέσσεμερ κατασκεύασε ἕνα καμίνι

για να καθαρίσει το χυτοσίδηρο. Μια μέρα, ενώ εργαζόταν στο καμίνι, παρατήρησε δυο κομμάτια χυτοσίδηρο, που δεν είχαν λειώσει, αν και η ζέστη μέσα στο καμίνι ήταν μεγάλη. Περίπου μετά μισή ώρα παρατήρησε πώς τα κομμάτια αυτά ήταν ακόμη αλειωτά. Τοῦ ἦρθε ἡ ἰδέα νὰ βγάλῃ ἓνα ἀπὸ τὰ κομμάτια αὐτὰ ἔξω καὶ νὰ τὸ ἐξετάσῃ. Γιὰ μεγάλη του ἐκπλήξη ἐκεῖνο, πὸν νόμιζε πὼς ἦταν ἓνα κομμάτι ἀπὸ αλειωτὸ χυτοσίδηρο, ἀποδείχτηκε ὅτι ἦταν ἓνα κομμάτι ἀτσάλι. Ἀπὸ αὐτὸ κατάλαβε πὼς ἂν περνοῦσε βιαστικὰ τὸν ἀέρα μέσα στὸ λυωμένο χυτοσίδηρο, ὅταν βρισκόταν σὲ μεγάλη θερμότητα, ὁ σίδηρος θὰ μετατροπόταν σὲ χάλυβα. Ἔκαμε κι ἄλλη δοκιμὴ κι ἔμεινε εὐχαριστημένος.

Οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι θὰ ἔμεναν χωρὶς ἀμφιβολία εὐχαριστημένοι μὲ τὴ μεγάλη αὐτὴ ἀνακάλυψη καὶ θὰ σταματοῦσαν. Στὸν ἐρευνητικὸ ὅμως νοῦ τοῦ Μπέσσεμερ ἦρθε ἡ ἀκόλουθη ἐρώτηση: «Ναί, ὁ χυτοσίδηρος μπορεῖ νὰ μετατραπῇ σὲ χάλυβα, ἂν ὀρμητικὰ φυσήξωμε ἀέρα μέσα στὸ λειωμένο μέταλλο, ὅταν γίνεται χρῆση καύσιμης ὕλης; εἶναι δυνατόν ὅμως νὰ κάμωμε χάλυβα χωρὶς ν' ἀνακατώνηται μαζὶ μὲ σίδηρο καύσιμη ὕλη;» Ἡ ἀπάντηση στὴν ἐρώτηση αὐτὴ ἄλλαξε τὴν ἱστορία τοῦ κόσμου.

Ὁ Μπέσσεμερ κατασκεύασε τὸ μηχανήμα, πὸν ὠνόμασε μετατροπέα. Εἶχε ὕψος περίπου τεσσάρων ποδῶν, καὶ γύρω ἀπὸ τὴ βάση ἦταν ἑξὶ σωλῆνες, πὸν διευθύνονταν πρὸς τὰ μέσα. Οἱ σωλῆνες συνδέονταν ἔξωτερικὰ μὲ θάλαμο καὶ μέσα σ' αὐτὸν φουσοῦσαν ἀέρα μὲ ὀρμή.

Ὅταν ὅλα ἦταν ἔτοιμα, τὸ ρεῦμα τοῦ ἀέρα διευθυνόταν μέσα στὸ μηχανήμα καὶ ἐφτακόσιες σχεδὸν λίτρος λειωμένος χυτοσίδηρος χύνονταν μέσα στὸν μετατροπέα. Μετὰ δεκάλεπτη ἡσυχία ἀρχίζουν νὰ συμβαίνουν σπουδαῖα πράγματα. Ἀπὸ τὴν κορυφὴ πετιόνταν σύννεφα σπίθες καὶ φλόγες μὲ θόρυβο. Ἀκολούθησαν λίγες ἡπιδες ἐκρήξεις κι ἔπειτα ὁ μετατροπέας ἔγινε ἠφαιστεῖο μὲ ἐκρήξεις. Σκουριὰ καὶ διάπυρο μέταλλο ἐξεσπεντονίζονταν ψηλὰ στὸν ἀέρα, ὁ δὲ μετατροπέας τραμπάλιζε, καθὼς ἡ μιὰ ἐκρηξὴ διαδεχόταν τὴν ἄλλη. Ὅλα αὐτὰ ἦταν ἐκπλήξεις γιὰ τὸν Μπέσσεμερ καὶ γιὰ μερικὸν καιρὸ φοβόταν γιὰ τὴ ζωὴ του. Ἐπειτα ἀπὸ ἄλλα δέκα λεπτὰ οἱ ἐκρήξεις σταμάτησαν, ἡ φλόγα εἶχε σβηστῆ καὶ εἶχε γίνῃ ἀπόλυτη ἡσυχία πάλι.

Τὸ λειωμένο μέταλλο εἶχε μεγαλύτερη θερμότητα ἀπὸ κάθε ἄλλο, ἔβγαινε ἀπ' τὸ μηχανήμα καὶ χυνόταν σὲ ραβδί. Καὶ τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα: ἦταν ἀτσάλι καλῆς ποιότητος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο γεννήθηκε μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἐφευρέσεις.

Ὁ Μπέσσεμερ ἐργάστηκε τώρα γιὰ νὰ κατορθώσῃ νὰ προσαρμόσῃ τὴ νέα μέθοδο στὴν ἐμπορικὴ χρῆση. Κατασκευάστηκαν κάμποσοι τύποι μηχανῶν μετατροπῆς καὶ στὸ τέλος πέτυχε τὸν τύπο, ποὺ ἀπὸ τότε εἶναι σὲ γενικὴ χρῆση. Ἐνωρὶς τὸν Αὐγούστο τοῦ 1856 ἦταν ἔτοιμος νὰ λάβῃ τὸ προνόμιο τῆς ἐφευρέσεώς του, ἡ ὁποία ἐγίνε γνωστὴ στὸν κόσμον μὲ τὸ ὄνομα «Μέθοδος τοῦ Μπέσσεμερ».

Ἔτσι, σὲ διάστημα ἑπτὰ μηνῶν ὁ μέγας αὐτὸς ἐφευρέτης ἔφερε στὸν κόσμον μιὰν ἐφεύρεση, ποὺ ἄλλαξε τὸ σίδηρο σὲ χάλυβα σὲ εἴκοσι ὡς τριάντα λεπτά, καὶ ποὺ ἐλάττωσε τὴ δαπάνη τῆς παραγωγῆς καλοῦ ἀτσάλιου ἀπὸ ἑκατὸ δολλάρια σὲ τρία ἢ τέσσαρα δολλάρια τὸν τόννον.

Σὲ διάστημα λιγώτερο τοῦ μηνὸς ὁ Μπέσσεμερ πούλησε στοὺς σιδηροβιομηχάνους τῆς Ἀγγλίας ἄδειες γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ μέθοδό του ἀντὶ ἑκατὸ τριάνοντα πέντε χιλιάδες δολλάρια. Μεγαλύτερες τιμὲς καὶ μεγαλύτερα πλούτη, οὔτε στὸ ὄνειρό του τὰ εἶχε ἰδῆ.

Μ' ὄλον αὐτὸ τὸ θρίαμβο ἀποδείχτηκε σὲ λίγο, πὼς ἡ ἐφεύρεση τοῦ Ἑρρίκου ἦταν μιὰ μεγάλη ἀποτυχία. Τὸ ἀτσάλι ποὺ ἔφτιασαν τὰ διάφορα ἐργοστάσια σύμφωνα μὲ τὴ μέθοδό του ἦταν πολὺ κακῆς ποιότητος.

Πὼς σώθηκε ἡ νέα μέθοδος

Ἄλλὰ πὼς γίνηκε αὐτό, ἀφοῦ τὸ ἀτσάλι, ποὺ ἔφτιασε ὁ ἴδιος ἦταν ἄριστο; Τί μυστήριον ἦταν αὐτό; Ὁ Μπέσσεμερ δὲν ἦταν ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, ποὺ ὑποχωροῦν εὐκολα. Ὑστερα ἀπὸ πολλὰ πειράματα, ποὺ τοῦ στοίχισαν τὴ μισὴ περιουσία του, ἔλυσε τὸ μυστήριον.

Ὁ Ἀγγλικὸς χυτοσίδηρος εἶχε μέσα του φώσφορον καὶ αὐτὸς ἦταν ὁ ἐχθρὸς τῆς νέας μεθόδου, ἐνῶ ὁ Μπέσσεμερ στὰ πειράματά του μεταχειριζόταν Σουηδικὸ χυτοσίδηρον. Ἄλλὰ πέρασε πολὺς καιρὸς γιὰ νὰ ξαναβρῆ ὁ Μπέσσεμερ τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν ἐργοστασιαρχῶν. Κι ἔτσι ἄρχισε μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες βιομηχανικὲς ἐπαναστάσεις τῶν νεώτερων χρόνων. Καὶ τόσο πολλοὶ τρόποι βρέθησαν γιὰ νὰ χρησιμοποιῶν τὸ χάλυβα, σὰν φτήνηνη ἡ τιμὴ του, ὥστε δίκαια ὁ σημερινὸς αἰῶνας νὰ λέγεται «Αἰῶνας τοῦ Χάλυβα».

Χωρὶς τὸ χάλυβα δὲ θὰ εἶχαμε πολλὰ ἀπ' τὰ καλύτερα καὶ λεπτότερα ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα. Δὲ θὰ εἶχαμε τὶς γιγάντιες ἀτμομηχανές, τὶς ἀτμάμαξες καὶ τὰ ἀτμόπλοιά μας, δὲ θὰ εἶχαμε μεγάλες γέφυρες, ὅπως τοῦ Μπροῦκλιν, ἢ τὶς πελώριες οἰκοδομές μας. Χωρὶς αὐτὰ καὶ ἄλλα χρήσιμα πράγματα, κατασκευασμένα ἀπὸ χάλυβα, ἡ ζωὴ μας θὰ ἦταν

πολύ διαφορετική απ' ότι είναι, κι ολόκληρος ὁ γύρω μας βιομηχανικὸς κόσμος θ' ἄλλαξε μορφή.

Δὲν εἶναι λοιπὸν παράδοξο ὅτι ἡ ἐφεύρεση τοῦ Μπέσσεμερ θεωρεῖται μαζί μὲ τὴν τυπογραφία καὶ τὴν ἀτμομηχανή μιὰ ἀπὸ τίς μεγαλύτερες ἐφευρέσεις.

(*Ἀπὸ τὸ βιβλίο «Μεγάλοι Ἐφευρέται» τοῦ Ἀρχαίου Ἑκδοτικῆς Οἴκου Δημητράκου*).

Η ΝΙΚΗ

Ἐδῶ, στὸ ἑλληνικὸ τὸ χῶμα
τὸ στοιχειωμένο κι ἱερὸ,
ποῦ τὸ ἴδιο χῶμα μένει ἀκόμα
ἀπ' τὸν ἀρχαῖο τὸν καιρό.

Στὸ χῶμα τοῦτο πάντα ἀνθοῦνε
κι ἔχουν ἀθάνατη πνοή
καὶ μᾶς μαγεύουν, μᾶς μεθοῦνε
νεράϊδες, ἥρωες, θεοί.

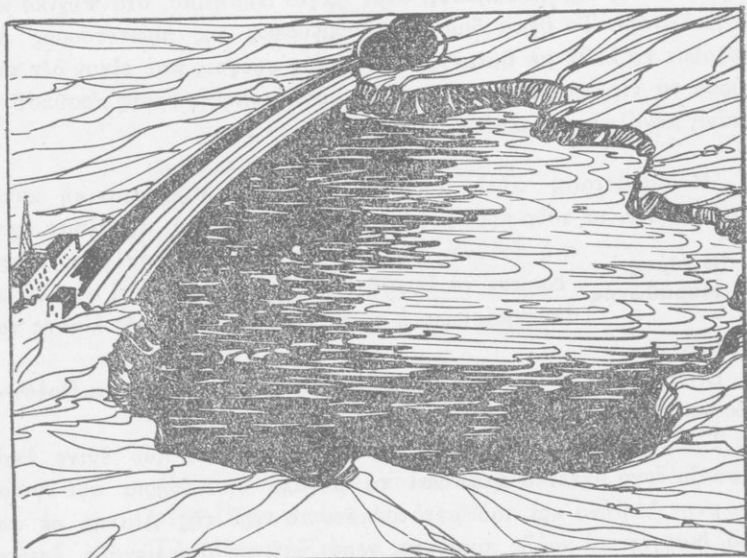
Ἐδῶ στὸ ἑλληνικὸ τὸ χῶμα
τὸ στοιχειωμένο κι ἱερὸ,
ποῦ τὸ ἴδιο χῶμα μένει ἀκόμα
ἀπ' τὸν ἀρχαῖο τὸν καιρό.

Εἶδα τὴ νίκη τὴ μεγάλη,
τὴ νίκη τὴν παντοτεινή,
τὴν εἶδα ἐμπρὸς μου νὰ προβάλλη
μὲ φορεσιὰ ὀλοφωτεινή.

Κ. Παλαμᾶς

Η ΛΙΜΝΗ ΤΟΥ ΜΑΡΑΘΩΝΟΣ

Ἡ Ἀθήνα ποτὲ δὲν εἶχε πλούσια νερά. Ἀπ' τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια ἡ ἔλλειψή τους ἦταν αἰσθητή. Ὁ Σόλων, γιὰ νὰ μὴ γίνεται κατάχρηση στὰ λιγοστὰ νερά, ποὺ θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξυπηρετοῦν καὶ τὶς οἰκιακὲς ἀνάγκες καὶ τὴν ἀρδευσι-
Λίγη ἱστορία τῶν κτημάτων, θέσπισε ὠρισμένους νόμους.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ βάσταξε πολλὰ χρόνια, ὁλόκληρους αἰῶνες. Ἐν τῷ μεταξὺ τὸ μεγαλύτερο ἔργο ποὺ ἔγινε, εἶναι τὸ ὑδραγωγεῖο τοῦ Ἀδριανοῦ, ποὺ ἐξυπηρετοῦσε ἀρκετὰ τὴ μικρὴ τότε Ἀθήνα, μαζί μὲ τὰ πηγὰδια, ποὺ εἶχαν νερὸ τὸν περισσότερο καιρὸ τοῦ χρόνου.

Στὴν τουρκοκρατία τὸ ὑδραγωγεῖο αὐτὸ ἄλλοι καταστράφηκε ἐνῶ σ' ἄλλα σημεῖα, ὠρισμένοι γαιοκτῆμονες, ἔκλεβαν τὸ νερὸ του γιὰ νὰ ἀρδεύουν τὰ κτήματά τους.

Ἔτσι μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση καὶ κυρίως, ὅταν ἡ Πρωτεύουσα τοῦ νέου κράτους ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ὠρθώθηκε τὸ πρόβλημα τῆς ὑδρεύσεως.

Οἱ παλαιοὶ δήμαρχοι τοῦ τόπου τὸ θεωροῦσαν ζήτημα φιλοτιμίας νὰ σώσουν τὸν τόπο. Ξέραν, ὅτι κύριος λόγος τῆς ἔλλειψης νεροῦ ἦταν ἡ ἀποψίλωση τῶν γύρω ἀπ' τὴ πρωτεύουσα βουνῶν. Πραγματικά, ἐνῶ τὰ βουνὰ αὐτά, στὰ πανάρχαια χρόνια ἦταν πλούσια δασωμένα, τοὺς τελευταίους αἰῶνες εἶχαν ἀποψιλωθῆ τελείως.

Μιὰ ἀπ' τὶς προσπάθειες τῶν δημάρχων ἦταν νὰ ἐρευνηθῆ τὸ Ἀδριάνειο Ὑδραγωγεῖο. Ἔτσι ἀκολουθῶντας τὴ ροή του ὀλοένα ἐφθάναν καὶ πρὸ ψηλά, ἔξω ἀπ' τὴν Ἀθήνα καὶ βρῆκαν, ὅτι δὲν εἶχε καμμιά ἰδιαίτερη πηγὴ, ἀλλὰ μάζευε τὰ διάφορα νερὰ τῶν προαστείων. Φθάσαν στοὺς Ἀμπελοκήπους, στὸν Ἅγιο Δημήτριο, στὸ Ψυχικὸ καὶ στὸ Χαλάνδρι. Τὸ θέμα ὅμως τῆς ὑδρεύσεως τῆς πρωτεύουσας δὲν μποροῦσε νὰ λυθῆ μὲ ἡμίμετρα. Διάφορες σκέψεις ποὺ εἶχαν δὲν τολμοῦσαν νὰ τὶς ἐφαρμόσουν, γιατί ἡ πραγματοποίησή τους προϋπόθετε δαπάνη μεγάλων κεφαλαίων.

Ἡ κατάσταση αὐτὴ κράτησε μέχρι τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Τότε, μὲ τοὺς πρόσφυγες ποὺ ἤλθαν ἐδῶ, τὸ πρόβλημα ἔγινε πρὸ ἔντονο, καὶ ἡ ἀντιμετώπισή του πρὸ ἄμεση.

Ἡ Λίμνη τοῦ Μαραθῶνος Ἐπρεπε νὰ ληφθῆ ἓνα ριζικὸ μέτρο. Καὶ σὰν τέτοιο ἀποφασίστηκε ἡ κατασκευὴ τῆς τεχνητῆς λίμνης τοῦ Μαραθῶνα.

Βέβαια, γιὰ τὸ ἔργο αὐτὸ χρειάζονταν μεγάλα κεφάλαια. Βρέθηκε ὅμως μιὰ ξένη ἔταιρεία — ἡ Οὐλέν — ποὺ τὸ ἀνέλαβε.

Τὸ ἔργο ἔγινε σύντομα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὸ φραῆμα ποὺ ἔγινε ἐκεῖ, σπουδαῖο ἔργο σχετικὰ ἦταν καὶ τὰ μεγάλα διυλιστήρια ποὺ ἔγιναν μέσα στὴν Ἀθήνα καὶ ποὺ μετατρέπουν τὸ νερὸ τῆς Λίμνης σὲ καθαρό, διαυγὲς καὶ καλῆς ποιότητος νερό, ὕστερα ἀπὸ μεγάλη ἐπεξεργασία ποὺ ὑφίσταται ἐκεῖ.

Μὲ τὴ λίμνη τοῦ Μαραθῶνος ἡ ὑπόθεση εἶχε τακτοποιηθῆ ὡς τὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. Τότε ὅμως, ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ τὰ στρατεύματα κατοχῆς ποὺ κατέκλυσαν τὴν πρωτεύουσα ἔκαμαν μεγάλη ἀχρηστία νεροῦ καὶ κατασπάταλῆσαν ὅλα τὰ ἀποθέματα. Ἀπ' τὴν ἄλλη πλευρὰ στὴν Πρωτεύουσα, ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια στὴν ἐπαρχία, μαζεύτηκαν χιλιάδες νέων κατοίκων. Καὶ τότε τὸ πρόβλημα τοῦ νεροῦ ἔγινε ἀκόμη τραχύτερο. Ἡ στάθμη τῆς λίμνης, μὲρα μὲ τὴν

ἡμέρα κατέβαινε, χωρὶς οἱ Ἀθηναῖοι νὰ ἔχουν ἄφθονο νερό. Ἐπρεπε νὰ πλουτισθῆ ἡ λίμνη μὲ νέες πηγές. Ἡ πρώτη προσωρινὴ προσπάθεια ἔγινε μὲ τὸ ἀνοιγμα ἀρτεσιανῶν φρεάτων στὸν Ἅγιο Θωμᾶ τῆς Ἀττικῆς, ἀπ' τὰ ὁποῖα εἰσέρρεαν στὴ λίμνη ἀρκετὰ νερά. Ἀλλὰ ἡ λύση αὐτὴ ἦταν προσωρινὴ καὶ γι' αὐτὸ τώρα γίνεται σκέψη γιὰ τὴ ριζικώτερη ἀντιμετώπιση μὲ τὰ ἔργα τῆς Ὑλίκης ποῦ σύντομα θ' ἀρχίσουν. Μαζὶ μὲ τ' ἄλλα μεγάλα ἔργα ποῦ γίνονται στὸν τόπο μας σύντομα θὰ γίνουν καὶ ἔργα ὑδραυλικά, ποῦ θὰ ἐξασφαλίσουν στὴν ὠραία πρωτεύουσά μας ἄφθονο καὶ καλῆς ποιότητος νερό.

Η ΠΙΣΤΗ

Μὴ φοβηθῆς τὸ σπῖτι, ποῦ ἀνοιξε
στὴ γῆ βαθιὰ τὰ θέμελά του,
κι ἄς ἔρθουν χίλιοι ἀνεμοστρόβιλοι
καὶ τὴ σκεπὴ του ἄς ρίξουν κάτω.

Μὴ φοβηθῆς τὸ δένδρο, ποῦ ἀπλωσε
τις ρίζες του βαθιὰ στὸ χῶμα,
κι ἄς σπάσῃ τὴν κορφὴ του ὁ ἀνεμος
καὶ τὰ πυκνὰ κλαδιὰ του ἀκόμα.

Μὴ φοβηθῆς αὐτόν, ποῦ ἐστήριξε
στὴν Πίστη ἐπάνω τὴν ἐλπίδα.
Τὸν εἶδα στὴ ζωὴ νὰ μάχεται,
μὰ πάντα ἀνίκητο τὸν εἶδα.

Ἰωάννης Πολέμης

ΕΡΓΑΣΙΑ

Εημερώνει αύγλή δροσάτη
μέ τὸ πρῶτο της πουλι
λὲς καὶ κρᾶζει τὸν ἐργάτη
στὴ φιλόπονη ζωή.

Πρὶν νὰ σβήση κάθε ἀστέρι,
μέ χαρούμενη καρδιά,
νέοι, μεσόκοποι καὶ γέροι,
τρέξετε ὅλοι στὴ δουλειά.

Πέρα ἐκεῖθεν οἱ φροντίδες
ἄς πετάξουνε καθὼς
ξαφνιασμένες νυχτερίδες,
ὅπου ἀγνάντεψαν τὸ φῶς.

Σηκωθῆτε, ἡ γῆ χαρίζει
μόνον ἀφθονο καρπὸ,
ἂν ὁ κόπος τὴν ποτίζη
μ' ἕναν ἴδρωτα συχνό.

Πάντα, ναι τοῦ τίμιου κόπου
οἱ γλυκύτετοι καρποί,
νάσαι οἱ μόνοι, πὺ τ' ἀνθρώπου
σῶμα τρέφουν καὶ ψυχή.

Γεράσιμος Μαρκοῦρας

ΑΣΚΛΗΠΙΟΣ, Ο ΘΕΟΣ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Στὸ Πήλιο, ἀνάμεσα στὶς ὄξιές, τὶς βαλανιδιές, τὶς ἄγριες καστα-
 νιές, μέσα σ' ἓνα μεγάλο σπήλαιο, ζοῦσεν ὁ κένταυρος Χείρων, σοφὸς
 καὶ καλός. Ἦταν ἓνα παράξενο πλάσμα, ἄνδρας καὶ
Στὸ σχολεῖο ἄλογο μαζί. Ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὴ μέση ἄνθρωπος
 καὶ ἀπὸ κεῖ καὶ κάτω ἄλογο.

Ἄν καὶ γέρος, στεκόταν ἴσιος καὶ ἀλύγιστος. Οἱ λευκὲς τρίχες
 τῆς κεφαλῆς του κυμάτιζαν στοὺς πλατεῖς ὤμους του καὶ τὰ κάτωσπρα
 γένηια του σκέπαζαν τὸ στήθος του. Τὸ πρόσωπό του ἔδειχνε μιὰ βα-
 θειὰ σκέψη, μεγαλεῖο καὶ καλωσύνη.

Στεφανωμένος μὲ πράσινα φύλλα καὶ μὲ δέρμα λύκου γιὰ σκέπα-
 σμα στοὺς δυνατοὺς ὤμους, περπατοῦσε σιωπηλὸς στὰ δάση καὶ κάτω
 ἀπ' τὰ πέτάλα του ἔτριζαν τὰ ξερὰ κλαδιά. Ἀκόμη καὶ στὰ ἄψυχα
 σκόρπιζε τὸ πέρασμά του ἄπειρο σεβασμὸ.

Χρόνια ζοῦσε ὁ Χείρων στὸ βουνό, γιατί οἱ θεοὶ τὸν εἶχαν κάνει
 ἀθάνατο γιὰ τὶς ἀρετές του.

Ἄλλὰ ἐκεῖ πάνω δὲν ἦταν μόνος· εἶχε συντροφιά τὰ παιδιά τῶν
 ἠρώων, ποὺ τοῦ ἐμπιστεύονταν οἱ γονεῖς γιὰ νὰ τὰ μορφώ νη.

Στὸ ἀπόμερο ἐκεῖνο σχολεῖο τοῦ παράξενου σοφοῦ, πότε στὸ προ-
 σήλιο—τὸ χειμῶνα—καὶ πότε κάτω ἀπὸ τὸ βαθὺ ἴσκιό τῶν δένδρων—
 τὸ καλοκαίρι—κοντὰ στὶς κρυσταλλένιες πηγές, μορφώθηκαν ὅλοι οἱ
 ἥρωες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας. Σ' αὐτὸ τὸ σχολεῖο μαθήτευσε καὶ ὁ
 Ἄσκληπιός.

Μὲ τὴ σοφὴ διδασκαλία τοῦ Χείρωνα, τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν
 σωματικὴ ἄσκηση, ὅταν μεγάλωσαν τὰ παιδιά αὐτὰ ἔγιναν σπουδαῖοι
 ἄνδρες· ὑπῆρξαν οἱ κοινωνικοὶ ἀναμορφωτὲς καὶ οἱ καλύτεροὶ ὑπερα-
 σπιστὲς τῆς πατρίδας τους. Ἔκαναν δίκαιους νόμους, τὴν καθάρισαν
 ἀπὸ τὰ θηρία, τοὺς ληστὲς, τὰ ἔλη. Ἐδημιούργησαν ἀθάνατα ἔργα,
 διέσχισαν τὶς θάλασσες καὶ ὠργάνωσαν τὰ πρῶτα πλουτοφόρα ταξί-
 δια. Ἔσκυψαν πονετικοὶ πάνω στὴν ἀνθρώπινη δυστυχία καὶ ἔχυσαν
 τὸ βάλαμο τῆς παρηγοριᾶς καὶ τῆς θεραπείας.

Ποιὸς ἤμπορεῖ νὰ λησμονήσῃ ἀπ' αὐτοὺς τὸν Ἑρακλῆ, τὸν Ἰάσωνα, τὸν Ἀχιλλέα, τὸν Ἀσκληπιό.

Χείρων! Χείρων! ἐξέσπασαν μιὰ μέρα, ἔξαφνα, ζωηρὸς φωνὲς κοντὰ του καὶ ὤρησαν μέσα ἀπὸ τὰ δένδρα καμμιὰ δεκαριά παιδιά καὶ τὸν τριγύρισαν. Ἀνάμεσά τους εἶχαν ἕνα

Ἡ πρώτη ἐπέμβαση παιδί, ποὺ μὲ τὸ δεξί του χέρι ἔσφιγγε τὸ ἄριστερό του.

— Δάσκαλε! φώναξαν τὰ παιδιά, βοήθησέ το, τὸ ἐδάγκασε τὸ φίδι!

Ἐκεῖνος ἔτρεξε ἀμέσως κι ἔπιασε τὸ πονεμένο χέρι. Αὐτὰ τὰ παιδιά ἦταν πάντα πρόθυμος νὰ τὰ βοηθήσῃ, νὰ τὰ διδάξῃ. Γιατὶ μοναδικὸς σκοπὸς τῆς ζωῆς του ἦταν νὰ τὰ μεγαλώσῃ καὶ νὰ τὰ κάμῃ ἄνδρες καλοὺς καὶ γενναίους.

Ἐξέτασε τὸ χέρι, ποὺ ἄρχισε νὰ μελανιάζῃ καὶ διέταξε:

— Γρήγορα στὸ σπήλαιο, ἴσως προφθαίνω νὰ τὸ κάψω. Τὸ πρόσωπό του ὅμως ἦταν σκοτεινιασμένο.

Ἐγύρισε νὰ φύγῃ, ὅταν ἕνα παρατεταμένο σφύριγμα τὸν ἔκανε νὰ σηκώσῃ τὸ κεφάλι του. Ἐνα πρόσωπο γελαστὸ φάνηκε ἐπάνω ἀπὸ τὸ βράχο καὶ μιὰ ζωηρὴ φωνὴ ἀκούσθηκε:

— Ποῦ τρέχετε καὶ δὲν μὲ περιμένετε;

Ἐξαφνα ὅμως ἀνήσυχα πρόσθεσε:

— Ἐπληγώθηκα κανέναν σας; Τί ἔπαθες, Ἰάσων; Στάσου κι ἔρχομαι.

Καὶ κατρακυλῶντας τὶς πέτρες πήδησε κοντὰ τους ἕνα ἀγόρι, ποὺ εἶχε κρεμασμένα γύρω στὴ μέση του δέματα ἀπὸ διάφορα χόρτα. Ἡ καλωσύνη ἦταν γραμμμένη σ' ὄλο τὸ πρόσωπό του, ποὺ τώρα ἔσκυβε συμπονετικὰ στὸ πληγωμένο χέρι. Ἦταν ὁ Ἀσκληπιός.

— Ἀχ, καυμένη Ἰάσων! ἔλεγε χαϊδεύοντάς το. Πῶς θὰ πονῆς! Φίδι σὲ δάγκασε! Γιὰ στάσου' κάτι ξέρω νὰ σοῦ κάνω...

— Ἄφησε, Δάσκαλε, μπορῶ μόνος μου νὰ τὸ θεραπεύσω. Ἀλήθεια, σοῦ λέω, ἄφησε νὰ δῆς.

Ἐλυσε ἀμέσως ἕνα δέμα ἀπὸ τὴ ζώνη του καὶ μὲ νευρικὲς κινήσεις γύρευε κάποιον χόρτο.

— Νά, τοῦτο γύρευα! ἐφώναξε πιάνοντας ἕνα βοτάνι. Σήμερα τὸ βρῆκα. Ἀπὸ μιὰ λύκαινα τὸ ἔμαθα. Τὸ μάσησε λίγο, ἔγλυψε τὴν πλήγῃ της, ποὺ ἦταν ὅμοια μὲ αὐτή, καὶ εὐθὺς θεραπεύθηκε. Ὅταν

τὴν εἶδα νὰ φεύγει τρεχάτη, ἐμάζεψα, ὅσο ἤυρα ἀπ' αὐτὸ τὸ βοτάνι.

Καὶ ἐνῶ μιλοῦσε, εἶχεν ἀπλώσει λίγα φύλλα στὴν πληγὴ ἐπάνω, τὴν εἶχε δέσει σφιχτὰ μὲ μιὰ ζώνη καὶ τώρα κοίταζε ἀνήσυχα τὸ σύντροφό του.

— Πές μου, Ἰάσων, πονεῖ ἀκόμη; ἐρώτησε.

Ὁ μικρὸς κοίταζε τὸ δεμένο του χέρι, καὶ λίγο λίγο τοῦ ἔφευγε ὁ πόνος.

Δὲν πέρασε πολλὴ ὥρα καὶ ὁ αὐριανὸς Ἀργοναυτὴς, ὁ σημερινὸς φιδοπληγωμένος μικρὸς, μὲ τὰ γαλανὰ μάτια, ὁ Ἰάσων, ἀναστέναξε ξαλαφρωμένος· μὲ εὐγνωμοσύνη σήκωσε τὸ βλέμμα του πρὸς τὸ συμμαθητὴ του καὶ εἶπε, σὰν νὰ ἀπαντοῦσε τώρα στὴν ἐρώτησή του:

— Χαρὰ σ' ἐσένα, Ἀσκληπιέ! Οἱ θεοὶ νὰ σοῦ δώσουν εὐτυχία! Κινῶ τὰ δάκτυλά μου καί, ὅπως πηγαίνει, σὲ λίγο οὔτε θὰ τὸ αἰσθάνωμαι

Ἄπλωσε μὲ ἀγάπη ὁ Χείρων τὸ χέρι στὸ κεφάλι τοῦ μαθητῆ του, μικροῦ γιατροῦ, καὶ τὸν ἐχάϊδεψε. Τὸ σκοτεινιασμένο πρόσωπό του φωτίσθηκε τώρα βλέποντας τὴ θεραπεία τῆς κακῆς πληγῆς. Μὲ βαθειὰ συγκίνηση ψιθύρισε:

— Ἐσύ, παιδί μου, καὶ τὸ Δάσκαλό σου θὰ περάσης! Θὰ γίνης ὁ μεγαλύτερος εὐεργέτης τῶν πονεμένων!

Ἦταν μεγάλος λόγος αὐτός· γιατί ὁ σοφὸς κένταυρος Χείρων ἦταν γνωστὸς σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα, σὰν ὁ ἐπιτηδειότερος καὶ σοφώτερος γιατρός ποῦ ὑπῆρχε.

Ἡ προφητεία βγῆκε ἀληθινή.

Ἐμεγάλωσεν ὁ Ἀσκληπιὸς κι ἄφησε τὸ Δάσκαλό του καὶ τὰ δροσερὰ βουνά, ὅπου αὐτὸς καὶ τόσοι ἥρωες πέρασαν τὰ παιδικὰ τους χρόνια.

Κατέβηκε στὴν πατρίδα του τὴ Θεσσαλία, ἀνάμεσα στοὺς ἀνθρώπους, καὶ πόνεσε ἡ καρδιά του, ὅταν εἶδε τὶς ἀρρώστιας καὶ τὶς δυστυχίες, ποῦ τοὺς ἀφάνιζαν. Σπλαχνικὰ γιάτρευε ὅποιον συναντοῦσε καὶ γρήγορα ἔγινε γνωστὸ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ὁ Ἀσκληπιός, ὁ γυιὸς τοῦ Ἀπόλλωνα καὶ τῆς βασιλοπούλας Κορωνίδας, ἐθεράπευε καὶ τοὺς πρὸ ἀπελπισμένους ἀρρώστους, ἄλλους μὲ βότανα, ἄλλους μὲ δαίαιτα καὶ γυμναστική, καὶ ἄλλους μὲ ἄλλα φάρμακα. Ἄπλωσε τὰ εὐεργετικά του χέρια σὲ ὅλους τοὺς ἀρρώστους, ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Ὅσο μακρύτερα ἔφθαναν οἱ εὐεργεσίες του, τόσο μεγαλύτερη ἦταν ἡ χαρὰ του.

Ἄλλὰ ὁ βασιλιάς τοῦ Ἄδης, ὁ Πλούτωνας, ὅταν εἶδε νὰ λιγοστεύῃ ἡ πελατεία του, ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ὠργίσθηκε· καὶ τὴν ὥρα ποὺ γιάτρευε ἕναν ἐτοιμοθάνατο, τὸν κεραύνωσε.

Μὲ μιᾶς ὁ ἀέρας γέμισε κλάματα καὶ φωνές. Ὡς τὸν Ὀλυμπο ἀνέβαιναν οἱ θεῖνοι καὶ τὰ παράπονα τῶν ἀνθρώπων. Κι ὁ Δίας, ὁ πατέρας τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τοὺς δυστυχημένους καὶ νὰ μαλακώσῃ τὴ δίκαιη ὀργὴ τοῦ Ἀπόλλωνα, γιὰ τὸ θάνατο τοῦ γιουῦ του, ἔκαμε τὸν Ἀσκληπιὸ ἀθάνατο, ἴσο μὲ τοὺς θεούς. Ἔτσι ὁ θνητὸς γιατρὸς θὰ μποροῦσε, σὰν θεὸς πιά, νὰ συνεχίσῃ τὸ εὐεργετικὸ ἔργο του.

* *

Πέθανε ὁ μεγάλος εὐεργέτης, ἀλλὰ δὲν λησμονήθηκε. Οἱ Ἕλληνες τὸν λάτρευσαν σὰν θεό, τοῦ ἔκτισαν ναοὺς καὶ τακτικὰ τοῦ προσέφεραν θυσίαι, γιὰ νὰ ἐκφράσουν τὴν εὐγνωμοσύνη τους καὶ νὰ ζητήσουν τὴ θεία βοήθειά του.

Ἡ φήμη του διαδόθηκε μὲ τὸν καιρὸ καὶ ἔξω ἀκόμη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, στὴν Ἀσία, στὴν Ἰταλία, σ' ὅλον τὸν κόσμο. Λατρεύθηκε κι ἐκεῖ, ὅπως καὶ στὴν Ἑλλάδα, σὰν θεὸς «Σωτὴρ» καὶ παντοῦ ἵδρυσαν μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς του. Ὁ Ἕλληνας γιατρὸς ἔγινε σιγά-σιγά θεὸς ὅλου τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Τὸ ἔργο του τὸ συνέχισαν μὲ τὴν ἴδια στοργὴ «οἱ Ἀσκληπιάδες», οἱ γιοῖ τοῦ καὶ οἱ μαθητὲς του καὶ οἱ ἀπόγονοί τους. Συγκεντρωμένοι στοὺς μεγαλοπρεπεῖς ναοὺς του δέχονταν τὰ πλήθη τῶν ἀρρώστων μὲ τοὺς σωματικὸς καὶ ψυχικὸς πόνους καὶ τοὺς θεράπευαν μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ.

Στὸ «Ἀσκληπεῖον» τῆς Ἐπιδαύρου, ποὺ ἦταν ὁ ἐπισημότερος ναὸς του, ἡ θεραπεία τῶν δυστυχημένων ἀγγίξε τὸ ἀπίστευτο θαῦμα. Αὐτὸ τὸ βλέπομε σὲ μερικὲς μαρμαρίνες πλάκες ποὺ βρέθηκαν ἐκεῖ. Εἶναι ἀναμνηστικὲς στήλες—ἀφιερῶματα—γιὰ τὴν θεραπεία τους. Μὲ πόση συγκίνηση μιλεῖ κάθε ἀρρώστος γιὰ τὸ θεό, ποὺ θεράπευσε τὴν ἀνίατη ἀρρώστειά του.

Ἡ εὐεργετικὴ ἐπίδραση τοῦ μεγάλου γιατροῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος ἦταν τεράστια. Μέχρι σήμερα, ὅλου τοῦ κόσμου οἱ γιανοὶ, θεωροῦνται διάδοχοί του καὶ ἀπόγονοί του καὶ λέγονται «Ἀσκληπιάδες». Καὶ ἡ ἱατρικὴ ἐπιστὴμὴ ἔχει σὰν σύμβολο, τὸ σύμβολο τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἕνα ραβδὶ περιτυλιγμένο μὲ φίδι.

Ἄλεξάνδρα Δέλτα

ΝΑΟΥΣΑ

Πορευόμαστε για τη Νάουσα. Κατεβαίνομε στην πεδιάδα και εκείθε αντικρύζομε όλο τὸ μάκρος τοῦ Βερμίου, πὸ ἀπὸ τὰ στενά τοῦ Τριπόταμου, στὴ Θεσσαλία, ἀπλώνεται ὡς ἀπάνω στὴ λίμνη τῆς Ἄρνισσας (Ὁστρόβου). Ἡ πλατεῖα αὐτὴ βουνοσειρὰ κόβει τὴ Μακεδονία στὴ μέση κι ἓνα μόνο πέρασμα ἀφήνει, τὸ διάβα τοῦ Βόδα.

Χώρα τῆς Ρωμοσύνης

Προσπερνώντας τὸ χωριὸ Σκύδρα, καὶ ἀφήνοντας πίσω μας τὸ βουνὸ Πάϊκο, μπαίνομε στὴν περιοχή τοῦ Ρουμλούκ, πὸν σημαίνει τούρκικα «χώρα τῆς Ρωμοσύνης». Ἀπὸ δῶ ὡς τὴ θάλασσα ζοῦν καμιά εἰκοσαριά χιλιάδες Ἑλληνες, πὸν δὲν ἀφησαν ποτὲ νὰ κατοικήσῃ στὰ μέρη τους ἀλλόθρησκος! Ζῆσαν τοὺς πέντε αἰῶνες τῆς τούρκικης σκλαβιάς μ' ἐλευθερία, διατηρῶντας τὰ παλιὰ τους ἔθιμα καὶ ἀκμαῖο τὸ ἐθνικὸ τους φρόνημα,

Τὰ ρούχα, πὸν φοροῦσαν ἐδῶ οἱ γυναῖκες, εἶναι ἡ μεγαλοπρεπέστερη ἑλληνικὴ λαϊκὴ φορεσιά, μὲ τὸν χαρακτηριστικὸ κεφαλόδεσμο, τὸ «κατσούλι», πὸν εἶναι μίμηση τῆς περικεφαλαίας τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, καὶ μὲ τὶς ἀσημένιες πύλιες τοῦ ζωναριοῦ, πὸν θυμίζουν ἀρχαῖο θώρακα.

Βλέποντας χωριάτισες τοῦ Ρουμλουκιοῦ νὰ χορεύουν τὸν κυκλικὸ χορὸ τους, νιώθεις πόση γραφικότητα εἶχαν τὰ παλιὰ ντυσίματα, τόσο πολύχρωμα κι ὅμως εὐγενικά, τόσο διαφορετικὰ μεταξύ τους κι ὅμως ὅλα ὠραῖα.

Πρὶν περάσῃ μισὴ ὥρα, εἶχαμ ἀνεβῆ στὴ Νάουσα, πὸν παινεύεται, πὸς εἶναι τὸ Σούλι τῆς Μακεδονίας, ἐπειδὴ πότισε μὲ πολὺ αἶμα τὴν Ἐλευθερία. Πολέμησε δυνατὰ πρῶτα τὸν Ἀλήπασα, πὸν θέλησε νὰ τὴν ὑποτάξῃ. Ὑστερα, ὅταν κηρύχθηκε ἡ Ἐπανάσταση, ἐπαναστάτησε κι αὐτὴ μὲ ντόπιους ἀρχηγούς, ἄν καὶ τὰ πολλὰ προνόμα, πὸν εἶχε, τῆς ἐξασφάλιζαν σχετικὴ ἐλεύθερη ζωὴ.

Ἀπομονωμένη ὅμως ἀπὸ τὰ ἄλλα ἐπαναστατικὰ κέντρα, ἔπειτα ἀπὸ γενναία ἀντίσταση ὑπέκυψε στὸν πολυάριθμο ἐχθρό. Πολλὲς χιλιάδες κάτοικοι σφάχτηκαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους· θὰ σφάζονταν ἀκόμη

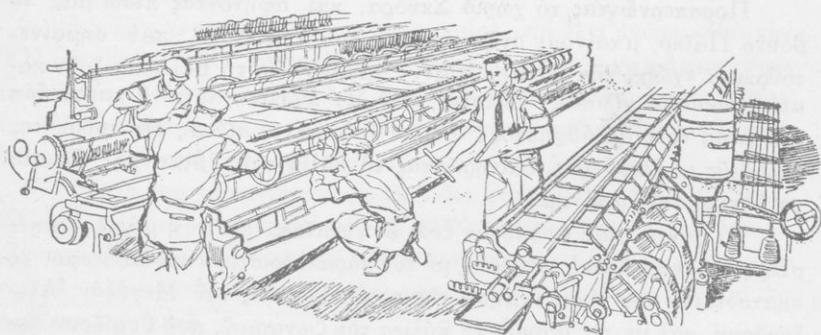

καὶ ἄλλοι γιὰ παραδειγματισμό, ἂν στὴ σημερινὴ πλατεῖα τῶν ἡρώων ὅπως λέει ἡ παράδοση, δὲν γινόταν τὸ θαῦμα, τὴν τετάρτη ἡμέρα τῆς σφαγῆς, νὰ σηκωθῆ καὶ νὰ περπατήσῃ ἀκέφαλο πτώμα.

Ἄλλὰ μιὰν ἄλλη μεγαλύτερη θυσία τῆς Νάουσας ἔλαμψε τότε σὰν περιλάμπρο ἄστρο καὶ φώτισε ὅλο τὸν κόσμον. Οἱ Ναουσιανές, γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθοῦν, χορεύοντας γκρεμίστηκαν—6 τοῦ Ἀπριλίη 1822—μὲ τὰ παιδιὰ τους στὸν γκρεμὸ τοῦ Χουμπάνου, σὰν Σουλιώτισσες.

Ἡ Νάουσα εἶναι πόλη παλιά· τὸ ὄνομά της πελασγικὰ σημαίνει—λένε οἱ εἰδικοί—τόπο ψηλὰ στημένον, αἰωρούμενο, ἀπὸ τὴν ἴδια ρίζα ποὺ ἔγινε ἡ λέξις «ναῦς», ἐπειδὴ καὶ τὸ πλοῖο αἰωρεῖται στὴν κορυφὴ τῶν κυμάτων.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας σὲ τέτοιο βαθμὸ

εἶχε ξεπέσει ἡ Νάουσα, ὥστε, ὅταν ὁ Τοῦρκος Ἐβρενὸς Πασᾶς ἦρθε νὰ τὴν καταλάβῃ, βρῆκε τοὺς λίγους κατοίκους μισόγυμνους. Ὁ Ἐβρενός, ποὺ βοηθοῦσε τοὺς Χριστιανούς, γιὰτι καὶ ὁ ἴδιος ἦταν ἐλληνικῆς καταγωγῆς, τοὺς ἔχτισε νέα πόλη καὶ τοὺς παραχώρησε διάφορα προνόμια. Ἡ σχετικὴ αὐτὴ ἀσφάλεια στάθηκε ἀρκετὴ, γιὰ νὰ δημιουργηθῆ ἀμέσως εὐπορὴ κοινωνία, ποὺ ὀλοένα πλούταινε ἀπὸ τὶς δύο βιομηχανίες τοῦ τόπου, τὴν ὑφαντουργία καὶ τὸ κρασί.

Δὲν ξέρω ποῖος ἄλλος λαὸς ἀγάπησε τὴν ὑφαντικὴ περισσότερο ἀπὸ τὸν ἐλληνικό· σ' ὅλα τὰ μέρη του, ἀπὸ τὴ Μακεδονία ἕως τὴν

Οἱ δύο βιομηχανίες Κρήτη, βρέθηκαν παντοῦ ἀδράχτια, σὲ στρώματα μάλιστα νεολιθικά, ἕξι χιλιάδες χρόνια πρὶν Χριστοῦ.

Ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Ὁμήρου κάθε σπῖτι εἶχε τὸν ἱστῶνα του, δω-

μάτιο πού δούλευαν τ' ἀργαλειά. Οἱ νοικοκυρὲς περνοῦσαν ἕκασ-
τὲς μέρες τους ἐτοιμάζοντας τὰ ρούχα τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν παιδιῶν
τους· χαρακτηριστικὸ εἶναι, ὅτι ὅταν χανόταν κανένας γυιός, γιὰ νὰ
τὸν ἀναγνωρίσουν, τοῦ ζητοῦσαν νὰ θυμηθῆ τί ρούχα τοῦ εἶχε ὑφά-
νει ἢ μάννα του, ὅπως ρώτησε ἡ Ἡλέκτρα τὸν Ὀρέστη· κι ὅταν χανό-
ταν ὁ ἀνδρας ρωτοῦσαν πάλι γιὰ τὰ ρούχα του, ὅπως ρώτησε ἡ Πη-
νελόπη τὸν ἄγνωστο ξένο της, τί ρούχα φοροῦσε ὁ Ὀδυσσεύς.

Οἱ φτωγὲς γυναῖκες γιὰ νὰ κερδίζουν λίγα χρήματα ἔκαναν συλ-
λόγους μεταξύ τους καὶ ἐπαιρναν παραγγελίες ἐμπόρων γιὰ ἐξαγωγή.
Τὶς ὠνόμαζαν «ἐργαστῖνες». Τόση σημασία ἔδιναν στὸ καλὸ πλέξιμο
τοῦ ὑφάσματος, ὥστε εἶχαν νόμο, πού ὠριζε βαρεῖες τιμωρίες γιὰ
τοὺς σκλάβους, ἂν ἔκανε παραφασάδες, ὠριζε θάνατο ἂν κατάστρε-
φαν ὀλόκληρο τόπι πανί . . .

Ἐδῶ, στὴ Νάουσα, γίνονταν τὰ τρίφιλα ὑφάσματα, ἐκεῖνα τὰ
προκλητικά, πού οἱ Βυζαντινοὶ τὰ ἔλεγαν «ἀνεμίτσια» καὶ ἡ Ἐκκλη-
σία τὰ ἀπαγόρευε σὺν χριστιανέσ, γιὰτὶ ἦσαν πολὺ ψιλοφασμένα.
Ἀκόμη σήμερα ὁ λαὸς ὀνομάζει τὰ ἀραχνούφαντα φορέματα «ἀγερι-
νά» ἢ «ἀεράτα», πού εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ λέξη «ἀνεμίτσια».

Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, πού ὑφαίνουν τώρα οἱ χωρικές μας στὰ χει-
ροκίνητα ἀργαλειά, μὲ τὶς ἴδιες ὀνομασίες, δούλευαν καὶ οἱ ἀρχαῖες
Ἑλληνίδες. Ὅπως καὶ σήμερα, προτιμοῦσαν τὸ στημόνι στριμένο, ἐνῶ
τὸ ὑφάδι τὸ κρατοῦσαν ἀπαλό.

Ἡ Νάουσα ἀπὸ πάντα, χιλιάδες χρόνια, βάσταξε ὀρθὴ τὴν παρά-
δοση τῆς ὑφαντικῆς· χάρη στὰ νερά της, πού ἄλλοτε κινουσαν νερό-
μυλους καὶ τώρα ἠλεκτρικὰ ἐργοστάσια ἐριουργίας, νηματουργίας,
σχαινοποιίας, ἔχει σπουδαῖα βιομηχανία. Χωρὶς νὰ ξεδεύη οὔτε λεπτὸ
σὲ συνάλλαγμα ἐξωτερικοῦ γιὰ κινητήρια δύναμη, κάνει μεγάλη ἐξα-
γωγή ἐμπορευμάτων καὶ χιλιάδες ἐργατικὰ χέρια κερδίζουν τὸ ψωμί
τῆς οἰκογενείας τους.

Ριζωμένη ἢ παμπάλαιη τούτη πολιτεία στὰ πόδια τοῦ Βερμίου
ἔχει δυὸ μεγάλες ἀρετές. Εἶναι κυψέλη ἐργασίας καὶ προκοπῆς ἀπὸ τὸ
ἓνα μέρος, δροσιὰ καὶ πανόραμα ἀπὸ τὸ ἄλλο. Νερόχαρη καὶ κατα-
πράσινη ὡς εἶναι, μὲ τὴν ἀφθονη καὶ ποικίλλη βλάστηση τῶν ἀγρίων
καὶ ἡμερων δένδρων της μαγεύει τὸν περαστικὸ καὶ ξέκουράζει τὸν
ντόπιο.

Χρ. Ζαλοκώστας

ΕΝΑ ΓΡΑΜΜΑ

Ἀγαπητέ μου φίλε.

Στὰ κεφάλαια τοῦ βιβλίου πού διάβασες, εἶδες μερικές κτυπητές εἰκό-
νες τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Εἶδες τοὺς μεγάλους ἱστορικούς σταθμούς,
πού ἦταν ἐποχρωσμένη νὰ διανύση ἡ ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὴν πρωτόγονη κα-
τάσταση ὡς τὴ σημερινή ἐποχή.

Εἶδες πῶς πάλαιψε, πῶς ἀγωνίστηκε μὲ ὅλες τὶς ἐνάντιες δυνάμεις, μὲ
ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καὶ στὴ στεριά καὶ στὴ θάλασσα, ὡς ἔτσι κα-
τορθώσῃ νὰ ἀναδειχτῆ νικητὴς .

Ἀνάμεσα ἀπὸ ἀγωνίες, φόβους καὶ κινδύνους σπρώχνει τὸν ἀνθρωπο
πάντα ἐμπρὸς ἢ ἐπιθυμῶν νὰ καλυτερέψῃ τὴ ζωὴ του ἔκαστος καὶ νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὴ
κητηρώδη κατάσταση, πού ζοῦσε ὡς τότε. Ὁ μῦθος τοῦ Προμηθεῆ, πού κλέ-
βει τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν Δία γιὰ τὸ χατήρι τῶν ἀνθρώπων, συμβολίζει πολὺ πα-
ραστασιακὰ τοὺς ἀκατάπαντους ἀγῶνες τοῦ ἀνθρώπου γιὰ τὴν κατάκτηση τοῦ
πολιτισμοῦ.

Ναί, ἀγαπητέ μου φίλε.

"Ἄν ἐγὼ καὶ σὺ καὶ οἱ ὅμοιοί μας ζοῦμε σήμερον μέσα στὶς ἀνέσεις
τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ. Ἄν ἔχομε ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς περιου-
σίας μας. Ἄν ταξιθενοῦμε τόσο εὐκόλα ἀπὸ τόπο σὲ τόπο καὶ ἀπὸ χώρα σὲ
χώρα. Ἄν διαβάζομε χιλιάδες τόμους βιβλία, πού τυπώνονται κάθε μέρα.
Ἄν βλέπομε στὸν κινηματογράφο τὶς πιὸ μακρινὲς χῶρες καὶ τὰ πιὸ ἀπί-
θανα γεγονότα. Ἄν ἀκούομε στὸ σπίτι μας τὴ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸ
ἄλλο ἡμισφαίριο. Ἄν κάθε μέρα τρίβομε τὰ μάρμαρα μας μπροστὰ σὲ μιὰ νέα
εφεύρεση καὶ μιὰ νέα ἀνακάλυψη, πού ξεπερνᾷ ὅλες τὶς παλαιότερες. Ἄν ὅλα
αὐτὰ καὶ πολλὰ ἄλλα θαύματα βλέπομε κάθε μέρα, τίποτε δὲ γίνεται τυχαία
καὶ μόνο του. Ὅλα ὀφείλονται στοὺς ἥρωες καὶ τοὺς μάρτυρες, τῆς ἐπιστή-
μης καὶ τῆς τέχνης.

Γιὰ νὰ καταλάβῃς τὴ μεγάλη συμβολὴ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων στὴ δη-
μιουργία τοῦ πολιτισμοῦ μας, πρέπει νὰ μετατεθῆς στὴν ἐποχὴ καὶ τὴ θέση
τοῦ πρωτόγονου ἀνθρώπου. Μόνος, χωρὶς ἐργαλεῖα καὶ ὄργανα, χωρὶς ὅπλα

καὶ ἀσπίδες· μόνον μὲ τὴ λογικὴ, πὺν τὸν διακρίνει ἀπὸ τὰ ἄλλα ζῶα. Μόνον μὲ μιὰ ἀκατανίκητη ὑπομονὴ καὶ ἐπιμονή. Μόνον μὲ μιὰ χαλύβδινη θέληση καὶ μιὰ γρανιτένια καρτερία. Κι' ἀπάνω ἀπὸ ὅλα, μὲ τὴν ἀτράνταχτη πίστη στὸν ἑαυτὸ του καὶ στὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἀγαπητέ μου φίλε,

Καὶ οἱ δικοὶ σου μόχθοι κι' οἱ δικές σου ἀγωνίες δὲν εἶναι μικρότερες. Ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι σὲ μικρογραφία καὶ ἱστορία δική σου. Καὶ σὺ ἔχεις νὰ παλαίψης μὲ μύριες δυσκολίες. Δυσκολίες τεχνικὲς καὶ οἰκονομικὲς. Δυσκολίες ἐσωτερικὲς κι' ἐξωτερικὲς, πὺν προέρχονται ἀπὸ μᾶς ἢ ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Μέσα σ' αὐτὲς τὶς δυσκολίες, πὺν ἀποτελοῦν ἐμπόδια σοβαρὰ στὸ δρόμο τῆς δουλειᾶς σου, καλεῖται νὰ ἀποδείξης τί ἀξίζεις! Μὲ τὸν τρόπο πὺν θὰ τὶς ἀντικρύσης, μὲ τὴ συμπεριφορὰ πὺν θὰ δείξης. Ἄς ἀποτελοῦν κανόνα τῆς ζωῆς καὶ ἐργασίας σου γιαντὸ τὰ παρακάτω :

1. Ἡ ἀπεριόριστη ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ σου· στὶς ψυχικὲς καὶ σωματικὲς σου δυνάμεις.
2. Ἡ ὑπομονὴ σὲ ὅ,τι ἐπιχειρεῖς, ἐργασία χωρὶς νευροκίητητα, ἀλλὰ μὲ ἀπόλυτη ψυχραιμία καὶ κυριαρχία τοῦ ἑαυτοῦ σου.
3. Ἡ ἐπιμονὴ καὶ καρτερία : ὁ ἐπίμονος καὶ καρτερικὸς δὲν ἀπελπίζεται ποτὲ μὲ τὴν πρώτη ἀποτυχία· ἐπιμένει καὶ καρτερεῖ ὡς ὅτου ἐπιτύχη.
4. Ὁ σεβασμὸς τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὁ σεβασμὸς τῶν ἄλλων. α) Ὁ μεγαλύτερος ἐλεγκτὴς τῶν λόγων καὶ τῶν πράξεών μας εἶναι ὁ ἑαυτὸς μας. β) Μόνον ὅποιος σέβεται τοὺς ἄλλους, δικαιούται νὰ ζητῆ νὰ τὸν σέβονται οἱ ἄλλοι, ὅποιος δὲν ἔμαθε νὰ πειθαρχῆ στοὺς ἄλλους δὲν δικαιούται νὰ ζητῆ πειθαρχία ἀπὸ τοὺς ἄλλους.
5. Ἡ ἀγάπη πρὸς τοὺς ἄλλους· ἀγάπη πρὸς τοὺς προϊσταμένους, τοὺς συναδέλφους καὶ τοὺς ὑφισταμένους.
6. Ἡ συνεργαικίητητα : Ἡ ἔλλειψη συνεργαικίητητας, ἡ ἄρνηση νὰ συνεργασώμεθα πρῶνυμα μὲ τοὺς συναδέλφους μας, εἶναι μεγάλο ἐλάττωμα καὶ ὀδηγεῖ στὴν ἀποτυχία καὶ στὸ ναυάγιο κάθε προσπάθειας.

Μὲ ἀγάπη

Ὁ Συγγραφέας τοῦ βιβλίου

ΟΛΑ ΠΡΟΣΕΥΧΟΝΤΑΙ

“Ολα προσεύχονται και γῆ και οὐρανός κι ἀστέρια
και τὰ πουλιά, πού ἔχουνε στὰ σύννεφα λημέρια!
Και ὄσα ἔχουνε ζωὴ κι ἐκεῖνα, πού δὲν ἔχουν,
κι ἐκεῖνα, ὅπου σέρνονται, κι ἐκεῖνα ὅπου τρέχουν.
“Ολα προσεύχονται! Τῆς γῆς τὸ ταπεινὸ χορτάρι,
ὁ ἥλιος ὁ περήφανος και τ’ ἀργυρὸ φεγγάρι,
ἡ θάλασσα, ὁ ποταμός, τὸ δάσος και ἡ ἐρῦση.
Δὲν ἀπομένει τίποτε, χωρὶς νὰ προσκυνήση
και δίχως νὰ προσευχηθῆ στοῦ κόσμου τὸν Πατέρα!

Προσεύχεται κ’ ἡ νύχτα, προσεύχεται κ’ ἡ μέρα,
κ’ ἡ φλόγα, πού σηκώνεται ἐπάνω κι ἀνεβαίνει,
ὅταν στὰ ἔρημα θουνά φτωχὸ βοσκὸ ζεσταίνη
κι ὁ ἥλιος ὅταν σ’ ἄρρωστο ζωὴ και ζέστη δίνη!
Τὸ σκουληκίκι τὸ κορμί στὸν ἥλιο σὰν ζεσταίνη
τὸ χέρι ὅταν ἐλεῆ, ἡ γῆ ὅταν βλασταίνη,
και τ’ ἄνθος, πού τριγύρω του σκορπίζει τὴν πνοή³ του,
και εἶναι μυρισμένη του πνοῆ ἡ προσευχή του.

Προσεύχεται ὅταν κανεὶς στὸ ἔργο του πιστεῦη,
κάνει μεγάλη προσευχή τὸ χέρι, πού δουλεύει!
Προσεύχεσαι, ὅταν ζητᾶς ψωμί γιὰ ξένο στόμα!
κι ὅταν θυμᾶσαι τοὺς νεκρούς, πού κοιτῶνται στὸ χῶμα.
Εἶναι ἅγια προσευχή τὸ γέρο νὰ ζεσταίνης,
και τοῦ ἐχθροῦ σου τὴ πληγὴ μὲ δάκρυα νὰ πλένης.

Ἄχλλεὺς Παράσχος

ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

(Ἀποσπάσματα)

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή·
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε νὰ λῆς
περασμένα μεγαλεῖα,
καὶ διηγῶντας τα νὰ κλαῖς.

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Καὶ ἀκαρτέρει καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαιε τᾶλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά.

Μὲ τὰ ροῦχα αἱματωμένα
ξέρω, ὅτι ἔβγαίνεις κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια δυνατά.

Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἐξανάλθες μοναχὴ·
δὲν εἶν' εὐκολοὺς οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεία τὲς κουρταλῆ.

Διον. Σολωμὸς

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Ἡ σημαία μας (Σύντομη ἱστορία της)	σελ. 5
Ὕμνος τῆς Σημαίας (ποίημα)	» 7
Ἡ ἐξέλιξη τῶν μέσων μεταφορᾶς α) στὴν ξηρά, β) στὴ θάλασσα, γ) στὸν ἀέρα	» 13
Ὁ μικρὸς σουβατζῆς	» 43
Χριστούγεννα (ποίημα)	» 46
Τὰ Χριστούγεννα τοῦ ξενιτευμένου	» 48
Ἄνθρωπος—Ἔργασία	» 52
Ὁ Παρθενών	» 65
Ἡ διώρυγα τῆς Κορίνθου	» 68
Ὁ σφουγγαρᾶς	» 71
Ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Βιομηχανίας	» 76
Κοινωνικὲς ἀσφαλίσεις	» 79
Τηλεπικοινωνίες (τηλέγραφος, τηλέφωνο, ἀσύρματος) . . .	» 81
Πῶς γίνεται μιὰ ἑφημερίδα	» 90
Τὸ ἄλογο	» 93
Ὁ Γεροπλάτανος (ποίημα)	» 96
Τὸ κόκκινο μάτι (Φάροι, φαροφύλακες)	» 97
Ἡρώων, ὁ μεγάλος μηχανικὸς τῆς ἀρχαιότητος	» 102
Τὸ νερὸ τῶν διψασμένων (Μεσολόγγι)	» 104
Τὸ Ἔθνος μας θὰ σὲ πληρῶσῃ (Κανάρης)	» 106
«Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χεῖρα κίνει» (Μιαούλης)	» 108
Ἡφαιστος καὶ Προμηθεύς, οἱ πρῶτοι θεοὶ τοῦ πυρός . . .	» 109
Ὁ μικρὸς σιδηρουργὸς	» 114
Ὁ Φλαντανελάς	» 119
Ὁ Ἀρχιμήδης	» 122
« Ἄρατε Πύλας » (Πασχαλινὸ διήγημα)	» 125
Ἡ μάinna τοῦ λιποτάκτη (ποίημα)	» 130

*Ερρίκος Μπέσσέμερ	»	131
*Η Νίκη (ποίημα)	»	142
*Η Λίμνη τοῦ Μαραθῶνος	»	143
*Η πίστη (ποίημα)	»	145
*Εργασία (ποίημα)	»	146
*Ἀσκληπιός, ὁ θεὸς τῆς ὑγείας	»	147
Νάουσα	»	151
*Ἐνα γράμμα	»	154
*Ὅλα προσεύχονται (ποίημα)	»	156
*Ἐθνικὸς ὕμνος	»	157

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΑΥΤΟ ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΑ
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
ΖΟΥΡΜΠΑΚΗ-ΛΟΥΚΕΑ
ΤΟ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1952

024000025512

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

1952

4-6x

ΑΝΑΓΝΩΣΤΙΚΗ